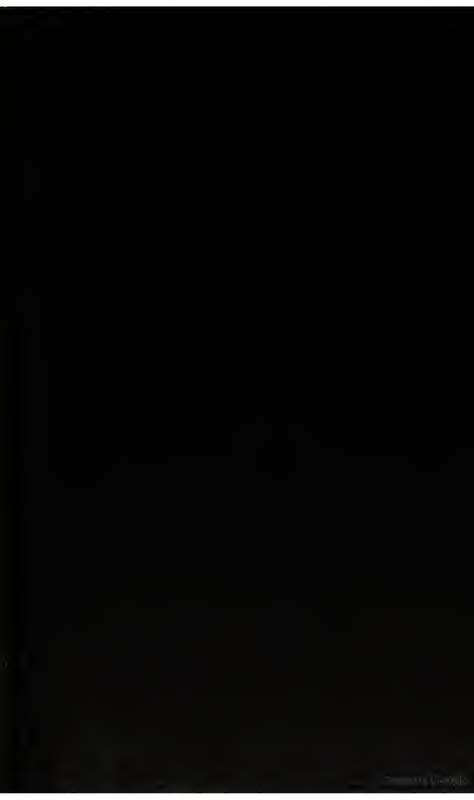

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0881 9762

SILVIO PELLICO'S

GEVANGENSCHAP.

MIJNE

GEVANGENSCHAP;

GEDENKSCHRIFTEN

VAN

SILVIO PELLICO.

UIT HET OORSPRONKELIJK ITALIAANSCH

door H. O.

R. KATHOLIJK PRIESTER;

MET EENE VOORREDE VAN

Dr. Jan-J. F. WAP.

BREDA,
F. P. STERK,
1839.

Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.

JOB.

De mensch, uit eene vrouw geboren, een korten tijd levende, wordt vervuld met vele ellenden.

Het zou vermetel zijn, te wanen, door een Voorberigt, klein of groot, eenige meerdere waarde bij te zetten aan een Werk, dat in alle talen van Europa overgebragt en bewonderd is. Zoo ik dus hier ettelijke regels laat volgen, dan is het, om den geleerden Vertaler openlijk dank te betnigen voor de zorg, welke hij aan de kenrige overzetting der »PRIGIONI" heeft ten koste gelegd, nadat hij door het XII. Hoofdstuk van het I. Deel mijner Reize naar Rome, zoo omtrent den edelen PELLICO, als nopens de van zijn voortreffelijk boek hier te lande uit-

gegeven, hoogst-gebrekkige, niet begrepen, veelmin gevoelde, en daarenboven met opzet verminkte navolging der Italiaansche meesterpen nader onderrigt geworden was. Volgaarne heb ik dan ook op mij genomen, om deze nieuwe uitgave, naar mijne geringe krachten, te bevorderen, door het, ten overvloede, alhoewel onnoodig herzien van de drukproeven, die mij, bij naauwkeurige vergelijking dezer vertaling met de andere reeds bestaande, meer en meer overtuigd hebben, dat er niets verloren gegaan is van den keurigen inhoud dezer roerende kerkergeschiedenis; en, zoodoende, is dan nu, op eene verrassende wijze, de door mij gekoesterde wensch en het vurig verlangen tevens van velen naar eene getrouwe overdragt dier schoone bladzijden in onze moedertaal volkomen vervuld en bevredigd.

Ik heb door eenige, naar ik meende, noodzakelijke aanteekeningen den tekst hier en daar opgehelderd; — iets omtrent SILVIO-zelven te melden, achtte ik daarom overbodig, dewijl in de Voorrede van de groote uitgave zijner »Verhandeling over de pligten," breedvoerig, en in het I, deel mijner Reis naar Rome al het verder wetenswaardige uit 's mans vroegere en latere levensgeschiedenis beknopt door mij is medegedeeld, werwaarts ik den belangstellenden lezer verwijze, teneinde hij, alzoo, in verband met Pellico's GEVANGENSCHAP, een geheel moge

hebben betrekkelijk den engelachtigen gevangene van Spielberg, die, in allen nadruk, de waarheid heeft ondervonden van 't geen er geschreven staat: Zalig zijn ze, die lijden, want het rijk der Hemelen komt hun toe!

Met aandoening herdenk ik nog dagelijks, en meer nog bij het schrijven dezer regelen, hoe PELLICO mij, tijdens mijn verblijf te Turin, ontvangen heeft en voorgekomen is. Ik herhaal hier, wat ik elders zeide; ik moet het nog eenmaal herhalen: — »SILVIO PELLICO kwam mij voor, te behooren tot die enkele geleerden, bij wie men den edelen mensch niet te vergeefs in den vernuftigen schrijver zoekt." — Die dit boek leest, kent hem, zoo als hij waarachtig is.

Ongaarne stoorde ik, door dit Voorberigt, de liefelijke gewaarwordingen, mij door de gedachte aan PELLICO en het gedurig lezen van zijn overschoon Werk verschaft; en derhalve laat ik dan ook deze, hoewel anders zeer geschikte gelegenheid voorbijgaan, om een enkel woord te laten glippen over de onbescheiden en, bij verregaande onkunde, enkel kwaadaardigheid-ademende aanmerkingen van een naamloozen lichtschuwer, in een door hoogen ouderdom kindsch geworden Tijdschrift onlangs tegen mij, onder anderen ook over boven bedoeld XII. hoofdstuk mijner Reis, verbeuzeld; — zoo zij een antwoord verdienden, zou ik PELLICO's zinsnede de mijne

maken, als hij op blz. 134 zegt: »wanneer de nijd mij aanviel, dan waren mijne lasteraars zulke ellendelingen, dat ik er niets bij leed.''

Moge ook onder ons PELLICO's Werk het elders bereikte doel niet missen, te weten medewerken tot het doen beoefenen van geduld en onderwerping in tegenspoed, maar vooral tot de grondige kennis, algemeene verspreiding en gemoedelijke betrachting van Waarheid, Godsdienst en Deugd.

Breda, 1 Julij, 1839. Dr. Jan-J. F. WAP.

VOORREDE

VAN DEN SCHRIJVER.

Heb ik deze Gedenkschriften opgesteld uit eene ijdele zucht, om over mij-zelven te spreken? Vurig wensch ik, dat dit niet zoo zij, en, voor zoover iemand zijn eigen regter wezen kan, geloof ik, eenige betere bedoelingen gehad te hebben. Ik heb den moed van dezen of genen ongelukkige willen opbeuren, door hem een verhaal te leveren van de rampen, welke ik heb doorgestaan, en van de vertroostingen, welke men, gelijk ik-zelf ondervonden heb, ook onder de grootste ongelukken, ontvangen kan. Ik heb willen aantoonen, dat, zelfs te midden mijner

langdurige folteringen, de menschheid mij echter niet zoo onbillijk, niet zoo zeer der toegevendheid onwaardig, niet zoo onbloot van voortreffelijke zielen is toegeschenen, als men haar wel eens pleegt voor te stellen. Ik heb edele harten willen uitnoodigen, om de menschen te beminnen, om geen sterveling te haten, om alleen aan lage veinzerij, lafhartigheid, trouwloosheid en elke zedelijke verbastering een' onverzoenlijken haat toe te dragen. Ik heb eene reeds wèl bekende waarheid, welke men echter dikwerf uit het oog verliest, willen herhalen, dat, namelijk, de Godsdienst en de Wijsbegeerte beiden een standvastigen wil en een bedaard oordeel vorderen; en dat, zoo deze vereischten niet gepaard gaan, er noch regtvaardigheid, noch gevoel van menschenwaarde, noch vaste beginselen bestaanbaar zijn.

I. HOOFDSTUK.

Op vrijdag, den 13. October, 1820, werd ik te Milaan in hechtenis genomen en naar St. Margarita overgebragt. Het was ten drie ure na den middag. Gedurende dien ganschen dag en nog eenige daaraanvolgende dagen, deed men mij een langdurig verhoor ondergaan. Maar daarvan zal ik niet spreken. Gelijk een minnaar, die door zijne schoone kwalijk behandeld is, in zijne verontwaardiging besluit, te haren opzigte het stilzwijgen te bewaren, even zoo laat ik de staatkunde op hare plaats en spreek over andere zaken.

Ten negen ure 's avonds van dien noodlottigen vrijdag, gaf de griffier mij aan den cipier over, en deze geleidde mij naar de voor mij bestemde kamer; hij verzocht mij beleefdelijk, hem mijn horologie, mijn geld en al, wat ik verder in mijn zak had, te overhandigen, onder toezegging, van mij alles te zullen wedergeven, wanneer het de tijd daartoe was, en hij wenschte mij eerbiediglijk een goeden nacht.

»Eilieve, zeide ik hem, wacht een oogenblik; ik heb heden nog geen middagmaal gehonden, laat mij dus wat eten brengen."

»Dadelijk, mijn heer! De cantine is digt bij, en gij zult eens proeven, wat goeden wijn men hier heeft.

»Wijn? Ik drink geen wijn."

Op dit antwoord zag Signor Angiolino mij verstomd aan, even als iemand, die zich overtuigd hield, dat ik schertste. (De cipiers, die cantine honden, schrikken van een' gevangene, die geen wijn drinkt.)

»Indedaad, ik drink geen wijn."

»Het spijt mij om nwentwil; de eenzaamheid zal u daardoor dnbbel kwellen."

Ziende, dat ik bij mijn beslnit bleef volharden, vertrok hij, en, in minder dan een half nur tijds had ik mijn middagmaal. Ik at een weinig, dronk een glas water, en men liet mij alleen.

Ik had eene benedenkamer, die op de binnenplaats uitzag. Ter regter- en ter linker-zijde, boven mij en tegenover mij, overal zag ik gevangenissen. Ik ging met mijne armen in het venster liggen, en hield mij eenigen tijd bezig met te lnisteren naar het heen en weêr loopen der cipiersknechts, en naar het razend gezang van eenige gevangenen.

Ik dacht: eene eeuw verleden, was deze gevangenis een klooster; zonden de heilige en boetvaardige maagden, die het bewoonden, wel ooit gedacht hebben, dat er een tijd zon komen, waarin hare cellen niet meer van vrouwelijke verznchtingen en godvruchtige lofzangen, maar van godslasteringen en ontnchtige liederen zonden weêrgalmen, en zij bewoond zouden worden door allerlei slag van menschen, die grootendeels tot dwangarbeid of tot de galg gedoemd waren? En als er nog eene eeuw ver-

loopen zal zijn, wie zal dan in deze cellen ademen? O snelheid des tijds! O eenwige wispelturigheid der aardsche dingen! Kan hij, die u goed overweegt, zich wel bedroeven, als de fortuin hem niet meer toelacht, wanneer hij zich in een kerker geworpen of met het schavot bedreigd ziet? Gisteren nog was ik een der gelukkigste stervelingen op aarde; heden geniet ik niet één van die genoegens meer, die het geluk mijns levens uitmaakten, geene vrijheid, geen vriendenonderhoud, geene hoop meer! Neen, het zou dwaasheid zijn, zoo ik mij met een beter lot wilde vleijen. Dezen kerker zal ik niet verlaten, dan om in de akeligste holen geworpen, of aan den beul overgeleverd te worden. Welnu! den dag na mijn dood, zal het even eens zijn, alsware ik in een paleis gestorven en met de grootste eerbewijzingen ter aarde besteld.

Aldus werd mijne ziel door de overweging van de snelheid des tijds gesterkt. Maar ik herinnerde mij mijnen vader, mijne moeder, mijne twee broeders en twee zusters en nog een ander huisgezin, hetwelk ik even als het mijne beminde; en nu hadden alle wijsgeerige redeneringen, voor mij geene kracht meer; ik werd hevig aangedaan en weende als een kind.

II. Hoofdstuk.

Drie maanden voordat ik in hechtenis werd genomen, had ik mij naar Turin begeven en, na eene afwezigheid van verscheiden jaren, het geluk gehad, mijne dierbare ouders, een' mijner broeders en mijne beide zusters weder te zien. Geheel ons huisgezin had elkander altijd zoo tee-

derlijk bemind! Geen kind werd meer dan ik door zijnen vader en zijne moeder met weldaden overladen. Ach! hoe ontroerd was mijn hart, toen ik deze eerbiedwaardige ouden wederzag, en ik hen veel meer veranderd vond, dan ik 't mij had voorgesteld! Hoe gaarne had ik hen toen nimmer meer verlaten; hoe gaarne hen door mijne zorgen en liefde de lasten des onderdoms helpen dragen! Hoeveel kostte het mij niet, gedurende die weinige dagen, welke ik te Turin doorbragt, eenige pligten te vervullen, die mij aan het vaderlijk huis ontrukten, en mij zoo weinige uren aan mijne teederbeminde onderen lieten toewijden! Mijne goede moeder zeide op eenen smartuitdrukkenden toon: »ach! onze Silvio is niet voor ons te Turin gekomen! »Toen ik 's morgens weder naar Milaan terug zou keeren, was de scheiding allergrievendst. Mijn vader stapte met mij in het rijtuig en vergezelde mij tot op eene mijl afstands; vervolgens ging hij alleen terug. Ik keerde mij om, om hem nog eens na te zien; ik weende en kuste een ring, dien mijne moeder mij gegeven had, en nooit had ik mij zoo ontroerd gevoeld bij het verlaten van mijne onders. Geen geloof aan voorgevoel slaande, stond ik verbaasd, dat ik mijne droefheid niet kon overwinnen, en zag ik mij gedwongen, om mij-zelven angstig af te vragen: vanwaar toch die buitengewone ongerustheid? Het scheen mij toe, dat ik in de toekomst eenig groot ongeluk voorzag.

Toen ik nu in de gevangenis zat, herinnerde ik mij dien angst en die benaauwdheid, en al, wat mijne onders, voor drie maanden, gezegd hadden, kwam mij nu levendig voor den geest. Die treurige klagt mijner moeder: ach! onze Silvio is niet voor ons te Turin gekomen! drukte mij als lood op het hart. Ik verweet mij-zelven, dat ik hun niet oneindig veel meer blijken van mijne teederheid gegeven had. O! ik bemin hen zoo hartelijk, en dit heb

ik hun zoo koel uitgedrukt! Ik zou hen nimmer weder zien, en ik gunde mij zoo weinig tijds, om mij in het aanschouwen hunner beminnelijke gelaatstrekken te verlustigen; ik deed hun zoo karig van mijne liefde blijken. Deze gedachten verscheurden mij de ziel.

Ik sloot mijn venster en wandelde een uur lang op en neder, zonder hoop van den ganschen nacht eenige rust te zullen genieten. Eindelijk begaf ik mij te bed, en de vermoeijenis deed mij insluimeren.

III. Hoofdstuk.

Het eerste ontwaken in eene gevangenis is iets verschrikkelijks. Is het mogelijk, zeide ik, toen ik mij herinnerde, waar ik mij bevond; is het mogelijk? ik hier? Is het geen droom? Men nam mij dus gisteren in hechtenis! Gisteren onderging ik dat langdurig verhoor, hetwelk men heden, en, wie weet, hoe dikwijls nog, herhalen zal! Gisteren avond, voordat ik mij ter rust begaf, weende ik dan zoo bitterlijk bij de herinnering mijner ouders!

De rust, de doodsche stilte, de korte slaap, die mijne zielskracht gesterkt had, alles scheen aan de droefheid een veel grooter vermogen op mij gegeven te hebben. Bij gemis van alle afleiding stelde ik mij met eene ongeloofelijke verbeeldingskracht de radeloosheid van al mijne dierbaren, maar vooral van mijne ouders, voor den geest, wanneer zij de tijding mijner gevangenneming zouden ontvangen.

»Op dit oogenblik, zeide ik, slapen zij nog gerust, of

welligt waken zij, met genoegen aan mij denkende, en wel verre van te kunnen vermoeden, waar ik mij thans bevinde. O, hoe gelukkig zouden zij zijn, zoo God hen uit het leven rukte, voordat de tijding van mijn ongeluk te Turin aankwam! Wie zal hun kracht geven, om dezen slag te weërstaan?".

Het was als of eene inwendige stem mij antwoordde: »Hij, Die door alle lijdenden bemind en aangeroepen wordt en Dien zij in zich gevoelen! Hij, Die aan eene moeder de kracht gaf, om haren zoon naar Golgotha te volgen en aan den voet van zijn kruis te staan! Hij, de vriend der ongelukkigen, de vriend der stervelingen!"

Dit was het eerste oogenblik, waarin de Godsdienst over mijn hart zegevierde; en deze weldaad had ik aan mijne ouderliefde te danken.

Hoewel ik geen vijand van de Godsdienst was, had ik echter hare voorschriften, tot nu toe, weinig en slecht opgevolgd. De gewone tegenwerpingen, waarmede men haar pleegt te bestrijden, kwamen mij niet voor van veel gewigt te zijn, en met dat al werd mijn geloof toch verzwakt door ontelbare spitsvindige twijfelingen. Reeds lange liepen deze niet meer over het bestaan van God; en ik herhaalde onophoudelijk bij mij zelven: »indien er een God bestaat, dan moet er ook, als een noodzakelijk gevolg van zijne regtvaardigheid, een ander leven bestaan voor den mensch, die in deze zoo onregtvaardige wereld heeft moeten lijden." Hieruit leidde ik af, hoe geheel overeenkomstig het met de rede is, naar de goederen van dat tweede leven te trachten; hoe klaarblijkelijk het met het gezond verstand strookt, te gelooven aan het bestaan van eene, op de liefde jegens God en den naaste gevestigde, eeredienst en van eene gedurige behoefte voor de ziel, om zich door grootmoedige

opofferingen te veredelen. Reeds lange herhaalde ik dit alles bij mij-zelven en voegde er dan bij: »en wat is dan toch het Christendom, zoo niet die onophoudelijke zucht naar zelfveredeling?" Ik verwonderde mij, dat, daar het wezen des Christendoms zich zoo zuiver, zoo wijsgeerig, zoo onomstootbaar kenmerkt, er nogtans een tijd geweest was, waarin de wijsbegeerte durfde zeggen: »Voortaan zal ik in zijne plaats treden!" En hoe toch zult gij in zijne plaats treden? Door de ondeugd te prediken? Voorzeker, neen. Zult gij dan de deugd verkondigen? Welnu, dit zal de liefde jegens God en de menschen, dit zal het juist zijn, wat het Christendom predikt.

Ofschoon ik nu sedert verscheiden jaren zoo redeneerde, vermeed ik echter, dit besluit te maken: blijf u-zelven dus gelijk! wees dan Christen! erger u niet meer aan eenige misbruiken! vit dan niet langer over het een of ander moeijelijk leerstuk der Kerk, daar dit toch het voorname en duidelijkste punt is: bemin God en den naaste.

In mijne gevangenis besloot ik, eindelijk, deze gevolgtrekking te maken, en ik maakte ze ook werkelijk. Ik aarzelde een oogenblik bij de gedachte, dat, zoo iemand mogt gewaar worden, dat ik nu godsdienstiger geworden was dan voorheen, hij zich dan geregtigd zou kunnen wanen, om mij als een' schijnvrome, of als een' door het ongeluk verlaagden mensch te beschouwen; — daar ik echter zeer wel gevoelde, dat ik noch een schijnvrome, noch een lafhartige was, schepte ik er vermaak in, om geen acht te slaan op de onverdiende verwijten, welke men mij daaromtrent zou kunnen doen, en ik besloot vastelijk, voortaan Christen te zijn, en daarvoor openlijk uit te komen.

IV. Hoofdstuk.

Later bleef ik in dit besluit volharden, maar dien eersten nacht mijner gevangenschap begon ik er eerst ernstig over na te denken, en er mij vast toe te beraden. Tegen den morgen waren mijne bekommeringen verdwenen, en ik verwonderde mij daarover. Ik dacht weder aan mijne ouders en aan al mijne overige dierbaren, maar ik wanhoopte niet meer aan hnnne zielskracht; de herinnering hunner godsdienstige gevoelens, welke ik meermalen gelegenheid had, in hen te bewonderen, troostte mij.

Waarom was ik kort te voren zoo angstig, als ik mij hunnen angst voorstelde? En waarom had ik nu zooveel vertrouwen op hunnen moed? Was deze gelukkige verandering een wonderwerk? Of was zij een natuurlijk gevolg van mijn verlevendigd geloof in God? Doch wat doet het er toe, of men aan de wezenlijke en verheven weldaden der Godsdienst al dan niet den naam van wonderwerken geeft?

Te middernacht waren twee secondini (zoo noemt men de cipiers, die van den hoofd-cipier afhankelijk zijn,) in mijne gevangenis hun onderzoek komen doen, en hadden mij in eene zeer kwade luim gevonden. Bij het aanbreken van den dag kwamen zij terug, en nu vonden zij mij kalm en opgeruimd van geest.

»Dezen nacht, zeide Tirola, zaagt gij er uit als een Basiliscus, maar nn, mijnheer! nu is het heel anders; ik verheug mij hierover; het is een teeken, dat gij, vergeef mij deze uitdrukking, dat gij geen schelm zijt, want schelmen (en gij kunt op de juistheid van mijne opmerkingen rekenen, daar ik in deze bediening grijs gewor-

den ben), schelmen, die hier komen, zijn den tweeden dag van hunne gevangenschap woedender dan den eersten. — Snuift gij ook?"

»Neen, ik maak er geen gebruik van, maar toch wil ik uwe beleefdheid niet afwijzen. Evenwel, wat uwe opmerking aangaat, deze is, met uw verlof, een verstandig man, gelijk gij mij toeschijnt, niet waardig. Zoo ik er dezen morgen al niet zoo boos uit zie als gisteren, zou dan die verandering geen bewijs kunnen zijn van dwaasheid of van eenen ijdelen waan, die mij op eene nabijzijnde bevrijding doet hopen?"

»Ik zou dit kunnen gelooven, mijnheer! zoo gij om andere redenen gevangen waart gezet; maar, daar het voor staatszaken is, valt het wel niet te denken, dat het in de tegenwoordige tijdsomstandigheden zoo gemakkelijk zal afloopen. En gij zijt zeker niet dwaas genoeg, om dit te denken. Verschoon mij intusschen, als ik wat vrij ben; — verkiest gij nog een snuifje?"

»Gaarne! Maar hoe is het mogelijk, dat men er zoo vrolijk kan uitzien als gij, wanneer men zich altijd te midden van ongelukkigen bevindt?"

»Gij gelooft, misschien, dat dit onverschilligheid is omtrent de smarten, die anderen treffen; en, om u de waarheid te zeggen, ik weet het zelf niet zeker; maar dit betuig ik u, dat het mij menigmaal zeer aan het hart doet, als ik anderen zie schreijen, en dan veins ik vrolijk te zijn, om ook de arme gevangenen eens te doen lagchen."

»Daar valt mij eene gedachte in, goede man! welke ik nog nooit gekoesterd heb; zij is deze, dat men cipier en tevens een zeer goed mensch kan zijn."

»Het beroep, mijnheer! doet niets tot de zaak. Daar aan gene zijde van die poort, aan het eind van de binnenplaats, is nog eene binnenplaats, waar wederom andere

gevangenissen zijn, allen bestemd voor vrouwen. Het zijn vrouwen, die, gelijk gij zeer ligt kunt begrijpen, een slecht leven geleid hebben. Welnu, mijnheer! onder deze bevinden er zich, die, wat het hart aangaat, engelen zijn, en, zoo gij hier knecht waart . . . . . .

»Ik?" En ik begon luid te lagchen.

Tirola raakte door mijn lagchen geheel in de war en zweeg. Hij wilde welligt zeggen, dat, zoo ik hier cipiersknecht geweest ware, het mij moeijelijk zou gevallen zijn, voor eene dezer ongelukkige vrouwen niet eenige genegenheid op te vatten.

Hij vroeg mij, welk ontbijt ik verkoos te hebben, vertrok, en eenige oogenblikken later bragt hij mij de koffij.

Ik zag hem sterk in de oogen met een sluwen glimlach op het gelaat, alsof ik hem wilde zeggen: »Zondt gij wel een briefje van mij aan een anderen ongelukkige, aan mijnen vriend Piero, willen overbrengen?" En hij antwoordde mij met een wederkeerigen glimlach, alsof hij wilde zeggen: »neen, mijnheer! en zoo gij u tot een mijner kameraden wendt, die u een toestemmend antwoord geeft, wees dan verzekerd, dat hij u verraden zal."

Ik ben wel niet geheel overtuigd, of hij mij begrepen heeft en of ik hem begrepen heb, maar dit weet ik, dat ik wel tien malen op het punt stond, om hem een stuk papier en een potlood te vragen en dat ik niet durfde, dewijl er iets in zijne oogen lag, dat mij scheen aan te raden, om niemand te vertrouwen, en de anderen nog minder dan hem.

V. Hoofdstuk.

Indien Tirola met zijn goedhartig voorkomen niet die schalkachtige blikken had gehad; indien zijne gelaatstrekken iets edelers hadden uitgedrukt, zoo zou ik de verzoeking niet hebben kunnen weêrstaan, om hem tot mijnen afgevaardigde te maken, en zou welligt een briefje van mij, wanneer het mijnen vriend tijdig genoeg in handen gekomen ware, hem in staat hebben gesteld, om voor den regter omzigtiger te zijn, en mogelijk had dit tot redding kunnen dienen wel niet van hem, die, helaas, reeds al te veel blootgegeven was, maar toch van verscheiden anderen en van mijzelven.

Geduld! het moest zoo geschieden.

Men kwam mij roepen, om op nieuw in het verhoor te komen, en dit duurde dien geheelen dag en verscheiden andere dagen voort, zonder eenige tusschenpoozing, dan die er noodig was om te eten.

Zoolang het regtsgeding nog niet geëindigd was, vlogen de dagen spoedig voorbij; zoo groot was de geestinspanning, welke ik noodig had, om onafgebroken te antwoorden op zooveel verschillende vragen, en om onder den maaltijd en des avonds mijne gedachten te verzamelen, en goed na te denken wat men mij gevraagd had, wat ik zoo al had geantwoord, en waarover men mij waarschijnlijk nog ondervragen zou.

Op het einde van de eerste week wedervoer mij iets zeer onaangenaams. Mijn arme vriend Piero, die even als ik wenschte, dat wij met elkander in eenige gemeenschap konden komen, zond mij een briefje en bediende zich daartoe niet van een der cipiers-knechts, maar van een

armen gevangene, die met de knechts eenig werk in onze kamers verrigtte. Deze man was tusschen de zestig en zeventig jaren oud, en tot eenige maanden opsluiting veroordeeld.

Ik stak mij met eene speld in den vinger, en schreef met mijn bloed eenige weinige regels tot antwoord, het welk ik den boodschapper ter hand stelde. Hij had het ongeluk van bespied te worden; men vond het briefje bij hem en, zoo ik mij niet vergis, gaf men hem stokslagen. Ik hoorde pijnlijke kreten, die mij toeschenen van den ongelukkigen grijsaard te zijn, wien ik nimmer weder zag.

In het verhoor geroepen, werd ik niet weinig ontsteld, toen men mij mijn bebloed briefje vertoonde, dat echter, dank zij den Hemel, niets bevatte, hetgeen mij nadeelig zou kunnen zijn, en het aanzien van een eenvondigen groet had. Men vroeg mij, waarmede ik dat bloed had weten te krijgen; mijne speld werd mij afgenomen, en men lachte om het middel tot bedrog. Ach! ik voor mij, ik lachte niet! Ik kon mij dien ouden boodschapper niet uit de gedachten stellen. Gaarne zou ik elke straf hebben willen ondergaan, om voor hem vergiffenis te verwerven, en wanneer ik die jammerklagten hoorde, welke ik vermeende van hem te zijn, zoo werd mijn hart van droefheid overstelpt.

Te vergeefs vernam ik verscheiden malen naar hem bij den cipier en zijne knechts; zij schudden met het hoofd en zeiden: »hij heeft het duur betaald; hij zal zoo iets niet meer wagen; hij heeft nu wat meer rust." En zij weigerden, zich verder te verklaren.

Wilden zij daarmede zeggen, dat die ongelukkige in eene enge gevangenis was opgesloten, of wel dat hij, ten gevolge der ontvangen stokslagen, gestorven was?

Op zekeren dag meende ik hem te zien, aan de andere

zijde van de binnenplaats, onder de gaanderij, met een dragt brandhout beladen; mijn hart klopte, alsof ik een broeder wederzag.

VI. Hoofdstuk.

Toen ik door de verhooren niet meer gemarteld werd, en geene andere zaken mij gedurende den dag meer onledig hielden, gevoelde ik eerst regt hoe bitter de eenzaamheid is.

Men vergunde mij, 't is waar, een Bijbel te hebben en de werken van Dante; de cipier stelde wel te mijner beschikking zijne boekerij, bestaande in eenige romans van Scudéri, van Piazzi en sommige werken van nog slechter stempel; maar mijn geest was te hevig geschokt, om zich met lezen te kunnen bezig houden. Ik leerde dagelijks een Zang van Dante van buiten, maar deze oefening was zoo werktuigelijk, dat ik onder het leeren minder aan die verzen, dan aan mijne lotgevallen dacht. Evenzoo ging het ook, als ik iets anders inzag, uitgenomen wanneer ik nu en dan eenige plaatsen uit den Bijbel las. Dit Goddelijk boek, waarvoor ik altijd veel liefde gekoesterd had, zelfs toen reeds, toen ik mij voor een ongeloovige hield, werd nu door mij met meer eerbied dan ooit te voren beoefend. Doch, ondanks mijn goeden wil, las ik het zeer dikwijls met verstrooijing, zoodat ik niet begreep wat ik las. Van lieverlede werd ik echter meer geschikt, om het rijper te overwegen, en met elken dag kreeg ik er meer smaak in.

Dit lezen gaf mij niet de minste aanleiding tot kwezelarij, dat is tot die slecht-begrepen Godsvrucht, die den mensch kleingeestig of dweepziek maakt; integendeel, ik werd daardoor onderwezen, God en de menschen lief te hebben, hoe langer hoe meer naar het rijk der geregtigheid te verlangen, de onregtvaardigheid te verfoeijen, en den onregtvaardige vergiffenis te schenken. Het Christendom, wel verre van in mij het goede te vernietigen, hetwelk de wijsbegeerte in mij mogt hebben te weeg gebragt, bevestigde en versterkte dit door hoogere en nog meer vermogende bewijsgronden.

Op zekeren dag las ik, dat men zonder ophonden moet bidden, en dat het ware gebed niet bestaat in het prevelen van vele woorden, gelijk de Heidenen doen, maar in het aanbidden van God met eenvondigheid, zoowel in daden als in woorden, en in zorg te dragen, dat beiden de vervulling van zijnen heiligen wil in zich sluiten; en nu nam ik mij voor, dit onophondelijk gebed eens ernstig te beginnen, door namelijk zelfs geene gedachte meer te koesteren, die niet met den wensch bezield was, om mij geheel en al aan Gods raadsbesluiten te onderwerpen.

Bij mijne aandacht bediende ik mij zelden van zekere formulier-gebeden; niet omdat ik die verwerp; integendeel, ik acht ze zeer heilzaam om de aandacht te boeijen van hem, die bidt, voor den eenen meer, voor den anderen minder; maar omdat ik mij-zelven niet in staat gevoel, om lang te bidden, zonder mij aan verstrooijingen over te geven, en zoodoende het denkbeeld van bidden geheel uit het oog te verliezen.

Mijn streven, om mij altijd in Gods tegenwoordigheid te stellen, wel verre van mijnen geest te vermoeijen en mij een onderwerp van vrees te zijn, was voor mij veeleer een onuitsprekelijk genoegen. Daar ik mij steeds

te binnen bragt, dat God ons altijd nabij is, dat Hij in ons is, of liever, dat wij in Hem zijn, zoo begon de eenzaamheid met elken dag iets van hare verschrikkelijkheid voor mij te verliezen. »Ben ik dan niet," zeide ik bij mij zelven, »in het beste gezelschap?" En dan werd mijne ziel weder kalm, dan zong en floot ik zelfs met vermaak en verteedering.

»Zou niet eene koorts," zoo dacht ik, »mij hebben kunnen aantasten en in het graf slepen? Zij allen, die mij dierbaar zijn, zouden het verlies van mij beweend hebben; maar van langzamerhand zouden zij weder in staat gesteld zijn geworden, om zich hun gemis te getroosten. Welnu, in plaats van een graf is het een kerker, die mij aan hen ontrukt heeft, en moet ik niet gelooven, dat God hun nu die zelfde kracht schenken zal?"

Mijn hart voedde voor hen de vurigste wenschen, die soms met een traan gepaard gingen, maar ook dees traan had zijne troost. Ik bezat een vast vertrouwen, dat God hen en ook mij zou ondersteunen. Ik heb mij niet bedrogen gevonden.

VII. Hoofdstuk.

Het is veel aangenamer, in vrijheid dan in gevangenschap te leven; wie twijfelt hieraan? En evenwel, wanneer men bedenkt, dat God tegenwoordig is, dat de wereldsche genoegens kortstondig zijn, en dat het ware geluk in een goed geweten en niet in de ons omringende voorwerpen bestaat, dan kan men, zelfs te midden van de

ellende eens kerkers, nog vermaak in het leven vinden. In minder dan eene maand tijds had ik mijne partij gekozen, en zag daardoor mijn toestand dragelijk gemaakt, hoewel nog iets te wenschen overlatende. Daar ik niet laaghartig genoeg wilde worden, om mijne vrijheid ten koste van een anders ondergang te koopen, zag ik wel, dat mijn lot niets beters kon zijn dan een schandelijke dood, of eene langdurige gevangenschap. Ik moest er mij dus naar voegen. »Ik zal zoolang leven," zeide ik, als men mij zal laten ademen, en wanneer men mij dit ontzegt, dan zal ik even zoo doen als alle zieken, wier laatste uur geslagen is: ik zal dan sterven."

Ik bevlijtigde mij, om mij over niets te beklagen, en aan mijne ziel alle mogelijke vrengde te verschaffen. Mijn grootste vermaak bestond meestal hierin, dat ik eene optelling maakte van al de genoegens, die mijne levensdagen veraangenaamd hadden; ik had een besten vader, eene beste moeder, ik had uitmuntende broeders en zusters en vrienden, ik genoot eene goede opvoeding en had veel lust voor de letterkunde, en zoo meer. Wie was dan gelukkiger dan ik? En waarom zou ik God daarvoor niet danken, al werd dit geluk nu ook door tegenspoed verstoord? Somtijds gebeurde het wel, dat ik, dit alles overdenkende, aangedaan werd en voor een oogenblik weende; doch weldra keerden mijn moed en mijne vrolijkheid weder.

Reeds sedert de eerste dagen mijner gevangenschap had ik een vriend gevonden. Deze was noch de cipier, noch een van zijne knechts, noch een der heeren regters; en echter, 't was een menschelijk wezen, waarvan ik spreek. Wie was het dan? Een doof-stom kind van vijf of zes jaren. Vader en moeder behoorden tot eene rooverbende en waren volgens de wet gestraft geworden. Het ongelukkig weesje werd, met verscheidene andere kin-

deren van dezelfde afkomst door de politie onderhouden. Zij waren allen gehnisvest in eene kamer tegenover de mijne, en op zekere uren van den dag werd het hun vergund, hunne kamer te verlaten, om op de binnenplaats vrije lucht in te ademen.

De doof-stomme kwam onder mijn venster, hij lachte mij aan en maakte eenige gebaren. Ik wierp hem een stuk brood toe; hij nam het, en sprong op van vreugde; hij liep naar zijne makkers, gaf aan ieder een stukje, kwam vervolgens zijn gering aandeel digt bij mijn venster opeten, terwijl hij mij zijne dankbaarheid te kennen gaf door een vriendelijken wenk met zijne schoone oogen.

De andere kinderen beschouwden mij in de verte, maar durfden niet nader bijkomen. De doof-stomme had voor mij eene groote genegenheid opgevat, die echter geen enkel gevolg van eigen belang was. Somtijds was hij verlegen met het stukje brood, 't welk ik hem toewierp, en dan gaf hij mij een teeken, dat hij en zijne makkers goed gegeten hadden, en geene spijs meer konden gebruiken. Zag hij nu eenen cipiers-knecht naar mijne kamer gaan, dan gaf hij dezen het brood, om het mij terug te geven. Hoewel hij dan niets meer van mij verwachtte, bleef hij echter onder mijn venster met eene uitnemende bevalligheid dartelen, zich verhengende, dat ik hem gade sloeg. Eens liet een cipiers-knecht hem toe, in mijne kamer te komen; naauwelijks was hij binnengetreden, of hij kwam op mij aanloopen, omhelsde mijne knieën, terwijl hij een kreet van vreugde slaakte. Ik nam hem in mijne armen, en het is mij niet mogelijk, de verrukking te beschrijven, waarmede hij mij liefkoosde. Hoeveel teederheid was er niet in dat beminnelijk zieltje! Hoe vurig zou ik gewenscht hebben, hem te kunnen doen opvoeden en uit dien toestand van vernedering, waarin hij zich thans bevond, te redden!

Ik heb nooit zijnen naam geweten; hij-zelf wist niet, dat hij een naam had. Hij was altijd vrolijk, en ik heb hem slechts eenmaal zien weenen, toen hij, ik weet niet waarom, door den cipier geslagen werd. Wonderbaar iets! men beschouwt 't voor het toppunt van ongeluk, zoodanige plaats te bewonen, en echter was dit kind hier even zoo gelukkig, als de zoon van een vorst op die jaren zou kunnen zijn. Ik maakte deze opmerking en leidde hieruit af, dat men zijne gemoedsgesteldheid onafhankelijk kan maken van de plaats, waar men zich bevindt. Dat wij onze verbeeldingskracht beheerschen, en wij zullen bijna overal wèl zijn. Een dag is spoedig voorbij, en als men zich 's avonds te bed begeeft zonder honger en zonder hevige smarten, wat doet het er dan toe, of dit bed tusschen muren, waaraan men den naam van gevangenis geeft, of tusschen zulke, welke men huis of paleis noemt, geplaatst is?

Zeker, eene voortreffelijke redenering! Maar hoe zal men het aanleggen, om de verbeeldingskracht te beheerschen? Ik beproefde zulks, en soms scheen het mij toe, dat ik er wonderwel in geslaagd was; doch het gebeurde ook dikwerf, dat ik mij door deze dwingelandes overwonnen zag, en dan was ik over mijne zwakheid bedroefd en verbaasd.

VIII. Hoofdstuk.

Ik ben toch gelukkig in mijn tegenspoed, zeide ik bij mijzelven, dat men mij eene gevangenis gegeven heeft, die gelijkvloers en op deze binnenplaats is, waar die lieve jongen mij tot op vier schreden kan naderen, met wien ik mij zoo genoeglijk door middel van teekens kan onderhonden. Wonderbaar verband tusschen menschen! Hoevele dingen zeggen wij elkander door middel dier onuitputtelijke uitdrukking van oogen en gelaatstrekken! Hoe bevallig regelt hij zijne bewegingen, wanneer ik hem toelach! Hoe spoedig neemt hij eene andere houding aan, als hij bemerkt, dat dese mij mishaagt! Hoe wèl begrijpt hij, dat ik hem bemin, als hij een zijner makkers liefkoost, of hem iets ten geschenke geeft? Niemand zou het zich kunnen verbeelden, en echter is het waar, dat ik, door aan mijn venster te staan, aan dit ongelukkig schepseltje eene zekere opvoeding kan schenken. Door ons bij herhaling in het geven van teekens te oefenen, zullen wij de wijze van elkander onze gedachten mede te deelen, tot volmaaktheid brengen. Hoemeer hij zal gevoelen, dat hij door mij onderwezen en beschaafd wordt, hoemeer hij aan mij gehecht zal zijn. Ik zal hem op den weg der rede en der dengd tot gids verstrekken; hij zal er zich aan gewennen, mij zijne smarten, zijne genoegens en wenschen vertrouwelijk mede te deelen, en ik zal mij bevlijtigen, om hem te troosten, zijn hart te veredelen en geheel zijn gedrag te besturen. Wie weet, of mijn lot niet onbeslist zal blijven, en men mij hier niet zal laten grijs worden? Wie weet, of dit kind niet onder mijne oogen opgroeijen, en, met der tijd, tot eenige dienst

in dit huis gebruikt worden zal? Begaafd met zooveel verstand, als hij schijnt te hebben, zal hij wel eenig ambt kunnen bekleeden. En welk ambt? Helaas! hij zal niets meer zijn dan de beste cipiers-knecht, of iets dergelijks. Welnu, zal ik dan niet een goed werk gedaan hebben, wanneer ik iets zal hebben bijgedragen, om hem den wensch in te boezemen van aan eerlijke lieden en aan zich zelven genoegen te verschaffen, en hem voor gevoelens van liefde en welwillendheid vatbaar te maken.

Deze alleenspraak was zeer natuurlijk. Ik koesterde altijd veel genegenheid voor kinderen, en het ambt van onderwijzer scheen mij toe, zeer verheven te zijn. Gedurende eenige jaren had ik dusdanige bediening waargenomen bij Giacomo en Guilio Porro, twee jongelingen, die veel beloofden, welke ik als mijne zonen beminde en altijd zal blijven beminnen. God weet het, hoe dikwerf ik in mijne gevangenis aan hen dacht, hoezeer het mij bedroefde, dat ik hunne opvoeding niet kon voltooijen, en welke vurige gebeden ik voor hen deed, opdat zij eenen anderen onderwijzer mogten vinden, die hen even zoo beminde als ik.

Somwijlen riep ik in mij zelven uit: welk eene zonderlinge verandering! In de plaats van Giacomo en Guilio, twee kinderen, die door de fortuin en de natuur zoo rijkelijk bedeeld zijn, heb ik nu een leerling, die arm, een doof-stomme, met lompen bedekt, de zoon eens roovers is, en die nimmer een hooger ambt zal bekleeden dan dat van cipiers-knecht, of, om mij eens minder kiesch uit te drukken, het ambt van een dievenleider.

Deze overwegingen bedroefden en ontmoedigden mij. Doch naauwelijks hoorde ik het geluid van mijn kleinen doof-stomme, of mijn hart klopte als dat van een vader, die de stem van zijnen zoon verneemt. Hem te hooren en te zien was voor mij genoeg, om elke onedele gedachte te

zijnen aanzien uit mijnen geest te verbannen. Is het dan zijne schuld, dat hij met lompen bedekt gaat, dat hij niet het gebruik van al zijne zintuigen heeft, dat zijn vader een roover was? Eene menschelijke ziel, in den staat van onschuld, is altijd eerbiedwaardig. Zoo sprak ik; en mijne liefde tot hem nam dagelijks toe. Het kwam mij voor, dat hij verstandiger werd, en dit bevestigde mij in mijne aangename plannen, om mij op zijne beschaving toe te leggen. Terwijl ik, in mijne verbeelding, over al hetgeen zou kunnen gebeuren nadacht, hield ik het niet voor onmogelijk, dat ik eenmaal op vrije voeten gesteld zou worden, en dan wel middel zou vinden, om den knaap in eene school voor doof-stommen te plaatsen, en hem zoodoende den weg te banen tot een beteren staat dan dien van geregtsdienaar.

Terwijl ik op zekeren dag mij zoo aangenaam met de gedachte aan zijn toekomstig geluk bezig hield, kwamen er twee cipiers-knechts om mij te halen.

»Mijnheer! gij zult uwe kamer moeten ruimen."

»Wat wilt gij daarmede zeggen?"

»Dat wij in last hebben, om u in eene andere kamer over te brengen."

»Waarom dat?"

»Men heeft weder ander wild van aanbelang gevangen; en daar deze nog al de beste kamer is, zoo . . . . gij begrijpt mij wel . . . . .

»Ik begrijp u; deze plaats is dus voor de eerstkomenden bestemd."

Men bragt mij naar de andere zijde van de binnenplaats; doch helaas! ik bevond mij daar niet meer gelijkvloers, en kon mij dus niet meer met mijn lieven doofstomme vermaken.

De plaats overgaande, zag ik den aanvalligen knaap daar

op den grond zitten; hij was neêrslagtig en treurig; hij begreep, dat hij mij verloor. Eensklaps stond hij op en kwam mij te gemoet loopen; de knechts wilden hem wegjagen, doch ik tilde hem omhoog, hoe morsig hij ook was; ik kuste hem met teederheid, en toen ik mij van hem los scheurde, — zou ik het zeggen? — toen kwamen mij de tranen in de oogen.

IX. Hoofdstuk.

Mijn arm hart! gij bemint zoo ligtelijk en zoo vurig en tot hoevele scheidingen hebt gij u al veroordeeld gezien! Deze laatste was voorzeker niet eene der minst smartelijke, en ik gevoelde die des te meer, daar mijne nieuwe kamer allerakeligst was. Het was een slecht, donker en morsig vertrek, er waren geen glasruiten, maar het venster was met papier beplakt; op de muren waren afzigtelijke figuren geschilderd met kleuren, welke ik niet durf noemen; en waar dit het geval niet was, daar vond men opschriften. Velen er van bevatten alleen den naam en de geboorteplaats van dezen of genen ongelukkige, met aanteekening van den noodlottigen dag, waarop hij gevangen werd genomen. Anderen hielden verwenschingen in tegen valsche vrienden, tegen zich-zelven, tegen deze of gene vrouw, tegen den regter, enzv. Weder anderen waren beknopte levensschetsen van menschen, die hier gevangen zaten; terwijl sommigen zedelessen bevatten. Onder de laatsten vond ik deze woorden van Pascal:

»Dat zij, die de Godsdienst bestrijden, ten minste, alvorens haar aan te randen, eerst leeren kennen, wat zij is.

Wanneer deze Godsdienst zich beroemde, God duidelijk te begrijpen en geheel ontsluijerd te bezitten, dan zou men haar kunnen bestrijden door te zeggen: dat men niets ter wereld ziet, hetgeen Hem zoo geheel klaarblijkelijk vertoont; maar, daar zij integendeel zegt, dat de mensch met duisternissen omgeven en van God verwijderd is, dat Hij zich voor 's menschen kennis verbergt, en Hij-zelf zich in de H. Schrift: Deus absconditus, een verborgen God noemt, welk voordeel kunnen zij er dan uit trekken, wanneer zij in hunne strafbare onwetendheid ten aanzien der waarheid, uitroepen, dat die waarheid hun niet wordt aangetoond?"

Een weinig lager zag ik deze woorden van den zelfden schrijver:

»Het geldt hier het geringe belang niet van dezen of genen vreemdeling; het geldt ons eigen belang en dat van al hetgeen wij bezitten. De onsterfelijkheid der ziel is eene zaak, die ons van zooveel gewigt is en ons zoo geheel en al aangaat, dat men zijn gezond verstand volkomen moet verloren hebben, als men onverschillig kan zijn, om te weten, wat daarvan is."

Een ander opschrift luidde aldus:

»Gezegend zij mij de gevangenis, daar ze mij de ondankbaarheid der menschen, mijne eigen ellende en de goedheid van God heeft leeren kennen."

Naast deze nederige woorden zag ik de hevigste en hoogmoedigste vervloekingen van een man, die zich eene godloochenaar noemde, en die tegen God uitviel, even als of hij vergeten was, dat hij te voren gezegd had: er is geen God.

Na eene reeks van zoodanige godslasteringen volgde eene andere van beleedigingen, die tegen de lafhartigen gerigt waren; dezen naam gaf hij aan hen, die door het ongeluk der gevangenschap Godsdienstig worden.

Ik toonde deze gruweltaal aan een cipiers-knecht en vroeg hem, wie dat geschreven had.

»Ik ben verheugd," zeide hij, dit opschrift gevonden te hebben; men vindt er hier zoovele, en ik heb zoo weinig tijd om te zoeken!" En, zonder meer te zeggen, nam hij een mes, en begon dit opschrift uit te schrappen.

»Waarom doet gij dat?" vroeg ik.

»De arme duivel, die dit geschreven heeft, en die ter dood is gebragt wegens voorbedachtelijken moord, heeft daarover berouw gehad, en mij laten verzoeken, om hem deze gunst te bewijzen."

»God vergeve het hem," »riep ik uit. Welk een moord heeft hij gepleegd?"

»Daar hij niet in de mogelijkheid was, om zijn vijand te vermoorden, zoo heeft hij zich gewroken, met diens zoontje, het schoonste kind ter wereld, van het leven te berooven."

Ik stond verplet! Hoever kan de wreedheid gaan! En zulk een monster voerde eene taal, alsof hij boven alle menschelijke zwakheden verheven was! Is het mogelijk? Een onschuldig wezen, een kind te vermoorden!

X. Hoofdstuk.

In deze mijne nieuwe kamer, die zoo donker en zoo morsig was, en waar ik mij van het gezelschap van mijnen lieven doof-stomme beroofd zag, was ik zeer droefgeestig. Ik bragt geheele uren aan mijn venster door, waar ik het uitzigt had op eene galerij, en over die galerij zag ik

het achtergedeelte van de binnenplaats en het venster mijner vorige kamer. Wie zou daar mijne plaats hebben ingenomen? Ik zag er een man, die dikwerf en met snelle schreden heen en weêr wandelde, even als iemand, die door gemoedsaandoeningen gejaagd wordt. Twee of drie dagen daarna zag ik, dat men hem schrijfgereedschap had bezorgd, en nu zat hij den ganschen dag voor zijn tafeltje.

Eindelijk herkende ik hem, toen hij, onder geleide van den cipier, zijne kamer verliet, om in het verhoor te komen; hij was Melchior Gioja!

Mijn hart kromp van droefheid weg. Gij zijt dus ook hier, gij waardige man! Hij was echter gelukkiger dan ik, want, na eenige maanden opsluiting werd hij weder op vrije voeten gesteld.

Het gezigt van een braaf man, wie hij ook zijn moge, vertroost mij, het wekt mijne liefde op en brengt mij tot nadenken. Ach! denken en beminnen zijn groote weldaden. Ik zou mijn leven hebben opgeofferd, om Gioja uit zijnen kerker te verlossen, en met dat al was het mij aangenaam, hem daarin te zien.

Nadat ik hem een langen tijd had gade geslagen, om uit zijne bewegingen af te leiden, of hij gerust was, dan niet, nadat ik mijne gebeden voor hem had opgedragen, gevoelde ik mij sterker, rijker in gedachten en ook meer tevreden met mij zelven. Dit bewijst, dat het gezigt van een menschelijk wezen, hetwelk men bemint, reeds genoeg is, om het verdriet van de eenzaamheid te verzachten. Aanvankelijk had een arme doof-stomme knaap mij die weldaad bewezen, en thans had het gezigt van een groot en verdienstelijk man bij mij dezelfde uitwerking.

Welligt had deze of gene knecht hem gezegd, waar ik mij bevond. Op zekeren morgen opende hij zijn venster en

wuifde met zijn zakdoek, om mij te groeten. Ik beantwoordde dezen groet met hetzelfde teeken. O, welk eene vreugde overstroomde in dat oogenblik mijne ziel! Het was mij, als of de afstand tusschen ons beiden geheel verdwenen was, en wij ons bij elkander bevonden. Het hart klopte mij even als dat van een minnaar, die zijne geliefde wederziet. Wij gaven elkander teekenen, zonderdat wij die begrepen, en evenwel met die zelfde levendigheid, alsof wij elkander goed verstonden; of liever wij verstonden elkander; die gebaren waren zoovele tolken van al hetgeen er in onze ziel omging, en de een was niet onbewust van al hetgeen de ander gevoelde.

O hoeveel troost schenen deze onze wederzijdsche groeten mij voor de toekomst te beloven! Die toekomst kwam ook werkelijk, maar die groeten hielden op! Zoo dikwerf ik Gioja weder aan zijn venster zag, zwaaide ik met mijn zakdoek. Doch te vergeefs! De cipiers-knechts zeiden mij, dat het hem verboden was geworden, mijne gebaren uit te lokken, of die te beantwoorden. Met dat al zag hij dikwerf naar mij heen, en ik zag naar hem, en zoo wisten wij elkander nog veel te zeggen.

XI. Hoofdstuk.

Over de galerij, die onder mijn venster was, zag ik van 's morgens vroeg tot 's avonds laat andere gevangenen voorbijgaan, die, onder geleide van een cipiers-knecht, naar het verhoor gingen, of daarvan terugkwamen. Deze menschen waren grootendeels uit de lagere klasse; niet te min

zag ik er eenigen, die tot een meer fatsoenlijken stand schenen te behooren. Ofschoon ik niet veel tijd had, om hen te beschouwen, dewijl zij zoo schielijk voorbij gingen, trokken zij echter mijne aandacht tot zich, en, hoezeer de een mij meer belangstelling inboezemde dan de ander, was ik echter over allen aangedaan. Dit droevig schouwspel deed, gedurende de eerste dagen, mijne smarten toenemen; maar van langzamerhand werd ik er aan gewoon, en eindelijk bragt ook dit gezigt het zijne toe, om het akelige van mijne eenzaamheid te verminderen.

Ik zag daar ook vele gevangen vrouwen voorbijgaan. Van deze galerij ging men door eene poort naar eene andere binnenplaats, en daar bevonden zich de gevangenissen en het hospitaal dier gevallen schepsels. Een zeer dunne muur scheidde mijne kamer van eene der haren af. Dikwijls verdoofden deze ongelukkigen mij door haar zingen 't gehoor, soms ook door haar twisten, en laat in den avond, als het gedruisch had opgehouden, hoorde ik haar met elkander spreken.

Wanneer ik met haar in gesprek had willen komen, zou ik dit hebben kunnen doen. Doch ik deed zulks niet, zonder te weten waarom. Was het beschroomdheid? trotschheid, of een maatregel van voorzigtigheid, om geene genegenheid op te vatten voor verachtelijke vrouwen? Elke van deze drie beweegredenen zou toereikende zijn, om mij te wederhouden. De vrouw, als zij is, hetgeen zij behoort te zijn, is voor mij een zoo verheven schepsel! Haar te zien, haar te hooren, met haar te spreken, verrijkt mijne ziel met edele gedachten; maar, heeft zij zich verlaagd en verachtelijk gemaakt, dan is zij mij een voorwerp van verstoring, van droefheid en afkeer.

En nogtans (dit woord *nogtans* is onontbeerlijk voor hem, die een zoo zamengesteld wezen, als de mensch is,

wil beschrijven), nogtans waren er onder die vrouwelijke stemmen eenige welluidende, en deze (waarom zou ik het verbergen?), deze waren mij aangenaam; eene er van was de welluidendste; ik hoorde haar zelden en dan uitte zij geene gewone gedachten. Zij zong weinig en meestal slechts deze twee aandoenlijke regels:

Ach, wie geeft de lijderesse
Haar verloren heil terug?

Nu en dan zong zij litaniën. Hare medgezellinnen zongen met haar, doch ik kon de stem van Maddalena ligtelijk onderscheiden van al de andere, die het er op schenen toegelegd te hebben, om voor mij hare stem te verdooven.

Ja, die ongelukkige droeg den naam van Maddalena. Wanneer hare gezellinnen hare rampen verhaalden, dan had zij medelijden, zij zuchtte en zeide: schep moed mijne lieve! de Heer verlaat niemand.

Wat zou mij hebben kunnen beletten, om mij haar als eene schoone vrouw voor te stellen, die meer ongelukkig, dan wel schuldig was, en die, voor de deugd geboren, zich ook in staat bevond, om tot haar terug te keeren, zoo zij die verlaten had? Wie toch zou het mij ten kwade kunnen duiden, dat hare stem mij gevoelig maakte, dat ik haar met eerbied hoorde, en voor haar met eene bijzondere godsvrucht bad?

De onschuld is eerbiedwaardig, maar het berouw niet minder. Heeft de beste der menschen, de God-mensch zelf zich niet verwaardigd, om zijne medelijdende oogen op de zondaressen te vestigen, om haar schaamrood te eerbiedigen, en haar onder die zielen op te nemen, aan welke Hij de meeste eer bewees? En waarom zouden wij dan eene gevallen vrouw zoo diep verachten?

Aldus redenerende, werd ik wel honderd malen genoopt, om mijne stem te verheffen en aan Maddalena eene

verklaring van broedelijke liefde te doen. Eenmaal had ik reeds de eerste lettergreep van haren naam: Mad . . . . uitgesproken. Hoe verwonderlijk! Het hart klopte mij als dat van een vijftienjarigen minnaar, en nogtans was ik al een-en-dertig jaren oud, en had dus een leeftijd bereikt, waarin men zulke kinderachtige hartkloppingen niet meer pleegt te gevoelen.

Ik kon niet verder gaan. Ik begon weder op nieuw: Mad . . . ! Mad . . . ! doch te vergeefs. Ik kwam mijzelven belagchelijk voor, en riep gramstorig uit: Matto! (dwaas!) en niet Mad . . . !

XII. Hoofdstuk.

Aldus eindigde mijn roman met dat ongelukkig schepsel, hoewel ik haar die aangename gewaarwordingen, die mij gedurende eenige weken bijbleven, te danken had. Dikwijls was ik droefgeestig, en dan maakte hare stem mij vrolijk; dikwijls, wanneer ik de laaghartigheid en ondankbaarheid der menschen overdacht, wanneer ik mij op hen vertoornde, en het heelal eenen onverzoenlijken haat toedroeg, dan was het de stem van Maddalena, die mij wederom voor medelijden en toegevendheid vatbaar maakte.

O gij, onbekende zondares, moge het waar zijn, dat gij tot geene zware straf veroordeeld zijt! En, welke ook die straf zij, moge zij u gediend hebben, om u in het vervolg voor God te doen leven en sterven! Moge ieder, die u kent, u zoo beklagen en hoogachten, als ik, die u niet

kende! Moget gij aan allen, die u zien, geduld, zachtmoedigheid, liefde tot de deugd en vertrouwen op God inboezemen, gelijk gij mij deedt, die u beminde zonder u gezien te hebben! Mijne verbeeldingskracht, die u in mijne gedachten een schoon ligchaam gaf, kan mij bedriegen, maar uwe ziel, ik ben er zeker van, uwe ziel is schoon. Uwe medgezellinnen voerden eene ruwe taal; gij spraakt zedig en bevallig; zij lasterden God; gij zegendet Hem; zij waren onder elkander verdeeld; gij wist hare twisten bij te leggen. Zoo iemand u de hand heeft toegereikt, om u aan de schande te ontrukken; zoo hij u heeft wèl gedaan, zonder uwe kieschheid te kwetsen; zoo hij uwe tranen heeft gedroogd, o! dan mogen alle vertroostingen op hem nederdalen, op hem, op zijne kinderen en kinds-kinderen!

Naast mijne gevangenis was eene andere, die door verscheiden mannen bewoond werd. Ik hoorde hen ook spreken. Een van dezen oefende over de anderen eenig gezag uit; dit was welligt niet zoo zeer aan zijne meerdere beschaving, als wel aan zijne grootere bespraaktheid en vermetelheid toe te schrijven. Hij speelde, gelijk men zegt, den geleerde. Hij twistte en legde zijnen tegenstanders, door middel van zijne meesterachtige stem en onstuimige woorden, het stilzwijgen op; hij deed hen denken en gelooven wat hij wilde, en zij gaven hem, na eenigen tegenstand geboden te hebben, eindelijk in alles gelijk.

Die ongelukkigen! Niet één van hen wist het verdriet der gevangenschap te matigen door het gevoel van eene zachte aandoening, of door het uiten eener Godsdienstige en liefde-ademende gedachte!

De belhamel van deze mijne naburen groette mij, en ik beantwoordde dien groet. Hij vroeg mij, hoe ik dat vervloekte leven toch doorbragt. Ik zeide hem, dat het

leven voor mij wel treurig, doch nimmer een voorwerp van vervloeking kon zijn, en dat men tot aan zijnen dood naar het vermaak moest trachten van te kunnen denken en beminnen.

»Verklaar u, mijnheer, verklaar u nader!"

Ik gaf hem eenige opheldering nopens mijn gezegde, doch hij begreep mij niet, en toen ik na eene wel uitgedachte voorrede den moed had, om hem als een voorbeeld aan te halen, welk een genoegen de stem van Maddalena mij verschafte, schaterde hij 't uit van lagchen.

»Wat is er te doen? riepen zijne makkers, »Wat is er toch?" De ongevoelige herhaalde mijne woorden op eenen spottenden toon, en nu begonnen zij allen luidkeels te lagchen, en ik speelde hier zeer fraai de rol van een zot.

In eene gevangenis gaat het even zoo als in de wereld: zij, die het voor wijsheid houden, te klagen, te verachten en onvergenoegd te zijn, beschouwen het als dwaasheid, wanneer men medelijdend is, wanneer men nog liefde koestert, en zich weet te troosten met schoone gedachten, die de menschheid en den schepper eer aan doen.

XIII. Hoofdstuk.

Ik liet hen lagchen en sprak geen woord tegen. Twee of drie malen poogden mijne naburen met mij in gesprek te treden, doch ik zweeg.

»Hij zal het venster verlaten hebben; welligt is hij gaan luisteren naar de verzuchtingen van Maddalena; hij zal door ons lagchen beleedigd zijn geworden."

Zoo bleven zij eenigen tijd lang voortpraten. Eindelijk kwam de man met zijne zware stem, en deed hen allen zwijgen, die zich te mijnen koste vermaakten.

»Zwijgt ezels! voor den duivel, gij weet niet wat gij zegt. Onze buurman is zoo lomp niet, als gij wel denkt. Gij zijt te dom, om over iets na te denken. Ik voor mij, ik lach wel, maar dan denk ik toch ook nog na. Alle gemeene deugnieten kunnen zich even zoo dol aanstellen als wij. Maar een weinig meer stille vrolijkheid, een weinig meer menschlievendheid, een weinig meer vertrouwen op de weldaden des Hemels, wat geeft dit, naar uw inzien, te kennen?"

»Nu ik daarover nadenk, antwoordde een andere, geloof ik, dat hij, die zoo gesteld is, als gij daar zegt, minder slecht moet wezen, dan wij zijn."

»Bravo! schreeuwde nu die man met zijn verVaarlijk stentors-geluid; thans zou ik weder eenige achting voor uw brein beginnen te krijgen."

Hoewel ik er niet zeer hoovaardig op was, dat men mij als minder slecht dan deze deugnieten beschouwde, deed het mij toch genoegen, dat die ongelukkigen betere gedachten begonnen te koesteren betrekkelijk de waarde van menschlievende gevoelens.

Ik maakte eenige beweging aan mijn venster, even als of ik daar toen eerst terug kwam. De belhamel riep mij, en ik gaf hem antwoord, in de hoop van hem nu geneigd te zullen vinden, om met mij over zedelijke onderwerpen te spreken; doch ik bedroog mij. Zoodanige alledaagsche zielen gevoelen nimmer lust, om ernstige gesprekken aan te knoopen. Gebeurt het al eens, dat zich eene edele waarheid aan hunnen geest vertoont, dan mogen zij die voor een oogenblik toejuichen, doch weldra wenden zij hunne blikken er van af en kunnen zich

niet verzetten tegen hunne zucht, om blijken van hun gezond verstand te geven door deze waarheid in twijfel te trekken, en hunnen spotlust den teugel te vieren.

Hij vroeg mij vervolgens, of ik voor schulden gevangen zat.

»Neen."

»Zijt gij welligt van bedriegerij of diefstal beschuldigd? wel te verstaan valsch beschuldigd!"

»Neen, men beschuldigt mij van geheel iets anders."

»Mogelijk wegens een liefdehandel?

»Neen."

»Een manslag?"

»Neen."

»Zegt men, welligt, dat gij een Carbonaro zijt?"

»Juist geraden."

»Maar, wat is dat toch, een Carbonaro?"

»Ik ben met die menschen zoo weinig bekend, dat ik het u niet zou kunnen zeggen."

Nu kwam een cipiers-knechts ons gesprek met zeer veel drift afbreken; nadat hij mijne buren met scheldwoorden overladen had, wendde hij zich tot mij, en zeide mij met de deftigheid niet van een dievenleider, maar met die van een meester: »wel foei mijnheer, schaam u! met elk slag van menschen zoo maar in gesprek te treden! »weet gij wel, dat zij allen dieven zijn?"

Ik bloosde, en vervolgens schaamde ik mij, gebloosd te hebben, en het kwam mij voor, dat het veeleer goedheid dan misdaad is, wanneer men zich verwaardigt, met ongelukkigen te spreken, zonder na te denken, wie of wat zij zijn.

XIV. Hoofdstuk.

Den volgende morgen ging ik aan mijn venster staan, om naar Melchior Gioja te zien, doch ik knoopte geen gesprek meer aan met mijne buren, de dieven. Ik beantwoordde hunnen groet en zeide, dat men mij verboden had, met hen te spreken.

De griffier, die mij de verhooren had doen ondergaan, kwam bij mij en kondigde mij op eene geheimzinnige wijze een bezoek aan, dat, gelijk hij er bijvoegde, voor mij niet onaangenaam zou zijn. En toen hij mij genoegzaam meende voorbereid te hebben, zeide hij: »uw vader is daar; wees zoo goed, mij te volgen."

Ik ging met hem naar beneden, waar de bureaux gehonden worden; mijn hart klopte van vreugde en verteedering, en ik deed mijzelven geweld aan, om bedaard te schijnen, teneinde mijn armen vader gerust te stellen.

Toen hij mijne in hechtenisneming vernomen had, voedde hij de hoop, dat deze alleen geschied was op eene nietsbeduidende verdenking, en dat ik weldra weder op vrije voeten gesteld zou worden. Maar ziende, dat ik, bij voortdnring, gevangen bleef zitten, was hij zich tot de Oostenrijksche regering komen wenden, om mijne bevrijding te verzoeken. O rampzalige begoocheling der vaderlijke liefde! Hij kon niet denken, dat ik vermetel genoeg was geweest, om mij aan de gestrengheid der wetten bloot te stellen; en de gemaakte vrolijkheid, waarmede ik met hem sprak, deed hem zich overtuigen, dat ik niets kwaads te duchten had.

Het kortstondig onderhond, hetwelk men ons vergunde, deed mij geweldig aan, te meer omdat ik allen schijn

van ongerustheid poogde te verbergen. Dit viel mij echter allermoeijelijkst, toen wij elkander moesten verlaten.

Onder de omstandigheden, waarin Italië zich bevond, hield ik het voor zeker, dat Oostenrijk buitengewone voorbeelden van gestrengheid zou stellen, en dat men mij ter dood, of wel tot eene langdurige gevangenschap veroordeelen zou. En deze gedachten voor eenen vader te verbergen! Hem te misleiden door mij te gedragen, alsof ik gegronde hoop op eene nabijzijnde bevrijding koesterde! Niet in tranen weg te smelten, toen ik hem omhelsde, toen ik hem van mijne moeder, van mijne broeders en zusters sprak, welke ik op deze aarde nimmer dacht weder te zullen zien! Hem te verzoeken, om mij nog eens te komen bezoeken, indien het hem mogelijk ware, zonder dat mijne stem door het snikken werd afgebroken; ach neen! nimmer had ik mij zooveel geweld behoeven aan te doen.

Hij was geheel getroost, toen hij mij verliet, doch ik keerde met een verscheurd hart naar mijne gevangenis terug. Naauwelijks bevond ik mij weder alleen, of ik hoopte mij te zullen kunnen verkwikken door aan mijne tranen den vrijen loop te geven. Doch ook deze troost ontbrak mij. Ik begon geweldig te snikken, maar kon geen enkelen traan storten. Niet te kunnen weenen, wanneer men zeer bedroefd is, is eene der wreedste folteringen; en, ach, hoe dikwerf heb ik dit moeten ondervinden!

Ik werd door eene heete koorts aangetast en gevoelde eene hevige hoofdpijn. Ik kon dien ganschen dag niet het minste voedsel gebruiken. Ach! riep ik uit, gave God, dat deze eene doodelijke ziekte ware, opdat daardoor mijn lijden mogt worden verkort.

O dwaze en laffe wensch! God verhoorde dien niet,

en thans dank ik Hem daarvoor. Ik dank Hem daarvoor, niet alleen omdat ik na eene tienjarige gevangenschap mijne geliefde bloedverwanten heb mogen wederzien en mij thans gelukkig kan noemen, maar ook omdat het lijden 's menschen waarde verhoogt en ik durf hopen, dat het voor mij niet vruchteloos geweest is.

XV. Hoofdstuk.

Twee dagen daarna kwam mijn vader terug. Ik had dien nacht wel geslapen en was zonder koorts. Ik nam een opgeruimd en vrolijk voorkomen aan, en niemand kon iets vermoeden van al hetgeen mijn hart geleden had en nog leed.

»Ik heb hoop, zeide mijn vader, dat men u binnen weinige dagen naar Turin zal zenden. Wij hebben uwe kamer reeds in gereedheid gebragt, en verwachten u met ongeduld. Mijne ambtspligten gebieden mij, om weder te vertrekken. Draag zorg, bid ik u, draag zorg, dat gij mij spoedig volgt.''

Zijne teedere en kommervolle lieftalligheid verscheurde mij het hart. De ouderliefde scheen mij het veinzen te gebieden, en nogtans deed ik zulks met eene zekere wroeging. Zou ik niet op eene, mijzelven en mijnen vader meer waardige wijze gehandeld hebben, indien ik hem gezegd had: »waarschijnlijk zullen wij elkander in dit leven niet wederzien? Laten wij elkaêr als mannen, zonder morren of zuchten, verlaten, en moge ik u den vaderlijken zegen over mij hooren uitspreken!''

Deze taal zou mij oneindig meer behaagd hebben dan het veinzen. Maar, ik schouwde dien eerwaardigen grijsaard in de oogen; ik wierp een blik op zijne gelaatstrekken en grijze haren, en ik kon mij-zelven niet overtuigen, dat die ongelukkige de kracht zou hebben, om zoo iets te kunnen hooren. En zoo ik, om hem niet te misleiden, eens ooggetuige ware geworden van zijne vertwijfeling; zoo ik hem eens in bezwijming had zien vallen, of, ô ijsselijke gedachte! in mijne armen had zien sterven! — Ik kon hem onmogelijk de waarheid zeggen, noch die ook maar ten halve laten bespeuren. Mijne gemaakte bedaardheid stelde hem geheel en al gerust; wij verlieten elkander zonder een traan te storten. Maar in mijne gevangenis teruggekomen, leed ik even zooveel, of zelfs nog meer dan de vorige keer, en ook nu verlangde ik te vergeefs naar tranen.

Mij te onderwerpen aan al het afgrijslijke eener langdurige gevangenschap, aan een schandelijken dood, dit stond in mijne magt; maar, gelaten te zijn bij de gedachte, dat mijne ouders, mijne broeders en zusters daardoor zoo onuitsprekelijk veel zouden te lijden hebben, ach! dit ging mijne krachten te boven.

Ik viel op mijne knieën ter aarde, en, met een nimmer te voren gekend vuur, sprak ik deze bede uit:

O mijn God, van uwe hand neem ik alles aan; maar, versterk de harten van hen, voor welke ik zoo onontbeerlijk was, en wel op zulk eene wonderbare wijze, dat ik ophonde voor hen dit te zijn, en geef, dat niet één van hen daarvoor zijn leven ook slechts eenen enkelen dag verkort zie!"

O, weldadige invloed van het gebed! Ik bleef, verscheiden uren lang, met mijnen geest tot God verheven, bidden, en mijn vertrouwen werd grooter, naarmate ik de god-

delijke goedheid overwoog, en nadacht over de grootheid van 's menschen ziel, wanneer zij zich van de eigenliefde ontdoet, wanneer zij zich geheel en al onderwerpt, en geen anderen wil heeft, dan dien der oneindige wijsheid.

En dit vermag de mensch, dit is zijn pligt! De rede, die de stem van God is, de rede zegt, dat men alles aan de deugd moet opofferen. En zou dit offer, hetwelk men der deugd schuldig is, wel volkomen zijn, wanneer wij in treurige omstandigheden morden tegen den wil van Hem, Die het beginsel is van alle deugd?

Wanneer een schandelijke dood, of elke andere marteling onvermijdelijk wordt, dan is het een teeken van ellendige laagheid van ziel, of van diepe onkunde, als men daarvoor eene lafhartige vrees koestert, en niet kan besluiten, om zich daaraan te onderwerpen en de hand, die ons kastijdt, te zegenen. Doch het is niet genoeg, dat men kalm den dood te gemoet ga; maar, men moet bovendien nog kalm blijven, al ziet men daardoor ook zijne vrienden in diepen rouw gedompeld. Al, wat wij mogen doen, is, God te bidden, dat Hij die droefheid matige, dat Hij ons allen te hulp kome; en zulk een gebed wordt altijd verhoord.

XVI. Hoofdstuk.

Er verliepen eenige dagen en ik bleef in den zelfden toestand, in eene zachte droefgeestigheid, vol kalmte en Godsdienstige gedachten. Ik meende, dat ik over alle zwakheden had gezegevierd, en dat niets mij meer zou kunnen verontrusten. Dwaze begoocheling! De mensch

moet altijd naar volmaakte standvastigheid trachten, maar hij zal die hier op aarde nimmer bereiken. Wat was het dan, dat mij nu weder kwelde? Het was het gezigt van een ongelukkigen vriend, van mijnen goeden Piero; hij ging op een kleinen afstand van mij heen over de galerij, terwijl ik aan mijn venster stond. Men had hem zijn kerker doen verlaten, om hem naar de criminele gevangenis over te brengen.

Hij stapte met zijne geleiders zoo spoedig voorbij, dat ik naauwelijks tijd had, om hem te herkennen, zijnen groet op te merken, en dien te beantwoorden.

Arme jongeling! in den bloei uwer jaren, begaafd met een zooveel belovend verstand, met een zoo eerlijk hart, eene zoo zachte, lieftallige inborst, geboren voor het genot eener schitterende loopbaan, wordt gij dan wegens staatkundige zaken in een kerker geworpen, en zulks op een tijdstip, waarin gij al de gestrengheid der wetten onmogelijk ontgaan kunt!

Ik gevoelde zulk een medelijden met hem, het deed mij zóó leed, dat ik hem niet kon bevrijden, dat ik hem zelfs niet door mijne tegenwoordigheid en door mijne woorden tot troost kon verstrekken, dat niets in staat was, om mij een weinig tot bedaren te brengen. Ik wist hoe teeder hij zijne moeder, zijnen broeder, zijne zusters, zijnen schoonbroeder en zijne jonge neven beminde; hoe vurig hij verlangde, om iets tot hun geluk bij te dragen, en met welk eene teedere liefde hij door al zijne dierbaren bemind werd. Ik gevoelde, in welk een diepen rouw zijn ongeluk hen dompelen moest, en ik heb geene woorden om de woede uit te drukken, die zich toen van mij meester maakte; en deze woede bleef zoo lang voortduren, tot ik de hoop verloor van haar ooit weêr te zullen kunnen doen bedaren.

Maar ook deze vrees was eene begoocheling. O gij! die n ter prooije van onoverkomelijke, verschrikkelijke en steeds toenemende rampen waaut te zijn, hebt slechts een weinig geduld, en gij zult u in uwen waan bedrogen zien. Het toppunt van onrust kan hier op aarde even min als de hoogste trap van rust duurzaam zijn. Men moet zich van deze waarheid overtuigen, opdat men in gelukkige uren niet hoovaardig worde, en in droevige oogenblikken den moed niet opgeve.

Deze woede werd afgewisseld door vermoeijenis en eene volslagen ongevoeligheid. Maar ook de ongevoeligheid is niet duurzaam, en ik vreesde, dat ik in het vervolg onophoudelijk zou moeten dobberen tusschen haar en haar tegenovergesteld uiterste. Ik sidderde bij het vooruitzigt van zulk eene toekomst, en ook ditmaal nam ik weder met geestdrift mijne toevlugt tot het gebed.

Ik smeekte God, dat Hij mijnen ongelukkigen Piero en mij, zijne en mijne bloedverwanten, toch mogt bijstaan, en, door het herhalen van deze bede begon ik weder eene wezenlijke rust te genieten.

XVII. Hoofdstuk.

Toen mijne ziel weêr tot rust was gekomen, overdacht ik de woede, waaraan ik mij had overgegeven, en, mij verontwaardigende over mijne zwakheid, zocht ik naar middelen, om daarvan genezen te worden. Het volgende was mij hierin van veel dienst: elken morgen, na een kort gebed tot het Opperwezen, was mijne eerste bezigheid,

een naauwkeurig overzigt te houden van alle mogelijke wederwaardigheden, die mij eenige aandoening zouden kunnen veroorzaken; ik stelde ze mij dan levendig voor den geest; en bereidde er mij toe voor; ik overdacht al de bezoeken, welke ik zou moeten ontvangen, niet alleen de aangename, maar ook de onaangename, al ware het zelfs het bezoek van den scherpregter. Gedurende de eerste dagen, kwam deze arbeid mij ondragelijk voor, doch ik bleef volharden, en weldra vond ik er genoegen in.

Op den eersten dag van het jaar 1821 verkreeg Graaf Luigi Porro de vergunning, om mij te komen bezoeken. De teedere vriendschap, die ons vereenigde, de behoefte, welke wij gevoelden, om elkander zooveele zaken mede te deelen; de verhindering, die, door de tegenwoordigheid van een griffier, aan de vrije uitstorting van ons hart werd toegebragt; de weinige tijd, dien men ons vergunde, om bij elkander te zijn; het heilloos voorgevoel, dat mij kwelde; de pogingen, welke wij beiden deden, om kalm te schijnen; dit alles, dacht ik, zou mijn hart geweldig geschokt moeten hebben; en echter gevoelde ik mij bedaard, toen mijn vriend vertrokken was; ik was wel aangedaan, maar toch kalm.

Zoo sterk is hij, die zich tegen hevige aandoeningen weet te wapenen.

Zoo ik mij bevlijtigde, om bij voortduring kalm te blijven, was dit niet zoo zeer, om daardoor mijn ongeluk te verzachten, als wel omdat de ongerustheid van ziel mij toescheen verlagend en den mensch onwaardig te zijn. Een ontroerde geest is niet in staat, om te redeneren; weggesleept in eene draaikolk van overdreven gedachten, vormt hij zich eene ongerijmde, eene kwaadwillige en geheel uitzinnige redeneerkunde, en bevindt zich in eene stemming, die geheel en al onwijsgeerig en onchristelijk is.

Wanneer ik het predikambt bediende, dan zou ik dikwerf aandringen op de noodzakelijkheid, om alle onrust uit het gemoed te verbannen; slechts onder deze voorwaarde kan men goed zijn. Hoe kalm en bedaard was Hij niet, Dien wij allen moeten navolgen. Er bestaat geene grootheid van ziel zonder gematigde gedachten, en men kan niet regtvaardig zijn, indien men zich niet geneigd gevoelt, om over de wederwaardigheden van dit kortstondig leven te lagchen, in plaats van zich daarover te verontrusten en te vergrammen. De gramschap heeft slechts zeer zelden eenige waarde, dan namelijk, wanneer men door haar den booswicht meent te kunnen vernederen, en tot zijn pligt terug te brengen.

Welligt bestaat er eene razernij van een anderen aard, dan die mij bekend is, en deze kan dan minder strafbaar zijn; maar de razernij, die mij tot nu toe als haren slaaf geketend hield, was geen gevolg van enkele droefheid; zij ging altijd gepaard met haat, met eene zucht, om te vervloeken, om mij de menschelijke maatschappij, of deze of gene harer leden met de zwartste kleuren af te schilderen. Het is eene besmettelijke en algemeen heerschende ziekte. De mensch gelooft, dat hij beter is, wanneer hij anderen verfoeit. Het is alsof alle vrienden elkander in het oor fluisteren: »laten wij elkaêr onder ons alleen beminnen! En, wanneer wij al de anderen voor verachtelijke wezens uitkrijten, dan zullen wij halve goden schijnen te zijn."

Hoe verwonderlijk is het niet, dat men in den haat zooveel vermaak vindt! Men stelt er eene zekere heldhaftigheid in. Wanneer hij, die gisteren het voorwerp van onzen haat was, gestorven is, dan zoeken wij dadelijk een anderen op, en het is alsof men zeide: »over wien zal ik mij heden beklagen? Wien zal ik haten?

Welligt is deze dat monster! ha! ik heb hem gevonden, komt, mijne vrienden, komt, laat ons hem verscheuren!"

Zoo gaat het in de wereld; en zonder haar te lasteren, kan ik wel zeggen, dat het er hoogst verkeerd gaat.

XVIII. Hoofdstuk.

Ik behoefde waarlijk niet zeer kwaadwillig te zijn, om mij over het akelige mijner tegenwoordige kamer te beklagen. Bij geluk kwam er eene andere open, die beter was, en ik werd er op het aangenaamst mede verrast.

Had dit berigt mij niet zeer veel genoegen moeten verschaffen? En, evenwel, ik moet het bekennen, evenwel kon ik niet zonder leedwezen aan Maddalena denken. Welk eene kinderachtigheid! Zich altijd aan iets te hechten, en dat nog wel om waarlijk weinig beduidende redenen! Toen ik deze mijne slechte kamer verliet, sloeg ik mijne blikken achterwaarts naar den muur, waar tegen ik zoo dikwerf geleund had, terwijl, welligt op den afstand van één voet, de ongelukkige zondares zich aan de andere zijde bevond. Ik zou zoo gaarne nog eenmaal die twee aandoenlijke regels gehoord hebben:

Ach, wie geeft de lijderesse
Haar verloren heil terug?

IJdele wensch! Ziedaar dan al weder eene scheiding in mijn rampzalig leven! Ik wil daarover niet verder uitweiden, uit vrees van mij belagchelijk te zullen maken, maar ik zou een huichelaar zijn, indien ik niet beleed, dat ik, verscheiden dagen lang, er bedroefd over was.

Bij het heengaan groette ik twee van die arme dieven, mijne buren, die aan het venster stonden. Hun belhamel bevond zich niet bij hen, maar, door zijne makkers geroepen, kwam hij toesnellen en ook hij groette mij. Vervolgens begon hij te neuriën: »Ach, wie geeft de lijderesse enzv. Wilde hij den spot met mij drijven? Ik wil wedden, dat, wannneer ik deze vraag aan vijftig menschen voorstelde, er wel negen en veertig zouden antwoorden: ja. En evenwel, in weêrwil van zoovele stemmen, ben ik geneigd, om te gelooven, dat de goede roover mij eene beleefdheid wilde bewijzen. Ik nam het ten minste zoo op, ik was hem daarvoor dankbaar en knikte hem met de oogen nog toe; hij stak zijn' arm door de traliën, en terwijl ik mij omkeerde, om den trap af te gaan, bragt hij mij, met zijne muts in de hand, den laatsten groet.

Op de binnenplaats komende, had ik eene aangename ontmoeting. De kleine doof-stomme stond onder de poort. Hij zag mij, hij herkende mij en wilde mij te gemoet loopen. De vrouw van den cipier greep hem bij den kraag en noodzaakte hem, waarom weet ikn iet, om in huis te gaan. Het deed mij leed, dat ik hem niet kon omhelzen; maar de kleine sprongen, welke hij deed, om naar mij toe te komen, verschaften mij toch veel genoegen. Het is zoo zoet, bemind te worden!

Deze dag was rijk in groote gebeurtenissen. Een paar schreden verder kwam ik digt bij het venster van mijne voormalige kamer, die nu door Gioja bewoond werd. »Goeden dag, Melchior!" riep ik in het voorbijgaan. Hij zag op en, naar mij toevliegende, riep hij uit: »goeden dag Silvio!"

Helaas! ik mogt geen oogenblik toeven. Ik ging de poort door, klom een kleinen trap op, en nu plaatste men mij in een zindelijk kamertje, juist boven de kamer van Gioja.

Toen men mij mijn bed had gebragt en de cipiers-knechts mij verlaten hadden, was mijne eerste bezigheid, de muren te gaan onderzoeken. Ik vond daar eenige opschriften, waarvan er sommigen met potlood, anderen met houtskool, en weder anderen met eene graveerstift geschreven waren. Ik las daar ook twee bevallige coupletten in de Fransche taal, en het spijt mij, dat ik die niet van buiten heb geleerd; zij waren onderteekend: de Hertog van Normandië. Ik begon deze coupletten te zingen en daartoe bezigde ik, zoo goed als mogelijk was, de wijs van mijne arme Maddalena. Doch eensklaps hoor ik dezelfde coupletten door eene stem in de nabijheid op eene andere wijs herhalen. Toen die zanger geëindigd had, riep ik: »Bravo!" En nu groette hij mij op eene beleefde wijze, mij vragende, of ik een Franschman was.

»Neen, antwoordde ik," ik ben een Italiaan en mijn naam is Silvio Pellico."

»De schrijver van Francesca da Rimini?"

»Juist."

Hierop volgde eene beleefde pligtpleging, en eene betuiging van deelneming in mijn ongelukkig lot.

Hij vroeg mij, in welk gedeelte van Italië ik geboren was.

»In Piëmont," antwoordde ik, ik ben van Salluzzo."

Nu volgden er weder beleefde pligtplegingen wegens het karakter en het vernuft der Piëmontezen, en eene loffelijke melding van verdienstelijke mannen, die te Salluzzo geboren waren, en voornamelijk van Bodoni.

Deze kleine lofspraken waren wèl gekozen, zoo als men die van een man van opvoeding kan verwachten.

»Maar, mijnheer!" zeide ik, mag ik nu ook uwen naam weten?"

»Gij hebt daar eenige coupletten gezongen, welke ik gemaakt heb."

»Deze twee schoone coupletten, die hier op den muur geschreven staan, zijn die van U?"

»Ja, mijnheer!"

»Gij zijt dus? . . . . ."

»De ongelukkige Hertog van Normandië."

XIX. Hoofdstuk.

De cipier ging juist onze vensters voorbij en deed ons zwijgen. Wie is toch die ongelukkige Hertog van Normandië? ging ik al bij mijzelven nadenken. Is dit niet de titel, dien men aan den zoon van Lodewijk XVI. gaf? Maar dat ongelukkig kind is zeker dood. Welnu, mijn buurman zal dan een dier gelukzoekers zijn, die beproefd hebben, hem te doen herleven.

Er zijn reeds zoovelen geweest, die zich voor Lodewijk XVII. uitgaven en als bedriegers erkend werden, en zou deze dan meer geloof dan de anderen verdienen?

Gaarne had ik voor dit laatste eenige waarschijnlijkheid gevonden, doch ik kon het niet gelooven, en het kwam mij hoe langer hoe onwaarschijnlijker voor. Ik besloot evenwel, om dien ongelukkige niet te beschamen en hem, hoe ongerijmd zijne verhalen ook zijn mogten, van mijne twijfeling niets te laten vermoeden.

Weinige oogenblikken daarna begon hij weder te zingen, en ons gesprek nam op nieuw een aanvang.

Toen ik hem vroeg, wie hij eigenlijk was, antwoordde hij, niemand anders te zijn dan Lodewijk XVII., en nu begon hij hevig uit te varen tegen zijnen oom, Lode-

wijk XVIII., dien hij als den overweldiger van zijnen troon beschouwde.

»Maar, waarom hebt gij dan uwe regten niet doen gelden bij de herstelling van het Koningschap?"

»Ik lag toen te Bologna gevaarlijk ziek. Naauwelijks van mijne krankte hersteld, vloog ik naar Parijs; ik vertoonde mij aan de Hooge Mogendheden, maar hetgeen geschied was, dat was geschied; mijn oom was onregtvaardig genoeg, om mij niet te willen herkennen; mijne zuster vereenigde zich met hem, om mij te verdrukken. De goede Prins van Condé was de eenige, die mij met open armen ontving; doch zijne vriendschap kon mij van geene dienst zijn. Op zekeren avond werd ik, in de straten van Parijs door, met dolken gewapende, sluipmoordenaars aangevallen, en met de grootste moeite gelukte het mij, hun te ontkomen. Nadat ik eenigen tijd in Normandië had omgedoold, keerde ik terug naar Italië, en nam mijn verblijf te Modena. Van deze plaats schreef ik dadelijk aan de Monarchen van Europa en voornamelijk aan Keizer Alexander, die mij met de grootste beleefdheid antwoordde. Ik gaf de hoop niet op, dat men mij eindelijk regt zou doen wedervaren, of, ten minste, dat men mij eene behoorlijke jaarwedde zou toeleggen, indien men ook al willens was, om mijne regten op den troon van Frankrijk aan de staatkunde op te offeren. Maar neen, men nam mij in hechtenis, men bragt mij naar de grenzen van het Hertogdom Modena, en daar werd ik aan de Oostenrijksche regering uitgeleverd. Sedert acht maanden verzucht ik in dezen kerker, en God weet, wanneer ik dien zal verlaten."

Ik sloeg wel geen geloof aan zijne woorden, maar dat hij in den kerker verzuchtte, was eene waarheid, en hij boezemde mij dus een innig medelijden in.

Ik verzocht hem, om mij eene korte schets van zijnen levensloop te geven. Hij verhaalde mij nu naauwkeurig al de bijzonderheden, die mij ten aanzien van Lodewijk XVII. reeds bekend waren. Hoe men dien aan den snooden Simon, den schoenlapper, overgaf; hoe men hem had willen dwingen, om den schandelijken laster, dien men ten aanzien van het gedrag der ongelukkige koningin, zijne moeder, verspreid had, door zijne getuigenis te bevestigen; hoe men hem, op zekeren nacht in zijnen kerker was komen opligten, en hoe men hem had doen ontkomen, door een ander kind, Mathurin genaamd, in zijne plaats te stellen. In de straat stond een rijtuig, met vier paarden bespannen; een dezer paarden was van hout gemaakt, en daarin werd hij verborgen. Zij bereikten gelukkig den oever van den Rijn, en over de grenzen gekomen, werd hij een tijd lang verzorgd en opgevoed door den Generaal, die hem gered had en wiens naam ik mij niet meer herinner; deze zond of geleidde hem naar America. Daar onderging de jonge Koning zonder Rijk vele verschillende lotgevallen; hij leed honger in de woestijnen, hij werd soldaat, hij leefde gelukkig en geëerd aan het hof van Brazilië, waar hij eindelijk belasterd, vervolgd en gedwongen werd, om te vlugten. Hij kwam in Europa terug, op het einde der regering van Napoleon; hij werd te Napels door Joachim Murat gevangen genomen, en toen hij weder in vrijheid en op het punt was, om zijne regten op den troon van Frankrijk te doen gelden, werd hij te Bologna door die noodlottige ziekte aangetast, gedurende welke Lodewijk XVIII. werd gekroond.

XX. Hoofdstuk.

Hij verhaalde deze geschiedenis met een schijn van waarheid, die inderdaad verbazing wekte. Hoewel ik hem niet kon gelooven, moest ik hem echter bewonderen. Al de omstandigheden van de Fransche omwenteling waren hem bekend, tot zelfs in de geringste bijzonderheden toe; hij sprak daarover met eene natuurlijke welsprekendheid, en bij elke gelegenheid wist hij allerbelangrijkste feiten op het tapijt te brengen. In zijn trant van spreken was wel zoo iets, dat aan militairen eigen is, maar het ontbrak hem niet aan die sierlijkheid, welke men in den omgang met beschaafde menschen aanleert.

»Gij zult mij wel veroorloven," zeide ik, »dat ik met u zonder pligtplegingen spreek, en dat ik u geene titels geef."

»Dit is juist wat ik verlang," antwoordde hij. »Het ongeluk heeft mij ten minste dit voordeel aangebragt, dat ik met al die ijdelheden den spot weet te drijven. Ik verzeker u, dat ik er meer aan hecht, mensch, dan koning te zijn."

's Morgens en 's avonds waren wij langen tijd met elkander in gesprek, en, ofschoon ik mij overtuigd hield, dat hij eene valsche rol speelde, beschouwde ik hem nogtans als een goedhartig mensch, die eene vurige zucht voor het goede had. Meermalen was ik op het punt, om hem te zeggen: »Verschoon mijne vrijpostigheid; ik wenschte wel, te gelooven, dat gij waarlijk Lodewijk XVII. zijt, »maar ik moet u rondborstig bekennen, dat ik mij daarvan niet kan overtuigen; wees dus openhartig genoeg, om van dit voorgeven af te zien. »En dan over-

dacht ik bij mij-zelven een schoone zedeles, om hem de ijdelheid van elke leugen onder het oog te brengen, zelfs dan, wanneer de lengen onschadelijk schijnt te zijn.

Ik stelde dit echter van dag tot dag nit, al wachtende tot onze vriendschap vertrouwelijker zou geworden zijn; doch nimmer had ik moeds genoeg, om mijn voornemen ten nitvoer te brengen.

Wanneer ik over dit gebrek aan moed nadenk, dan tracht ik het soms te verontschuldigen, als eene noodzakelijke beleefdheid, als eene wel geplaatste vrees van iemand te zullen bedroeven, en zoo al meer. Maar deze verontschuldigingen voldoen mij niet, en ik kan geenszins ontveinzen, dat ik over mij-zelven meer te vreden zou geweest zijn, wanneer die ontworpen zedeles mij niet in de keel was blijven steken. Den schijn aannemen van aan een bedrog geloof te hechten, is lafhartigheid, en ik meen, dat ik het nimmer meer doen zou.

O ja, het is lafhartigheid! Zeker is het, dat, hoe kiesch en ingewikkeld men zich ook wete uit te drukken, het altijd eene harde zaak blijft, aan iemand te zeggen: ik geloof u niet. Hij zal zich hierover verstoord gevoelen, men zal zijne vriendschap verbeuren, en welligt zal hij ons met beleedigingen overladen; doch, wat men daarbij ook moge verliezen, het is vereerender dan te liegen. Welligt zal de op ons verstoorde ongelukkige, als hij ziet, dat men zijn bedrog niet gelooft, naderhand onze opregtheid heimelijk bewonderen, en daarin aanleiding vinden tot overdenkingen, die hem tot betere gevoelens kunnen brengen.

De knechts van den cipier waren geneigd, om te gelooven, dat hij waarlijk Lodewijk XVII. was, en, daar zij reeds zoovele wisselingen der fortuin hadden bijgewoond, hielden zij het voor niet onmogelijk, dat deze man den troon van Frankrijk nog wel eens zoo kunnen beklim-

men, en dan, dachten zij, zou hij zich aan hunne nederige diensten wel herinneren. Behalve dat zij hem in het ontvlugten niet wilden behulpzaam zijn, deden zij alles voor hem, wat hij verlangde.

Hieraan had ik het dan ook te danken, dat ik de eer genoot, van deze hooge personaadje te mogen zien. Hij was van eene middelmatige lengte, scheen tusschen de veertig en vijf en veertig jaren oud te zijn, hij was redelijk gezet en had echt Bourbonsche wezenstrekken. Het is waarschijnlijk, dat deze toevallige gelijkenis met de Bourbons hem bewogen heeft om eene zoo belagchelijke rol te spelen.

XXI. Hoofdstuk.

Ik moet mij hier beschuldigen, dat ik aan het menschelijk opzigt nog een tweede offer bragt. Mijn buurman was geen godloochenaar, en zelfs sprak hij soms over Godsdienstige gevoelens, als iemand, die ze wist te waardeeren en er niet vreemd aan was; met dat al behield hij nog vele onredelijke vooroordeelen tegen het Christendom, hetwelk hij minder in het ware wezen, dan in de misbruiken er van beschouwde. De oppervlakkige wijsbegeerte, die in Frankrijk de omwenteling was voorafgegaan en opgevolgd, had hem de oogen verblind. Hij was van oordeel, dat men God met meer zuiverheid kon aanbidden, dan volgens de Godsdienst van het Evangelie. Zonder eene grondige kennis te bezitten van Condillac en Tracy, vereerde hij deze nogtans als zeer diepdenkende mannen, en

verbeeldde zich, dat laatstgenoemde de bovennatuurkundige wijsbegeerte tot den hoogsten trap van volmaaktheid gebragt had.

Ik, die meer vorderingen in de studie der wijsbegeerte had gemaakt, die de zwakheid der proefondervindelijke leer gevoelde; die de grove dwalingen kende, waarmede de eeuw van Voltaire het Christendom had willen lasteren; ik, die Guénée en andere schrijvers had gelezen, die deze valsche aantijgingen zoo stout hebben ontmaskerd; ik, die overtuigd was, dat men volgens eene gezonde redeneerkunde het bestaan van God niet kan erkennen en tegelijk het Evangelie verwerpen; ik, die hen voor alledaagsche menschen hield, die den stroom der tegen het Christendom indruischende gevoelens volgen, zonder zich zoodanig te kunnen verheffen, dat zij inzien, hoe eenvoudig en verheven het Catholicismus is, wanneer men het uit het regte standpunt beschouwt, ik was lafhartig genoeg, om aan het menschelijk opzigt een offer te brengen. De aardige gezegden van mijnen buurman bragten mij in verwarring, ofschoon ik mij van hunne ongerijmdheid ook overtuigd hield. Ik verborg mijn geloof, ik aarzelde, ik overwoog, of het al dan niet gepast ware, dat ik hem tegensprak; ik trachtte mij diets te maken, dat dit niets zou baten en wilde mij nu overreden, dat ik daardoor geregtvaardigd was.

Lafhartigheid! schandelijke lafhartigheid! Wat toch doet het er toe, dat een gevoelen algemeenen bijval vindt en met vermetelen trots verdedigd wordt, indien het van allen grond ontbloot is? Het is waar, dat een ongepaste ijver onbescheidenheid is, en alleen dient, om hem, die in dwaling verkeert, nog meer te verbitteren; doch vrijmoedig en tevens op eene gepaste wijze te belijden, wat men zeker voor eene gewigtige waarheid houdt; dit

te bekennen ook dan, wanneer het niet te denken is, dat men toegejnicht zal worden en den spotlust ontgaan zal, dit is verschuldigde pligt, en deze edele bekentenis kan men te allen tijde afleggen, zonderdat men daarom den toon van een boetprediker behoeft aan te nemen.

Ja, het is pligt, om, te allen tijde, voor eene gewigtige waarheid uit te komen; want, zoo men al niet kan hopen, dat zij dadelijk zal aangenomen worden, kan daardoor 's menschen ziel toch zoodanig worden voorbereid, dat zij met meer onzijdigheid leert oordeelen, en eindelijk aan het licht der waarheid de overwinning laat.

XXII. Hoofdstuk.

Ik bleef eenige dagen over de maand in deze kamer. In den nacht van den 18. op den 19. Februarij, 1821 werd ik door een gerammel van ketenen en sleutels uit den slaap gewekt, en zag eenige menschen met eene lantaren binnen treden. Het eerste denkbeeld, dat zich aan mijnen geest vertoonde, was, dat men mij ter dood kwam brengen; doch, terwijl ik deze menschen met eenen angstvalligen blik gadesloeg, naderde de Graaf B. . . . mij beleefdelijk en verzocht mij, dat ik mij spoedig zou aankleeden, om van hier te vertrekken.

Deze tijding verraste mij en ik was dwaas genoeg, om mij met de hoop te vleijen, dat men mij naar de grenzen van Piëmont zou brengen. Is het mogelijk, dacht ik, dat een zoo zware storm zoo eenklaps zou bedaren? zal ik dan nog eenmaal het zoete genot der vrijheid smaken?

Zal ik mijne dierbare ouders, mijne broeders en zusters wederzien?

Deze vleijende gedachten hielden mij eenige oogenblikken bezig. Ik kleedde mij spoedig aan, en volgde mijne geleiders, zonderdat ik zelfs mijn buurman vaarwel kon zeggen. Het scheen mij toe, dat ik zijne stem hoorde, en het deed mij leed, dat ik hem niet kon antwoorden.

»Waar gaan wij heen?" vroeg ik den Graaf, terwijl ik met hem en een officier van de gendarmerie in het rijtuig stapte.

»Dat kan ik niet zeggen, voordat wij eene mijl van Milaan verwijderd zullen zijn."

Ik zag, dat het rijtuig niet den weg naar de Poort van Vercelli insloeg, en nu was al mijne hoop verijdeld.

Ik zweeg; het was een allerschoonste nacht met helder maanlicht. Ik beschouwde die straten, welke ik zoovele jaren met zooveel genoegen doorwandeld had, toen ik gelukkiger was dan thans; ik beschouwde die huizen, die kerken, en dit alles vernieuwde in mij zoovele genoegelijke herrinneringen.

O gij wandeling buiten de Oost-poort! O gij openbare tuinen, waar ik zoo dikwerf rondwandelde met Foscolo, Monti, Lodovico di Breme, Pietro Borsieri, Porro en zijne zoontjes en zoovele anderen, die mij dierbaar zijn, en met welke ik, in 't volop van levensgeluk en blijde vooruitzigten, zulke levendige gesprekken hield! O hoe sterk gevoelde ik, dat ik u bemind had en nog beminde, toen ik u nu voor de laatste maal meende te zien, toen ik u zoo snel voor mijne oogen zag verdwijnen! Toen wij de poort waren doorgereden, trok ik mijn hoed een weinig over mijne oogen, en ik weende, zonderdat dit werd opgemerkt.

Nadat wij reeds meer dan eene mijl wegs hadden afgelegd, zeide ik tot den Graaf B . . . »ik vooronderstel, dat wij naar Verona gaan."

»Wij gaan verder," antwoordde hij; »wij gaan naar Venetië, waar ik u aan eene bijzondere commissie moet overgeven."

Wij reisden in post, zonder ons ergens op te houden, en kwamen den 20. Februarij te Venetië aan.

In September van het vorige jaar, eene maand voordat ik in hechtenis werd genomen, bevond ik mij te Venetië, en had daar in de herberg de Maan met een talrijk en vrolijk gezelschap het middagmaal gehouden; en nu, hoe wonderlijk! nu werd ik door den Graaf en den officier in diezelfde herberg gebragt.

Een der kamerdienaars, die mij herkende, stond verbaasd, toen hij, niettegenstaande mijne geleiders verkleed waren en mijne bedienden schenen te zijn, bespeurde, dat ik mij in de handen van het geregt bevond. Ik verheugde mij over deze ontmoeting, daar ik mij verzekerd hield, dat hij mijne aankomst wel ruchtbaar zou maken.

Wij namen het middagmaal, en men bragt mij vervolgens naar het paleis van den Doge, waar thans de regtbanken zitting houden. Ik ging onder die zoo geliefkoosde bogen der Procuraties door en het koffijhuis-Florian voorbij, waar ik in den afgeloopen herfst zoovele genoegelijke avonden had doorgebragt; doch ik zag niemand mijner bekenden.

Wij gingen de kleine plaats over. Hier had in de maand September van het vorige jaar een bedelaar mij deze zonderlinge woorden toegevoegd: »ik zie, mijnheer, dat gij een vreemdeling zijt; maar ik kan niet begrijpen, waarom toch gij en alle vreemdelingen deze plaats zoo zeer bewondert; voor mij is zij eene plaats van onheil, en ik kom hier nimmer dan uit noodzakelijkheid."

»Welligt is u hier eenig ongeluk overkomen?

»O ja, mijnheer, een verschrikkelijk ongeluk, en dit aan mij-alleen niet. God behoede u, mijnheer, God behoede u!" En hierop liep hij haastig weg.

Toen ik hier nu weder voorbij ging, moest ik mij de woorden des bedelaars wel herinneren. Op deze zelfde plaats zou ik in het volgend jaar het schavot beklimmen, om mijn doodvonnis te hooren voorlezen, en de aankondiging, dat deze straf in eene vijftienjarige gevangenschap was veranderd.

Indien ik voor duisterzinnige dweeperij vatbaar was geweest, zoude ik veel gewigt gehecht hebben aan den bedelaar, die mij zoo nadrukkelijk voorzegde, dat deze eene plaats van onheil was; doch ik haal dezo gebeurtenis alleen aan als eene zonderlinge ontmoeting.

Wij kwamen eindelijk in het paleis; de Graaf B . . . sprak met de regters, leverde mij vervolgens aan den kerkerwachter over, en nam van mij afscheid, terwijl hij mij met aandoening omhelsde.

XXIII. Hoofdstuk.

Ik volgde den cipier, zonder een woord te spreken. Na verscheiden gangen en zalen te zijn doorgegaan, kwamen wij aan een kleinen trap, die naar de Looden Daken geleidde, de zoo beruchte staatsgevangenis reeds sedert den tijd van het Venetiaansche gemeenebest.

Hier gekomen, schreef de cipier mijn naam op, en sloot mij vervolgens in de voor mij bestemde kamer.

Hetgeen men do Looden Daken noemt, is het bovenste gedeelte van het voormalige paleis van den Doge, welk gedeelte geheel met lood overdekt is.

Ik had in mijne kamer een groot venster, dat met

zware ijzeren staven voorzien was, en het uitzigt had op het looden dak van de St. Marcus-kerk. Aan gene zijde der kerk zag ik in de verte het uiterst einde van het plein, en aan alle kanten eene ontelbare menigte koepels en kerktorens. De reusachtige toren van St. Marcus was niet verder van mij af, dan de lengte der kerk, en ik kon hen, die er een weinig hard op spraken, gemakkelijk hooren. Links van de kerk zag men ook een gedeelte der groote binnenplaats van het paleis en eene der poorten. In dit gedeelte van de binnenplaats was eene put, die tot algemeen gebruik diende, en waaruit men onophoudelijk water kwam halen; doch, dewijl mijne gevangenis zoo hoog was, schenen de menschen, die zich daar bevonden, mij toe als kinderen, en ik kon hunne woorden slechts dan onderscheiden, wanneer zij schreeuwden. Ik zat hier veel eenzamer, dan in de gevangenis te Milaan.

Mijne bekommeringen ten aanzien van het criminele proces, hetwelk die bijzondere commissie mij aandeed, maakten mij, gedurende de eerste dagen, eenigzins droefgeestig, hetgeen welligt zelfs erger werd door het pijnlijk gevoel eener veel grootere eenzaamheid. Bovendien was ik nu nog verder van mijne bloedverwanten verwijderd, en ik ontving niet de minste tijding van hen. De nieuwe aangezigten, welke ik hier zag, waren mij niet stootend, doch zij bewaarden te mijnen aanzien een aan vrees grenzenden ernst. De faam had hun een overdreven denkbeeld gegeven van de pogingen, welke de Milanezen en andere Italianen voor de onafhankelijkheid gedaan hadden, en ik was in hunne oogen, welligt, een dier raddraaijers, die geene vergiffenis verdienden. Mijne geringe letterkundige vermaardheid was bekend bij den cipier, bij zijne vrouw, zijne dochter, zijne twee zonen en zelfs bij zijne

twee knechts; en wie weet, of deze allen zich niet verbeeldden, dat een treurspeldichter een soort van toovenaar was!

Zij waren ernstig, wantrouwende en begeerig, om iets naders van mij te vernemen, doch overigens zeer beleefd.

Na verloop van eenige dagen werden zij allen meêwariger, en ik hield hen voor goede menschen. De vrouw was de eenige, die de houding en het karakter eener gevangenbewaardster het meest wist te bewaren, Zij was omtrent veertig jaren oud, en had een heel koel voorkomen; hare woorden waren zeer afgepast, en zij gaf niet het minste blijk van voor eenige welwillendheid vatbaar te zijn, behalve ten aanzien harer kinderen.

Zij was gewoon, mij 's morgens en na den maaltijd de koffij te brengen; zij bezorgde mij water, mijn linnen enzv. Doorgaans kwam zij vergezeld van hare dochter, een vijftienjarig meisje, dat, hoewel niet schoon, in hare oogen iets medelijdends had, en van hare twee zonen, van welke de een dertien en de ander tien jaren oud was. Wanneer zij zich vervolgens met hunne moeder verwijderden, dan keerden deze drie jeugdige aangezigten, eer de deur gesloten werd, zich nog eens vriendelijk om, om mij nog eenmaal te beschouwen. De cipier kwam nimmer bij mij, dan wanneer hij mij naar de zaal moest geleiden, waar de commissie tot mijn verhoor gezeten was. De knechts zag ik zelden, omdat zij hunne bezigheden hadden in de gevangenissen der Politie, die onder mijne kamer waren; hierin bevond zich altijd eene menigte dieven en roovers. Een dezer knechts was een grijsaard, meer dan zeventig jaren oud, maar nog sterk genoeg, om zijn vermoeijenden arbeid waar te nemen, die hierin bestond, dat hij gedurig loopen, de trappen op en af moest, om zich naar de onderscheiden gevangenissen te

begeren. De andere was een jongeling van vier- of vijf-en twintig jaren, die meer genoegen vond in het verhalen van zijne liefdesgevallen, dan in het waarnemen zijner bediening.

XXIV. Hoofdstuk.

Ach, ja! de bekommeringen van een crimineel proces zijn verschrikkelijk voor iemand, die als een vijand van staat beschouwd wordt. Hoe bevreesd is hij, om anderen te benadeelen! Hoeveel moeite kost het hem, om tegen zoovele beschuldigingen en verdenkingen in te worstelen! Hoe angstig is hij, dat alles meer ingewikkeld zal worden, indien het regtsgeding niet spoedig eindigt, indien er nieuwe gevangennemingen plaats hebben, indien men nieuwe feiten ontdekt, zelfs van menschen, die hem geheel onbekend zijn, maar die tot dezelfde partij behooren!

Ik heb mij voorgenomen, om van de staatkunde volstrekt niet te spreken, en daarom moet ik al, wat tot mijn proces betrekking heeft, met stilzwijgen voorbijgaan. Ik zal alleen zeggen, dat ik dikwerf, na verscheiden uren in het verhoor te zijn geweest, zoo verbitterd en zoo woedend in mijne kamer terugkwam, dat ik mij het leven zou benomen hebben, zoo niet de stem der Godsdienst en de herinnering aan mijne dierbare ouders mij daarvan hadden terug gehouden.

Die bedaardheid van geest, waaraan ik te Milaan reeds meende gewoon te zijn geworden, had mij nu verlaten. Gedurende eenige dagen wanhoopte ik, ooit weder in het

bezit er van te zullen komen; dat waren helsche dagen. Ik bad toen niet meer, ik twijfelde aan Gods regtvaardigheid, ik vervloekte de menschen, ja, het heelal, en mijn verstand gaf zich over aan alle mogelijke drogredenen ten aanzien van de ijdelheid der deugd.

De mensch, die ongelukkig en eene prooi der gramschap is, is verschrikkelijk vindingrijk, om zijne medemenschen en zelfs den Schepper te lasteren. De gramschap is verderfelijker en slechter, dan men wel denkt. Daar het onmogelijk is, geheele weken lang van den ochtend tot den avond te razen en te schelden, en daar de ziel, die zich door de woede laat beheerschen, noodzakelijk hare oogenblikken van rust moet hebben, zoo dragen zelfs deze oogenblikken het kenmerk der reeds voorbijzijnde uitbarsting. Dan verbeeldt men zich in vrede te zijn, doch het is een kwaadwillige, een ongodsdienstige vrede; het is een verwilderde glimlach, zonder liefde, zonder 's menschen waardigheid; het is eene zucht naar wanorde, naar losbandigheid en bespotting.

Als ik mij in zoodanig een toestand bevond, dan zong ik uren lang, met een soort van vrolijkheid, waaraan nogtans mijn hart geen deel had; ik schertste met allen, die in mijne kamer kwamen; ik deed mijzelven geweld aan, om alles met onverschilligheid te beschouwen, en naar de zelfzuchtige wijsbegeerte der Cynische filozofen te beoordeelen.

Deze schandelijke toestand duurde echter niet langer dan zes of zeven dagen.

Mijn Bijbel was met stof bedekt. Een der kinderen van den cipier zeide mij, terwijl hij mij liefkoosde: »sedert gij niet meer in dat leelijke boek leest, zijt gij minder droefgeestig, dunkt mij."

»Dunkt u dat?" zeide ik! en ik nam den Bijbel op,

vaagde het stof met mijn zakdoek er af, sloeg het boek open, en nu viel mijn oog juist op deze woorden: (Luc. 17; 1 en 2.) *En hij zeide tot zijne discipelen: het is onmogelijk, dat er geene ergernissen komen; maar wee dengenen door wien zij komen! Het was hem nuttiger dat hem een molensteen aan den hals gehangen, en dat hij in de zee geworpen wierd, dan dat hij een' van deze kleinen zoude ergeren.*

Het trof mij, dat ik juist deze woorden vond, en ik bloosde bij de gedachte, dat dit kind door het gezigt van mijn, met stof bedekten, Bijbel had ontdekt, dat ik daarin niet meer las, en hierom geloofde, dat ik beminnelijker was geworden, naarmate ik voor God onverschilliger werd.

»Kleine snaak!" zeide ik hem op een vleijenden toon van afkeuring en vol spijt, dat ik hem geërgerd had, »dat is geen leelijk boek, en sedert ik daarin niet meer lees, ben ik veel slechter geworden. Als uwe moeder u toelaat, dat gij eenige oogenblikken met mij doorbrengt, dan doe ik alle moeite, om mijne kwade luim te verdrijven; maar, zoo gij eens wist, hoe deze zich van mij meester maakt, wanneer ik alleen ben, wanneer gij mij hoort zingen, als iemand, die razend is . . . . . ."

XXV. Hoofdstuk.

Toen het kind vertrokken was, gevoelde ik een zeker genoegen, dat ik den Bijbel weder in mijne handen genomen en bekend had, dat ik mij zonder dezen minder goed bevond. Het was mij, alsof ik een onregtvaardig beleedigden vriend voldoening had gegeven, en weder met hem verzoend was.

»Ik had u dan verlaten, o mijn God!" riep ik uit. »Ik was U ontrouw geworden! Ik kon dan gelooven, dat het schaamteloos en onverschillig lagchen mij in mijn wanhopenden toestand voegde!

Ik uitte deze woorden met eene onbeschrijflijke gemoedsaandoening; ik legde den Bijbel op een stoel, ik knielde neder, om daarin te lezen, en ik, die zoo moeijelijk kan weenen, ik stortte een vloed van tranen.

Deze tranen waren mij oneindig aangenamer dan die redelooze vreugde. Ik gevoelde op nieuw God in mij, ik beminde Hem, het deed mij leed, dat ik Hem beleedigd had, door mij zelven te verlagen, en ik nam het besluit, om mij voortaan nimmer meer van Hem te zullen scheiden.

O, hoeveel troost gevoelt men en hoe verheft zich de ziel, als men met een opregt hart tot de Godsdienst terugkeert!

Ik las en weende langer dan een uur, en toen ik opstond, was ik vol van vertrouwen, dat God met mij was, dat God mij mijne uitzinnigheid vergeven had. Mijne rampen, de folteringen van het proces, de doodstraf, die ik voor waarschijnlijk hield, beschouwde ik nu als nietigheden. Ik verhengde mij, dat ik moest lijden, dewijl ik daardoor in de gelegenheid kwam, om een pligt te kun-

nen vervullen; wanneer ik immers met gelatenheid leed, dan gehoorzaamde ik aan God.

Dank zij den Hemel! ik kon den Bijbel met vrucht lezen. De tijd was voorbij, dat ik dien met de bekrompen oordeelkunde van Voltaire beschouwde, door uitdrukkingen te bespotten, die dan alleen bespottelijk kunnen zijn, wanneer men, hetzij uit onwetendheid of uit boosaardigheid, niet in staat is, om er den waren zin van te doorgronden. Ik zag nu duidelijk in, dat de Bijbel het boek der heiligheid, en gevolgelijk ook dat der waarheid is; ik doorzag het onwijsgeerige er van, om zich aan zekere, der H. Schrift eigene, onvolmaaktheden van stijl te stooren, en dat men dan even zoo handelt als de hoogmoedige, die alles verwerpt, wat geen zwierig uiterlijk heeft. Nu begreep ik, hoe ongerijmd het is, zich te verbeelden, dat eene verzameling van zulke Godsdienstig vereerde boeken geen echten oorsprong zou hebben, en hoe blijkbaar de voortreffelijkheid van deze schriften is boven den Koran en het Godsdienststelsel der Indianen.

Velen hebben van deze boeken misbruik gemaakt, velen wilden er een wetboek van onregtvaardigheid van maken, en meenden er eene ontschuldiging hunner schandelijke driften in te vinden; dit is waar; doch altijd moet men hierop terugkomen: dat van alles misbruik kan gemaakt worden; — en zal het misbruik van eene goede zaak ons wel ooit het regt geven, om die zaak-zelve als slecht te beschouwen?

Jesus Christus heeft 't ons verklaard: geheel de wet en de propheten, deze gansche verzameling van gewijde boeken berust op het gebod, van God en de menschen te beminnen; en zouden dan zulke schriften niet eene, voor alle eeuwen berekende waarheid in zich bevatten? Zouden zij niet het altijd levende woord van den Heiligen Geest zijn?

Toen ik mij nu aan deze overwegingen had overgegeven, vernieuwde ik mijn voornemen, om al mijne gedachten over wereldsche' zaken, al mijne gevoelens over de vorderingen der beschaving, mijne menschen- en vaderlands-liefde, in één woord, al de aandoeningen mijner ziel aan de Godsdienst te toetsen.

De weinige dagen, welke ik in de ongodsdienstigheid had doorgebragt, hadden eene groote verwoesting in mijne ziel aangerigt. De gevolgen daarvan gevoelde ik nog lang daarna, en het kostte mij veel moeite, om weder tot mij-zelven te komen. Wanneer de mensch éenmaal een weinig toegeeft aan de verzoeking, om zijnen geest te verlagen, om Gods werken door het helsche kunstglas der spotternij te beschouwen, om zich geheel en al aan den weldadigen invloed van het gebed te onttrekken, dan is zijne verstandsverbijstering oorzaak, dat hij meer en meer ten val neigt, en ligtelijk in zijne vorige dwaling terugstort. Verscheiden weken daarna werd ik nog bijna dagelijks hevig aangevallen door gedachten en verzoekingen tegen het geloof; doch ik spande al mijne geestvermogens in, om ze te onderdrukken.

XXVI. Hoofdstuk.

Toen deze strijd geëindigd was, en ik meende, dat ik weder op nieuw den vasten wil had, om God in al mijn doen en laten te verheerlijken, genoot ik gedurende eenigen tijd den zoetsten vrede. Hoe lastig en smartelijk de verhooren ook waren, welke de commissie mij om de twee

of drie dagen deed ondergaan, veroorzaakten zij mij echter geene blijvende ongerustheid meer. In dezen mijnen moeijelijken toestand beproefde ik al het mogelijke, om geene der pligten te veronachtzamen, welke de welvoegelijkheid en vriendschap mij oplegden, en ik zeide bij mijzelven: dat God het overige doe!

Ik begon mij weder aan te wennen, om dagelijks met naauwgezetheid te overwegen, wat mij gedurende den dag zou kunnen verrassen, welke gemoedsaandoening, of welk ongeluk mij zou kunnen weêrvaren, en hierin vond ik op nieuw zeer veel genoegen.

Intusschen nam mijne eenzaamheid steeds toe. De beide zoontjes van den cipier, die mij in den beginne soms gezelschap hielden, werden ter schole besteld, en, daar zij nu weinig te huis waren, kwamen zij mij niet meer bezoeken. Hunne moeder en zuster, die, zoolang de kinderen er nog waren, zich dikwerf met mij onderhielden, kwamen ook niet meer, dan alleen om mij mijne koffij te brengen, en gingen dan oogenblikkelijk weder heen. Het gemis van de moeder kostte mij weinig verdriet: want zij gaf geene blijken van eene medelijdende ziel; maar de dochter, hoezeer zij geene schoonheid was, had in hare blikken en stem eene zekere zachtheid, welke ik hoog waardeerde.

Als zij mij de koffij bragt en dan zeide: »ik heb ze gezet," vond ik die alleraangenaamst; maar, als zij zeide: »moeder heeft ze gezet," dan was zij voor mij niets meer dan warm water.

Daar ik zoo zelden menschelijke wezens zag, vestigde ik mijne aandacht op eenige mieren, die in mijn venster liepen; ik gaf aan deze diertjes een zoo overvloedig voedsel, dat zij een geheel leger van nog andere mieren gingen halen, en weldra was mijn venster geheel door deze insekten overdekt. Ik werd ook opmerkzaam op eene

fraaije spin, die in een' der hoeken van mijne kamer haar net weefde; deze voedde ik met vliegjes en muggen, en zij werd met mij zoo gemeenzaam, dat zij op mijn bed en in mijne hand hare prooi kwam halen.

O, waren deze insekten de eenigen geweest, die mij kwamen bezoeken! Het was nog in de lente, en reeds vermenigvuldigden zich de muggen op eene, in de daad, verschrikkelijke wijze. De winter was buitengewoon zacht geweest, en op eenige Maartsche buijen volgde onmiddelijk de hitte. Men kan zich van de brandende hitte, die in mijn kamertje heerschte, geen denkbeeld vormen. Het lag vlak tegen het zuiden, onder een looden dak; het venster had het uitzigt op het dak van St. Marcus, dat mede van lood was, en de stralen der zon op eene ondragelijke wijze naar mij terug kaatste; het was er smoor heet. Nooit had ik mij een denkbeeld van zulk eene drukkende hitte kunnen maken. Deze reeds zoo verschrikkelijke kwelling werd nog vergroot door eene onnoemelijke menigte van muggen, waarmede ik, ondanks mijne pogingen, om ze te verpletteren, als overdekt was; het bed, de tafel, de stoel, de grond, de muren, de zolder, alles was er vol van; de geheele kamer bevatte in zich een verbazend aantal van die lastige gasten, die zonder ophouden heen en weêr vlogen en een helsch gegons maakten. De steken dezer insekten zijn pijnlijk, en, wanneer men daaraan van den ochtend tot den avond, van den avond tot den ochtend is blootgesteld en onophoudelijk bedacht moet zijn, om hun getal te verminderen, dan waarlijk lijden ligchaam en ziel ongelooflijke kwellingen.

Toen ik deze folteringen eenigen tijd ondergaan had, gevoelde ik daarvan al het verschrikkelijke, en niet kunnende verkrijgen, dat men mij eene andere kamer gaf, had ik eenige aanvechting tot zelfmoord, ja, nu en dan

vreesde ik, krankzinnig te zullen worden; doch, dank zij den Hemel! deze razernij was van korten duur en de Godsdienst bleef mij ondersteunen: zij overtuigde mij, dat de mensch moet lijden, en met standvastigheid lijden moet; zij deed mij in de smart een zekeren wellust vinden, een zelfgenoegen, dat zijnen oorsprong vond in de gedachte, dat ik sterk genoeg was, om niet te bezwijken, en mij boven alles te verheffen.

Ik zeide bij mijzelven: hoe smartelijker het leven voor mij wordt, des te minder zal het mij treffen, wanneer ik, hoezeer in den bloei mijner jaren, mijn doodvonnis zal hooren uitspreken; zonder deze voorbereidende kwellingen, zou ik welligt als een lafaard in den dood gaan; en, bovendien, bezit ik dan zoovele deugden, om aanspraak op een gelukkiger leven te kunnen maken? Waar zijn deze deugden?

Nu onderzocht ik mijzelven met eene naauwgezette gestrengheid, en vond in mijn gansche leven slechts weinige daden, die mijne goedkenring verdienden; al het overige was het werk van dwaze hartstogten en door mij vergode driften; het was hoogmoedige en valsche deugd. Welaan dan, besloot ik, lijd dus, onwaardige! Indien de menschen en de muggen u zelfs uit boosheid en zonder eenig regt deden sterven, dan nog zoudt gij in hen de werktuigen der Goddelijke regtvaardig moeten erkennen, en . . . zwijgen!

XXVII. Hoofdstuk.

Behoeft de mensch wel veel moeite te doen, om zich opregtelijk te kunnen vernederen en zich-zelven als zondaar te beschouwen? Is het niet eene waarheid, dat wij over het algemeen ouze jeugd in ijdelheid verbeuzelen, en, in plaats van al onze krachten in te spannen, teneinde op het pad der dengd voort te gaan, een groot gedeelte van dien leeftijd besteden, om ons-zelven te verlagen? Er znllen op dezen regel wel eenige uitzonderingen zijn; doch ik voor mij erken, dat deze nitzonderingen mij, onwaardige, niet betreffen. Het is voor mij geene verdienste, dat ik met mij-zelven tevreden ben; wanneer men ziet, dat eene lamp meer damp dan licht geeft, dan heeft men geene groote opregtheid noodig, om te zeggen, dat zij niet brandt gelijk het behoort.

O ja, zonder mij te verlagen, zonder bevreesd te zijn, om voor een schijnvrome gehonden te worden, verklaar ik, dat, wanneer ik mij-zelven met alle mogelijke bedaardheid des geestes beschonwde, ik moest erkennen, de kastijdingen van God verdiend te hebben. Eene inwendige stem riep mij toe: zulke straffen hebt gij verdiend, zoo niet voor deze daad, dan voor eene andere; mogten zij n terugbrengen tot Hem, die de volmaaktheid-zelve is en Dien de stervelingen, voor zooveel hunne beperkte krachten het toelaten, moeten navolgen!

Met welk regt zou ik, die aan God wel dnizendmalen ontrouw geweest was, mij beklaagd hebben, dat sommige menschen mij laaghartig, anderen onregtvaardig toeschenen; dat ik van het geluk der wereld was nitgesloten, en mij verpligt zag, om in eene gevangenis weg te kwijnen, of een geweldigen dood te sterven?

Ik trachtte mij deze zoo billijke en zoo goed begrepen overwegingen uit al mijne magt in te scherpen, en dit gedaan zijnde, begreep ik ook, dat ik mijzelven gelijk moest blijven, en dat zulks op geene andere wijze mogelijk was, dan wanneer ik Gods regtvaardige raadsbesluiten zegende, die met geheel mijn hart beminde, en mijnen wil, zoo deze daarmede strijdig was, onderdrukte.

Teneinde mij in dit besluit des te meer te versterken, kwam ik op het denkbeeld, om al mijne gedachten wel te overwegen, en die van nu af aan op te schrijven. Doch hierin vond ik eene zwarigheid. De commissie had mij wel toegestaan, schrijfgereedschap en papier te hebben, doch dit laatste werd mij bij blaadjes toegeteld, met verbod van er ook het kleinste stukje van te verscheuren, terwijl de commissie zich het regt voorbehield, om te onderzoeken, wat ik met mijn papier gedaan had. Om nu het gebrek aan papier te vergoeden, nam ik mijne toevlugt tot een onschuldig middel: met een stukje glas, namelijk, maakte ik mijne ruwe tafel glad, en daarop schreef ik vervolgens elken dag mijne lange overdenkingen wegens de pligten van den mensch in het algemeen, en de mijnen in het bijzonder.

Ik overdrijf niet, wanneer ik zeg, dat de uren, welke ik met deze bezigheid doorbragt, mij soms alleraangenaamst waren, in weêrwil van de versmorende hitte, die mij het ademhalen moeijelijk maakte, en de pijnlijke steken, welke mij de muggen toebragten. Om mij tegen de laatstgenoemde kwelling, zooveel mogelijk, te beveiligen, was ik genoodzaakt, ondanks de daaruit onstaande hitte, mijn hoofd en mijne beenen wel te bedekken, en niet alleen met mijne handschoenen aan te schrijven, maar zelfs de polsen van de hand te omwinden, teneinde de muggen te beletten, in mijne mouwen te komen.

Wat ik op mijne tafel schreef, had veeleer het aanzien eener levensschets, dan van wezenlijke overdenkingen. Ik schreef al het goede en kwade, hetwelk ik sedert mijne kindschheid ondervonden had; ik redekavelde met mij-zelven, ik poogde alle twijfelingen op te lossen, al, wat ik wist, behoorlijk te regelen en mijne gedachten over alles, zooveel mogelijk, in eene zekere orde voor te stellen.

Als ik het blad van mijne tafel overal had vol geschreven, dan las en herlas ik het geschrevene, dan overdacht ik nog eens alhetgeen ik reeds overdacht had, en, eindelijk, besloot ik, hoezeer dikwerf met tegenzin, alles met mijn glas weder uit te schrappen, teneinde het blad geschikt te maken, om op nieuw mijne gedachten op te nemen.

Ik vervolgde dan mijne geschiedenis, die altijd door uitweidingen werd afgebroken. Deze uitweidingen liepen over verschillende onderwerpen, over het een of ander punt der bovennatuurkunde, der zedekunde, staatkunde en godsdienst; was nu alles weder vol geschreven, dan las en herlas ik nogmaals, en uitschrappen was wederom het laatste werk.

Daar ik gaarne elk beletsel wilde voorkomen en geheel vrij zijn, om al het gebeurde, al mijne gedachten, onbeschroomd op te teekenen, en ik mij moest wapenen tegen een mogelijk onderzoek in mijne gevangenis, zooschreef ik eene kunstmatige taal, dat wil zeggen, met verplaatsing van letters en met verkorting der woorden, waaraan ik zeer gewoon was. Nogtans had zulk een onderzoek nimmer plaats, en er was niemand, die vermoeden kon, dat ik mijn tijd zoo genoeglijk doorbragt. Wanneer ik den cipier of iemand anders de deur hoorde openen, dan bedekte ik mijne tafel met een kleed, waarop ik den inktkoker en de mij toegetelde blaadjes plaatste.

XXVIII. Hoofdstuk.

Aan het volschrijven dezer blaadjes wijdde ik ook eenige van mijne uren, en soms wel geheele dagen en nachten. Ik schreef dan over letterkundige onderwerpen. Het was toen, dat ik Ester d'Engaddi, Iginia d'Asti en mijne zangen, getiteld: Tancreda, Rosilde, Eligi e Valafrido en Adello vervaardigde, alsmede verscheiden schetsen van treurspelen en andere opstellen, ook de schets van een dichtstuk op de Lombardische zamenzwering en van een ander op Christoffel Columbus.

Daar ik niet altijd gemakkelijk en spoedig genoeg ander papier kon krijgen, als het oude was volgeschreven, maakte ik reeds de eerste schets van mijne opstellen op de tafel, of op oude stukjes papier, waarin ik mij gedroogde vijgen of andere vruchten had doen bezorgen. Nu en dan gaf ik mijn middagmaal wel eens aan een cipiers-knecht, en, hem diets makende, dat ik geen' honger had, haalde ik hem over, om mij eenige vellen papier te geven. Dit gebeurde echter zelden, en alleen dan, wanneer ik mijne tafel geheel had volgeschreven en niet kon besluiten, om het geschrevene uit te schrappen. Dan leed ik honger, en, hoewel de cipier mijn geld in bewaring had, vroeg ik dan den ganschen dag om geen eten, deels opdat hij niet zou vermoeden, dat ik mijn middagmaal had weg gegeven, deels opdat de knecht niet zou begrijpen, dat ik gelogen had, toen ik hem verzekerde, geen' honger te hebben. Ik behielp mij dan des avonds met een' kop sterke koffij en verzocht, dat jufvrouw Angela Zanze, de dochter van den cipier, die zou zetten. Als zij dit zonder weten van hare moeder kon doen, dan maakte

zij de koffij buitengewoon sterk, zoo zelfs, dat zij mij, dewijl mijne maag ledig was, eene soort van zenuwachtige aandoening veroorzaakte, die mij, schoon zonder pijn, den geheelen nacht wakker hield.

In dezen staat van halve bewusteloosheid gevoelde ik mijne verstandelijke vermogens in sterkte toenemen; ik maakte dan verzen, ik beoefende de wijsbegeerte, ik hield mij tot den morgenstond met het gebed bezig, en in dit alles vond ik ongelooflijk veel genoegen. Maar daarna werd ik door eene plotselijke vermoeijenis overvallen; ik wierp mij dan op mijn bed, en, in weêrwil van de muggen, die, hoe zorgvuldig ik mij ook had toegedekt, altijd nog middel vonden, om mij het bloed te komen afzuigen, viel ik in een diepen slaap, die soms wel twee uren aanhield.

Zoodanige nachten, die, doordien ik sterke koffij met eene ledige maag had gedronken, al vrij onrustig waren en nogtans in zulk eene aangename geestvervoering werden doorgebragt, schenen mij al te genoegelijk toe, dan dat ik mij dit vermaak niet dikwerf zou verschaft hebben. Vandaar dat ik niet zelden, ook zonder papier te behoeven, des middags niets wilde eten, teneinde 's avonds de zoo vurig verlangde verrukking van den wonderdrank te kunnen genieten. Ik achtte mij gelukkig, wanneer ik mijn doel bereikte. Meer dan eens gebeurde het, dat de koffij niet door de medelijdende Zanze gezet en zoodoende voor mij een smakelooze drank was. Dan bragt deze teleurstelling mij in eene kwade luim, en, in plaats van in vervoering te geraken, verveelde ik mij geweldig; ik had honger, ik geeuwde, en wierp mij op het bed, zonder te kunnen slapen.

Daarna beklaagde ik mij hierover bij Zanze, en zij betoonde mij haar medelijden. Op zekeren dag, dat ik

haar scherpe verwijtingen deed, alsof zij mij bedrogen had, begon het arme meisje te weenen en zeide: »mijnheer! ik heb nog nimmer iemand bedrogen en nogtans noemt ieder mij eene bedriegster."

»Ieder? zoo, dan ben ik toch de eenige niet, die zich over die flaauwe koffij gramstorig maakt."

»Dat bedoel ik niet, mijnheer! Ach, zoo gij het eens wist! Zoo ik mijn gefolterd hart eens voor u mogt openen."

»Maar schrei dan zoo niet! Mijn Hemel, wat deert u toch? Ik vraag u vergiffenis, zoo ik u ten onregte beschuldigd heb. Ik wil gaarne gelooven, dat het uwe schuld niet is, dat mijne koffij zoo slecht was."

»ô, Daarom ween ik niet, mijnheer!"

Mijne eigenliefde werd door dit antwoord eenigzins beleedigd, doch ik glimlachte.

»Gij weent dus ter gelegenheid, dat ik u bekijf, maar om geheel iets anders. Niet waar?"

»Ach ja! mijnheer!

»Wie heeft u dan eene bedriegster genoemd?"

»Een minnaar."

Nu kleurde het schaamrood haar gelaat; en in hare ongekunstelde vertrouwelijkheid verhaalde zij mij eene gebeurdtenis, waarin het koddige met het ernstige vermengd was, doch die mij innig roerde.

XXIX. Hoofdstuk.

Van dien dag af aan werd ik, ik weet niet waarom, de vertronweling van dit meisje, en zij kwam dikwerf zeer lang bij mij praten.

Eens zeide zij mij: »Mijnheer, gij zijt zoo goed, dat ik u eveneens beschouw, als eene dochter haren vader zou kunnen beschouwen."

»Gij maakt mij daar een fraai compliment, antwoordde ik, terwijl ik hare hand afwees," ik ben naauwelijks twee en dertig jaren oud, en gij beschouwt mij reeds als uwen vader."

»Nu, mijnheer! ik wil zeggen als mijnen broeder."

Zij nam met geweld mijne hand, en drukte die met aandoening. Dit alles was zeer onschuldig.

Daarna zeide ik bij mij-zelven: gelukkig voor mij, dat zij geene schoonheid is; anders toch zou deze onschuldige gemeenzaamheid mij wel eens in de war kunnen brengen.

Op andere tijden zeide ik: gelukkig, dat zij nog zoo jong is! Ik ben niet bevreesd, dat ik op meisjes van die jaren ooit zal verlieven.

Weder op andere tijden bekroop mij eenige ongerustheid, daar ik mij meende bedrogen te hebben, toen ik haar leelijk vond, en dan moest ik toestemmen, dat hare gelaatstrekken en houding niet onbevallig waren.

»Indien zij niet zoo bleek zag," zeide ik dan," en indien zij die weinige sproeten niet in het aangezigt had, zou zij voor schoon kunnen doorgaan."

Het is eene waarheid, dat men noodzakelijk eenig genoegen moet vinden in het bijzijn, in de blikken en woorden van een jong meisje, dat levendig en goedhartig

is. Ik voor mij, had niets gedaan, om hare toegenegenheid te winnen, en echter beminde zij mij als een vader of broeder, al naar mijne verkiezing. En waarom dat? Omdat zij mijne Francesca da Rimini en mijnen Eufemio gelezen had, en mijne verzen haar zoo hadden doen weenen! En ook, omdat ik een gevangen man was, zonder gestolen of gemoord te hebben, gelijk zij zich uitdrukte.

Om kort te gaan, hoe zou ik, die genegenheid had opgevat voor Maddalena, zonderdat ik haar zag, nu onverschillig kunnen geweest zijn voor de zusterlijke genegenheid, voor het bevallig gevlei en voor de lekkere koffij van de Venetiaansche cipiers-dochter?

Ik zou een bedrieger wezen, indien ik het aan mijne wijsheid wilde toeschrijven, dat ik op dit meisje niet verliefd werd. Hetgeen mij terughield, was, dat zij een minnaar had, op wien zij smoorlijk verliefd was. Wee mij, indien dit zoo niet geweest ware!

Maar al waren ook de gevoelens, welke zij mij inboezemde, geene eigenlijk gezegde liefde, moet ik echter bekennen, dat zij er eenigzins naar zweemden. Ik wenschte, haar gelukkig te zien, en dat zij met hem, dien zij beminde, in het huwelijk mogt treden. Ik gevoelde niet de minste jaloezij; ik had niet de minste gedachte, dat zij mij tot een voorwerp harer liefde konde kiezen; maar, als ik de deur hoorde openen, dan klopte mij het hart, in de hoop, dat het Zanze zou wezen. Was het nu iemand anders, dan was ik niet tevreden; maar als het Zanze was, dan klopte mij het hart nog heviger, en ik sprong op van vreugde.

Hare ouders, die reeds gunstige gedachten van mij hadden opgevat, en wisten, dat zij op een ander smoorlijk verliefd was, maakten er geene de minste zwarigheid uit, om haar te vergunnen, dat zij mij des morgens altijd, en soms ook wel des avonds mijne koffij bragt.

Zij bezat eene bekoorlijke eenvoudigheid en was zeer innemend. Zij zeide mij: »ik bemin een ander, en toch ben ik gaarne bij u. Als ik mijn minnaar niet zie, dan verveel ik mij overal, behalve hier."

»Weet gij wel, wat daarvan de reden is?"

»Neen, dat weet ik niet."

»Welnu, dan zal ik het u zeggen. Het is omdat ik u over uwen minnaar laat spreken."

»Dat is wel mogelijk; maar het kan, dunkt mij, ook wel zijn omdat ik u zooveel achting toedraag!"

Dat arme meisje! Zij had altijd die bedroefde gewoonte van mij bij de hand te vatten en ze te drukken, en zij vermoedde niet, dat dit mij behaagde, maar ook tevens in verwarring bragt.

De Hemel zij gedankt, dat ik mij dit goede meisje nog kan herinneren, zonder de minste wroeging te gevoelen!

XXX. Hoofdstuk.

Mijne gedenkschriften zouden voorzeker vermakelijker zijn, indien Zanze op mij verliefd ware geworden, of, indien ik ten minste op haar ware verzot geweest; en met dat al was de band van zuivere toegenegenheid, die ons vereenigde, mij dierbaarder dan die der liefde; en als ik voor een oogenblik vreesde, dat mijn wispelturig hart voor haar iets anders dan vriendschap zou kunnen gaan gevoelen, dan werd ik zeer droefgeestig.

Op zekeren tijd, dat ik het niet voor onmogelijk hield, op haar te kunnen verlieven, vond ik haar tot mijne

groote ontsteltenis zeer bekoorlijk en oneindig veel schooner, dan ik haar aanvankelijk beschouwd had. Verwonderd over de zwaarmoedigheid, welke ik in haar afwezen soms ondervond, en over de vreugde, welke haar bijzijn mij verschafte, nam ik het besluit, om haar gedurende een paar dagen koel en onvriendelijk te behandelen, in de hoop, dat zij alsdan in het vervolg wel iets minder gemeenzaam met mij zou omgaan. Deze proef viel niet gelukkig nit: het meisje was zoo geduldig, zoo medelijdend! Zij ging met haren arm in mijn venster liggen, en zag mij eenigen tijd stilzwijgend aan. Eindelijk zeide zij:

»Het schijnt, mijnheer! dat mijn gezelschap u verveelt; en echter zou ik, indien het mogelijk ware, den ganschen dag wel hier willen blijven, juist omdat ik zie, dat gij verstrooijing noodig hebt. Uwe kwade luim is het natuurlijk gevolg van uwe eenzaamheid; maar tracht eens, een weinig te praten, en die kwade luim zal verdwijnen; en zoo gij niet verkiest te spreken, dan zal ik wel alleen praten.”

»Over uwen minnaar, niet waar?

»Ach neen! niet altijd over hem; ik weet ook wel van iets anders te spreken.”

En, indedaad, nu begon zij mij te vertellen van hare kleine huishondelijke belangen; hoe gestreng hare moeder en hoe goedhartig haar vader was; van de jongensstreken harer broeders, en dit alles deed zij met zeer veel eenvoud en bevalligheid; maar zonder het te ontwaren, kwam zij altijd terug op haar geliefkoosd onderwerp, op hare ongelukkige liefde.

Ik wilde mijne norsche behandeling niet laten varen, en hoopte, dat zij daarover spijtig zou worden; doch, of het onopmerkzaamheid, dan wel opzet was, weet ik niet, zij scheen het zich niet aan te trekken, en ik zag

mij ten laatste wel genoodzaakt, om weder een vrolijk voorkomen aan te nemen, om te glimlagchen, haar vriendelijk te bejegenen, en haar te bedanken voor het geduld, hetwelk zij met mij had gehad.

Ik gaf mijn ondankbaar voornemen, om haar verdrietig te doen worden op, en van langzamerhand begon ook mijne vrees te verdwijnen. Ik was ook werkelijk niet verliefd. Ik onderzocht rijpelijk mijne angstvalligheid, ik schreef mijne overwegingen te dezen aanzien op, en dit stelde mij gernst.

De mensch maakt zich somwijlen angstig voor een nietsbeduidend schrikbeeld; doch het beste middel, om daarvoor geene vrees te voeden, is, dat men het naauwkeuriger en meer van nabij beschouwe.

En welk kwaad was er dan toch in gelegen, dat ik met een teeder ongeduld naar een bezoek van haar verlangde, en daarin vermaak vond? Was het kwaad, dat ik haar gaarne medelijden met met mij zag hebben, en ik haar op mijne beurt belangstelling toonde, daar toch de gevoelens, welke wij voor elkander koesterden, zoo zuiver als die van een onschuldig kind waren, en daar zelfs haar handdrukken en hare medelijdende blikken mij met eenen heilzamen eerbied vervulden, terwijl zij mij aandoening veroorzaakten?

Op zekeren avond, dat zij mij iets verhaalde, hetgeen haar veel verdriet deed, sloeg zij haren arm om mijnen hals, terwijl zij mijn aangezigt met hare tranen besproeide. Deze omhelzing was echter vrij van elke onedele gedachte: nooit omhelsde eene dochter haren vader met meer eerbied.

Niettemin werd mijne verbeeldingskracht daardoor al te sterk getroffen. Dikwerf kwam deze omhelzing mij voor den geest, en dan was het mij niet mogelijk, aan iets anders te denken.

Op een ander tijd, dat zij zich weder aan deze uitboezeming van kinderlijke vertrouwelijkheid overgaf, rukte ik mij dadelijk uit hare armen los, en, zonderdat ik haar aan mijn hart drukte, of haar een kus gaf, zeide ik haar al stamelende: »wat ik u bidden mag, Zanze! omhels mij toch nimmer; dat is niet goed."

Zij zag mij sterk aan, sloeg vervolgens hare oogen naar den grond en bloosde; en dit was zeker voor de eerste maal, dat zij in mijn gemoed de mogelijkheid las, dat ik mij te haren opzigte aan eenige zwakheid zou kunnen schuldig maken.

Na dien tijd bleef zij wel op een vertrouwelijken voet met mij omgaan, maar hare gemeenzaamheid werd van een meer eerbiedigen aard; zij beantwoordde beter aan mijn verlangen, en ik was er haar dankbaar voor.

XXXI. Hoofdstuk.

Ik kan niet spreken over de rampen, die anderen treffen; doch wat aangaat die, welke ik gedurende geheel mijn leven, ondervond, moet ik bekennen, dat, de zaak wèl beschouwd, ik altijd gewaar ben geworden, dat zij mij in een of ander opzigt nuttig waren. O ja, zelfs die verschrikkelijke hitte, die mij bijna versmoorde, zelfs die heerlegers van muggen, die mij een zoo wreeden oorlog aandeden, waren niet zonder nut voor mij. Wel duizend malen heb ik zulks overwogen. Immers, indien deze kwellingen mij niet onophoudelijk getroffen hadden, zou ik dan wel de noodige omzigtigheid en standvastigheid be-

zeten hebben, om mij onkwetsbaar te bewaren voor de pijlen der liefde, waarmede ik bedreigd werd, en die moeijelijk binnen de grenzen van eerbiedig ontzag zou gebleven zijn, daar dit meisje een zoo vrolijke en vleijende inborst had? Zoo ik in dezen mijnen staat van tegenspoed nog voor mij-zelven vreesde, hoe zou ik dan mijne ijdele verbeeldingskracht hebben kunnen beheerschen, wanneer ik mij eens in genoegelijke omstandigheden en in een staat, die den mensch vergunt, des levens vreugde te smaken, had geplaatst gezien?

Wanneer men in aanmerking neemt de onvoorzigtigheid der ouders van Zanze, die zulk een groot vertrouwen in mij stelden, de onvoorzigtigheid van het meisje-zelf, hetgeen niet vermoedde, dat zij mij eene strafbare liefde zou kunnen inboezemen, en de weinige vastheid van mijne deugd: dan lijdt het geen' twijfel, of de brandende hitte van den oven, waarin ik mij bevond, en de wreede muggen waren mij wezenlijk heilzaam.

Deze gedachte verzoende mij eenigzins met mijne kwellingen, en dan vroeg ik mijzelven: »Zoudt gij van die kwellingen bevrijd willen zijn, zoudt gij eene betere kamer, waar gij ruimer de lucht kunt inademen, verlangen, en dan dit lieftallig meisje niet meer aanschouwen?"

Ik moet der waarheid hulde doen: ik had den moed niet, om deze vraag te beantwoorden.

Wanneer men iemand eenige genegenheid toedraagt, dan vindt men een onbeschrijfelijk genoegen in zaken, die hoewel schijnbaar nietsbeduidend, echter met zoodanig iemand maar in eenige betrekking staan. Een woord, een glimlachje, een traantje van Zanze, eene bevallige uitdrukking in haren Venetiaansche tongval, hare vaardigheid in het verdrijven der muggen, was reeds genoeg, om mij eene kinderlijke vrolijkheid te doen smaken, die den ganschen

dag voortduurde. Het was mij vooral aangenaam, te zien, dat haar verdriet allengskens verdween, wanneer zij met mij sprak, dat zij prijs stelde op mijn medelijden, dat mijne raadgevingen haar overtuigden, en dat haar hart ontvlamde, als wij met elkander over God en de deugd spraken.

»Als wij met elkaêr over de Godsdienst gesproken hebben," zeide zij, »dan bid ik hartelijker en met meer vertrouwen."

Somtijds brak zij eensklaps een beuzelachtig gesprek af, nam den Bijbel in hare handen, opende dien, kuste het een of ander vers en verzocht mij dan, haar dit vers te willen vertalen en uitleggen, terwijl zij zeide: »ik wenschte wel, dat gij, zoo dikwerf gij dit vers herleest, u herinnerdet, dat ik het gekust heb."

Hare kussen waren nogtans niet altijd even goed geplaatst, voornamelijk als zij bij toeval het Hooglied van Salomon had open geslagen. Om haar dan niet te doen blozen, maakte ik gebruik van hare onkunde in de Latijnsche taal, en bediende mij van omschrijvingen, waardoor ik, behoudens de heiligheid van het Boek, ook tevens hare onschuld niet kwetste, want beiden boezemden mij den diepsten eerbied in. In dergelijke gevallen wachtte ik mij wel van te glimlagchen. Met dat al baarde het mij soms geene kleine verlegenheid, wanneer zij, mijne verminkte vertaling niet regt begrijpende, verzocht, dat ik haar den volzin van woord tot woord zou vertalen, en zij mij niet vergunde, tot een ander onderwerp over te gaan.

XXXII. Hoofdstuk.

Niets is hier op aarde bestendig! Zanze werd ziek. In de eerste dagen harer ongesteldheid kwam zij mij niettemin bezoeken, en dan klaagde zij over hevige hoofdpijn. Zij weende, doch meldde mij de oorzaak van hare droefheid niet. Zij stamelde slechts eenige klaagtoonen over haren minnaar. »Hij is een booswicht," zeide zij, »maar dat God 't hem vergeve!"

Hoe dringend ik haar ook verzocht, om mij haar hart te openen, gelijk zij gewoon was te doen, kon ik echter nooit van haar te weten komen, wat haar zoo zeer bedroefde.

»Morgen ochtend kom ik weder," zeide zij mij op zekeren avond, doch 's morgens werd mij mijne koffij door hare moeder gebragt, en de volgende dagen door een der knechts: Zanze was ernstig ziek.

De knechts verhaalden mij wegens den liefdehandel van dit meisje zulke dubbelzinnige zaken, dat mij de haren ten berge rezen. Eene verleiding? . . . . . Doch welligt was het lastertaal. Ik moet echter bekennen, dat ik er geloof aan sloeg, en zeer aangedaan was over zulk een ongelnk. Met dat al wil ik hopen, dat men haar belogen heeft.

Nadat het arme meisje eene groote maand ziek was geweest, bragt men haar naar buiten de stad, en ik zag haar niet weder.

Ik kan niet zeggen, hoezeer dit verlies mij trof. Ach, hoe verschrikkelijk werd nu mijne eenzaamheid! Maar de gedachte, dat het goede kind nu ongelukkig was, veroorzaakte mij oneindig meer droefheid, dan hare afwezigheid-

zelve. Zij was zoo dikwerf door haar zachtaardig medelijden tot troost in mijne rampen geweest, en nu vermogt mijn medelijden niets voor haar! Maar ongetwijfeld zal zij zich overtuigd gehouden hebben, dat ik haar beweende, dat ik niets zou hebben gespaard, om haar, indien het mogelijk geweest ware, hulp en bijstand te verleenen, en dat ik nimmer zou ophouden, haar te zegenen en voor haar geluk te bidden.

Zoolang Zanze nog bij mij kwam, maakten hare bezoeken, hoe kort die ook waren, mijne troost in het ongeluk en de vreugde mijns leven uit; deze toch waren het, die de eentoonigheid van mijn onophoudelijk in stilte peinzen en studeren op eene aangename wijze afwisselden, mijne denkbeelden door andere gedachten deden vervangen, en mij voor aangename gewaarwordingen vatbaar maakten.

Doch nu begon de gevangenis mij weder een graf te worden. Verscheiden dagen lang was ik zoo droefgeestig, dat ik zelfs in het schrijven geen vermaak meer vond. Mijne droefheid was echter bedaard, in vergelijking van de razernij, waaraan ik mij te voren had overgegeven. Was dit veelligt een bewijs, dat ik thans aan den tegenspoed meer gewoon, dat ik beter wijsgeer, beter Christen was geworden? Of zou het mogelijk daaraan toe te schrijven zijn, dat de ondragelijke hitte van mijne kamer mij zelfs voor de smart ongevoelig maakte? Ach neen! dit was zoo niet. Ik herinner mij, dat ik mijne smart in het binnenste mijner ziel diep gevoelde, en welligt meer dan te voren leed, nu ik die, in plaats van te razen en te tieren, bij mij-zelven trachtte te verkroppen.

Zeker had mijn langdurige leertijd mij reeds meer geschikt gemaakt, om nieuwe rampen te verduren, en mij aan den wil van God te onderwerpen. Ik had reeds

zoo dikwerf tot mij-zelven gezegd: »het is lafhartigheid, zich te beklagen,'' dat ik eindelijk geleerd had, mijne klagten te weêrhouden, als die op het punt waren van uit te barsten, en ik mij zelfs schaamde, dat ik niet elke neiging tot klagen kon onderdrukken.

De gewoonte, om mijne gedachten op te schrijven, had veel toegebragt, om mijne zielskracht te versterken, mij aan alle ijdelheden te onttrekken, en het grootste gedeelte van mijne redeneringen tot een enkel besluit te brengen, dat deze gevolgtrekkingen in zich bevatte:

»Er bestaat een God, en dus ook eene onfeilbare regtvaardigheid; al wat er gebeurt, is dus tot zeker oogmerk verordend: het is derhalve tot 's menschen welzijn, wanneer hij hier moet lijden.''

Mijne kennismaking met Zanze had mij ook veel goed gedaan; mijne inborst was er zachter door geworden. Hare vriendelijke goedkeuring was voor mij een spoorslag geweest, om, gedurende eenige maanden, den pligt, die op ieder mensch rust, en die bestaat, in zich boven zijn ongeluk te verheffen en geduldig te zijn, niet te verloochenen; en, na eenige maanden hierin volhard te hebben, slaagde ik er in, om mij aan den wil van God te onderwerpen.

Slechts tweemalen had Zanze mij driftig gezien. De eerstemaal was het, gelijk ik reeds gezegd heb, wegens die slechte koffij, en de tweedemaal wegens het volgende:

Om de twee of drie weken bragt de cipier mij een brief van mijne familie. Deze brieven gingen eerst door de handen der Commissie, en, wanneer ik die ontving, dan waren zij verminkt, en verscheiden regels met zeer zwarte inkt doorgeschrapt. Op zekeren dag bragt men mij weder een brief, doch, in plaats van eenige volzinnen, was nu de geheele brief doorgehaald, met uitzondering van

deze woorden: »Zeer waarde Silvio!" die het begin uitmaakten, en den gewonen groet aan het einde van den brief: »Wij allen omhelzen u van harte."

Hierover werd ik zoo woedend, dat ik, in het bijzijn van Zanze brulde, en, zonder te weten tegen wie, vervloekingen uitbraakte. Het arme meisje had medelijden met mij, maar tevens verweet zij mij, dat ik niet overeenkomstig mijne grondbeginselen handelde. Ik gevoelde, dat zij gelijk had, en vervloekte niemand meer.

XXXIII. Hoofdstuk.

Op zekeren dag kwam een der knechts met een geheimzinnig voorkomen in mijne gevangenis, en zeide mij: »toen juffrouw Zanze er was . . . . daar zij u de koffij bragt . . . . en zich langen tijd ophield, om met u te praten . . . . heb ik dikwijls gevreesd, dat die kleine bedriegster al uwe geheimen zou doorgronden, mijnheer!"

»Zij heeft nimmer een enkel geheim doorgrond," zeide ik hem met drift; »en ik zou zoo dwaas niet zijn, om mij te laten uithooren, als ik al geheimen had. Doch ga voort!"

»Vergeef het mij, ik zeg niet, dat gij dwaas zijt, maar ik stelde niet veel vertrouwen in juffrouw Zanze; en thans, mijnheer, daar gij niemand meer hebt, om u gezelschap te houden, vertrouw ik, dat . . . .

»Wat? Verklaar u toch nader!"

»Maar dan moet gij eerst zweren, dat gij mij niet zult verraden."

O! Wat dat aangaat, ik kan gerust zweren, dat ik u niet zal verraden; ik heb nog nimmer iemand verraden."

»Gij zegt dus waarlijk, dat gij mij dit zweert, niet waar?"

»Ja, ik zweer, dat ik u niet zal verraden. Maar, domoor, die gij zijt, weet gij niet, dat iemand, die in staat zou zijn, om u te verraden, ook in staat zou wezen, om zijn eed te breken?"

Nu haalde hij uit zijn zak een brief, dien hij mij al bevende overhandigde, terwijl hij mij bezwoer, dien toch dadelijk te vernietigen, zoodra ik hem zou gelezen hebben.

»Wacht een oogenblik," zeide ik, terwijl ik den brief opende, »ik zal hem in uw bijzijn vernietigen, zoodra de inhoud mij bekend is."

Maar gij zult moeten antwoorden, en ik kan zoolang niet wachten. Doe het op uw gemak. Doch laten wij eerst deze afspraak maken: wanneer gij iemand hoort komen en gij hem hoort zingen: *Sognai, mi gera un gato*, dan ben ik het. Gij behoeft dan niet te vreezen, dat men u zal verassen, en kunt uwe papieren in den zak houden; maar, wanneer gij dat liedje niet hoort zingen, dan ben ik het niet, of ten minste dan ben ik niet alléén. In dit geval moet gij u wel wachten van eenig papier verborgen te houden, want men zou wel eens een onderzoek kunnen doen; zoo gij dan papieren mogt hebben, verscheur ze terstond, en werp de stukken uit het venster."

»Wees gerust! ik zie, dat gij slim zijt, en ik zal het ook zijn."

»En toch gaaft gij mij daar even den naam van domoor."

»Gij doet wel, dat gij mij dit verwijt," zeide ik, terwijl ik hem de hand drukte, »vergeef het mij!"

Hij ging, en ik begon te lezen.

Ik ben . . . (hier stond de naam), een van uwe grootste bewonderaars ; ik ken uwe Francesca da Rimini geheel van buiten. »Men heeft mij gevangen genomen wegens . . . (hier schreef hij de reden en dagteekening van zijne gevangenneming), en ik zou gaarne eenige ponden van mijn bloed willen geven , om het geluk te hebben van bij u te zijn , of, tenminste mijne kamer digt bij de uwe te hebben , opdat wij te zamen zouden kunnen spreken. Zoodra ik van Tremerello (gelijk wij onzen vertrouweling noemen zullen) hoorde , dat en om welke reden gij in de gevangenis waart , brandde ik van begeerte , u te zeggen , dat niemand u meer beklaagt , dat niemand u meer bemint dan ik. Zoudt gij wel zoo goed willen zijn , den volgenden voorslag aan te nemen , om namelijk den last van onze eenzaamheid te verligten , door aan elkander te schrijven? Ik beloof u , als man van eer , dat geen sterveling daarvan ooit iets uit mijn mond zal vernemen , terwijl ik mij overtuigd houde , dat ik op dezelfde geheimhouding van uwen kant mag rekenen , zoo gij den voorslag aanneemt. Om u inmiddels eenigermate met mij bekend te doen worden , zal ik u eene schets van mijnen levensloop geven , enzv.

Nu volgde die levensschets.

XXXIV. Hoofdstuk.

Elke lezer , die een weinig verbeeldingskracht heeft , zal ligtelijk kunnen begrijpen , hoe sterk zulk een geschrift op een armen gevangene moet werken , en inzonderheid op een gevangene, die een beminnend hart en niets minder dan een ongezellig karakter heeft. Het eerste ,

wat ik gevoelde, was, dat ik genegenheid opvatte voor dien onbekende, dat ik met zijne rampen medelijden had, en hem dankbaar was voor de welwillendheid, welke hij mij bewees. »O ja! riep ik uit," edelmoedig man, ik neem uw voorstel aan! Mogen mijne brieven u even veel troost verschaffen, als de uwen mij zullen schenken, en als uw eerste brief mij reeds verschaft heeft!"

Nu las en herlas ik dien brief met eene kinderlijke vreugde, en hij, die hem geschreven had, werd wel duizendmalen door mij gezegend. Het was alsof elke uitdrukking eene opregte en edele ziel aan mijne oogen ontdekte.

De zon ging onder; dit was het uur van mijn gebed. Ach! hoe gevoelde ik toen God! Hoe hartelijk dankte ik Hem, dat ik steeds nieuwe middelen vond, om de vermogens van mijne ziel en van mijn hart bezig te houden! Hoe levendig bragt ik mij al zijne onwaardeerbare weldaden te binnen!

Ik stond regtop in mijn venster, en had mijne armen door de ijzeren staven gestoken, terwijl ik mijne handen gevouwen hield; onder mij lag de kerk van St. Marcus; eene overgroote menigte wilde duiven vlogen en dartelden daar en maakten haar nest op het looden dak; voor mij had ik den schoonsten hemel, en mijn oog vergastte zich in het gezigt van dat gedeelte der stad Venetië, hetwelk ik uit mijnen kerker kon beschouwen, terwijl een verwijderd geluid van menschen-stemmen mijn gehoor streelde. Op deze noodlottige, maar tevens betooverende plek onderhield ik mij met Hem, die de eenige was, wiens oog mij kon ontdekken; ik bad Hem voor mijnen vader, voor mijne moeder en voor allen, die mij dierbaar waren, en het was alsof Hij mij antwoordde. »Verlaat u op mijne goedheid!" en ik riep uit: »O ja, op uwe goedheid verlaat ik mij!"

Nu sloot ik mijn gebed; ik was geheel verteederd en getroost, en bekommerde mij weinig over de wonden, welke de muggen mij intusschen als om strijd hadden toegebragt.

Toen in den avond mijne verbeelding, na eene zoo groote vervoering, weder begon te bedaren, werden de muggen mij ondragelijk, en, terwijl ik op nieuw de behoefte gevoelde, om mijn aangezigt en mijne handen te bedekken, kwam mij eensklaps eene kleingeestige en booze gedachte in het hoofd; ik werd er door ontsteld, ik wilde haar verdrijven, doch, dit was mij onmogelijk.

Tremerello had mij ten aanzien van Zanze eene schandelijke verdenking willen doen opvatten; zij zou namelijk mijne geheimen hebben pogen uit te vorschen . . . zij! die zuivere ziel, die niets van de staatkunde wist, die er niets van wilde weten!

Het was mij onmogelijk, haar te verdenken; »maar," dacht ik bij mij-zelven, »heb ik wel die zelfde verzekering ten aanzien van Tremerello? Indien deze vent eens een werktuig van listige nasporing ware? Zoo die brief eens was opgesteld door ik weet niet wie, teneinde mij uit te lokken, om dien nieuwen vriend belangrijke geheimen toe te vertrouwen? Wie weet of die zoogenoemde gevangene, die mij schrijft, wel eens bestaat? Welligt bestaat hij, en is hij een verrader, die de geheimen van anderen zoekt te doorgronden, om door de ontdekking daarvan zijne eigen vrijheid te verkrijgen. Misschien is hij ook een eerlijk man; o ja; maar, dan is Tremerello de verrader, die ons beiden in het verderf wil storten, om daardoor eenig geld te verdienen."

Ach, hoe verfoeijelijk is het, dat men altijd en overal vijanden en bedriegers vreest te vinden! En nogtans is deze vrees natuurlijk in iemand, die in een kerker moet versmachten.

Zoodanige twijfelingen maakten mij ongerust en kleinmoedig. Neen, nimmer zou ik Zanze hebben kunnen verdenken! Maar, sedert Tremerello dit te haren aanzien gezegd had, bekroop mij toch eenige twijfel, niet wegens haar, maar wegens hen, die haar in mijne kamer lieten komen. Zonden deze haar uit eigen ijver, of op hooger bevel het ambt van bespiedster hebben opgedragen? O, indien dit het geval geweest is, hoe slecht zijn zij dan gediend geworden!

Maar, wat nu te doen met den brief des onbekenden? Zou ik den strengen en bekrompen raad volgen van de vrees, waaraan men den naam van voorzigtigheid geeft? Zou ik den brief aan Tremerello terug geven en hem zeggen: »ik wil mijne rust niet op het spel zetten?. Maar, zoo er eens geen verraad in bestond? Zoo de onbekende eens iemand was, die mijne vriendschap verdiende en wel waardig, dat ik iets waagde, om het grievende der eenzaamheid te verzachten? »Lafhartige!" zeide ik bij mijzelven, »welligt zijt gij nog een paar schreden van den dood verwijderd; elke dag kan voor u de noodlottige dag zijn, waarop uw doodvonnis wordt uitgesproken, en gij zoudt nog weigeren, een liefde-werk te verrigten? Ik moet antwoorden; o ja, ik moet antwoorden! En, als het ongeluk wilde, dat deze briefwisseling ontdekt wierd, zoo zal niemand haar ons als eene misdaad kunnen aantijgen; — maar zou met dat al de arme Tremello daarvoor niet verschrikkelijk moeten boeten? En is deze overweging niet genoegzaam, om het mij tot een volstrekten pligt te maken, mij van deze geheime briefwisseling te onthouden?"

XXXV. Hoofdstuk.

Den ganschen avond bleef mijn gemoed in beweging, en ik kon 's nachts niet slapen; te midden van zooveel onzekerheid, wist ik tot geen besluit te komen.

Reeds voor het aanbreken van den dag sprong ik van mijn bed; ik ging naar het venster en bad. In moeijelijke omstandigheden moet men zich vertrouwelijk tot God wenden, zijne ingevingen aanhooren, en zich daarnaar gedragen.

Zoo deed ik; na een lang gebed verliet ik het venster, verdreef de muggen, wreef met mijne handen mijne door deze insekten gewonde wangen, en mijn besluit was genomen: ik zou aan Tremerello mijne vrees te kennen geven, dat deze briefwisseling voor hem noodlottig zou kunnen worden; zoo hij aarzelde, zou ik er van afzien, en liet hij zich niet afschrikken, dan nam ik het voorstel aan.

Ik wandelde heen en weder, totdat ik hoorde zingen: *Sognai, mi gera un gato, E ti me carrezzevi.* Tremerello bragt mij de koffij.

Nu gaf ik hem mijne angstvalligheid te kennen, en liet niets onbeproefd, om hem vrees aan te jagen, maar ik vond hem onverzettelijk in den wil, om, gelijk hij zeide, aan twee zulke knappe heeren zijne diensten te bewijzen. Deze taal was zeer in tegenspraak met zijn vreesachtig voorkomen en met den naam van Tremerello (den bloodaard), dien wij hem gaven. Nu bleef ook ik bij mijn besluit volharden.

»Ik zal u mijn wijn geven," zeide ik hem," verschaf gij mij dan het voor deze briefwisseling benoodigde

papier, en wees verzekerd, dat, zoodra ik de sleutels zal hooren rammelen, zonder uw lied te vernemen, ik oogenblikkelijk elk verdacht voorwerp zal vernietigen."

»Ziedaar juist een vel papier, ik zal er u altijd van voorzien, en verlaat mij geheel op uwe omzigtigheid."

Ik brandde mij den mond, doordien ik de koffij te schielijk wilde inzwelgen; Tremerello verliet mij, en ik ging schrijven.

Handelde ik wel? Was het besluit, hetwelk ik nam, mij waarlijk door God ingegeven? Of was het niet veeleer een gevolg van mijne natuurlijke vermetelheid en van mijne gewoonte, om de voorkeur te geven aan hetgeen mij behaagt, boven moeijelijke opofferingen? Was het niet een mengsel van hoogmoedig zelfbehagen in de hoogachting, welke de onbekende voor mij liet blijken, en van vrees, om als een lafhartige beschouwd te zullen worden, wanneer ik liever het stilzwijgen bewaarde, dan dat ik eene briefwisseling hield, die toch altijd gevaarlijk was?

Hoe zou ik nu deze twijfelingen oplossen? Met openhartigheid stelde ik ze aan mijnen lotgenoot voor in het antwoord, hetwelk ik hem schreef. Niettemin voegde ik er bij, dat, naar mijn gevoelen, wanneer iemand denkt, met welberadenheid en zonder klaarblijkelijke tegenkanting van zijn geweten te handelen, hij dan niet meer behoeft te vreezen, een misslag te begaan. Intusschen verzocht ik hem, om toch met allen mogelijken ernst te overwegen, wat wij gingen ondernemen, en mij ronduit te verklaren, of hij, bij het opvatten van dit besluit, niet zelf eenige vrees gevoeld had. Wanneer hij, bij nadere overdenking, schreef ik verder, onze onderneming al te vermetel mogt oordeelen, dan moesten wij ons geweld aandoen, om ons de troost te ontzeggen, welke

deze briefwisseling ons zou kunnen verschaffen, en ons hiermede vergenoegen, dat wij elkander hadden leeren kennen door middel van die weinige woorden, welke wij elkaêr schreven, en die, van hoe weinig belang zij ook mogten zijn, onuitwischbaar in ons geheugen geprent zullen blijven, als een onderpand van duurzame vriendschap.

Ik schreef vier bladzijden vol, die de opregtste toegenegenheid ademden; ik stipte de reden van mijne gevangenneming aan, ik sprak over mijne onders, bloedverwanten en over eenige mijner bijzondere vrienden, en deed al het mogelijke, opdat hij mij door en door mogt leeren kennen.

Des avonds werd mijn brief weggebragt. Daar ik den vorigen nacht niet had geslapen, was ik zeer vermoeid. Ik viel dus weldra in sluimer; den volgenden morgen ontwaakte ik vrolijk en geheel uitgerust, en mijn hart klopte bij de streelende gedachte, dat ik welligt spoedig antwoord van mijn vriend zou hebben.

XXXVI. Hoofdstuk.

Het antwoord kwam gelijktijdig met de koffij. Ik vloog Tremerello om den hals, en zeide hem met teederheid: »God beloone u voor zooveel goedheid! Al mijne verdenkingen wegens hem en den onbekende waren verdwenen, zonderdat ik hiervoor eene reden zou hebben kunnen opgeven; mogelijk wel, omdat deze verdenkingen mij hatelijk waren; ook kwamen zij mij nutteloos voor, dewijl ik voorzigtig

genoeg was, om nooit onbezonnen over staatkunde te spreken; bovendien ben ik wel een bewonderaar van het vernuft van Tacitus, maar ik hecht zeer weinig aan zijne wijze van zien en denken, om namelijk alles te veel van de zwartste zijde te beschouwen.

Giuliano, zoo vond de schrijver goed zich te teekenen, begon zijnen brief met eene beleefde voorafspraak, en gaf voor, niet de minste ongernstheid wegens de beraamde briefwisseling te koesteren. Vervolgens schertste hij eerst een weinig met mijn aarzelen, doch daarna werd zijne spotternij meer bijtend. Eindelijk hield hij eene welsprekende lofspraak op de openhartigheid, en vroeg mij verschooning, indien hij mij niet kon verbergen, dat het hem mishaagd had, in mij te ontwaren eene zekere, gelijk hij het noemde, angstvallige besluiteloosheid, eene zekere naauwgezetheid van geweten, die, wel is waar, den Christen eigen, doch met de ware wijsbegeerte niet overeen te brengen is.

»Ik zal u altijd achting toedragen, »voegde hij er bij," al ware het ook, dat wij in dit opzigt niet konden overeenstemmen; maar de openhartigheid, welke ik toegedaan ben, verpligt mij, u te zeggen, dat ik geen Godsdienst heb, dat ik elke Godsdienst verfoei en uit zedigheid den naam van Giuliano aanneem, omdat die goede keizer een vijand van de Christenen was, hoewel ik, indedaad, nog veel verder ga dan hij. De gekroonde Giuliano geloofde aan God, en had zijne bijgeloovigheden; ik ben daar vrij van: ik geloof niet aan God; geheel mijne deugd bestaat in het beminnen der waarheid en van hem, die haar zoekt, en in diegenen te haten, die mij niet behagen."

Op dezen toon voortgaande, bragt hij volstrekt geene redenen bij; hij voer op alle mogelijke wijzen tegen het Christendom uit; met hoogdravenden nadruk hield hij eene

lofrede over het verhevene der ongodisterij, en op een half ernstigen, half luimigen toon zwaaide hij Keizer Juliaan de uitbundigste loftuitingen toe, wegens zijn' afval en zijne menschlievende poging, om alle sporen des Evangelies geheel en al van de aarde te doen verdwijnen.

Daarna, als vreezende, dat hij mijne gevoelens wat al te hevig mogt hebben aangetast, vroeg hij mij weder verschooning, en sprak nogmaals met afkeer over het, zoo algemeen heerschende, gebrek aan openhartigheid. Eindelijk drukte hij op nieuw zijn vurig verlangen uit, om met mij in betrekking te blijven, en groette mij.

Het naschrift van den brief luidde aldus; »Ik heb geene andere vrees, dan dat ik nog niet openhartig genoeg ben. Ik kan u dus niet verbergen, dat ik de christelijke taal, welke gij tegen mij gevoerd hebt, van geveinsdheid verdacht houde, en dit wenschte ik met geheel mijn hart. In dit geval bid ik u, het masker af te werpen; ik heb u het voorbeeld gegeven."

Het zou mij niet mogelijk zijn, met de pen uit te drukken, welke vreemdsoortige gewaarwordingen deze brief bij mij te weeg bragt. Onder het lezen van de eerste volzinnen, klopte mij het hart, als dat van een' verliefde; maar verder lezende, was het alsof het mij door eene ijskoude hand werd toegenepen. Ik gevoelde mij beleedigd door die bittere scherts over mijne naauwgezetheid van geweten; ik had berouw, dat ik met zulk een mensch eenige betrekking had aangeknoopt; ik, die zooveel afkeer heb van de Cynische (hondsche) Filosofen, hunne leerstellingen verfoei en als onwijsgeerig en laag beschouw, ik, die mij zoo weinig door een, zich alles aanmatigenden trots laat afschrikken!

Toen ik de laatste woorden gelezen had, nam ik den

brief tusschen duim en vinger, en scheurde hem schielijk met beide handen door midden, zoodat ik in ieder de helft er van hield.

XXXVII. Hoofdstuk.

Nu beschouwde ik die beide stukken papier, en dacht een oogenblik na over de onstandvastigheid der menschelijke dingen en over het bedriegelijke van hun uiterlijken schijn. Nog maar kort geleden, verlangde ik zoo vurig naar den brief, en thans scheurde ik hem uit verontwaardiging aan stukken! Nog slechts zoo kort geleden, had ik zulk een aangenaam voorgevoel van eene nieuwe vriendschapsbetrekking met dezen mijnen lotgenoot, zooveel hoop op wederzijdsche troost, zooveel neiging om hem op het teederst te beminnen, en thans noem ik hem een onbeschaamden booswicht.

Ik legde de beide stukken papier op elkander, nam die op nieuw tusschen mijne vingers, en scheurde ze nog eens door midden. Ik was op het punt van dit nog eenmaal te doen, toen een der stukken mij uit de hand viel; ik bukte om het op te rapen, en in den korten tijd, dien ik noodig had, om mij te buigen en weder op te rigten, veranderde ik van voornemen, terwijl mij de lust bekroop, om dat schandelijk geschrift nog eens te lezen.

Ik ga zitten, voeg de vier stukken bij een, leg ze op mijn' Bijbel en lees. Nu sta ik weder op, wandel een oogenblik door mijne kamer, en begin nogmaals te lezen, terwijl ik bij mij-zelven nadenk:

»Indien ik hem niet antwoord, zal hij meenen, dat ik van schaamte terugtrek, en dien Hercules niet meer onder de oogen durf komen. Ik wil hem dus antwoorden, ik wil hem doen zien, dat ik niet bevreesd ben, om zijne gevoelens te wederleggen. Ik zal hem bondig bewijzen, dat er niet de minste lafhartigheid gelegen is in het rijpelijk overwegen van eene zaak en in het aarzelen, wanneer het een besluit geldt, dat eenigzins gevaarlijk, en gevaarlijker voor anderen dan voor ons-zelven zou kunnen worden. Hij leere, dat de ware moed niet bestaat in het geweten te bespotten, en dat ware grootheid geen trotschheid is? Ik zal hem aantoonen, hoe overeenkomstig het Christendom met de rede, en hoe onverdedigbaar het ongeloof is."

»En wanneer deze Giuliano gevoelens aan den dag legt, die zoo strijdig met de mijnen zijn; wanneer hij mij door de grievendste spotternij beleedigt, en zoo weinig moeite doet, om mij voor zich in te nemen, levert dit dan ten minste niet een bewijs op, dat hij geen bespieder is? Maar zou het niet een kunstgreep kunnen zijn, dat hij mijne eigenliefde zoo onbescheiden aantast? Doch neen, dat kan ik niet gelooven. Het is boosaardigheid van mij, dat ik, mij beleedigd gevoelende over zijne ongepaste spotternij, mij-zelven tracht diets te maken, dat hij, die ze bezigt, de verachtelijkste der menschen moet wezen. Verre van mijn hart, gij lage achterdocht, welke ik zoo dikwerf in anderen veroordeelde! Neen! Giuliano is die hij is, en niets meer; hij is een onbeschaamd beleediger, maar geen bespieder. En heb ik zelfs het regt wel, om datgeen met den hatelijken naam van onbeschaamdheid te bestempelen, wat hij als openhartigheid beschouwt? Ziedaar dan uwe nederigheid, o schijnheilige! Het is n genoeg, dat iemand, door eene dwaling des verstands, valsche gevoe-

lens verdedigt en uw geloof bespot, om u terstond het regt aan te matigen van hem met verachting te behandelen! God weet, of deze, met nijd gepaarde, nederigheid en kwaadwillige ijver in het hart van mij, die Christen ben, niet veel slechter zijn, dan die vermetele openhartigheid van dezen ongeloovige?"

»Welligt ontbreekt hem slechts een straal der genade, om deze zijne vurige waarheidsliefde te verwisselen tegen eene godvrucht, veel zuiverder en hechter dan de mijne. Zou ik niet beter doen met voor hem te bidden, dan dat ik mij vertoorn, en mij voor beter houde dan hij is? Wie weet, of hij niet op denzelfden oogenblik, dat ik zijn' brief met zooveel woede verscheurde, den mijnen met het zoete gevoel van vriendschap herlas? Wie weet, of hij niet zooveel vertrouwen op mijne goedhartigheid stelde, dat hij mij buiten staat geloofde, om mij door zijne vrijmoedige taal beleedigd te achten? En wie van ons beiden zou dan de schuldigste zijn? Hij, die bemint en zegt: ik ben geen Christen, of hij, die zegt: ik ben Christen, en die echter niet bemint? Het is moeijelijk, iemand te leeren kennen, zelfs dan, wanneer men vele jaren met hem heeft omgegaan; en ik zou dezen man uit eenen enkelen brief beoordeelen? Zou niet, onder zoovele mogelijke dingen, ook dit mogelijk kunnen zijn, dat hij, zonder het voor zich-zelven te willen weten, in zijn ongeloof alles behalve gerust is, en dat hij mij daarom alleen ten strijde uitdaagt, in de stille hoop van het gewonnen te zullen moeten geven? Ach! mogt dit waar zijn! Groote God! in wiens handen de onwaardigste werktuigen veel vermogend kunnen worden, verkies mij, bid ik u, verkies mij tot dat groote werk! Geef mij bewijsgronden op, die heilig en krachtig genoeg zijn, om dezen ongelukkige te overtuigen, dat zij hem dwingen, U te zegenen en in te zien, dat buiten U geene deugd bestaanbaar is."

XXXVIII. Hoofdstuk.

Ik scheurde nu den brief in nog kleiner stukjes, doch zonder eenig gevoel van drift; ik ging aan mijn venster staan, stak de hand door de traliën, en, na die stukjes papier in de lucht gestrooid te hebben, bleef ik ze een oogenblik met het oog gadeslaan, om te zien, werwaarts zij door den wind werden heengevoerd. Eenigen vielen op het looden dak der kerk, anderen zweefden langen tijd door de lucht, en vielen eindelijk op den grond neder. Ik zag dus, dat zij wijd en zijd verstrooid gingen, en er bijgevolg geen gevaar was, dat men ze weder te zamen voegen en het geheim ontdekken mogt.

Nu schreef ik aan Giuliano en droeg alle mogelijke zorg, om niet verbitterd te zijn, of daarvan zelfs den schijn te hebben.

Ik spotte met zijne vrees, dat ik de naauwgezetheid van geweten zoo ver zou drijven, dat het met de wijsbegeerte niet kon overeenkomen, en ik verzocht hem, dat hij deswegens zijn oordeel tenminste zou opschorten. Ik prees zijne openhartigheid, ik verzekerde hem, dat hij, wat dit betrof, in mij altijd zijn' man zou vinden, en voegde er bij, dat ik, om hem daarvan een bewijs te geven, mij gereed maakte, om het Christendom te verdedigen, wel overtuigd zijnde, schreef ik, dat gij even zoo gereed zult zijn, om met bedaardheid mijne bewijsgronden aan te hooren, als ik, van mijnen kant, altijd gereed zal wezen, de uwen te vernemen, zonder mij daarover verstoord te gevoelen.

Ik nam voor, dit verdedigschrift van tijd tot tijd op te stellen, en middelerwijl maakte ik er reeds een begin

mede, door eene, naar waarheid geschetste, ontleding van den geest des Christendoms, gelijk daar zijn: Vereering Gods, vrij van alle bijgeloof; broederlijke liefde onder de menschen; onophoudelijk streven naar de deugd; nederigheid zonder laagheid; grootmoedigheid zonder hoogmoed; en, als een voorbeeld van dit alles, stelde ik hem den God-mensch voor. Is er iets grooters, iets wijsgeerigers!

Ik wilde hem vervolgens aantoonen, hoe deze wijsheid wel min of meer kenbaar was geworden voor hen, die met het licht der rede de waarheid zochten, maar zich toch nimmer over het heelal verspreid had; en hoe onze Goddelijke Meester, bij zijne komst op aarde, een doorslaand bewijs van zijne Godheid gaf, door deze verspreiding te bewerkstelligen met middelen, die, naar den mensch gesproken, zeer zwak waren. Immers, hetgeen de grootste wijsgeeren niet hadden kunnen doen, de omverwerping der afgodendienst en de algemeene prediking der broederliefde, werd door weinige onbeschaafde zendelingen tot stand gebragt Toen werd de bevrijding der slaven van dag tot dag algemeener, en zag men eindelijk eene beschaafde maatschappij zonder slaven ten voorschijn treden, iets, wat de oude wijsgeeren als onmogelijk beschouwd hadden.

Een kort begrip van de geschiedenis sedert Jesus Christus tot op onzen tijd moest ten laatste doen zien, hoe de, door Hem gevestigde, Godsdienst altijd berekend was geweest voor alle mogelijke trappen van beschaving, en het dus niet waar was, dat, bij het toenemen der beschaving, het Evangelie met haar niet meer vereenigbaar zou wezen.

Ik schreef met zeer kleine letters en een geruimen tijd lang; doch, bij gebrek aan papier, moest ik ophouden. Ik las en herlas deze mijne inleiding en vond haar

goed opgesteld. Er was geene enkele zinsnede in te vinden, die eenig misnoegen over de spotternij van Giuliano aanduidde. Zij was vol uitdrukkingen van welwillendheid, en dezen waren mij ingegeven door een hart, dat reeds geheel en al tot verdraagzaamheid gestemd was.

Nu zond ik den brief weg, en den volgenden morgen wachtte ik met angstvalligheid het antwoord in.

Tremerello kwam en zeide mij: »Die heer heeft niet kunnen schrijven, maar hij verzocht u, om met uwe kluchten voort te gaan."

»Kluchten!" riep ik uit, »dat zal hij niet gezegd hebben; gij hebt hem zeker kwalijk verstaan."

Tremerello haalde de schouders op en zeide: »nu, ik zal hem dan kwalijk verstaan hebben."

»Maar gelooft gij toch zeker, dat hij kluchten gezegd heeft?"

»Even zoo zeker, als ik op dit oogenblik de klok van St. Marcus meen te hooren slaan." (De klok sloeg juist.) Ik dronk mijne koffij en zweeg.

»Maar zeg mij eens: had die heer mijn' brief reeds geheel uitgelezen?

»Ik geloof ja, want hij lachte als een zot; hij maakte van uwen brief een' bal, wierp hem in de hoogte, en, toen ik hem zeide, dat hij toch niet zou vergeten, den brief te verscheuren, scheurde hij hem dadelijk in stukken."

»Nu, het is wel."

Ik gaf mijn kopje aan Tremerello terug, zeggende, dat men kon proeven, dat Jufvrouw Bettina de koffij gezet had.

»Hebt gij ze dan slecht gevonden?"

»Allerslechtst!

»En nogtans heb ik ze gezet, en ik verzeker u, dat ik ze zeer sterk gemaakt heb, en er geen droesem in was."

»Misschien is mijn smaak niet goed."

XXXIX. Hoofdstuk.

Den ganschen morgen wandelde ik al bevende door mijne kamer. »Welk een zonderling man is die Giuliano! Waarom mijn brief een klucht genoemd? Waarom toch gelagchen en een bal er van gemaakt, om er mede te spelen? Waarom mij niet een regeltje in antwoord gezonden? Maar zoo zijn alle ongeloovigen; zoodra er zich iemand opdoet, om hunne gevoelens te wederleggen, dan zien zij er de zwakheid van in, en willen niet hooren; zij lagchen en laten zich voorstaan, eene verhevenheid van verstand te bezitten, die het hun onnoodig maakt, verder iets te onderzoeken. Ongelukkigen! waar hebt gij ooit eene wijsbegeerte aangetroffen, die het ernstig onderzoek buitensluit? Indien het waar is, dat Democritus altijd lachte, dan was hij een potsenmaker en niets meer! Maar ik krijg loon naar werk; waarom deze briefwisseling ondernomen? Dat ik mij voor een oogenblik misleidde, was nog te vergeven; maar toen ik zag, dat hij onbeschaamd begon te worden, was het toen niet dwaas van mij, hem nog verder te schrijven?"

Ik besloot nu, geen letter meer voor hem op het papier te brengen. Bij het middagmaal nam Tremerello mijn' wijn, goot die in een flesch over en, deze in zijn' zak stekende, zeide hij: »o! ik herinner mij, dat ik voor u papier heb medegebragt!" en hij gaf het mij over.

Hij vertrok, en toen ik dat wit papier beschouwde, bekroop mij de lust, om nog eenmaal, maar dan ook voor het laatst, aan Giuliano te schrijven, en hem, tot slot van onze briefwisseling, eene goede les te geven over het schandelijke der onbeschaamdheid.

»Eene schoone verzoeking!" zeide ik, een oogenblik later, smaad met smaad te vergelden; hem het Christendom nog meer te doen haten, door hem te toonen, dat ik, die een Christen ben, mij aan ongeduld en hoogmoed overgeef! Neen, dat kan niet; breken wij de briefwisseling veel liever geheel af! Maar, indien ik dit nu zoo eensklaps doe, zal hij dan niet evenzeer denken, dat ik mij door ongeduld en hoogmoed heb laten overwinnen? Ik moet hem dus nog éénmaal schrijven, doch zonder drift. Maar, wanneer ik hem zonder drift kan schrijven, ware het dan niet beter, dat ik den schijn aannam, alsof ik van zijn lagchen en het woord *klucht*, met welken naam hij goedvond, mijn' brief te bestempelen, niets begrepen had? Ware het niet beter, mijne verdediging van het Christendom te goedertrouw maar voort te zetten?

Ik dacht hierover een oogenblik na, en hield mij vervolgens bij dit laatste besluit.

Nog dienzelfden avond verzond ik mijn' brief, en den volgenden morgen ontving ik eenige zeer koele regels tot dankbetuiging; hij had zich daarin wel onthouden van scherpe uitdrukkingen, doch zijn schrijven droeg ook niet het minste blijk van goedkeuring, of van uitnoodiging, om voort te gaan.

Dit briefje mishaagde mij; evenwel, ik besloot, mijn voornemen niet te laten varen, alvorens ik mijne zaak zou afgehandeld hebben. Dit kon nogtans niet zoo spoedig geschieden, als ik wel wenschte, en ik vond in mijn onderwerp stof voor vijf of zes lange brieven. Op elken brief zond hij mij een droog antwoord tot dankbetuiging, vergezeld van eenige uitvallen, die aan de zaak geheel vreemd waren. Zoo gaf hij zich nu eens over aan vervloekingen tegen zijne vijanden, dan weder dreef hij den spot met diezelfde vervloekingen, dewijl het, gelijk hij

zeide, natuurlijk was, dat de sterkeren de zwakkeren onderdrukken; het deed hem slechts leed, dat hij niet de sterkere was. Ook maakte hij mij den vertrouweling van zijne minnarijen, die op zijne gefolterde verbeeldingskracht eene zeer groote magt uitoefenden.

Intusschen antwoordde hij mij op mijnen laatsten brief over het Christendom, dat hij voor mij een uitvoerig antwoord in gereedheid bragt. Ik wachtte meer dan eene week lang, maar te vergeefs; hij schreef mij dagelijks, doch over geheel andere zaken, en meestal over onbetamelijke dingen.

Ik verzocht hem, zich te willen herinneren aan het antwoord, hetwelk hij mij schuldig was, en ik maande hem aan, om zijn verstand toch wèl te gebruiken, teneinde al de bewijsgronden, welke ik hem had opgegeven, naar waarde te schatten.

Hij antwoordde mij eenigzins verstoord; bij schier elken regel gaf hij zich den naam van wijsgeer, van beredeneerd man, van iemand, die niet lang behoeft na te denken, om te begrijpen, dat een uil geen valk is, en vervolgens begon hij weder op een' luimigen toon zijne zedelooze aventuren te verhalen.

XL. Hoofdstuk.

Ik verdroeg dit alles met geduld, opdat hij mij noch dweepziek, noch onverdraagzaam zou kunnen noemen, en dewijl ik nog altijd hoopte, dat deze walgelijke grappen eindelijk door iets ernstigs zouden vervangen worden. Intusschen gaf ik hem te kennen, dat ik die minachting,

waarmede hij de vrouwen behandelde, en zijne onedele denkbeelden ten aanzien der liefde afkeurde, en ik beklaagde de ongelukkigen, die, gelijk hij zeide, zijne slagtoffers geweest waren.

Hij veinsde, weinig geloof te slaan aan mijne afkeuring, en schreef mij het volgende: »Wat gij ook moogt prevelen van zedeloosheid, ik ben zeker, dat gij in mijne verhalen vermaak vindt. Alle menschen beminnen het vermaak, zoowel als ik; maar niet allen zijn vrijmoedig genoeg, om er onbewimpeld over te spreken. Ik zal er u zooveel van vertellen, dat gij verrukt zult zijn, en u in geweten verpligt zult vinden, om mij toe te juichen."

Nog eenige weken lang ging hij voort, mij zijne schandelijke voorvallen te verhalen, en daar ik, bij het ontvangen van elken brief, steeds hoopte, daarin iets anders te zullen vinden, en ik mij door de nieuwsgierigheid liet verleiden, zoo las ik al hetgeen hij mij schreef. Daardoor werd ik wel niet bedorven, maar toch verward, en hoe langer hoe meer verwijderd van edele en heilige gedachten. Hij, die met laaghartigen omgaat, wordt ook zelf laaghartig, tenzij hij eene deugd bezit, die ver boven eene gewone deugd, ver boven de mijne verheven is.

»Ziedaar nu de straf voor uwe vermetelheid!" zeide ik bij mij-zelven." »Dat wint men er nu bij, als men den boetprediker wil spelen, zonder de daartoe vereischte hoedanigheden te bezitten."

Op zekeren dag besloot ik, hem de volgende woorden te schrijven:

»Ik heb tot nu toe alles in het werk gesteld, om uwe aandacht op andere onderwerpen te vestigen, en gij schrijft mij altijd overdenkingen, die mij, gelijk ik u ronduit verklaard heb, mishagen. Verkiest gij nu, dat wij in

het vervolg over zaken handelen, die mijner en uwer meer waardig zijn, dan zullen wij onze briefwisseling voortzetten; zoo niet, dat wij elkander dan de hand geven, en dat ieder dan op zich-zelven blijve."

Gedurende twee dagen bleef ik zonder antwoord, en in den beginne was ik er verheugd over. »O gezegende eenzaamheid!" riep ik uit. Wat zijt gij verkieslijk boven eene, met mijne gevoelens strijdige en onteerende briefwisseling! In de plaats van mij te kwellen door het lezen van onzedige onderwerpen, in de plaats van mij nutteloos af te matten, om den indruk, dien dezen op mijne verbeelding maken, uit te wisschen, en gevoelens te koesteren, die der menschheid eer aandoen, zal ik mij nu wederom bezig houden met God, met de dierbare herinneringen aan mijne bloedverwanten en ware vrienden. Ik zal nu weder met meer lust den Bijbel lezen; ik zal mijne gedachten weder op de tafel schrijven; ik zal mijn hart grondig leeren kennen en het trachten te verbeteren; ik zal de genoegens van eene onschuldige zwaarmoedigheid smaken, die duizend malen verkieslijker zijn dan eene vrolijke maar misdadige verbeelding."

Zoo dikwerf Tremerello bij mij kwam, seide hij mij: »ik heb nog geen antwoord," en ik zeide daarop: »zeer wel."

Op den derden dag zei hij mij: »mijnheer N. N. is niet al te wel."

»Wat scheelt hem?"

»Dat zegt hij niet, maar hij ligt te bed; hij eet niet, hij drinkt niet, en is in eene kwade luim."

Ik werd bewogen, bij de gedachte, dat hij leed, en niemand bij zich had, om hem te troosten. Deze gedachte wekte bij mij den wil op, om hem een paar regels te schrijven, hetwelk ik aan Tremerello seide.

»Ik zal ze hem nog dezen avond brengen," zeide hij, en vertrok.

Ik was eenigzins verlegen, toen ik mij aan de tafel plaatste.

»Doe ik wel, met deze briefwisseling te hervatten? Zegende ik niet zoo aanstonds mijne eenzaamheid, als een' mij weêr gegeven schat? Hoe onstandvastig ben ik! Maar die ongelukkige eet noch drinkt, en is ongetwijfeld ziek. Is dit nu het oogenblik, om hem te verlaten? Mijn laatste brief was scherp, en heeft welligt zijnen toestand nog erger gemaakt. Misschien zou hij, ondanks ons verschil van denkwijze, de vriendschap nooit hebben afgebroken. Mogelijk heeft hij in mijn briefje meer kwaadwilligheid gezien, dan er in was; hij zal het als een onherroepelijk en verachtend afscheid hebben beschouwd.

XLI. Hoofdstuk.

Ik schreef hem aldus: »Ik hoor, dat gij ongesteld zijt, en dit doet mij zeer veel leed. Met geheel mijn hart zou ik bij u wenschen te zijn, en u al de diensten van een' vriend bewijzen. Ik hoop, dat uwe ongesteldheid de eenige reden geweest is, dat ik nu in drie dagen tijds geen narigt van u heb bekomen. Gij zult u toch door mijn laatsten brief niet beleedigd hebben gevoeld? Ik schreef dien, en dit verzeker ik u, zonder de minste kwaadwilligheid, en alleen met het oogmerk, om uwe aandacht op ernstiger zaken te vestigen. Als het schrijven u hindert, zend mij dan ten minste naauwkeurige berigten wegens den staat

uwer gezondheid; ik zal u dagelijks iets schrijven, om u verstrooijing te verschaffen, en u te doen gedenken, dat ik uw toegenegen vriend ben."

Ik had nooit kunnen verwachten, daarop een antwoord te zullen ontvangen, gelijk hij mij schreef. Het begin luidde dus: »Ik zeg u mijne vriendschap op; zoo gij de mijne niet behoeft, dan heb ik ook de uwe niet noodig. Ik ben de man niet, die eene beleediging vergeeft, en die, eenmaal verstooten zijnde, weder terugkeert. Gij weet, dat ik ziek ben, en daarom wilt gij op eene schijnheilige wijze weder bijdraaijen, in de hoop, dat de ziekte mijn verstand verzwakken en mij gewilliger maken zal, om naar uwe preken te luisteren." Op dezen toon voortgaande, viel hij hevig tegen mij uit; hij bespotte mij, terwijl hij al hetgeen ik hem wegens de Godsdienst en zedeleer geschreven had, belagchelijk maakte, mij daarbij betuigende, dat hij, zoo in leven als in sterven, steeds dezelfde zou blijven, bezield namelijk door den onverzoenlijksten haat tegen, en de diepste verachting voor elke wijsbegeerte, die met de zijne niet overeenkwam.

Ik was verplet! »Wat schoone bekeeringen werkt gij uit!" riep ik mij-zelven vol droefheid en ontsteltenis toe. »Doch God is mijn getuige, dat mijne inzigten zuiver waren. Neen, deze beleedigingen heb ik niet verdiend! Maar, geduld! het is al weder eene teleurstelling te meer voor mij. Hij schijnt zich in zijne verbeelding beleedigingen te willen vormen, om het vermaak te hebben van die niet te vergeven. Welnu, hij vermake zich dan vrij! Ik ben niet verpligt, meer te doen dan ik gedaan heb."

Na verloop van eenige dagen bedaarde intusschen mijne verontwaardiging, en ik dacht, dat deze uitzinnige brief wel de vrucht kon zijn van eene kortstondige vervoering. »Welligt is hij er reeds beschaamd over," zeide ik bij

mij-zelven, »maar al te hoogmoedig, om zijn ongelijk te erkennen. *Zou het dus geene edelmoedige daad zijn, indien ik hem nog eens schreef, nu hij den tijd gehad heeft, om te bedaren?"

Het kostte mij zeer veel, zoodanig eene opoffering van eigenliefde te doen, doch ik deed ze. Hij, die zich vernedert, zonder daarbij lage bedoelingen te hebben, onteert zich niet, al viel hem daarvoor ook onverdiende smaad ten deel.

In antwoord ontving ik een' brief, die wel op een minder hevigen, maar niet minder beleedigenden toon geschreven was. De onverzoenbare zeide mij, dat hij mijne Evangelische gematigheid bewonderde.

»Welaan dan,'' vervolgde hij, »vatten wij onze briefwisseling weder op, maar spreken wij duidelijk. Wij beminnen elkander niet; ons schrijven zal dus geen ander doelwit hebben, dan dat ieder onzer zich vermaak verschaffe, door al, wat hem in het hoofd komt, onbeschroomd op het papier te zetten. Gij zult mij schrijven over uwe Serafijnsche denkbeelden, en ik zal u onderhouden met mijne godslasteringen; gij zult u overgeven aan uwe verrukkingen over de waardigheid van den mensch, ook de vrouw niet uitgezonderd, en ik zal u een openhartig verhaal doen van mijne onteeringen. Terwijl ik steeds op hoop zal leven van u te zullen bekeeren, zult ook gij al het mogelijke doen, om mij te bekeeren. Antwoord mij, of deze overeenkomst uwe goedkenring wegdraagt."

Ik antwoordde: «hetgeen gij mij voorstelt, is geen overeenkomst, maar spottermij. Ik was ten opzigte van u al te goedwillig. Mijn geweten legt mij geen' anderen pligt op, dan dien van u alle mogelijk geluk toe te wenschen, zoowel voor dit, als voor het toekomstige leven."

Zoo eindigden mijne betrekkingen met een' man, die

mogelijk minder slecht, dan wel door het ongeluk verbitterd en door de wanhoop verbijsterd was.

XLII. Hoofdstuk.

Ik zegende andermaal regt hartelijk de eenzaamheid, en gedurende eenigen tijd gingen mijne dagen op nieuw zonder eenige ontmoeting voorbij. De zomer eindigde, in de laatste helft van September werd de hitte minder. October kwam, en ik verheugde mij reeds, eene kamer te hebben, die in den winter zeer goed moest zijn, toen ik op zekeren morgen den cipier bij mij zag komen, die mij zeide, dat hij order had, mij van kamer te doen veranderen.

»En waarheen gaan wij?

»Weinige schreden van hier, in eene kamer waar het koeler is."

»Maar waarom is hieraan niet gedacht, toen ik bijna van hitte stierf, toen de lucht vol muggen en het bed vol ongedierte was?"

Ik heb er niet vroeger bevel toe gekregen."

»Geduld dan; laat ons gaan."

Ofschoon ik in dezen kerker zeer veel geleden had, was het mij toch smartelijk, dien te verlaten, niet alleen omdat hij in het koude jaargetijde zeer goed moest zijn, maar bovendien om nog zooveel andere redenen. Ik had er die mieren, welke ik met eene (ware het geene belagchelijke uitdrukking, zoo zou ik zeggen,) schier vaderlijke bezorgdheid beminde en voedde. Die lieve spin, waarvan ik reeds gesproken heb, was sedert eenige dagen, ik

weet niet om welke reden, vertrokken; maar, dacht ik, »wie weet, of zij zich mijner niet zal herinneren en terugkeeren? En nu ik ga, zal zij, bij hare terugkomst, de kamer welligt ledig vinden, of vindt zij er een' anderen bewoner in, dan zou deze wel eens een vijand van spinnen kunnen zijn, met zijne muilen dat schoone weefsel verscheuren, en het arme diertje vertreden. Daarenboven, was deze droevige kerker niet veraangenaamd geworden door de goedhartigheid van Zanze? Aan dat venster zag ik haar zoo dikwerf staan, wanneer zij mijne mieren zoo mildelijk de broodkruimels toewierp. Daar was zij gewoon te gaan zitten; daar verhaalde zij mij dit, hier weder iets anders; daar knielde zij voor mijne tafel neder, en bevochtigde die met hare tranen.

Het vertrek, waarin zij mij bragten, was ook wel onder het looden dak, maar aan de andere zijde; er waren twee vensters in, een aan den noord- en een aan den westkant, en het moest, gedurende de wintermaanden, een akelig verblijf van eeuwigdurende koude zijn.

Het venster aan de westzijde was zeer groot; dat ten noorde was klein en hoog, juist boven mijn bed.

Ik plaatste mij dadelijk aan het groote venster en zag, dat het op het paleis van den Patriarch uitzag. Digt bij mij waren nog andere kerkers in een' vleugel van weinig uitgestrektheid ter regterzijde, en in een vooruitstekend gebouw, tegen over mij gelegen. Dit gedeelte had twee verdiepingen boven elkander, waarvan de onderste met een ontzaggelijk groot venster voorzien was. Door dit venster heen zag ik iemand op en neêr wandelen, die als een fatsoenlijk man gekleed was; het was de heer Caporali van Cesena. Hij zag mij, gaf mij een teeken, en wij zeiden elkander onze namen.

Nu wilde ik eens onderzoeken, waarheen mijn ander

venster het uitzigt had. Ik plaatste de tafel op het bed en op de tafel een' stoel; ik klonterde er boven op en zag, dat ik nu met het dak van het paleis gelijk stond; over het paleis heen had ik een fraai gezigt op een gedeelte der stad en hare grachten. Ik vestigde mijne aandacht op dit overheerlijk schouwspel, en, schoon ik de deur hoorde openen, bleef ik echter onbewegelijk staan. Het was de cipier, die, mij daarboven aan het venster ziende, vergat, dat ik niet even als eene muis, door de ijzeren staven kon kruipen, en dacht, dat ik eene poging deed, om te ontvlugten In het eerste oogenblik van verwarring, sprong hij, ondanks eene, hem folterende, heuppijn, boven op het bed, greep mij bij de beenen en gilde als een arend.

»Maar begrijpt gij dan niet, kortzigtige! riep ik hem toe," dat deze traliën het vlugten onmogelijk maken? Begrijpt gij niet, dat ik alleen uit nieuwsgierigheid hier boven op ben geklommen?

»Ik zie het wel, mijnheer, ik begrijp dat wel, maar kom af, zeg ik u, kom af, dat zijn maar pogingen, om weg te raken."

Ik zag mij genoodzaakt, omlaag te komen, en . . . . te lagchen.

XLIII. Hoofdstuk.

Aan de vensters der kamers op de zijvleugels zag ik zes anders menschen, welke ik voor staatsgevangenen erkende. Ziedaar dan, hoe ik mij hier in eene soort van kleine wereld geplaatst zag, terwijl ik mij voorbereidde tot eene grootere eenzaamheid, dan tot nu toe het geval

geweest was. In den beginne mishaagde mij dit, hetzij dan, dat mijn langdurig kluizenaarsleven mij reeds eenigzins ongezellig had doen worden, hetzij dat de onaangename uitkomst van mijne kennismaking met Giuliano mij wantrouwen had ingeboezemd. Doch, weldra begon ik het weinige verkeer, hetwelk wij, deels door woorden, deels door teekenen, aanknoopten, als eene weldaad te beschouwen, waarin ik, zoo al geen reden tot blijdschap, ten minste een middel tot verstrooijing zou kunnen vinden. Van mijne betrekking met Giuliano gaf ik aan niemand iets te kennen. Wij hadden elkander ons woord van eer gegeven, dat het geheim bij ons zou begraven blijven; en, zoo ik er in deze Gedenkschriften van gewaag, dan is het omdat ik zeker ben, dat niemand van mijne lezers ooit zal kunnen raden, wie, onder zooveel in de kerkers opgesloten gevangenen, Giuliano geweest is.

Bij deze nieuwe kennismakingen met medegevangenen, waarvan ik daar melding maakte, voegde zich nog eene andere, die mij ook zeer aangenaam was.

Uit mijn groot venster zag ik, behalve de tegenover mij liggende gevangenissen, nog eene groote uitgestrektheid van daken, die met schoorsteenen, terrassen, torens en koepels prijkten, en zich in het vergezigt van lucht en zee verloren. In het huis, hetgeen naast bij mij en een vleugel van het paleis des Patriarchs was, woonde een braaf huisgezin, dat mij door vriendelijke groeten het medelijden, hetwelk ik 't inboezemde, te kennen gaf, en daardoor regt verkreeg op mijne erkentelijkheid. Een groet, een vriendelijk woord is voor een ongelukkige reeds eene groote weldaad!

Een knaapje van negen of tien jaren stak uit een venster zijne handjes naar mij heen, en ik hoorde hem roepen:

»Mama! Mama! daarboven heeft men weder iemand onder de Looden Daken gezet. Arme gevangene! wie zijt gij?"

»Ik ben Silvio Pellico," gaf ik tot antwoord.

Een andere jongen, die iets grooter was, liep ook naar het venster en riep: »zijt gij Silvio Pellico?"

»Ja; en wie zijt gij lieve kinderen?"

»Ik noem mij Antonio S . . . en mijn broeder heet Giuseppe."

Nu keerde hij zich om en zeide: »wat moet ik hem nog meer vragen? En eene vrouw, welke ik voor hunne moeder hield, en die zich slechts halverwege liet zien, hoo.de ik deze lieve kinderen eenige beleefde woorden ingeven, welke zij mij dan herhaalden, en waarvoor ik hen met het levendigst gevoel bedankte.

Die zamenspraken waren, wel is waar, van weinig aanbelang, en er moest geen misbruik van gemaakt worden, uit vrees van den cipier weder aan het schreeuwen te brengen; maar niet te min was het voor mij toch een groote troost, dat ik, zoowel 's morgens als 's middags en 's avonds dit genoegen mogt smaken. Wanneer het licht werd aangestoken, dan sloot de vrouw het venster, en riepen de kinderen: goeden nacht, Silvio! Ook zij herhaalde dan, door de duisternis vrijer geworden, met eene bewogen stem: »goeden nacht, Silvio! houd moed!"

Wanneer deze kinderen het ontbijt namen of na den middag nog iets aten, dan zeiden zij mij: »ach! konden wij u toch van onze koffij en melk iets mededeelen! konden wij u een van onze broodjes geven! Als gij op vrije voeten zijt, kom ons dan toch eens bezoeken. Wij zullen u lekkere en warme broodjes geven, en zooveel kusjes! . . . . . ,

---

XLIV. Hoofdstuk.

De maand October leverde mij de wreedste herinneringen op. In het vorige jaar was ik op den 13. dezer maand gevangen genomen. Bovendien verjaarde in deze maand verscheiden treurige gebeurtenissen mijns levens. In October voor twee jaren was een man van verdiensten, dien ik hoogschatte, door een noodlottig toeval in den Ticino verdronken. In October voor drie jaren had Odoardo Briche, een jongeling, dien ik, alsof hij mijn eigen zoon geweest was, beminde, zich bij ongeluk met een geweer doodgeschoten. In de jaren mijner eerste jeugd had mij alweder in October een ander groot ongeluk getroffen.

Hoewel ik nu niet bijgeloovig ben, veroorzaakte, de noodlottige zamenloop van zulke ongelukkige herinneringen in ééne en dezelfde maand mij nogtans zeer veel droefheid.

Wanneer ik aan mijn venster met die kinderen en mijne medegevangenen in gesprek was, dan veinsde ik vrolijk te zijn, maar naauwelijks was ik in mijne spelonk terug gekeerd, of mijne ziel werd op nieuw door hevige smart bevangen.

Ik nam dan de pen op, om verzen te maken, of mij op eenig ander letterkundig werk toe te leggen, maar eene onwederstaanbare kracht scheen mij te dwingen, om geheel iets anders te schrijven. En wat dan wel? Lange brieven, welke ik toch niet kon verzenden; lange brieven aan mijne dierbare familie, waarin ik geheel mijn hart uitstortte. Ik schreef ze op de tafel en schrapte ze dan weder uit. Het waren vurige uitdrukkingen van teederheid en herinneringen aan het geluk, hetwelk ik bij mijne

zoo goede en teederminnende ouders, broeders en zusters genoten had. Mijn verlangen naar hen gaf mij eene menigte hartstogtelijke woorden en zaken in. Na uren en uren lang geschreven te hebben, had ik altijd nog weêr andere gevoelens uit te drukken.

Dit alles was onder een nieuwen vorm louter eene herhaling van mijne levensgeschiedenis, eene begoocheling van mij-zelven bij de herinnering aan het verledene, eene gedwongen poging, om mijne oogen gevestigd te houden op den gelukkigen tijd, die voorbij was. Maar, wanneer ik nu den een of anderen trek van mijn' schoonsten tijd zoo levendig geschetst en mijne verbeelding zoo verhit had, van mij zelfs in de tegenwoordigheid van die personen, aan welke ik schreef, verplaatst te wanen, ach, mijn God! hoe dikwerf gebeurde het dan niet, dat ik mij eensklaps aan mijnen tegenwoordigen toestand herinnerde, de pen uit de hand liet vallen en door eene huivering werd aangegrepen! Inderdaad, dat waren verschrikkelijke oogenblikken. Ik had ze reeds meermalen ondervonden, maar nog nimmer waren ze vergezeld geweest van zulke stuiptrekkingen, als mij dan overvielen.

Ik schreef deze stuiptrekkingen en ontzettende benaauwdheden aan eene al te hooge spanning mijner aandoeningen toe, veroorzaakt door den briefstijl, waarvan ik mij in deze schriften bediende, en door de omstandigheid, dat zij aan zulke dierbare personen gerigt waren.

Ik wilde dan iets anders doen, maar dit was mij niet mogelijk; ik wilde ten minste den briefstijl vermijden, maar ook dit vermogt ik niet. Als ik de pen weder opnam, en mij aan het schrijven zette, dan bragt ik altijd weder een' brief voort, die niet dan teederheid en smart ademde. »Heb ik dan geen vrijen wil meer?" vroeg ik mij-zelven af. »Is deze noodzakelijkheid, om te doen hetgeen ik liever

niet zou doen, ook eene wezenlijke verstandsverbijstering? Zoo iets gebeurde mij voorheen niet. In de eerste dagen mijner gevangenschap had ik mij dit kunnen verklaren; maar thans, nu ik aan het kerkerleven gewoon ben, nu ik over alles met bedaardheid behoorde te denken, nu ik mijn' geest met zooveel wijsgeerige en godsdienstige gedachten gevoed heb, hoe kan ik nu nog de slaaf worden van blinde hartstogten, hoe mij zoo kinderachtig aanstellen? Kom aan, ik wil mij op iets anders toeleggen."

Dan poogde ik te bidden, of mij door de beoefening der Hoogduitsche taal eenige afleiding te verschaffen. Vergeefsche moeite: ik bespeurde, dat ik, ondanks mij-zelven, wederom een' brief begon te schrijven.

XLV. Hoofdstuk.

Zoodanig een toestand was eene wezenlijke ziekte; ik weet niet, of ik het niet eene soort van magnetischen slaap (somnambulismus) moet noemen. Zonder twijfel was het een gevolg van de groote vermoeijenis, door het denken en waken veroorzaakt.

Hierbij bleef het nogtans niet. Des nachts was ik steeds slapeloos en meestal koortsachtig. Te vergeefs dronk ik 's avonds geen koffij meer; mijne slaaploosheid bleef dezelfde.

Het was mij, alsof er twee menschen in mij huisden, een, die altijd brieven wilde schrijven, en een andere, die iets anders wilde doen. »Welnu," zeide ik bij mij-zelven, »laat ons dan eene overeenkomst treffen! Schrijf dan brieven, maar schrijf ze in het Hoogduitsch, zoo zult gij tevens die taal aanleeren."

Van dien tijd af aan schreef ik alles in slecht Hoogduitsch, en maakte zoodoende ten minste eenige vorderingen in die studie.

Wanneer des morgens mijn hoofd, na lang waken, vermoeid was geworden, dan sluimerde ik een weinig in. Ik droomde of liever ijlde, dat mijn vader, mijne moeder, of deze of gene mijner dierbaren, de hoop op mijn behoud lieten varen. Ik hoorde hun zielroerend gekerm en hun snikken, en eensklaps werd ik vol schrik en zelf snikkende wakker.

In deze kortstondige droomen verbeeldde ik mij somtijds, mijne moeder de anderen te hooren troosten, haar met dezen mijn kerker te zien binnentreden, en mij de dierbaarste woorden over den pligt van zich aan Gods wil te onderwerpen te hooren toespreken; en wanneer ik mij dan over haren moed en dien der anderen het meeste verheugde, barstte zij onvoorziens in tranen uit, en allen weenden. Ach! hoe verscheurend waren zulke oogenblikken voor mijn hart!

Om zooveel leeds te ontgaan, nam ik mij voor, mij volstrekt niet meer te bed te begeven. Den ganschen nacht hield ik mijn licht aan, en bleef voor mijne tafel zitten lezen of schrijven. Maar, ô! het duurde niet lang, of ik werd, hoezeer volkomen wakker, geheel verward; ik las, maar zonder er iets van te begrijpen, en mijn hoofd was te zwak, om geregeld te kunnen denken. Dan begon ik iets af te schrijven, doch onder het afschrijven dacht ik aan geheel iets anders dan aan 't geen ik schreef; ik mijmerde over mijne rampen.

En echter was het nog erger, als ik mij te bed begaf. Wanneer ik lag, was geene houding mij dragelijk. Stuiptrekkend woelde ik door mijn bed, en zag mij gedwongen, op te staan, of wel, wanneer ik een weinig sliep,

dan werd ik door de akeligste droomen nog meer dan door het waken gekweld.

Ik was dor in het gebed, en niettemin bad ik bij herhaling; ik bad geen lange mondgebeden, maar ik riep God aan, dien mensch-geworden God, die de menschelijke ellenden ondervonden heeft.

In die verschrikkelijke nachten werkte mijne verbeeldingskracht zoo sterk, dat ik, hoewel geheel wakker, in mijne gevangenis meende te hooren zuchten, waarop dan een gelach volgde, hetwelk men voor mij poogde te verbergen. Van mijne kindschheid af, had ik nimmer geloof gehecht aan heksen en spokerijen, en nogtans werd ik nu door dat lagchen en zuchten zeer beangstigd. Ik wist mij dit niet te verklaren, en ik begon eindelijk het vermoeden op te vatten, dat ik welligt de speelbal van eene onbekende en booze magt was.

Dikwerf nam ik bevende het licht en zag rond, of zich ook iemand onder mijn bed bevond, die met mij zijn spel dreef. Meermalen kwam bij mij de gedachten op, dat men mij mijne vorige kamer met deze had doen verwisselen, dewijl hier welligt een verborgen kunstgreep bestond, of zich heimelijke openingen in de muren bevonden, waardoor mijne bewakers al, wat ik deed, konden bespieden, en waarvan zij gebruik maakten, om zich het wreede genoegen te verschaffen van mij schrik aan te jagen.

Zat ik aan mijne tafel, dan maakte ik mij allerlei verbeeldingen; nu eens, dat mij iemand bij de kleêren trok, dan weder, dat men aan een boek stiet, hetwelk op den grond viel, of dat er iemand achter mij stond, die mijn licht poogde uit te blazen. Dan sprong ik op, zag overal rond, wandelde met angst door mijne kamer, en vroeg mij-zelven, of ik krankzinnig, dan wel bij mijn verstand was. Ik wist niet meer te onderscheiden, of hetgeen ik

zag en hoorde in de daad, of slechts in schijn bestond, en dan riep ik angstig uit: *Deus meus! Deus meus! ut quid dereliquisti me?* Mijn God! mijn God! waarom hebt gij mij verlaten?

XLVI. Hoofdstuk.

Op zekeren tijd was ik een weinig voor het aanbreken van den dag te bed gegaan, en meende volkomen zeker te zijn, dat ik mijn' zakdoek onder het hoofdkussen gelegd had. Na een oogenblik slapens, werd ik, naar gewoonte, wakker en verbeeldde mij, dan men mij wurgde. Nu voel ik, dat mijn hals zeer naauw is toegenepen. Welk een vreemd iets! Hij was met mijn' doek omwonden en met verscheiden knoopen vast gemaakt. Ik zou er op gezworen hebben, dat ik die knoopen niet gemaakt, noch den zakdoek aangeraakt had, sedert ik hem onder het kussen had gelegd. Ongetwijfeld had ik het droomende of ijlende gedaan, zonder er mij naderhand iets meer van te herinneren; en echter kon ik het niet gelooven, en, van toen af, was ik elken nacht bevreesd, gewurgd te zullen worden!

Ik begrijp zeer wel, dat men zulke mijmeringen belagchelijk zal vinden, doch, hoe het zij, ik, die dit alles ondervond, had er zeer veel kwelling van, en kan er nog niet zonder ontroering aan denken.

Elken morgen verdween mijne vrees, en, zoolang het dag was, gevoelde ik mijn' geest tegen deze schrikbeelden zoo gesterkt, dat het mij onmogelijk toescheen, ze immer

weder te zullen moeten verduren; maar, naauwelijks ging de zon onder, of ik begon weder angstig te worden, en elke nieuwe nacht leverde voor mij dezelfde folteringen op, welke ik den vorigen ondergaan had.

Hoe kleingeestiger ik gedurende de duisternis was, des te meer pogingen deed ik gedurende den dag, om vrolijk te schijnen, wanneer ik met mijne medegevangenen, met de twee kinderen van het paleis des Patriarch's en met de cipiersknechts in gesprek was. Niemand, die mij hoorde schertsen, gelijk ik deed, zou hebben kunnen vermoeden, dat ik onder eene zoo ellendige krankheid gebukt ging.

In deze pogingen hoopte ik opbeuring te zullen vinden; doch zij hielpen mij niets. Die nachtverschijnsels, welke ik bij dag dwaasheden noemde, werden 's avonds op nieuw verschrikkelijke wezenlijkheid.

Indien ik het had durven doen, zou ik de Commissie verzocht hebben, mij eene andere kamer te willen geven; maar hiertoe kon ik niet besluiten, uit vrees, dat men mij zou uitlagchen.

Daar ik nu zag, dat al mijne redeneringen en voornemens, al mijne pogingen en gebeden vruchteloos waren, overmeesterde mij de ontzettende gedachte, dat ik volkomen en voor altoos van God verlaten was.

Al die kwaadwillige drogredenen tegen de Voorzienigheid, die mij, weinige weken vroeger, toen ik nog wèl bij mijn verstand was, zoo armzalig toeschenen, kwamen mij nu weder in het hoofd spelen, en schenen mijner aandacht overwaardig te zijn. Verscheiden dagen lang, worstelde ik tegen de verzoeking, en, eindelijk gaf ik er mij aan over.

Ik miskende de weldadigheid van de Godsdienst; ik zeide hetgeen ik woedende godverzakers had hooren zeggen, en hetgeen Giuliano mij nog onlangs geschreven had: »de

Godsdienst is alleén goed, om den geest te verzwakken." Ik was verwaand genoeg, om te gelooven, dat mijn verstand gesterkt zou worden, als ik God verzaakte. Uitzinnig vertrouwen! Ik loochende God en bleef gelooven aan het bestaan van die onzigtbare, kwade geesten, die mij van alle kanten schenen te omringen en zich in mijne smarten te verlustigen.

Welk een naam zal ik aan dezen staat van foltering geven? Is het genoeg gezegd, dat het eene ziekte was? of was het ook tegelijk eene straffe Gods, om mijn' hoogmoed te vernederen en mij te doen inzien, dat ik, zonder een bijzonder licht, even als Giuliano, een ongeloovige kon worden, en zelfs nog uitzinniger dan hij?

Wat hiervan ook zijn moge, God verlostte mij van zooveel leeds, op een oogenblik, dat ik zulks het minst verwachtte.

Toen ik op zekeren morgen mijne koffij gebruikt had, werd ik door geweldige brakingen en kramppijnen aangetast. Ik dacht, dat men mij vergiftigd had. Afgemat door het braken, begon ik geheel in zweet te geraken, en bleef te bed liggen. Tegen den middag kwam ik in slaap, en sluimerde gerust tot aan den avond door.

Ik ontwaakte en was verwonderd, dat ik eene zoolangdurige rust had genoten, en, daar ik meende, geen slaap meer te hebben, stond ik op. »Als ik op de been blijf, zeide ik bij mij-zelven," dan zal ik tegen die gewone schrikbeelden beter bestand zijn."

Maar die schrikbeelden kwamen niet. Ik juichte van blijdschap, en, terwijl ik God weder in mij begon te ontwaren, wierp ik mij, vol gevoel van erkentelijkheid, ter aarde neder, om Hem te aanbidden en vergeving te smeeken, dat ik Hem, gedurende eenige dagen, verloochend had. Deze ontboezeming van vreugde putte mijne krachten uit, en, terwijl ik een oogenblik tegen mijn stoel leunende

geknield bleef liggen, werd ik weder door slaap bevangen en sluimerde in deze houding in.

Een of welligt meer uren daarna werd ik half wakker, maar naauwelijks had ik den tijd, om mij gekleed op het bed te werpen, of ik sliep wederom tot aan den morgen. Nog dien geheelen dag was ik slaperig; 's avonds ging ik vroeg te bed en sliep den ganschen nacht. Welk eene beslissende wending had mijne ziekte genomen? Dit weet ik niet, maar — ik was genezen.

XLVII. Hoofdstuk.

De maagkramp, waaraan ik reeds sedert lang geleden had, en mijne hoofdpijn hielden op; ik gevoelde een buitengewonen eetlust; mijne spijsvertering liet niets te wenschen over, en ik nam toe in krachten. Wat wonderbare Voorzienigheid! Zij had mij mijne krachten ontnomen, om mij te vernederen. Zij gaf ze mij weder, omdat het tijdstip der geregtelijke uitspraak naderde, en zij niet wilde, dat ik bij de aankondiging van mijn vonnis zou bezwijken.

Den 24. November werd een onzer lotgenooten, Doctor Foresti, uit de gevangenis onder het Looden Dak weggehaald en naar elders, waarheen wisten wij niet, gebragt. De cipier, zijne vrouw en knechts waren zeer verslagen; geen van hen wilde mij omtrent dit geheim eenige inlichting geven.

»Maar, wat wilt gij toch weten mijnheer?" zeide mij Tremerello, daar ik u niets goeds kan meêdeelen. Ik heb er u reeds te veel van gezegd, reeds al te veel!"

»Kom, kom!" riep ik met huivering uit," waartoe dient dit zwijgen? Denkt gij, dat ik u niet begrepen heb? Hij is dus ter dood veroordeeld!

»Wie? . . . Hij? . . . . Doctor Foresti? . . . . .

Tremerello aarzelde; doch praatzucht was niet de geringste van zijne deugden.

Maar zeg dan niet, dat ik een babbelaar ben; ik wilde er waarlijk geen woord van spreken; herinner u dus, dat gij er mij toe gedwongen hebt.

Ja, ja, ik heb er u toe gedwongen; maar kom aan! zeg mij alles. Wat is er van den armen Foresti geworden?"

»Ach mijnheer! hij is over de Brug der Zuchten gebragt en zit thans in de criminele gevangenis. Zijn doodvonnis is hem voorgelezen gelijk ook nog aan twee anderen."

»En zal het ook voltrokken worden? Wanneer, denkt gij? ô, Die ongelukkigen! En wie zijn de twee anderen?"

»Meer weet ik er niet van, ik kan er u niets meer van zeggen, want de uitspraken zijn nog niet openbaar gemaakt. Er loopt in Venetië een gerucht, dat er verscheiden veranderingen van straf zullen plaats hebben. God geve, dat het doodvonnis aan niet één' van hen voltrokken worde! God geve, dat zoo niet allen, tenminste gij, mijnheer, den dood ontkomen moogt! Ik heb voor u zooveel genegenheid opgevat (vergeef mij mijne vrijpostigheid), dat ik u niet méér zou kunnen beminnen, al waart gij mijn broeder."

En hij verliet mij, diep bewogen. De lezer kan ligtelijk oordeelen, in welk eene gemoedsbeweging ik mij bevond, gedurende dien ganschen dag, den volgenden nacht en al dien tijd, dat ik niets naders te weten kon komen.

Deze onzekerheid duurde eene maand lang; eindelijk werden de uitspraken betrekkelijk het eerste proces

openbaar gemaakt. Velen zagen zich daarin betrokken; negen er van waren ter dood veroordeeld, doch deze straf werd later, door eene goedgunstige beschikking, in *dwang-arbeid* veranderd. Eenigen hunner waren voor twintig, anderen voor vijftien jaren, veroordeeld, en in beide gevallen moesten zij hunne straf ondergaan op Spielberg, eene sterkte nabij de stad Brunn, in Moravië; terwijl de overigen, die voor tien of minder dan tien jaren gevonnisd waren, het kasteel van Laibach (Lubiana) moesten betrekken.

Was nu deze verandering van straf, aan hen, die in het eerste proces betrokken waren, verleend, eene reden, om te denken, dat ook zij van het tweede proces den dood zouden ontkomen? of gebruikte men deze toegevendheid maar alléén met de eersten, omdat zij vóór het openbaar maken der verordeningen tegen de geheime genootschappen gevat waren geworden? En zouden nu de laatsten al de gestrengheid der wetten moeten ondervinden?

»De oplossing van dezen twijfel," zeide ik bij mij-zelven, kan niet ver meer verwijderd zijn; »dank zij den Hemel, dat ik den tijd heb, om den dood te voorzien, en er mij toe voor te bereiden."

XLVIII. Hoofdstuk.

Mijne eenige gedachte was, als een Christen en met behoorlijken moed te sterven. Ik kwam wel eens in verzoeking, om mij door zelfmoord aan de het schavot te onttrekken; maar deze verzoeking overwon ik. Welke verdienste heeft men toch, als men zich tot zijn eigen scherp-

regter maakt, in plaats van zich door een scherpregter te laten ombrengen? Is het om de eer te redden? Maar is het dan niet kinderachtig, te gelooven, dat het, als men toch moet sterven, meer eer is, den beul eene pots te spelen, dan zulks niet te doen? Neen, alware ik ook geen Christen geweest, dan nog zou ik, bij ernstig nadenken, den zelfmoord als een dwaas vermaak, als een nutteloos iets beschouwd hebben.

»Wanneer het einde mijns levens daar is," zeide ik, ben ik dan niet gelukkig, dat men mij toch den tijd gunt, om eens tot mij-zelven te komen en mijn geweten te zuiveren door rouwmoedige gevoelens en heilige verlangens, die den mensch waardig zijn? Volgens het algemeen gevoelen is er geen erger dood, dan dien men op een schavot ondergaat; maar als men er wijsselijk over oordeelt, is hij dan niet beter dan zoo menig eene andere wijze van sterven, ten gevolge van ziekten, die het verstand verzwakken en der ziel de magt benemen, om zich met verheven gedachten bezig te houden?"

De juistheid dezer redenering drong zoo diep in mijn' geest door, dat de afschrik van den dood en zelfs van een' geweldigen dood geheel en al verdween. Ik dacht ernstig na over de Sacramenten, die mij, bij dien plegtigen overgang, moed en sterkte zouden geven, en het scheen mij toe, dat ik in staat was, om ze met zoodanig eene gemoedstemming te kunnen ontvangen, dat ik er den vermogenden invloed van zou ondervinden. Deze grootheid van ziel, welke ik geloofde te bezitten, dien vrede, die verschoonende genegenheid jegens hen, die mij haatten, die vreugde, dat ik mijn leven aan den wil van God zou kunnen opofferen, zou ik dit alles behouden hebben, indien ik naar de strafplaats was geleid geworden? Ach! de mensch is zoo vol tegenstrijdigheden! Zelfs dan, wan-

neer hij het sterkste en deugdzaamste schijnt, kan hij in een enkel oogenblik tot zwakheid en zonde vervallen. Of ik op dat tijdstip waardiglijk zou gestorven zijn, dit weet God alléén. Ik ben niet vermetel genoeg, om het te durven verzekeren.

Intusschen werd door de waarschijnlijke nabijheid des doods mijne verbeeldingskracht zoo geheel en al met dit denkbeeld vervuld, dat het sterven mij niet slechts als eene mogelijke gebeurtenis voorkwam, maar mijzelfs door een onfeilbaar voorgevoel scheen aangekondigd te zijn. Niet de minste hoop, om dit lot te kunnen ontkomen, drong in mijn hart meer door, en zoo dikwerf ik hoorde loopen, de sleutels hoorde rammelen, of de deur zag openen, sprak ik tot mij-zelven: »schep moed! mogelijk komt men u halen, om u uw vonnis voor te lezen. Dat wij het met kalmte en waardigheid aanhooren, en den Heere zegenen!"

Ik overdacht nu, wat ik voor het laatst moest schrijven aan mijne bloedverwanten in het algemeen, en in het bijzonder aan mijn' vader, aan mijne moeder en aan ieder van mijne broeders en zusters; en, terwijl ik mij deze, zooveel heilige en diep-gevoelige aandoeningen uitdrukkende namen voor den geest bragt, werd ik op het aangenaamst verteederd en weende; doch deze tranen waren niet in staat, mijne vastberadenheid te doen wankelen.

Nogtans werd ik op nieuw door slaaploosheid gekweld. Maar, hoeveel verschilde zij van de vorige! Ik hoorde in mijne kamer noch zuchten noch lagchen meer, en al mijne droombeelden van geesten en verholen personen waren verdwenen. De nacht was mij genoegelijker dan de dag, dewijl ik mij alsdan meer in het gebed verdiepte. Gewoonlijk begaf ik mij tegen vier ure te bed, en dan sliep ik gerust een paar uren lang. Als ik wakker werd, bleef

ik evenwel tot laat in den morgen te bed liggen, om nog te rusten, en eerst tegen elf uren stond ik op.

Op zekeren nacht, iets vroeger dan gewoonlijk te bed gegaan zijnde, had ik naauwelijks een vierendeel uurs geslapen, toen ik, bij mijn ontwaken, op den muur mijner kamer een zeer sterk licht zag. Ik vreesde, in mijne vorige dwaasheden hervallen te zijn; maar hetgeen ik nu zag was geene begoocheling. Dit licht kwam van het kleine venster, aan de noordzijde, boven mijn bed.

Ik spring van mijne legerstede, neem de tafel, zet die op het bed en plaats er nog een' stoel boven, vervolgens klim ik hier op, en nu zie ik een der schoonste en verschrikkelijkste vuurwerken, welke ik mij kon voorstellen.

Het was een zware brand, een geweerschot van onze gevangenis verwijderd. Het huis, waarin zich de algemeene bakkerijen bevonden, had vuur gevat, en werd door de vlammen verteerd.

De nacht was zeer duister, en die dikke vuur- en rookkolommen leverden, bij het omhoogstijgen, een des te heerlijker schouwspel op, naarmate zij onstuimiger door den geweldigen wind werden voortgestuwd. De vonken vlogen van alle kanten, en het was alsof zij van den hemel regenden. Het nabnrige kanaal kaatste het licht van den brand terug; in een oogenblik was de oppervlakte met gondels overdekt. Ik stelde mij den schrik en het gevaar voor van de menschen, die het brandende huis en de belendende gebouwen bewoonden, en ik beklaagde hen hartelijk. Ik hoorde in de verte eenige stemmen van mannen en vrouwen, die elkander toeriepen: Tognina! Momolo! Beppo! Zanze! Ook de naam van Zanze klonk mij in de ooren. Daar zijn er wel meer dan duizend van dien naam te Venetië; en evenwel vreesde ik, dat zij het mogt wezen, wier aandenken mij zoo dierbaar was. Wie weet, dacht ik, of

Zanze niet daar is? Welligt is zij reeds eene prooi der vlammen! Ach, konde ik mij in het vuur storten, om de ongelukkige te redden.

Al bevende, vol schrik en verbazing, bleef ik tot aan den morgen bij het venster staan; eindelijk kwam ik af, en was diep bedroefd, daar ik mij de schade veel grooter voorstelde, dan zij werkelijk was. Tremerello verhaalde mij, dat er niets was verbrand dan de bakkerijen, en de daarbij behoorende korenmagazijnen, met eene groote menigte zakken meel.

XLIX. Hoofdstuk.

Mijne verbeeldingskracht was door het gezigt van dien brand nog levendig getroffen, toen ik weinige nachten daarna (ik was nog niet te bed gegaan en zat, verkleumd van koude, aan mijne tafel te studeren) in mijne nabijheid een groot geschreeuw vernam; ik onderscheidde de stem van den cipier, van zijne vrouw, van de kinderen en knechts, die verward onder elkander riepen: brand! brand! ach, Heilige Maagd! ach, wij zijn verloren!

De koude, welke ik gevoelde, verdween oogenblikkelijk; geheel in 't zweet, sprong ik op en zag eens rond, of de vlam reeds zigtbaar was; doch er was nog niets van te zien.

Evenwel was de brand toch in het paleis-zelf, in eenige bureans nabij de gevangenissen.

Ik hoorde een der Secondini zeggen: »maar, meester, wat zullen wij met die gevangen heeren doen, als de brand verder gaat?

De cipier antwoordde: »ik heb het hart niet, om hen te laten verbranden; en, nogtans kan ik de gevangenis niet open zetten, zonder toestemming van de Commissie. Komaan! spoed u, ga die toestemming dus vragen." »Ik vlieg mijnheer, maar ik vrees, dat het antwoord te laat zal komen."

Waar was nu de heldhaftige gelatenheid, van wier bezit ik mij zoo verzekerd hield, toen ik aan den dood dacht? Vanwaar nu, dat de gedachte van levend te moeten verbranden mij de koorts op het lijf jaagt? Even alsof het aangenamer was, zich te laten verwurgen, dan te verbranden. Ik dacht hierover na en bloosde over mijne vrees; ik stond op het punt, om den cipier toe te roepen, dat hij mij toch om Godswil de deur zou openen, maar ik bedwong mij. En evenwel had ik vrees.

»Ziedaar nu," zeide ik, »hoe het met mijn' moed zal gaan, wanneer ik, aan het vuur ontkomen, ter strafplaats zal worden geleid. Ik zal mij wel weten te bedwingen, mijne lafhartigheid zal ik voor anderen wel weten te verbergen, doch met dat al zal ik van angst beven. Maar is het dan ook geen bewijs van moed, wanneer men zich gedraagt, alsof men geene vrees koestert, en evenwel bevreesd is? Is het geene milddadigheid, als men zich geweld aandoet, om gaarne te geven wat men niet gaarne geeft? Is het geen gehoorzaamheid, met weêrzin te gehoorzamen?

De verwarring en het gedruisch in het huis van den cipier werden van dien aard, dat ik er een steeds toenemend gevaar uit moest afleiden. De knecht, die de vergunning, om ons van deze plaats te mogen verwijderen, was gaan vragen, kwam niet terug. Eindelijk meende ik, zijne stem te hooren. Ik luisterde, maar kon niet verstaan wat hij zeide. Ik wacht, ik hoop, maar te vergeefs; er

komt niemand opdagen. Hoe toch kon men weigeren, ons naar eene, tegen den brand beveiligde, plaats over te breugen? En, indien er nu eens geen middel meer bestond, om te ontkomen? En als de cipier nu eens alleen op eigen behoud en dat van zijn huisgezin bedacht was, zonder zich over de arme gevangenen te bekommeren?

»Dan hoe!" hervatte ik, »is dit nu wijsbegeerte, is dit Godsdienst? zou ik niet beter doen, indien ik mij voorbereidde op de mogelijkheid van het vuur in mijne kamer te zien komen, en door de vlammen verteerd te worden?

Het geraas werd intusschen minder, en langzamerhand was er niets meer van te hooren. Is dit nu een teeken, dat de brand gebluscht is, of zouden welligt allen, die maar konden, gevlugt zijn, zoodat hier niemand meer is is overgebleven, dan wij arme, aan een zoo wreeden dood ter prooi gelaten slagtoffers?

De stilte bleef echter voortduren; ik stelde mij dus gerust, daar ik begreep, dat het vuur was uitgedoofd. Ik legde mij te bed, en verweet mij mijn' verduurden angst, als eene lafhartigheid; en nu, daar er geen gevaar meer was, om in de vlammen om te komen, speet het mij, dat ik maar niet liever verbrand was: dan toch had ik geene vrees meer te voeden, om binnen weinige dagen door menschenhanden te moeten sterven.

Den volgenden morgen vernam ik van Tremerello de bijzonderheden nopens den brand, en ik lachte over de vrees, welke hij mij zeide, gehad te hebben; even alsof mijne vrees niet zoo groot was geweest, ja zelfs niet nog grooter dan de zijne.

L. Hoofdstuk.

Den 11. Januarij, 1822 's morgens ten negen ure nam Tremerello eene gelegenheid waar, om bij mij te komen, en zeide mij, met zigtbare ontroering:

»Weet gij wel, mijnheer, dat er op het eiland San Michele di Murano, niet ver van Venetië, eene gevangenis is, waarin zich misschien wel meer dan honderd Carbonari bevinden?"

»Gij hebt mij dit reeds meermalen verhaald. Maar, wat wilt gij daar dan toch mêe zeggen? Komaan, spreek vrij! Zijn er welligt veroordeelden onder?"

»Juist."

»En wie zijn 't?"

»Dat weet ik niet."

»Zou mogelijk mijn ongelukkige Maroncelli er onder zijn?"

»Ach! mijnheer, ik weet het niet, ik ken ze niet."

Dit zeggende, ging hij verward heen en zag mij met medelijden aan.

Weinig tijds daarna kwam de cipier, vergezeld van zijne knechts en een' man, dien ik nooit gezien had. De cipier scheen verlegen te zijn. De onbekende nam het woord·

»Mijnheer, de Commissie heeft gelast, dat gij mij zoudt volgen.

»Ik zal u volgen," zeide ik, »maar wie zijt gij dan?"

»Ik ben de cipier van de gevangenis op San Michele, werwaarts gij moet worden overgebragt.

De cipier onder de Looden Daken gaf hem het geld over, hetwelk hij van mij in bewaring had. Ik verzocht en verkreeg de vergunning, om aan de knechts iets ten

geschenke te geven. Ik bragt mijne kleederen in orde, nam mijn' Bijbel onder den arm, en vertrok. Terwijl ik die tallooze trappen afging, drukte Tremerello mij steelswijze de hand; het was alsof hij mij wilde zeggen: Ongelukkige, gij zijt verloren!

Wij gingen eene poort, die aan het water uitkwam, door, en hier lag eene gondel, met twee knechts van den nieuwen cipier bemand.

Ik stapte in de gondel, het harte vol van onderling geheel verschillende aandoeningen. Het deed mij eenigzins leed, mijn verblijf onder de Looden Daken te moeten verlaten; want, hoewel ik hier veel geleden had, was ik echter aan dezen of genen gehecht geraakt, die mij op zijne beurt genegenheid toedroeg. — Van den anderen kant smaakte ik thans het genoegen, van mij, na eene zoo langdurige opsluiting, in de open lucht te bevinden, den vrijen hemel, de stad en het water te zien, op eene andere wijze, dan door die akelige vierkante tralievenstergaten. — Ik herinnerde mij de vlugge gondel, die mij, in gelukkiger dagen, over deze-zelfde grachten voerde; ik herdacht de gondels van het meer van Como en die van het Lago Maggiore, en die ligte bootjes van de Po, van de Rhône en Saône kwamen mij nu levendig voor den geest. O vrolijke jaren, gij zijt voor altijd verdwenen! Welk sterveling ter wereld was zoo gelukkig als ik?

Ik was uit teederminnende ouders geboren, die noch rijk, noch arm waren, maar zich in een staat geplaatst zagen, tusschen rijkdom en armoede in, en die den mensch in staat stelt, die beide standen in de maatschappij gemakkelijk te leeren kennen, een staat, dien ik het meest geschikt oordeel, om alle zielskrachten behoorlijk te ontwikkelen. Na mijne kindschheid in de zoetste genoegens des huisselijken levens te hebben doorgebragt, was ik naar

Lyon vertrokken, en woonde daar bij een ouden neef van moederszijde, een man, die zeer rijk, maar zijne schatten ook allezins waardig was. Hier had al, wat een schittering en liefdezoekend hart bekooren kan, het genoegen mijner eerste jeugd uitgemaakt. Vandaar in Italië teruggekeerd, en met mijne ouders te Milaan gevestigd, ging ik voort met mij te oefenen, de zamenleving en de boeken te beminnen, terwijl mij de uitmuntendste vrienden en de vleijendste toejuichingen ten deel vielen. Monti en Foscolo waren mij zeer genegen, hoewel zij onderling geene goede vrienden waren. Ik hechtte mij het meest aan den laatst-genoemde; en die driftige man, die zich daardoor zoovele vijanden maakte, was voor mij de zachtaardigheid en hartelijkheid-zelve, en ik droeg hem een teederen eerbied toe. Ook andere letterkundigen van naam beminden mij, gelijk ik hen wederkeerig beminde. Nimmer zag ik mij door nijd of laster aangevallen, of, wanneer dit het geval was, dan waren mijne lasteraars zulke ellendelingen, dat ik er niets bij leed. Bij den val van het Koningrijk van Italië, was mijn vader met de overige familie naar Turin verhuisd, en, terwijl ik al gedurig uitstelde, om mij bij mijne zoo dierbare betrekkingen te voegen, was ik eindelijk te Milaan gebleven, waar ik mij van zooveel geluks omgeven zag, dat ik niet kon besluiten, deze stad te verlaten.

Onder andere goede vrienden waren er drie te Milaan, die op mijn hart het meest vermogten: Don Pietro Borsieri, Monsignor Lodovico di Breme, en de graaf Luigi Porro Lambertenghi. Later sloot zich aan dezen de graaf Federigo Confalonieri aan. De opvoeding der beide kinderen van Porro op mij genomen hebbende, was ik voor hen een vader, en voor hunnen vader een broeder. Dit huis werd druk bezocht, niet alleen door de beschaafdste

mannen van de stad, maar ook door eene menigte aanzienlijke reizigers. Hier leerde ik Mevrouw de Stael kennen, gelijk ook Schlegel, Davis, Byron, Hobhonse, Brougham en vele andere beroemde mannen uit verschillende streken van Europa. O hoe verheugt zich de ziel in den omgang met mannen van verdienste; welk eene aansporing tot zelfveredeling! O ja, ik was gelukkig; ik had mijn lot met dat van een vorst niet willen verwisselen. En nu moest ik van dit toppunt van geluk in de handen van dievenleiders vallen, van kerker tot kerker vervoerd worden, en, eindelijk, op een schavot sterven, of in boeijen omkomen!

LI. Hoofdstuk.

Terwijl ik dit alles overdacht, kwam ik te San Michele aan, en werd daar opgesloten in eene kamer, die het uitzigt had op eene binnenplaats, op de Laguna en op het schoone eiland van Murano. Ik verzocht den cipier, zijne vrouw en vier knechts, mij eenig narigt wegens Maroncelli te geven, maar dezen legden slechts korte bezoeken bij mij af, zij waren vol wantrouwen, en wilden mij niets zeggen.

Het is evenwel niet moeijelijk, onder vijf of zes menschen er één te vinden, die medelijdend en genegen tot spreken is. Ik althans vond er zoodanig een' en van hem vernam ik het volgende.

Nadat Maroncelli langen tijd alleen gezeten had, was hem de graaf Camillo Laderchi tot gezelschap gegeven; deze laatste, onschuldig verklaard zijnde, had sedert eenige dagen de gevangenis verlaten, en nu zat Maroncelli weder

alleen. Twee van onze lotgenooten, Professor Gian-Domenico Romagnosi en de graaf Giovanni Arrivabene waren, als onschuldig, op vrije voeten gesteld. De kapitein Rezia en de heer Canova zaten bij elkander. Professor Ressi lag doodelijk ziek in eene kamer, nabij die der twee laatstgenoemden.

»De vonnissen zijn dus gekomen voor hen, die niet ontslagen zijn;" zeide ik, waarom wacht men dan nog, om ons daarmede bekend te maken? Wil men misschien den armen Ressi eerst laten sterven, of wachten totdat hij in staat is, om zijn vonnis te hooren voorlezen? Wat dunkt u?

»Ik zou het wel gelooven."

Elken dag vernam ik naar den ongelukkige.

»Hij heeft de spraak verloren; hij kan weêr spreken, maar ijlt en ligt buiten kennis; hij geeft bijna geen teeken van leven meer; hij geeft dikwijls bloed op, en ijlt nog; hij is erger; hij is beter; hij zieltoogt."

Deze waren de antwoorden, welke ik, gedurende eenige weken ontving, totdat men mij op zekeren morgen kwam zeggen: »hij is overleden."

Ik stortte een' traan over hem, doch ik troostte mij met de gedachte, dat zijn vonnis hem onbekend was gebleven.

Den volgenden dag, den 21. Februarij, 1822, kwam de cipier mij afhalen; het was 's morgens tien ure. Hij geleidde mij naar de zaal der Commissie en vertrok. Daar zaten de voorzitter, de inquisiteur en de twee bijzittende regters, die bij mijne aankomst opstonden.

De voorzitter zeide mij, op den toon van edele meêwarigheid, dat de uitspraak gekomen en het vonnis verschrikkelijk was, maar dat de keizer het reeds verzacht had.

De inquisiteur las mij het vonnis voor: »tot de doodstraf veroordeeld." Vervolgens las hij het keizerlijk bevel-

schrift: »de doodstraf is in vijftien jaren dwangarbeid, op de vesting van Spielberg, veranderd"

Ik antwoordde: »dat de wil van God geschiede!"

Het was in de daad mijne meening, dezen ontzettenden slag als een Christen te ontvangen, en tegen niemand, wie hij ook zijn mogt, eenigen afkeer te laten blijken, of te voeden.

De voorzitter prees mijne gelatenheid en raadde mij, haar altijd te behonden, mij zeggende, dat het van deze gelatenheid kon afhangen, of ik welligt binnen twee of drie jaren zou waardig geacht worden, om nog grooter genade te verwerven. Maar die twee of drie jaren werden nog door zoovele anderen achtervolgd!

Ook de overige heeren regters spraken mij eenige minzame en troostende woorden toe. Maar een van hen, die mij gedurende het proces altijd zeer vijandig was voorgekomen, deed mij ook eene beleefde toespraak, die mij echter wat bijtend voorkwam, en deze zijne goedwilligheid meende ik door zijne blikken te zien logenstraffen, daar ik zou gezworen hebben, er een grimlach van vreugde en verachting in te ontdekken.

Thans zou ik er niet meer op zweren, dat dit zoo was; ik kan mij zeer wel vergist hebben. Maar destijds voelde ik mij het bloed koken, en moest ik mij-zelven veel geweld aandoen, om niet in woede uit te barsten. Ik veinsde, en, terwijl men nog bezig was met mijn christelijk geduld te prijzen, had ik het reeds heimelijk verloren.

»Het doet ons leed," zeide de Inquisiteur," dat wij u morgen uw vonnis in het openbaar moeten voorlezen, doch dit is een onvermijdelijk voorschrift van de wet."

»Het zij zoo!" gaf ik tot antwoord.

»Van dezen oogenblik af aan, hervatte hij, staan wij u het gezelschap van uwen vriend toe."

De cipier werd binnen geroepen; zij gaven mij op nieuw aan hem over, en gelastten hem, mij bij Maroncelli te plaatsen.

LII. Hoofdstuk.

Welk een zoet oogenblik was het voor mijnen vriend en voor mij, toen wij elkander, na een jaar en drie maanden gescheiden te zijn, en na zoovele verduurde smarten, wederzagen! Het genot der vriendschap deed ons, voor eenige oogenblikken, het vonnis vergeten.

Evenwel scheurde ik mij weldra uit zijne armen los, om de pen op te vatten, teneinde aan mijnen vader te schrijven. Het was mijn vurige wensch, dat de tijding van mijn droevig lot door mij-zelven, en niet door anderen, aan mijne familie bekend gemaakt zou worden, om, door mijne kalmte en godsdienstademende woorden, de grievende smarten mijner zoo dierbare bloedverwanten te verzachten. De regters beloofden mij, dezen brief dadelijk te zullen verzenden.

Daarna sprak Maroncelli mij over zijn proces, en ik hem over het mijne; wij verhaalden elkander verscheiden voorvallen uit ons kerkerleven; wij gingen aan het venster staan en groetten drie andere vrienden, die ook aan hun venster stonden; twee van hen waren Canova en Rezia, die in ééne kamer gevangen zaten, de eerste was tot zes jaren dwangarbeid veroordeeld, de andere tot drie jaren. De laatste van dit drietal was Doktor Cesare Armari, die, gedurende de vorige maanden, onder de Looden Daken mijn buurman was geweest. Hij was niet gevonnisd, maar werd onschuldig verklaard en in vrijheid gesteld.

Gedurende den ganschen dag en avond was het voor ons eene aangename verstrooijing, dat wij ons met elkander konden onderhouden; maar, toen wij ons te bed begeven hadden, het licht uitgedaan en het stil geworden was, kon ik onmogelijk in slaap geraken. Mijn hoofd gloeide en mijn hart bloedde, terwijl ik aan mijne betrekkingen dacht. Zouden mijne grijze onders tegen een' zoo zwaren rampslag bestand zijn? Zouden hunne overige kinderen in staat wezen, om hen te troosten? zij allen werden niets minder dan ik door hen bemind, en met meer regt dan ik; maar kan een vader, kan eene moeder in de kinderen, die hun overblijven, wel eene volkomen vergoeding vinden voor het kind, hetwelk zij verliezen?

En, ach, had ik alleen aan mijne bloedverwanten en aan dezen of genen mijner dierbare vrienden gedacht! Hun aandenken bedroefde en verteederde mij. Maar ik dacht ook aan dien regter met zijn vermeenden grimlach van vreugde en verachting; ik dacht aan mijn proces, aan de oorzaak mijner veroordeeling, aan de staatkundige woelingen, aan het lot van zoovelen mijner vrienden; en nu . . . . . . nu was het mij niet meer mogelijk, één enkelen mijner vijanden met toegevendheid te beoordeelen. God stelde mij op eene zware proef! Het was mijn pligt geweest, die met standvastigheid door te staan. Doch ik kon het niet! De haat had voor mij veel meer bekoorlijks dan de vergeving; ik bragt een helschen nacht door.

Den volgenden morgen bad ik niet. Het heelal scheen mij toe, het werk van eene het goede vijandige magt te zijn. Reeds meermalen was ik zulk een godslasteraar geweest, doch nimmer had ik kunnen denken, dit weder te worden, en dat binnen den tijd van zoo weinige uren. Giuliano kon in zijne hevigste woede niet goddeloozer zijn dan ik was. Hij, die gedachten van haat voedt, vooral

dan als hem eene zware ramp treft, die hem integendeel hoe langer hoe godsdienstiger moest maken, hij wordt slecht, alware hij vroeger ook braaf geweest; o ja, alware hij ook braaf geweest, want men kan niet haten zonder hoovaardij. En wie zijt gij, ellendige sterveling, dat gij durft vorderen, dat niemand uwer natuurgenooten u met gestrengheid beoordeele? Dat gij beweren durft, dat niemand u ter goeder trouw zou kunnen leed doen, wanneer hij gelooft, regtvaardig te handelen? Dat gij u durft beklagen, als God toelaat, dat gij zóó en niet anders lijdt?

Ik gevoelde mij ongelukkig, dat ik niet kon bidden; doch waar hoogmoed heerscht, daar erkent men geen anderen God, dan zich-zelven.

Ik wilde mijne ontroostbare bloedverwanten aan den oppersten Vertrooster aanbevelen, en ik-zelf, ik geloofde niet meer in Hem.

LIII. Hoofdstuk.

's Morgens ten negen ure, deed men Maroncelli en mij in eene gondel gaan, om ons naar de stad te brengen. Wij stapten voor het paleis van den Doge aan wal, en begaven ons naar de gevangenis. Men geleidde ons naar dezelfde kamer, waarin zich, voor weinige dagen, de heer Caporali bevond, die naar elders, ik weet niet waarheen, vervoerd was geworden. Negen of tien geregtsdienaars zaten ons te bewaken, en, heen en weêr wandelende, wachtten wij het oogenblik af, dat men ons naar het plein zou brengen. Dat wachten duurde lang: — niet voor tegen den

middag kwam de inquisiteur ons aankondigen, dat wij moesten vertrekken. Nu vertoonde zich de geneesheer en raadde ons, een glaasje kruis-en-muntwater te drinken; wij namen dit aan, en waren hem dankbaar, niet zoo zeer hiervoor, als wel voor het diep medelijden, hetwelk de goede grijsaard ons betoonde: hij was doktor Dosmo. Vervolgens naderde ons het hoofd der geregtsdienaars, en legde ons de handboeijen aan. Wij volgden hem, onder het geleide van de andere dienaars.

Wij gingen langs den prachtigen Reuzentrap, waar wij ons den hier onthoofden Doge Marino Faliero herinnerden, naar beneden. Wij traden onder de groote poort door, die naar de binnenplaats van het paleis, en verder naar het plein geleidt, en, daar gekomen zijnde, sloegen wij links af, naar den kant der Laguna. In het midden van het plein stond het schavot, hetwelk wij moesten beklimmen. Van den Reuzentrap af, tot aan dit schavot stonden twee rijen Duitsche soldaten geschaard; wij stapten midden door hen heen.

Op het schavot gekomen, zagen wij eens rond ons heen, en ontwaarden op het gelaat dier tallooze menigte de blijken van schrik en ontsteltenis. Van verschillende kanten werden andere krijgsbenden op eenigen afstand in slagorde gesteld; men had ons gezegd, dat de kanonniers overal met brandende lont bij de stukken stonden.

En dit was nu dat zelfde plein, waar, in September 1820, eene maand vóórdat ik in hechtenis werd genomen, een bedelaar mij zeide: »het is hier eene plaats van onheil!"

Ik herinnerde mij dien bedelaar, en dacht: wie weet, of ook hij zich niet onder die duizenden aanschouwers bevindt, en mij welligt herkent?

De Duitsche kapitein riep ons toe, dat wij ons naar

het paleis moesten wenden en omhoog zien. Wij gehoorzaamden, en zagen op het balkon een ambtenaar van het geregt, met een papier in de hand. Het was ons vonnis, hetwelk hij met luider stemme voorlas.

Er heerschte eene diepe stilte tot aan deze woorden: *tot de doodstraf veroordeeld!* Toen ging er een algemeen gemor van medelijden op. Men werd weder stil, om het overige te hooren lezen. Een nieuw gemor verhief zich bij deze woorden: *veroordeeld tot dwangarbeid, Maroncelli voor twintig, en Pellico voor vijftien jaren.*

Nu gaf de kapitein ons een teeken, om af te treden. Wij zagen nog eens rond, en gingen toen naar beneden. Op de binnenplaats gekomen, beklommen wij op nieuw den trap, en keerden terug in de kamer, welke wij zoo even verlaten hadden. Men deed ons de handboeijen af, en bragt ons weder naar San Michele.

LIV. Hoofdstuk.

Zij, die vóór ons hun vonnis ontvangen hadden, waren reeds naar Laibach en Spielberg vertrokken, onder geleide van een Politie-commissaris. Men wachtte nu naar de terugkomst van dezen Commissaris, om ons ter plaatste onzer bestemming te geleiden. Dit wachten duurde eene maand lang.

Gedurende deze maand, bragt ik den tijd door met veel praten en hooren praten, en mij zoodoende te verstrooijen. Bovendien las Maroncelli mij zijne letterkundige voortbrengselen, en ik hem de mijnen voor. Op zekeren avond las ik,

uit mijn venster, voor Canova, Rezia en Armari mijne Ester d'Engaddi, en den volgenden avond mijne Iginia d'Asti.

Maar des nachts lag ik te beven, ik weende en sliep weinig of niet.

Ik was verlangend en tegelijk bevreesd, om te weten, hoe de tijding van mijn ongeluk bij mijne bloedverwanten was ontvangen geworden.

Eindelijk kwam er een brief van mijn' vader. Hoe groot was mijne smart, toen ik bespeurde, dat mijne laatste, hem toegezonden, letteren niet dadelijk, gelijk ik den Inquisiteur zoo dringend verzocht had, waren bezorgd geworden! Mijn ongelukkige vader, die zich nog altijd vleide, dat men mij zou vrijspreken, had op zekeren dag het Nieuwsblad van Milaan in handen genomen, en daarin mijn vonnis gelezen. Hij-zelf schreef mij dit wreede voorval en liet mij oordeelen, hoezeer zijne ziel daardoor was geschokt geworden.

Ach, welk een diep medelijden gevoelde ik met hem, met mijne moeder en met geheel de familie; maar hoe gloeide ik tevens van verontwaardiging, omdat men mijn' brief niet behoorlijk bezorgd had! Hoewel deze vertraging geen gevolg van kwade bedoelingen zal geweest zijn, zag ik er nogtans eene helsche boosaardigheid in; ik meende, er eene verfijnde barbaarschheid in te ontdekken, en eene zucht, om den slag, die mij trof, met alle mogelijke zwaarte ook op mijne onschuldige bloedverwanten te doen neêrkomen. Gaarne had ik al mijn bloed willen vergieten, om deze mij ingebeelde onmenschelijkheid te wreken.

Thans, nu ik bedaard nadenk, vind ik het niet waarschijnlijk. Die vertraging was ongetwijfeld niets anders dan het gevolg van nalatigheid.

In dezen staat van woede, waarin ik mij bevond, ver-

nam ik met huivering, dat mijne lotgenooten, alvorens te vertrekken, aan den Paaschpligt wilden voldoen; ik gevoelde, dat ik hiervan verstoken zou moeten blijven, uithoofde mijner volstrekte onwilligheid, om vergiffenis te schenken. En zou ik dan deze ergernis gegeven hebben!

LV. Hoofdstuk.

Eindelijk kwam de Commissaris uit Duitschland terug, en kondigde ons aan, dat wij binnen twee dagen zouden vertrekken.

»Ik heb het genoegen, voegde hij er bij, u eene troostrijke tijding te kunnen mededeelen. Op mijne terugreis van Spielberg, zag ik te Weenen Zijne Majesteit den Keizer, die mij zeide, dat hij de dagen van uwe gevangenschap niet tegen vier-en-twintig, maar tegen twaalf uren zal berekenen, waardoor hij te kennen wil geven, dat de straf op de helft verminderd is."

Deze vermindering van straf is ons naderhand nooit officieel aangekondigd geworden; evenwel bestond er niet de minste waarschijnlijkheid voor, om den Commissaris van leugen verdacht te houden, te meer daar hij ons dit nieuws niet heimelijk, maar met voorkennis van de Commissie mededeelde.

Met dat al kon ik er mij toch niet over verheugen. Eene gevangenschap van zeven en een half jaar was in mijne gedachten weinig minder verschrikkelijk dan eene van vijftien jaren. Het kwam mij onmogelijk voor, dat ik zoolang leven zou.

Mijne gezondheid was weder in een zeer ellendigen toestand. Ik leed zware pijnen op de borst, vergezeld van hoesten, zoodat ik oordeelde, dat de long was aangestoken. Ik at zeer weinig, en mijne maag kon ook dit weinige niet verteren.

Ons vertrek had plaats in den nacht van den 25. op den 26. Maart. Men vergunde ons, dat wij onzen vriend, Doctor Cešare Armari omhelsden. Een geregtsdienaar klnisterde, in eene schninsche rigting, onze regterhand en ons linkerbeen, om ons het vlugten onmogelijk te maken. Wij traden in de gondel, en onze bewakers roeiden naar Fusina.

Bij onze aankomst vonden wij twee rijtnigen in gereedheid. Rezia en Canova stapten in het eene, Maroncelli en ik in het andere. In het eene rijtnig bevond zich de Commissaris met twee der gevangenen, in het andere de ondercommissaris met de twee overigen. De trein werd gesloten door zes of zeven Politie-soldaten, gewapend met geweer en sabel, die deels binnen in de rijtuigen, deels op den bok bij den koetsier geplaatst waren.

Het is altijd smartelijk, als men door het ongelnk gedwongen wordt, zijn vaderland te verlaten; maar het geketend te moeten verlaten, naar barre lnchtstreken vervoerd te moeten worden en veroordeeld te zijn, om jaren lang, te midden van dievenwachters, weg te kwijnen, dit is zoo verschrikkelijk, dat er geene woorden zijn, om het uit te drukken.

Voordat wij de Alpen zouden beklimmen, werden mijne landgenooten mij hoe langer hoe dierbaarder, want allen, die ons ontmoetten, betoonden ons het diepste medelijden. Daar de tijding van ons vonnis reeds sedert eenige weken algemeen bekend was geworden, zoo was er geene stad, geen dorp of gehncht, waar men ons niet opwachtte. Op ver-

scheiden plaatsen hadden de Commissarissen en hunne dienaars zeer veel moeite, om de ons omringende menigte uit elkander te drijven. De gevoelens van toegenegenheid, welke men te onzen opzigte aan den dag legde, waren in de daad bewonderenswaardig.

Te Udine bejegende ons een treffend voorval. Aan het Logement gekomen, liet de Commissaris de poort der binnenplaats sluiten en het volk terugzetten. Hij wees ons eene kamer aan, en gaf aan de knechts order, om ons een avondmaal en het noodige tot nachtverblijf te bezorgen Een oogenblik daarna traden drie mannen binnen met matrassen op de schouders. Hoe groot was onze verbazing, toen wij bespeurden, dat slechts één van hen in dienst van het huis was, en de anderen twee van onze bekenden waren! Wij hielden ons alsof wij hen in het leggen der matrassen hielpen, en drukten hun steelswijze de hand. Zoowel ons als hun kwamen de tranen in de oogen. Ach, hoe pijnlijk was het voor ons, dat wij niet in elkanders armen konden snellen!

Dit verteederend schouwspel werd door de Commissarissen niet opgemerkt, doch ik twijfelde, of niet één der geregtsdienaars het geheim doorgrondde, op het oogenblik, dat de goede Dario mij de hand drukte. Deze dienaar was een Venetiaan. Hij zag Dario en mij in het aangezigt, hij verbleekte, en scheen te aarzelen of hij zijne stem wilde verheffen, dan niet; doch hij zweeg, en zag naar een anderen kant, even alsof hij niets bemerkte. Indien hij ook al niet gegist heeft, dat deze twee onze vrienden waren, dan zag hij ze toch zeker voor twee, ons bekende, bedienden aan.

LVI. Hoofdstuk.

Des morgens met het krieken van den dag, vertrokken wij van Udine; die goede Dario was reeds op straat, diep in zijnen mantel gewikkeld; hij groette ons, en bleef ons nog een geruimen tijd volgen. Ook zagen wij een rijtuig, dat ons twee of drie mijlen lang altijd achter nakwam. Daarin bevond zich iemand, die met een' zakdoek wuifde. Eindelijk keerde hij terug. Wie mag dat wel geweest zijn? Wij maakten daarover allerlei gissingen.

O! dat God alle edelmoedige zielen zegene, die zich niet schamen, de ongelukkigen te beminnen! Ach! ik waardeer ze des te meer, nu ik, gedurende mijne jaren van tegenspoed, ook laaghartigen heb leeren kennen, die mij den rug toekeerden, en zich-zelven meenden te bevoordeelen, door mij, in navolging van anderen, mede te smaden. Doch het getal der laatstgenoemden was klein, en dat der eersten vrij aanzienlijk.

Ik bedroog mij, toen ik dacht, dat het medeïjden, hetwelk men ons in Italië betoonde, zou ophouden, zoodra wij op vreemden bodem zouden gekomen zijn. O, de brave is altijd de landgenoot der ongelukkigen! Het ging ons in de Illirische en Duitsche gewesten even als in ons vaderland: overal slaakte men deze zucht: *Arme Herren!*

Somwijlen gebeurde het, dat wij, het een of ander dorp binnenrijdende, moesten wachten tot men bepaald had, waar wij onzen intrek zouden nemen. Alsdan waren onze rijtuigen omringd van menschen, die ons woorden van medelijden deden hooren, die waarlijk uit het hart kwamen. De goedheid van deze menschen trof mij nog

dieper, dan die mijner landgenooten. O! ik was hun allen zoo dankbaar. Ach, hoe zoet is ons het medelijden onzer natuurgenooten! Hoe zoet is het, hen te beminnen!

De troost, dien ik hierin vond, verminderde zelfs mijn afkeer van hen, welke ik mijne vijanden noemde.

»Wie weet," dacht ik, »als ik hun gelaat van nabij beschouwde, en zij het mijne eens goed zagen, als ik in hunne ziel kon lezen, en zij dit in de mijne konden doen, wie weet of ik niet zou moeten belijden, dat zij niet de minste schuld hebben, gelijk zij van hunnen kant zouden erkennen, dat ook ik niet misdaan heb? Wie weet, of wij ons niet gedwongen zouden zien, elkander te beklagen en wederkeerig te beminnen?

De menschen haten elkander, helaas, maar al te veel, omdat zij elkaêr niet kennen; wisselden zij slechts eenige woorden, dan zou de een den ander vertrouwelijk de hand geven.

Wij hielden ons een dag te Laibach op, waar Canova en Rezia van ons gescheiden en naar het kasteel gebragt werden; men kan zich ligtelijk verbeelden, hoe smartelijk deze scheiding voor alle vier zijn moest.

Den avond van onze aankomst te Laibach en den volgende dag, had een heer, die, gelijk men zeide, als ik het wel verstaan heb, een Municipale geheimschrijver was, de beleefdheid van ons gezelschap te houden. Hij was een zeer wellevend man, en sprak over de Godsdienst met gevoel en waardigheid. Ik zag hem voor een priester aan; de priesters in Duitschland zijn gewoonlijk gekleed als leeken. Hij was een dier menschen, die door hun opregt voorkomen achting inboezemen. Het deed mij leed, dat ik met hem geene nadere kennis kon maken, en nog spijt het mij, dat ik onachtzaam genoeg was, om zijn' naam te vergeten.

O, hoe aangenaam zou het mij zijn, ook uwen naam te weten, lief meisje, dat ons in een dorp van Stiermarken onder de menigte volgdet, en ons, toen ons rijtuig eenige minuten moest stilhonden, met beide handen een' groet toebragt! Gij verwijderdet u vervolgens met den zakdoek voor uwe oogen, terwijl gij leundet op den arm van een droefgeestig jongeling, wiens blonde haren den Duitscher kenmerkten, maar die welligt in Italië geweest was, en voor onze ongelukkige natie liefde had opgevat.

Hoe gaarne zou ik ook uwe namen weten, eerbiedwaardige huisvaders en moeders, die ons op verschillende plaatsen naderdet, om ons te vragen, of wij ook ouders hadden, en die dan, op ons bevestigend antwoord, verbleektet en nitriept: »Ach, dat God u toch spoedig aan die ongelukkige ouden wedergeve!"

LVII. Hoofdstuk.

Den 10. April kwamen wij op de plaats onzer bestemming aan.

Brünn is de hoofdstad van Moravië, waar de Gouverneur der twee provinciën Moravië en Silezië zijn verblijf houdt. Zij ligt in een bekoorlijk dal, en heeft een zeker voorkomen van welvaren. Destijds bloeiden er vele lakenfabrijken, die echter later in verval geraakten; hare bevolking bedroeg ongeveer dertigduizend zielen.

In de nabijheid van hare muren, aan de westzijde, verheft zich een heuvel, en op dezen ligt het noodlottige kasteel van Spielberg, weleer de zetel der Heeren van

Moravië, thans de strengste kerker van de Oostenrijksche monarchie. Het was eene zeer sterke vesting; maar tijdens den beroemden veldslag van Austerlitz (niet ver van daar ligt het dorp Austerlitz) werd het door de Franschen gebombardeerd en ingenomen. Het werd niet meer opgebouwd, om voor forteres te kunnen dienen, maar men herstelde alleen een gedeelte der buitenmuren, dat geheel in puin lag. Omtrent drie honderd veroordeelden, meestendeels dieven en moordenaars, zijn hier opgesloten, waarvan sommigen tot harde gevangenschap (*carcere duro*), anderen tot zeer harde gevangenschap (*carcere durissimo*) veroordeeld zijn.

De harde gevangenschap beteekent, dat men verpligt is, om te werken, eene keten aan do voeten te dragen, op planken te slapen, en een allerarmoedigst voedsel te gebruiken. De zeer harde gevangenschap beteekent, dat men nog veel zwaarder geketend is, met een' ijzeren beugel om de lendenen, en de keten derwijze in den muur gehecht, dat men naauwelijks zoover kan gaan als de planken, die tot bed verstrekken, lang zijn. Het voedsel is hetzelfde, hoezeer de wet zegt: *brood en water*.

Wij, staatsgevangenen, waren tot harde gevangenschap veroordeeld.

Langs de steilte van dien heuvel opklimmende, zagen wij nog eens om, teneinde der wereld vaarwel te zeggen, onzeker, of de afgrond, die ons levend verzwolg, zich ooit weder voor ons ontsluiten zou. Ik was uiterlijk bedaard, maar in mijn binnenste woedde het verschrikkelijk. Te vergeefs wilde ik mijne toevlugt tot de wijsbegeerte nemen, om tot bedaardheid te komen; doch de wijsbegeerte leverde mij geene voldoende troostgronden op.

Daar ik bij mijn vertrek van Venetië reeds ongesteld was, zoo had de reis mij deerlijk afgemat. Ik had hoofd-

pijn en mijn geheele ligchaam deed mij zeer, terwijl ik aan eene heete koorts leed. De ziekte droeg het hare bij, om mij in eene hartstogtelijke stemming te houden, en werd zeer waarschijnlijk daardoor nog verergerd.

Men leverde ons aan den bevelhebber van Spielberg over, en deze schreef onze namen op de lijst der boosdoeners. De Keizerlijke Commissaris omhelsde ons bij zijn vertrek, en was zeer aangedaan. »Mijne heeren," zeide hij, ik beveel u vooral aan, gedwee te zijn; de minste inbreuk op de tucht kan door den bevelhebber op de strengste wijze worden gestraft.

Toen de uitlevering geschied was, werden Maroncelli en ik in eene onderaardsche gang gebragt, waar men ons twee duistere vertrekken, die niet aan elkander grensden, opende. Wij werden nu, elk afzonderlijk, in onze hokken opgesloten.

LVIII. Hoofdstuk.

Het is allergrievendst, wanneer men, na reeds zoovele voorwerpen vaarwel gezegd te hebben, slechts een enkelen vriend meer over heeft, die even ongelukkig is als wij; ach ja! het is allergrievendst, dan nog van elkander te moeten scheiden! Toen Maroncelli mij verliet, zag hij mij ongesteld en betreurde in mij iemand, dien hij waarschijnlijk nimmer zou wederzien; ik beweende in hem eene schitterende bloem van gezondheid, die welligt voor altijd aan het levengevende licht der zon onttrokken zou worden. En, in de daad, ach, hoe verwelkte

die bloem! Eenmaal zag zij het zonlicht weder; maar ô, in welk een' staat!

Toen ik mij in dit verschrikkelijk hol alléén bevond, en de grendels hoorde toeschuiven; toen ik bij het flaauwe licht van een, hoog geplaatst, klein venster de naakte planken, die mij tot bedkrib gegeven waren, en eene verbazend groote, in den muur bevestigde, keten onderscheidde, ging ik met huivering op die krib nederzitten; ik nam die keten in mijne handen, en, vermoedende, dat zij voor mij bestemd was, mat ik hare lengte af.

Een half uur daarna hoorde ik het gerammel der sleutels; de deur wordt geopend, en, ziedaar den opper-cipier, die mij eene kruik water brengt.

»Daar is uw drinken," »zeide hij, op een' gemelijken toon, »morgen zal ik u brood geven."

»Ik dank u, goede man!"

»Ik ben niet goed;" hernam hij.

»Zooveel te erger voor u;" zeide ik, met verontwaardiging." En deze keten, »voegde ik er bij," is die welligt voor mij bestemd?

»Ja, mijnheer! indien gij u niet bedaard mogt houden, indien gij eens woedend wierdt, of beleedigende uitdrukkingen deed; maar, zoo gij u redelijk gedraagt, zullen wij u slechts eene keten aan het been doen. De smid is reeds met het vervaardigen er van bezig."

Hij wandelde met langzamen tred op en neder, terwijl hij die afzigtelijke bos van zware sleutels deed rammelen; en ik beschouwde met een vergramden blik zijne rensachtige, magere en verschrompelde gestalte, en, ondanks zijne niet alledaagsche gelaatstrekken, meende ik echter niets anders in hem te ontdekken dan de hatelijke uitdrukking eener redelooze gestrengheid.

Ach! hoe onregtvaardig zijn de menschen, wanneer zij

naar den schijn en volgens hunne trotsche vooringenomenheden oordeelden! Deze man, die, gelijk ik mij verbeeldde, vrolijk met zijne sleutels rammelde, om mij zijne rampzalige magt te doen gevoelen; deze man, dien ik mij voorstelde als iemand, die, door eene langdurige gewoonte van wreed te zijn, er grootsch op was geworden; deze zelfde man koesterde gevoelens van medelijden en had, ongetwijfeld, geene andere reden, waarom hij op zulk eene onbeleefde wijze sprak, dan om deze gevoelens te verbergen. De vrees van kleingeestig te zullen schijnen, of wel dat ik misschien zijn medelijden niet verdiende, zal hem hebben bewogen, het te verbergen; maar, indien hij had kunnen denken, dat ik welligt meer ongelukkig dan schuldig was, dan, zeker, had hij mij zijne medewarigheid te kennen gegeven.

Zijne tegenwoordigheid, en nog meer den meesterachtigen toon, waarop hij mij bejegende, moede, achtte ik het dienstig, hem te vernederen, en ik zeide hem, gebiedenderwijze, even alsof ik tot mijn' bediende sprak: »Geef mij wat te drinken!"

Hij zag mij aan, en het was alsof hij wilde zeggen: Vermetele, het gebieden moet men zich hier afwennen."

Doch, hij zweeg, hij kromde zijn' langen rug, ligtte de kruik van den grond, en gaf ze mij over. Ik bemerkte, dat hij, onder het opnemen er van, beefde, en, dit beven aan zijn' ouderdom toeschrijvende, werd mijn trots door een mengsel van medelijden en eerbied gematigd.

»Hoe oud zijt gij?" vroeg ik hem, op een' vriendelijken toon.

»Ik ben vier en zeventig jaren oud, mijnheer; ik heb reeds vele ongelukken beleefd, zoowel van anderen als van mij-zelven."

De vermelding van zijne en eens anders ongelukken ging gepaard met eene nieuwe beving, op het oogenblik, dat hij de kruik weder aannam, en nu begon ik te vermoeden, dat het niet zoo zeer een gevolg van zijnen hoogen ouderdom, als wel van eene edele ontroering was. Dit vermoeden verdreef uit mijn gemoed den haat, dien ik op het eerste gezigt tegen hem had opgevat.

»Hoe is uw naam?" vroeg ik hem.

»Het lot, mijnheer, heeft met mij den spot willen drijven, door mij den naam van een groot man te geven: ik heet Schiller."

Vervolgens verhaalde hij mij, met weinige woorden, waar hij geboren was, wie zijne ouders geweest waren, welke veldslagen hij bijgewoond, en welke wonden hij bekomen had.

Hij was een Zwitser, uit den boerenstand geboren; tijdens de regering van Maria Theresia en die van Joseph II, had hij, onder den Generaal Landon, de Turken bevochten, en later, tot aan den val van Napoleon toe, al de veldtogten van Oostenrijk tegen Frankrijk meêgemaakt.

LIX. Hoofdstuk.

Wanneer wij van iemand, dien wij op het eerste gezigt voor slecht hielden, een beter gevoelen opvatten, dan is het alsof wij in zijn gelaat, in zijne stem en in al zijne gebaren klaarblijkelijke teekenen van zijne braafheid meenen te ontdekken. Is nu deze ontdekking eene wezenlijkheid? Mij dunkt, dat het eene begoocheling is. Dat zelfde

gelaat, die zelfde stem, die zelfde gebaren beschouwden wij kort te voren als duidelijke teekenen van boosheid. Naauwelijks is ons oordeel over zijne zedelijke hoedanigheden veranderd, of de gevolgtrekkingen van onze gelaatkunde ondergaan dezelfde verandering. Hoe dikwerf hebben wij eerbied voor het gelaat van een groot man, alléén omdat wij weten, dat het zijn gelaat is; terwijl wij in dat zelfde wezen niet de minste opwekking tot eerbied zouden ontdekken, indien het dat van een ander mensch was! En zoo omgekeerd. Ik heb eens moeten lagchen over eene dame, die, een afbeeldsel van Catilina ziende, en het met dat van Collatinus verwarrende, er de verheven droefheid van Collatinus over den dood van Lucretia in meende te bespeuren. En evenwel zijn zulke begoochelingen niet zeldzaam.

Ik wil hiermede niet zeggen, dat er geen brave menschen zijn, die in hunne gelaatstrekken daarvan de duidelijkste blijken dragen, noch dat men geen slechte menschen zou vinden, op wier gelaat de ondengd staat uitgedrukt: ik beweer alleen, dat men dit bij velen met geene zekerheid ontdekken kan.

Om kort te gaan, toen de oude Schiller een weinig in mijne gunst geraakt was, beschouwde ik hem oplettender dan te voren, en hij mishaagde mij niet meer. Om de waarheid te zeggen, had hij in zijn spreken, ondanks eene zekere onbeschaafdheid, eenige trekken van eene edele ziel.

»Daar ik korporaal was," zeide hij, »is mij nu, om uit te rusten, het droevig ambt van cipier ten deel gevallen, en God weet het, of mij dit niet veel meer verdriet baart, dan in den strijd mijn leven op het spel te zetten."

Het deed mij leed, dat ik hem op een' zoo hoogen toon

om drinken gevraagd had. »Mijn waarde Schiller!" zeide ik, terwijl ik hem de hand drukte, »te vergeefs ontkent gij het, ik zie duidelijk, dat gij een goed mensch zijt; en daar ik nu toch zoo ongelukkig ben, dank ik den Hemel, dat hij mij u tot cipier heeft gegeven."

Hij luisterde naar hetgeen ik hem zeide; hij schudde zijn hoofd, en, terwijl hij, even als iemand, die iets onaangenaams denkt, zijne wenkbraauwen fronste, gaf hij tot antwoord:

»Ik ben slecht, mijnheer; men heeft mij een eed laten doen, dien ik nimmer zal schenden. Ik ben verpligt, al de gevangenen, en inzonderheid de staatsgevangenen, zonder aanmerking van stand, zonder toegevendheid en toelating van misbruiken te behandelen. De Keizer weet wat hij doet; ik moet hem gehoorzamen.

»Gij zijt een braaf man, en hetgeen gij als een' gewetenspligt beschouwt, zal ik eerbiedigen. Hij, die met een opregt geweten handelt, kan zondigen, maar is zuiver voor God."

»Mijn goede heer! heb dan geduld en beklaag mij. Ik zal zoo hard als ijzer zijn, wanneer het mijne pligten geldt; maar, mijn hart . . . . . mijn hart is overstelpt van droefheid, dat ik den ongelukkigen geene verzachting kan toebrengen. Zie, dat is hetgeen ik u wilde zeggen."

Wij waren beiden bewogen. Hij smeekte mij, dat ik toch bedaard zou zijn, en mij niet aan de woede zou overgeven, gelijk bij gevangenen dikwerf het geval was, en dat ik hem toch nimmer mogt noodzaken, om mij hard te behandelen.

Vervolgens nam hij een norschen toon aan, even alsof hij mij zijne gevoeligheid gedeeltelijk wilde verbergen, en zeide:

»Nu moet ik heengaan."

Hij kwam nog eens terug en, mij hoorende hoesten, vroeg hij, hoelang ik die akelige hoest al had; terwijl hij den geneesheer verwenschte, omdat hij mij niet dien zelfden avond een bezoek kwam geven.

»Gij hebt de koorts, als een paard," voegde hij er bij, »ik heb er kennis van. Gij zoudt ten minste een stroozak noodig hebben; maar, zoolang de geneesheer er geen order toe geeft, mogen wij u dien niet geven."

Hij vertrok, sloot de deur achter zich toe, en ik wierp mij op de harde planken neder. Ik had, wel is waar, de koorts, vergezeld van zware pijn op de borst, maar ik was bedaarder, minder het menschdom vijandig, minder verwijderd van God.

LX. Hoofdstuk.

'sAvonds kwam de bevelhebber, vergezeld van Schiller, van nog een' anderen korporaal en twee soldaten, bij mij, om een onderzoek te doen.

Zoodanig een onderzoek moest driemaal daags plaats hebben, 's morgens, 's avonds en 's middernachts. Men onderzocht dan elken hoek der gevangenis, tot zelfs de kleinste bijzonderheid toe; daarna liet de bevelhebber, die 's morgens en 's avonds nooit verzuimde te komen, zijne onderhoorige manschappen vertrekken, en bleef dan nog een oogenblik met mij praten.

Toen ik deze groep voor de eerste maal zag, viel mij eene vreemde gedachte in. Nog onbekend met die lastige gebruiken, en schier bewusteloos door de hevigheid der

koorts, verbeeldde ik mij, dat men mij kwam vermoorden, en greep de lange keten, die naast mij aan den muur hing, om den eersten, die mij naderde, het hoofd te verpletten.

»Wat doet gij?" riep de bevelhebber mij toe, »wij komen u volstrekt geen kwaad doen. Het is slechts een door de wet voorschreven bezoek, hetwelk wij tot al de gevangenissen moeten uitstrekken, teneinde ons te verzekeren, of alles wel in orde is."

Ik aarzelde; maar toen ik Schiller naar mij toe zag komen, en hij mij vriendelijk de hand reikte, werd ik door zijn' vaderlijken blik gerust gesteld; ik liet de keten los en sloot zijne hand in de mijnen.

»Ach! hoe gloeijen zij!" zeide hij tot den bevelhebber. »Kon men hem ten minste toch een stroozak geven!"

Hij uitte deze woorden op een zoo gevoeligen en medelijdenden toon, dat ik er door verteederd werd.

De bevelhebber voelde mij den pols, en beklaagde mij; hij was een welgemanierd man, maar durfde niet het minste op eigen gezag doen.

»Hier ademt alles gestrengheid zelfs voor mij!" zeide hij. »Als ik mijne voorschriften niet letterlijk opvolg, zou ik gevaar loopen van mijn post te verliezen."

Schiller liet de lip hangen, en ik had durven wedden, dat hij bij zich-zelven dacht: als ik bevelhebber was, zou ik de vrees zoover niet drijven; eene aanmatiging toch, die door den nood zoo dringend geboden wordt en voor den staat zoo onschadelijk is, zal men immers nooit als een grooten misstap kunnen beschouwen.

Toen ik alléén was, werd mijn hart, dat sedert eenigen tijd voor een diep Godsdienstig gevoel ongeschikt was geweest, geroerd, en ik bad. Het was een gebed, waardoor ik 's Hemels zegeningen over het hoofd van Schiller

afsmeekte, en ik voegde er bij: o mijn God! geef, bid ik u, dat ik ook in hen, die, behalve Schiller, met mij in aanraking komen, eene goede hoedanigheid ontdekke, en ik daardoor voor hen genegenheid opvatte; ik onderwerp mij aan al de folteringen des kerkers, maar, ach! laat mij toch beminnen! ach! duld niet, dat ik iemand hate!

Te middernacht vernam ik in de gangen een druk geloop. De sleutels rammelen, de deur wordt geopend, en nu vertoont zich de korporaal, die met twee manschappen het onderzoek doen.

»Waar is mijn oude Schiller?" vroeg ik, met een reikhalzend verlangen. Hij was in de gang blijven staan.

»Hier ben ik," gaf hij ten antwoord, »hier ben ik."

En mijne rustplaats naderende, voelde hij mij weder den pols; hij boog zich een weinig voorover, en zag mij met een' onrustigen blik aan, even als een vader aan het bed van zijn kranken zoon.

»Nu ik mij wel herinner, is het morgen Donderdag," morde hij bij zich-zelven;" ach ja! morgen is het Donderdag."

»Wat wilt gij daarmede zeggen?"

»Dat de Doctor niet komt dan op Maandag, Woensdag en Vrijdag, en dus ook morgen niet komen zal."

»Verontrust u daarover niet."

»Zou ik er mij niet over verontrusten! Niet verontrusten? In de gansche stad spreekt men van niets anders dan van de komst van u en uwe lotgenooten; de Doctor kan er niet onkundig van zijn. Waarom dan, voor den duivel, zich niet de buitengewone moeite eens gegeven van eene enkele keer méér te komen."

»Wie weet of hij morgen niet komen zal, al is het dan ook Donderdag?

Meer zeide de grijsaard niet; hij drukte mij de hand, en wel met zooveel kracht, dat zij schier nit 't gelid raakte. Hoewel het mij zeer deed, had ik er echter vermaak in, niet ongelijk aan het vermaak, dat een verliefde er in schept, wanneer zijne beminde hem onder het dansen op den voet trapt: hij zou wel willen schreeuwen van pijn; doch hij glimlacht en acht zich gelukkig.

LXI. Hoofdstuk.

Donderdags 's morgens bevond ik mij, na een slechten nacht te hebben doorgebragt, in een zwakken toestand; mijn ligchaam had op de harde planken veel geleden, en het zweet brak mij van alle kanten nit. Men kwam de ronde doen, doch de bevelhebber was er niet bij tegenwoordig; daar dit nnr hem te lastig viel, kwam hij iets later.

Ik zeide tot Schiller: »voel eens hoe bezweet ik ben; doch het begint reeds op te droogen; ik behoorde wel dadelijk een schoon hemd aan te trekken."

»Dat kan niet geschieden! snaauwde hij mij toe. Maar heimelijk gaf hij mij met oogen en hand een teeken, en toen de korporaal en soldaten vertrokken waren, wenkte hij mij, bij het sluiten van de deur, nóg eens toe.

Kort daarna kwam hij terug, en gaf mij een van zijne hemden, dat wel tweemaal zoo lang was als ik.

»Het is wel wat lang voor u," zeide hij, maar op het oogenblik heb ik hier geen andere."

»Ik bedank u, mijn vriend; doch, dewijl ik hier op

Spielberg toch een pak vol linnengoed heb medegebragt, zoo hoop ik niet, dat men mij het gebruik van mijne hemden zal weigeren; wees dus zoo vriendelijk, en ga den bevelhebber een van deze verzoeken."

»Mijnheer, het is niet geoorloofd, u een enkel stuk van uw linnengoed te laten gebruiken. Elken zaturdag zal men u, gelijk aan de andere gevangenen, een hemd van het huis geven.

»Brave grijsaard! zeide ik hem," gij ziet in welk een staat ik mij bevinde; het is niet zeer waarschijnlijk, dat ik hier ooit levend zal uitkomen; ik zal u dus nimmer kunnen beloonen."

»Foei, mijnheer!" riep hij uit, »schaam u, van belooning te spreken met iemand, die u geene diensten kan bewijzen, die naauwelijks in staat is, om een zieke steelsgewijze iets te leenen, waarmede hij zijn bezweet ligchaam kan afdroogen!

En nu wierp hij mij zijn lang hemd zonder eenige pligtpleging op het lijf; ging vervolgens al mompelende heen, en sloot de deur met een vervaarlijk gedruisch achter zich toe.

Een paar uren later bragt hij mij een stuk zwart brood.

»Met dit stuk moet gij twee dagen toekomen!" zeide hij, en ging nu, op zijne tanden bijtende, heen en weêr wandelen.

»Wat scheelt u?" vroeg ik hem," zijt gij boos op mij?. Ik heb immers het hemd, hetwelk gij mij vereerd hebt, aangenomen!

»Ik ben kwaad op den doctor, die zich wel had kunnen verwaardigen van daag hier te komen, al is het dan ook Donderdag!"

»Geduld! zeide ik."

Ik zeide: geduld! en evenwel zag ik geen' kans, om

zoo op de planken te blijven liggen, zonder zelfs een hoofdkussen te hebben; al mijne leden deden mij zeer.

Tegen elf ure kwam een der gevangenen, vergezeld van Schiller, mij het middagmaal brengen. Dit bestond in twee ijzeren potjes, waarvan het één eene allerellendigste soep bevatte, en het ander wat groente, toebereid met eene sous, waarvan de reuk-alleen reeds walging veroorzaakte.

Ik beproefde, eenige lepels soep in te zwelgen, doch het was mij niet mogelijk.

Schiller riep mij bij herhaling toe: »schep moed, mijn heer! tracht u aan deze spijzen te gewennen; anders zal het u gaan, gelijk anderen, die niets dan een weinig brood aten, en eindelijk wegkwijnden en stierven."

Vrijdag'smorgens kwam doctor Bayer mij eindelijk een bezoek brengen. Hij vond mij koortsig; — hij gaf order, om mij een stroozak te geven, en drong er op aan, dat men mij uit dezen kelder naar de bovenverdieping zou overbrengen. Doch dit kon, bij gebrek aan plaats, niet geschieden. Toen men echter hiervan berigt gegeven had aan den Gouverneur der twee provinciën Moravië en Silezië, den Graaf Mitrouwski, die zijn verblijf te Brünn hield, gaf deze ten antwoord, dat men, nithoofde van de hevigheid mijner ziekte, het voorschrift des geneesheers moest opvolgen.

In de kamer, welke men mij gegeven had, drong een weinig daglicht door, en, wanneer ik tegen de tralies van mijn eng venstertje opklouterde, dan had ik het gezigt op het beneden-liggende dal, op een gedeelte der stad Brünn, eene voorstad met verscheiden tuintjes, het meertje van Certosa en de boschrijke heuvels, die ons afscheidden van de vermaarde velden van Austerlitz.

Dit gezigt verrukte mij. O, hoe aangenaam zou het mij

geweest zijn, indien ik het met Maroncelli had mogen deelen!

LXII. Hoofdstuk.

Middelerwijl maakte men onze gevangenhuis-kleederen. Na verloop van vijf dagen werd mij mijn pak gebragt.

Dit bestond in eene lange broek van grof laken, aan de regterzijde grijs en aan de linkerzijde bruin; een vest van dezelfde kleuren zamengesteld, en een buisje, waarvan men de kleuren andersom geplaatst had, het bruin regts, het grijs links. De kousen waren van grove wol, het hemd van ongebleekt linnen, vol scherpe biesjes: een waar boetekleed; een lap van hetzelfde linnen als het hemd om den hals. De halve laarzen waren van ongekleurd leer en toegeregen. De hoed was wit.

Tot volmaking van dit tooisel, hadden wij ijzers aan de beenen, eene keten, namelijk, die het eene been aan het andere kluisterde, en waarvan de sluitbanden met spijkers op het aanbeeld werden vastgeklonken. De smid, die dit werk aan mij verrigtte en zich verbeeldde, dat ik geen Duitsch verstond, zeide tot een der wachters: »daar hij toch ziek is, zou men hem dit kunstje wel kunnen besparen; geen twee maanden zullen er verloopen, of de engel des doods zal hem wel komen verlossen.''

»Möchte es sein! (Mogt dit waar zijn!) zeide ik hem, terwijl ik hem met mijne hand op den schouder klopte.

De arme man sprong achter uit, en werd verlegen; vervolgens zeide hij: »ik hoop, dat ik geen profeet zal zijn, en wensch, dat een geheel andere engel u zal komen verlossen ''

»Dunkt u niet," antwoordde ik, »dat zelfs die des doods wenschelijker is, dan zoo te leven?"

Hij gaf met zijn hoofd een toestemmend teeken, en, mij beklagende, vertrok hij.

Indedaad, ik had gaarne willen sterven, en evenwel gevoelde ik geene verzoeking tot zelfmoord. Ik vertrouwde, dat mijne verzwakking op de longen reeds ver genoeg gekomen was, om mij weldra uit den nood te helpen. God wilde dit echter niet. De vermoeijenis van de reis had mij wel zeer veel kwaad gedaan, maar de rust deed weder eene weldadige uitwerking op mijn gestel.

Een oogenblik nadat de smid mij verlaten had, hoorde ik beneden mij den hamer op het aanbeeld klinken. Schiller was nog bij mij.

»Hoor die slagen eens," zeide ik hem. »Voorzeker doet men den armen Maroncelli thans de ijzeren bengels aan."

En terwijl ik dit zeide, werd mij het hart derwijze toegenepen, dat ik begon te wankelen, en zeker zou gevallen zijn, indien de goede grijsaard mij niet ondersteund had. Meer dan een halfuur lang, bleef ik in een staat, die naar eene bezwijving geleek, zonder dit echter te zijn. Ik kon niet spreken; ter naauwernood sloeg mijn pols; van top tot teen brak mij het koude zweet uit; en met dat al hoorde ik alles wat Schiller zeide, terwijl ik mij het verledene zeer goed herinnerde, en van het tegenwoordige volkomen bewustheid had.

Het gebod van den bevelhebber en de waakzaamheid der wachten hadden tot nu toe in de naburige kerkers de stilte weten te handhaven. Drie of vier malen had ik een Italiaansch liedje hooren aanheffen, dat echter dadelijk door het roepen der schildwachten werd afgebroken. Verscheiden van dezen stonden beneden onder onze vensters, en zelfs hadden wij er een in onze gang, die gedurig

heen en weêr wandelde, aan onze kamerdeur luisterde, en door het luikje keek, om het minste geraas te beletten.

Op zekeren dag tegen den avond (zoo dikwerf ik er aan denk vernieuwen zich de hartkloppingen, welke ik toen gevoelde) waren de schildwachten, door een gelukkig toeval minder opmerkzaam dan naar gewoonte, en toen hoorde ik, in de kamer naast mij, met eene eenigzins bedwongen, maar heldere stem een liedje aanheffen en doorzetten.

Ach! welk eene vreugde, welk eene ontroering gevoelde ik!

Ik stond van mijn stroozak op; ik luisterde, en, toen die stem zich niet meer hooren liet, barstte ik in tranen uit.

»Wie zijt gij, ongelukkige?" riep ik, »wie zijt gij? Zeg mij uwen naam. Ik ben Silvio Pellico."

»Ach, Silvio!" antwoordde mijn buurman," ik ken u niet in persoon, maar sedert lang beminde ik u. Kom aan het venster en laat ons, in spijt der soldaten, een poos met elkander praten!

Ik hield mij aan het venster vast, hij noemde mij zijn naam, en nu wisselden wij eenige teedere woorden.

Hij was de Graaf Antonio Oroboni, geboortig van Fratta bij Rovigo, een jongeling van negen-en-twintig jaren.

Helaas! wij werden weldra gestoord door het dreigend geschreeuw der schildwachten. Die in onze gang had post gevat, sloeg uit alle magt met den kolf van het geweer nu eens op de deur van Oroboni, dan weder op de mijne. Wij wilden niet, wij konden niet gehoorzamen; maar toen het vloeken en tieren van dien aard werd, dat wij wel moesten ophouden, spraken wij af, het onderhoud te zullen hervatten, zoodra de schildwachten afgelost zouden zijn.

LXIII. Hoofdstuk.

Wij hoopten, gelijk ook in de daad gebeurde, dat wij, zachter sprekende, elkander zouden kunnen verstaan, en dat wij soms wel eens medelijdende schildwachten zouden aantreffen, die zich zouden gedragen, alsof zij ons gesnap niet opmerkten. Door middel van proefnemingen, ontdekten wij eene wijze van juist zoo zacht te spreken, als voor ons gehoor toereikend was, zonder door anderen bespeurd te kunnen worden, of ten minste niet derwijze, dat men ons daarover berispen zou. Ondertusschen gebeurde het wel eens, dat wij met menschen van een scherp gehoor te doen hadden, of dat wij-zelven vergaten, onze stem de onderdrukken; en dan begon men ons weder toe te schreeuwen, en op de deuren te kloppen, en, wat erger was, dan maakten wij den armen Schiller en den bevelhebber gramstorig.

Van lieverlede bragten wij al onze behoedmiddelen tot eene zekere volmaaktheid. Zoo, bij voorbeeld, hielden wij onze gesprekken liever in het eene kwartier uurs dan in het andere, liever wanneer wij deze, dan als wij gene schildwachten hadden; doch, altijd spraken wij zeer zacht. Hetzij nu dat het een gevolg van de voortreflijkheid onzer kunst was, hetzij, dat wij het den schildwachten, die ons langzamerhand meer inschikkelijkheid begonnen te bewijzen, moesten dankweten, de slotsom was deze: wij konden dagelijks een' geruimen tijd met elkaêr spreken, zonderdat men ons bijna ooit behoefde te bekijven.

Wij knoopten eene teedere vriendschap aan. Hij verhaalde mij zijn' levensloop, ik vertelde hem den mijnen; de kwellingen en vertroostingen van den één werden de

kwellingen en vertroostingen van den ander. O, hoe beurden wij elkander op! Hoe dikwerf kwamen wij, na een slaaploozen nacht, 's morgens, beiden aan het venster, om elkander den ochtendgroet te brengen; en, wanneer wij ons zoo vriendschappelijk onderhielden, hoe gevoelden wij dan onze droefgeestigheid verminderen, onzen moed herleven! Wij waren beiden overtuigd, dat wij voor elkander nuttig waren, en deze overtuiging wekte bij ons een edelen wedijver op, om elkander aangename gedachten mede te deelen, en deed ons die tevredenheid smaken, waarvoor de mensch ook zelfs in tegenspoed vatbaar is, wanneer hij zijn' natuurgenoot hulp kan betoonen.

Elke zamenspraak leverde ons stof tot nieuwe gesprekken en de noodige ophelderingen van het verhandelde; zij was een gedurige prikkel voor het verstand, het geheugen, de verbeeldingskracht en het hart, die daarin steeds nieuw voedsel vonden.

Wanneer ik mij, in den aanvang onzer kennismaking; aan Giuliano herinnerde, dan bekroop mij wel eens de vrees, dat mijne betrekking met dezen nieuwen vriend welligt niet duurzaam zou wezen. Tot nu toe, dacht ik, is ons nog niets voorgekomen, waarin wij van gevoelen verschilden; maar den eenen of anderen dag kan ik hem in eenig opzigt mishagen, en, ziedaar, gaat onze vriendschap te niet!

Doch, weldra verdween mijne vrees. Onze gevoelens kwamen in alle wezenlijke punten overeen. Wij verschilden hierin, dat hij met eene edele, van verheven gevoel blakende, ziel, die door den tegenspoed niets van hare kracht verloren had, een zuiver en onvoorwaardelijk geloof in het Christendom vereenigde, terwijl dit geloof bij mij sedert eenigen tijd verflaauwd was, en het mij somwijlen geheel uitgedoofd toescheen.

Hij bestreed mijne twijfelingen met zeer juiste opmerkingen en met veel liefde; ik gevoelde, dat hij gelijk had, en stemde met hem in; maar, de twijfelingen keerden terug. Zoo gaat het met allen, die het Evangelie niet in hun hart hebben, met allen, die een ander haten en zich-zelven verhoovaardigen. Het verstand ziet de waarheid voor een oogenblik in; maar, dewijl deze er niet aan behaagt, zoo ontkent het die een oogenblik later, en doet zich geweld aan, om het oog op iets anders te vestigen.

Oroboni wist mijne aandacht uitnemend goed te bepalen bij de beweegredenen, welke de mensch heeft, om jegens zijne vijanden toegevend te zijn. Ik kon hem van niemand, dien ik haatte, spreken, of hij wist hem zeer behendig te verdedigen, en niet slechts met woorden, maar ook met zijn voorbeeld. Ook hij was door velen benadeeld geworden. Hij zuchtte er over, maar schonk aan allen vergiffenis; en, wanneer hij mij van dezen of genen iets loffelijks kon verhalen, dan deed hij zulks gaarne.

De verbittering, die mij, sedert ik mijn vonnis ontvangen had, beheerschte, en mij ongodsdienstig maakte, bleef nog eenige weken voortduren; maar, eindelijk, hield zij geheel op. De deugd van Oroboni had in mij eene edele ijverzucht opgewekt; ik legde er mij op toe, om het ook zoover te brengen, en begon tenminste zijne voetstappen te drukken. Toen ik weder in staat was, om voor alle menschen met een opregt hart te bidden, en ik niemand meer haten kon, toen zag ik al mijne twijfelingen wegens het geloof verdwijnen: ubi charitas et amor, Deus ibi est. (Waar liefde woont, daar is God.)

LXIV. Hoofdstuk.

Hulde aan de waarheid; indien onze straf ook al zeer gestreng en uit haren aard geschikt was, om te verbitteren, zoo viel ons echter te zelfden tijde het zeldzaam geluk te beurt, dat allen, die ons naderden, goede menschen waren. Zij hadden, wel is waar, geen ander middel, om ons lot te verzachten, dan eene goedhartige en beleefde behandeling; maar dit middel werd dan ook door allen aangewend. Was de oude Schiller ook al een weinig onbeschaafd, hoe ruim werd dit door den adel van zijn hart vergoed! Zelfs de ongelukkige Kunda, een der gevangenen, die ons het middagmaal en driemaal daags water bragt, trachtte ons te doen opmerken, dat hij medelijden met ons gevoelde. Tweemalen in de week veegde hij onze kamer. Op zekeren morgen dit werk verrigtende, nam hij het oogenblik waar, dat Schiller zich een paar schreden van de deur verwijderd had, en bood hij mij een stuk wittebrood aan. Ik nam het niet, maar drukte hem hartelijk de hand. Deze handdruk trof hem, en hij zeide mij in slecht Duitsch (hij was een Pool): »men geeft u thans zoo weinig te eten, mijnheer, dat gij ongetwijfeld honger lijdt."

Ik verzekerde hem, dat dit niet zoo was; maar ik verzekerde het ongeloofllijke.

Toen de geneesheer zag, dat niemand onzer die soort van spijzen, welke men ons gedurende de eerste dagen gegeven had, eten kon, schreef hij ons allen het zoogenaamde vierendeel van eene portie voor, dat is, het gewone voedsel der gasthuizen, hetgeen bestond in driemalen daags eene zeer magere soep, een stukje gebraden

lamsvleesch, klein genoeg, om het in eens in te slikken, en nagenoeg drie oncen wittebrood. Naarmate de staat mijner gezondheid beter begon te worden, nam ook mijne eetlust toe, zoodat dit vierendeel in de daad al te weinig was. Ik beproefde, om tot het gewone voedsel der gezonden terug te keeren; doch, dit mogt niet baten, dewijl het mij zoo walgde, dat ik het niet kon gebruiken. Ik moest mij dus noodzakelijk aan mijn vierendeel houden. Gedurende meer dan een jaar tijds, ondervond ik, welk eene foltering de honger is; en deze foltering hadden eenige mijner lotgenooten in een nog hooger graad te lijden, aangezien zij, sterker van ligchaamsgestel zijnde dan ik was, ook aan een overvloediger voedsel gewoon waren. Ik weet, dat sommigen hunner brood aannamen van Schiller en van de andere twee, aan onze dienst verbonden, oppassers, ja zelfs van den goeden Kunda.

»Men zegt in de stad, mijnheer, dat men ulieden weinig te eten geeft;" zeide mij, op zekeren tijd, mijn barbier, een leerjongen van onzen heelmeester.

»Dat is wáár," gaf ik, zonder omwegen, tot antwoord. Den volgenden zaturdag (hij kwam elken zaturdag) wilde hij mij heimelijk een heerlijk wittebroodje geven. Schiller hield zich, alsof hij het niet zag. Had ik mijne maag-alléén geraadpleegd, dan zou ik het aangenomen hebben. Doch, ik bleef bij mijn besluit, om het te weigeren, teneinde dien armen jongeling niet in de verzoeking te brengen, om zijn aanbod te herhalen, hetgeen hem op den duur lastig zou hebben gevallen.

Om dezelfde reden, weigerde ik al hetgeen Schiller mij aanbood. Meermalen bragt hij mij een stuk gekookt vleesch, en bad mij dan het op te eten, terwijl hij mij betuigde, dat het hem niets kostte, dat hij het had overgehouden, dat hij er geen weg meê wist, dat hij het

toch aan anderen zou geven, indien ik het niet aannam. Ik had er mij wel op willen werpen, om het te verslinden, maar, zoo ik van zijn aanbod gebruik maakte, zou hij dan niet dagelijks de begeerte gehad hebben, om mij iets te geven?

Slechts tweemalen, eens, dat hij mij een bord kersen, en nog eens, dat hij mij eenige peren bragt, werd ik door het gezigt van die vruchten zoo bekoord, dat ik ze niet kon weigeren. Het berouwde mij, dat ik ze had genomen, juist omdat hij van toen af aan niet ophield, ze mij aan te bieden.

LXV. Hoofdstuk.

In de eerste dagen werd bepaald, dat ieder onzer tweemalen in de week een wandeluur zou hebben. Naderhand werd deze gunst ons om den anderen dag verleend, en nog later alle dagen, met uitzondering van zon- en feestdagen.

Ieder werd afzonderlijk ter wandeling geleid, tusschen twee soldaten, met het geweer op den schouder. Daar ik aan het einde van de gang mijne kamer had, moest ik, bij het uitgaan, voorbij de kerkers van al de Italiaansche staatsgevangenen, met uitzondering van Maroncelli, die geheel alleen beneden zat te versmachten.

»Eene aangename wandeling!" fluisterden zij allen mij door het luikje in hunne deur toe; doch ik mogt mij geen oogenblik ophouden, om hen te groeten.

Wij gingen een trap af, kwamen op eene ruime binnen-

plaats en vervolgens op een wal, die naar het zuiden lag, en vanwaar wij het gezigt op de stad Brünn en eene groote uitgestrektheid lands hadden.

Op genoemde binnenplaats, bevond zich altijd eene groote menigte gewone gevangenen, die naar hun werk gingen, of er van terugkeerden, of die altijd pratende bij troepjes heen en weêr wandelden. Velen hunner waren Italiaansche roovers, die mij met veel eerbied groetten en dan tot elkander zeiden: »hij is geen deugniet gelijk wij zijn, en evenwel is zijne gevangenschap nog harder dan de onze.''

In de daad, zij genoten veel meer vrijheid dan ik.

Deze en andere uitdrukkingen hoorde ik, en bragt hun dan op mijne beurt een hartelijken groet toe. Op zekeren tijd zeide een van hen: »Uw groet, mijnheer, doet mij goed aan het hart. Welligt ziet gij iets in mijn gelaat, waaruit gij besluit, dat ik geen booswicht ben. Een ongelukkige hartstogt heeft mij tot het plegen eener misdaad vervoerd, maar geloof mij, mijnheer, ik ben geen booswicht.

En nu barstte hij uit in tranen. Ik reikte hem de hand, doch hij kon die niet drukken. Mijne bewakers stieten hem terug, niet uit kwaadwilligheid, maar in gevolge de bevelen, welke men hun gegeven had. Zij mogten niet toelaten, dat iemand, wie hij ook ware, mij naderde, en, wanneer deze gevangenen eenige woorden tot mij rigtten, dan hielden zij zich meestal, alsof zij die onderling wisselden; merkten mijne twee soldaten nu op, dat zij tot mij gerigt waren, dan legden zij hun dadelijk het stilzwijgen op.

Over deze binnenplaats kwamen ook andere menschen van verschillende standen, die niet op het kasteel woonden, maar slechts een bezoek kwamen afleggen bij den komman-

dant, bij den kapellaan, bij den onderbevelhebber, of bij een' der korporaals. »Ziedaar een' der Italianen!" zeiden zij dan zachtjes tot elkander, »ziedaar een' der Italianen!" Zij bleven nu staan, om mij aan te zien, en meer dan eens hoorde ik hen in het Hoogduitsch, hetwelk ik, gelijk zij dachten, niet verstond, zeggen: »die arme heer zal het niet lang maken; hij heeft de dood al op 't gelaat.

En, waarlijk, hoezeer mijne gezondheid aanvankelijk verbeterd was, verkwijnde ik echter uit gebrek aan voedsel, en werd dikwerf op nieuw door de koorts aangetast. Niet dan met veel moeite kon ik mijne keten tot op de wandelplaats voortslepen; daar wierp ik mij dan op het gras neder, en doorgaans bleef ik er liggen totdat mijn uur om was.

Mijne bewakers stonden, of zaten naast mij en zoo onderhielden wij ons met praten. Een van hen, Kral genaamd, was een Bohemer; hoewel van arme landlieden afkomstig, had hij echter eene zekere opvoeding genoten, en deze had hij, zoo goed 't hem mogelijk was, voltooid, door zeer schrander over de wereldsche zaken na te denken, en door alle boeken, die hem maar in handen kwamen, te lezen. Hij kende Klopstock, Wieland, Goethe, Schiller en vele andere goede Duitsche schrijvers. Eene menigte stukken uit dezen kende hij van buiten, en wist die met oordeel en gevoel voor te dragen. De andere was een Pool, met name Kubitzky, een onkundig, maar beleefd en hartelijk mensch. Hun gezelschap was mij zeer aangenaam.

LXVI. Hoofdstuk.

Aan het eene uiterste gedeelte van dezen wal waren de kamers van den bevelhebber; aan het andere woonde een korporaal met zijne vrouw en een nog jong kind. Wanneer ik uit deze woningen iemand komen zag, dan stond ik op, naderde hem of hen, die zich vertoonden, en werd dan met blijken van beleefdheid en medelijden overladen.

De vrouw van den bevelhebber was reeds sedert een' geruimen tijd ziek, en kwijnde langzaam weg. Nu en dan deed zij zich op eene rustbank in de open lucht brengen. Het laat zich niet uitdrukken, hoe gevoelig zij werd, wanneer zij mij te kennen gaf, hoeveel medelijden wij allen haar inboezemden. Zij had een zeer zacht en schroomvallig voorkomen; maar, hoe schroomvallig ook, vestigde zij nu en dan op hem, met wien zij sprak, een' scherpen en vertrouwelijk vragenden blik.

Op zekeren tijd zeide ik haar, op een lagchenden toon: »Weet gij wel, mevrouw, dat gij eenigzins gelijkt op iemand, die mij dierbaar was?"

Zij bloosde, en antwoordde, met eene ernstige en beminnelijke eenvoudigheid: »Vergeet mij dan ook niet als ik zal gestorven zijn; bid dan voor mijne arme ziel, en voor de kinderen, welke ik achterlaat."

Van dien dag af, was zij niet meer in staat, haar bed te verlaten; ik zag haar niet weder. Zij bleef nog eenige maanden voortkwijnen; eindelijk stierf zij.

Zij had drie zoontjes, schoone en lieftallige kinderen, en nog een aan de borst. De ongelukkige omhelsde hen dikwerf in mijne tegenwoordigheid, en dan zeide zij:

»Wie weet, wie na mijn dood hunne moeder zal worden? Doch, wie zij ook zijn moge, dat de Heer haar slechts een moederlijk hart schenke ook voor die kinderen, welke zij niet ter wereld bragt!" En dan weende zij.

Wel duizendmalen heb ik mij die bede en die tranen herinnerd.

Toen zij overleden was, omhelsde ik nu en dan die kinderen; ik werd dan bewogen, en herhaalde dat moederlijke gebed. Dan dacht ik aan mijne moeder en aan de vurige beden, welke haar teederminnend hart ongegetwijfeld voor mij ten Hemel zond, en riep met eene door tranen afgebroken stem uit: »ach! hoe gelukkig is eene moeder, die bij haar sterven onmondige kinderen moet achterlaten, in vergelijking van de moeder, die ze zich van 't hart ziet scheuren, na hen met zooveel zorg geheel te hebben opgevoed!

Twee goede vrouwen maakten meestal het gezelschap dezer kinderen uit; de eene was de moeder van den bevelhebber, de andere zijne tante. Zij wilden mijne geheele levensgeschiedenis weten, en ik gaf er haar een kort overzigt van.

»Hoe ongelukkig zijn wij!" zeiden zij, met de uitdrukking der diepste droefheid, »dat wij u niet de minste dienst kunnen bewijzen. Maar zijt verzekerd, dat wij voor u zullen bidden, en dat, zoo men u eenmaal genade schenkt, het voor geheel ons huisgzin een feestdag wezen zal."

De eerste van deze twee vrouwen, welke ik ook het meest zag, bezat eene lieve en buitengewone welsprekendheid in het geven van vertroostingen. Met eene kinderlijke dankbaarheid luisterde ik er naar, en zij lieten in mijn hart een' diepen indruk achter.

Zij sprak over zaken, welke ik reeds lang wist, en

dio mij echter troffen, alsof ik iets nieuws hoorde; namelijk, dat de tegenspoed, wel verrre van den meusch te vorlagen, hem veeleer verheft, zoo hij niet lafhartig is; dat, zoo wij in de Goddelijko raadsbesluiten konden indringen, wij dan zouden zien, dat de overwinnaars dikwerf meer dan de overwonnenen, de blijden meer dan de bedroefden, de rijken meer dan de van alles beroofden te beklagen zijn; dat die bijzondero vriendschap, door den God-mensch aan de ongelnkkigen betoond, eene gewigtige les is; dat wij ons op het Kruis moeten beroemen, sedert het door Goddelijke schouders gedragen is.

Dan, weldra moesten deze twee goede vrouwen, welke ik zoo gaarno bij mij zag, om familie-zaken Spielberg verlaten; en ook de kinderen kwamen niot meer op don wal. Ach, hoe smartelijk viel mij dit dubbel vorlies!

LXVII. Hoofdstuk.

Het lastig gevoel, hetwelk mij de keten, welko ik aan de beenen had, veroorzaakte, belette mij het slapen, en dit werkte zeer nadeelig op mijne gezondheid. Schiller wilde, dat ik er mijn beklag over zou doen, en beweerde, dat de geneesheer verpligt was, om ze mij te laten afnemen.

Aanvankelijk gaf ik zijnen raad geen gehoor, doch later volgde ik dien op, en verzocht den geneesheer, dat hij mij, tenminste voor eenige dagen, zon laten ontketenen, teneinde ik op nieuw het weldadige van den slaap mogt ondervinden.

De geneesheer antwoordde, dat mijne koortsen nog niet van dien aard waren, om aan mijn verzoek te kunnen voldoen, en dat ik mij dus noodzakelijk aan de ijzers moest gewennen.

Dit antwoord wekte mijne verontrusting op, en ik was woedend, eene zoo nuttelooze vraag gedaan te hebben.

»Ziedaar nu," zeide ik tot Schiller, »wat ik door het volgen van uwen mij opgedrongen raad gewonnen heb!"

Deze woorden moet ik hem al zeer onbeleefd hebben toegevoegd, althans achtte deze goede man, die anders niet zeer kiesch was, er zich door beleedigd.

»Het mishaagt u," zeide hij met drift, dat gij u aan eene weigering hebt blootgesteld, en mij mishaagt het, dat gij mij zoo trotsch bejegent."

Vervolgens hield hij eene lange preek: »de hoovaardigen, zeide hij, doen hunne grootheid bestaan in zich niet bloot te stellen aan weigeringen, in het niet aannemen van aanbiedingen, en in zich over duizend beuzelingen te schamen. *Alle Eseleyen!* alles ezelstreken! Dwaze trots! Onkunde nopens de ware grootheid! De ware grootheid bestaat, voor een voornaam gedeelte, hierin, dat men zich alleen over slechte daden schamen."

Dit gezegd hebbende, vertrok hij, en maakte met zijne sleutels een helsch geraas.

Ik stond verplet. En, evenwel, dacht ik, die ruwe openhartigheid behaagt mij; zij komt uit zijn hart even als zijne aanbiedingen en zijne raadgevingen, even als zijn medelijden. En zeide hij mij de waarheid niet? Aan hoevele zwakheden geef ik niet den naam van grootheid, terwijl zij niets anders zijn dan hoovaardij!

Toen het etenstijd was, liet Schiller mij door Kunda de soep en het water brengen, terwijl hij-zelf aan de deur bleef staan. Ik riep hem. »Ik heb geen tijd;" antwoordde hij koel weg.

Nu stond ik op, naderde hem en zeide: »Indien gij wilt, dat het eten mij goed bekome, zet dan toch zulk een norsch gezigt niet."

»En welk gezigt moet ik dan zetten? vroeg hij, op een zachter toon.

»Als een vrolijk mensch, als een vriend;" antwoorddde ik.

»Leve de vrolijkheid! riep hij uit." En als gij mij zelfs wilt zien dansen, opdat het eten u wel bekome, dan zal ik u ook hierin dienen."

Nu begon hij met zijne lange magere staken zulke kluchtige sprongen te maken, dat ik het uitschaterde van lagchen. Ik lachte, maar mijn hart was bewogen.

LXVIII. Hoofdstuk.

Op zekeren avond stonden Oroboni en ik aan ons venster, en klaagden wederkeerig, dat wij honger hadden. Wij spraken wat al te luidruchtig, en de schildwachten begonnen te roepen. De bevelhebber, die bij ongeluk voorbijkwam, achtte het zijn pligt, Schiller te roepen en hem eens geducht door te halen, dat hij voor het handhaven der stilte niet beter zorg droeg.

Schiller kwam zich hierover met veel drift bij mij beklagen en gebood mij, nimmer meer aan het venster te praten. Hij wilde, dat ik hem dit beloofde.

»Neen," antwoordde ik, »dat wil ik u niet beloven."

»O *der Teufel! der Teufel!* riep hij uit," aan mij durft gij zeggen: »ik wil niet! aan mij, die om uwentwil die verwenschte bestraffing ontvang!

»Het spijt mij, lieve Schiller, dat men u zoo heeft doorgehaald; waarlijk het spijt mij; maar ik wil niets beloven, wat ik gevoel, niet te zullen nakomen."

»En waarom zoudt gij het niet nakomen?"

»Omdat ik dit niet zou kunnen; omdat die gedurige eenzaamheid voor mij eene zoo wreede foltering is, dat het mij onmogelijk zou zijn, niet te spreken en mijnen buurman niet uit te noodigen, om mij te antwoorden. En, indien mijn buurman zweeg, dan zou ik met mijne venstertraliën spreken, ik zou tot de heuvels, die voor mij liggen, tot de vogelen, die in de lucht vliegen, het woord rigten."

»*Der Teufel!* gij wilt het mij dus niet beloven?

»Neen, neen, neen!" riep ik uit.

Nu wierp hij met een vervaarlijk geraas zijn bos sleutels op den grond, en riep herhaalde malen: *der Teufel! der Teufel!* . . . . Eindelijk omhelsde hij mij en deed deze uitboezeming:

»Moet ik dan, om die ellendige sleutels, ophouden, mensch te zijn? Gij, mijnheer, zijt een man, gelijk het behoort, en het doet mij genoegen, dat gij niet wilt beloven, wat gij toch niet zoudt nakomen. Ik voor mij zou hetzelfde doen."

Ik nam de sleutels op, en gaf ze hem terug.

»Deze sleutels," zeide ik hem, »zijn juist zoo ellendig niet, dewijl zij van een braaf korporaal, gelijk gij zijt, geen' onbarmhartigen dievenleider kunnen maken.

»En als ik dacht, dat zij daartoe in staat zouden zijn," antwoordde hij, »dan zou ik ze naar mijne oversten brengen en hun zeggen: indien gij mij geen ander brood wilt geven dan dat van een beul, zoo zal ik gaan bedelen."

Hij haalde zijn doek uit den zak en droogde zijne tranen af; hij sloeg zijne oogen ten Hemel en vouwde zijne handen in de houding eens biddenden zamen. Ik vouwde

mijne handen ook te zamen en bad, even als hij, in stilte. Hij begreep, dat ik voor hem bad, gelijk ik begreep, dat hij 't voor mij deed.

Bij het heengaan zeide hij mij, met eene zachte stem: »wanneer gij in het vervolg met den graaf Oroboni in gesprek zijt, praat dan toch zoo zacht als mogelijk is. Zoodoende zult gij een dubbel goed werk verrigten: mij zult gij het knorren van mijnheer, den bevelhebber, besparen, en, bovendien, voorkomen, dat soms het een of ander gesprek gehoord wordt, een gesprek, dat, als ik het u mag zeggen, toch altijd tot nog meer verbittering van hem, die de magt heeft, om te straffen, zou verstrekken, indien het hem werd overgebragt.

Ik verzekerde hem, dat er nooit een woord van onze lippen kwam, dat iemand, wie hij ook ware, zou kunnen beleedigen.

En, in waarheid, wij hadden geene vermaningen noodig, om voorzigtig te zijn. Twee gevangenen, die met elkander in betrekking komen, weten zeer goed, eene geheimzinnige taal uit te vinden, waarin zij alles kunnen zeggen, zonder door iemand, wie dan ook, verstaan te worden.

LXIX. Hoofdstuk.

Op zekeren morgen kwam ik van de wandeling terug; het was den 7. Augustus. De deur van Oroboni's kamer stond open en Schiller, die mij niet had hooren aankomen, was daar binnen bij hem. Mijne bewakers pogen hunne schreden te verdubbelen, om die deur te sluiten; doch ik

voorkom hen: ik vlieg het vertrek binnen, en werp mij in de armen van Oroboni.

Schiller was radeloos; *der Teufel! der Teufel!* schreeuwde hij en dreigde mij met den vinger; doch de tranen kwamen hem in de oogen, en hij riep snikkende uit: »o mijn God! ontferm u over deze arme jongelingen, over mij en over alle ongelukkigen, Gij, Die zelf zooveel op aarde geleden hebt!"

De beide soldaten weenden ook, en de schildwacht, die in de gang stond, en op het gerucht was toegeschoten, ook deze weende. Oroboni zeide mij: »Silvio! Silvio! deze is een der schoonste dagen van mijn leven!" Ik weet niet, wat ik hem antwoordde; ik was van vreugde en teederheid buiten mij-zelven.

Toen Schiller ons bezwoer, elkander te verlaten en wij ons gedwongen zagen, hem te gehoorzamen, stortte Oroboni een' vloed van tranen en zeide: »zullen wij elkander in deze wereld nimmer wederzien?"

Ik zag hem nimmer weder! Na verloop van eenige maanden was zijne kamer ontruimd, en Oroboni rustte op het, voor mijn venster gelegen, kerkhof.

Sedert het oogenblik, dat wij elkander gezien hadden, was het alsof wij elkander nog vuriger beminden dan te voren, alsof wij elkander nog minder konden missen.

Hij was een schoon jongeling, met een edel voorkomen, maar bleek en ziekelijk. Zijne oogen-alleen waren vol leven. Mijne genegenheid voor hem werd nog vermeerderd door het medelijden, hetwelk zijn mager en bleek voorkomen mij inboezemde; en zoo ging het ook met hem ten opzigte van mij. Beiden gevoelden wij, hoe waarschijnlijk het was, dat een' van ons weldra het ongeluk zou treffen, van zijnen vriend te moeten overleven.

Weinige dagen daarna werd hij ziek. Ik deed niet dan zuchten en voor hem bidden. Nadat hij eenige malen de

koorts had gehad, werd hij een weinig zterker en kon hij aan onze vriendschappelijke gesprekken weder deel nemen. O, hoe troostte het mij, dat ik zijne stem op nieuw mogt hooren!

»Bedrieg u niet," zeide hij mij, het zal voor korten tijd zijn. »Wek uwe zielskracht op, om u op mijn verlies voor te bereiden; boezem mij moed in door uwen moed.

Men ging de muren van onze kamers witten, en wij werden naar de kelders overgebragt. Het ongeluk wilde, dat men ons ver van elkander plaatste. Schiller zeide mij, dat Oroboni zich wèl bevond, doch ik vreesde, dat hij mij de waarheid niet wilde zeggen, en Oroboni's reedz zoo zwakke toestand in die kelders nog zou verergeren.

Ach! had ik te dier gelegenheid ten minste het geluk gehad van mijn waarden Maroncelli bij mij te mogen hebben! Ik hoorde intusschen zijne stem, en wij groetten elkander al zingende, in spijt der ons beknorrende zchildwachten.

In dien tijd kregen wij een bezoek van den eersten stadsdoctor uit Brünn, die welligt gekomen was ten gevolge der berigten, door den bevelhebber naar Weenen opgezonden, wegens onzen zwakken toestand, door het al te geringe voedsel veroorzaakt; of welligt lag de reden van zijne komst daarin, dat er destijds in onze gevangenis de scheurbuik heerschte, die zeer besmettelijk was.

Daar ik de oorzaak van dit bezoek niet wist, verbeelddo ik mij, dat het wegens een nieuwen aanval van Oroboni's ziekte was.

De vrees van hem te zullen verliezen, veroorzaakte mij eene onbeschrijflijke ongerustheid. Ik werd nu door eene zware droefgeestigheid overvallen, en verlangde te zterven. De gedachte van zelfmoord kwam mij op nieuw voor den geest. Ik bestreed ze; maar ik was even als een vermoeid en afgemat reiziger, die, terwijl hij tot

zich-zelven zegt: het is uw pligt, de eindpaal te bereiken," eene onwederstaanbare behoefte gevoelt, om zich op den grond te werpen en uit te rusten.

Men had mij verhaald, dat, niet lang geleden, een oud man uit Bohemen zich in die duistere holen van het leven beroofd had, door zich het hoofd tegen den muur te verbrijzelen. Ik kon de bekooring, om hem na te volgen, maar niet uit mijne zinnen verdrijven, en ik weet niet of mijne razernij niet zoo hoog zou geklommen zijn, indien niet op datzelfde oogenblik eene bloedspuwing mij had doen gelooven, dat mijn dood nabij was. Ik dankte God, dat Hij-zelf mij op deze wijze uit het leven wilde halen, en mij zoodoende van eene wanhopige daad, welke ik, mijn verstand gebruikende, zelf moest doemen, mogt terughouden.

Doch God wilde mij sparen. Deze bloedspuwing verligtte mijne smarten. Ik werd intusschen naar mijnen bovenkerker teruggebragt, en het geluk van daar meer licht te zien, en Oroboni in mijne nabijheid te hebben, verzoende mij weder met het leven.

LXX. Hoofdstuk.

Ik verhaalde hem, welk eene verschrikkelijke droefgeestigheid ik in zijn afwezen gevoeld had, en hij zeide mij, dat ook hij de gedachte van zelfmoord te bestrijden had gehad.

Laten wij gebruik maken, zeide hij, van den korten tijd, die ons op nieuw vergund is geworden, om ons door

de Godsdienst te sterken, laten wij over God spreken en elkander opwekken, om Hem te beminnen! Herinneren wij ons, dat Hij de regtvaardigheid, de wijsheid, de goedheid, de schoonheid-zelve, dat Hij dat alles is, waarin wij altijd zooveel edels en bekoorlijks gevonden hebben! In waarheid, ik verzeker u, de dood is mij nabij. Ik zal u eeuwig dankbaar zijn, als gij het uwe zult bijdragen, om mij in deze laatste dagen zoo godsdienstig te doen worden, als ik gedurende mijn geheele leven had moeten zijn."

In het vervolg liepen onze gesprekken over niets anders dan over de christelijke wijsbegeerte en over het vergelijken van deze met het armzalige van de leer der zinnelijkheid (sensualistica). Wij verhengden ons beiden, dat wij tusschen het Christendom en de rede zooveel overeenstemming bespeurden; wij zagen beiden in, dat, bij de vergelijking der verschillende Evangelische gemeenten, de Katholijke Kerk de eenige is, die de proef kan doorstaan, en dat hare leer de zuiverste grondstellingen, de reinste zedekunde en geene ellendige bijzaken, of vruchten der menschelijke onwetendheid bevat.

»Indien wij eens, door eenig toeval, waartoe echter weinig vooruitzigt bestaat, in den schoot der maatschappij terugkeerden, »zeide Oroboni," zouden wij dan kleingeestig genoeg zijn, om het Evangelie niet te belijden, en er ons aan stooren, indien iemand zich mogt verbeelden, dat de gevangenschap onze zielskracht verminderd heeft, en wij slechts door bloodhartigheid vaster in het geloof zijn geworden?

»Mijn lieve Oroboni! »zeide ik hem," »uwe vraag ontdekt mij uw antwoord, en dit is ook het mijne. Het is het toppunt van laagheid, een slaaf te wezen van de oordeelvellingen der menschen, als men de overtuiging heeft,

dat zij valsch zijn; en ik geloof niet, dat een van ons beiden ooit zoo laag zou kunnen wezen."

In deze uitboezemingen van het hart beging ik een misslag. Ik had Guiliano gezworen, dat ik nimmer zijn' waren naam zou noemen, alware het ook, dat ik de betrekkingen, die tusschen ons beiden bestaan hadden, aan iemand bekend maakte; en nu deed ik zulks aan Oroboni, en zeide hem: »in de wereld zou mij zoo iets nooit uit den mond zijn gevallen, maar hier zijn wij in het graf, en, al mogt gij er ook uitkomen, dan toch weet ik, dat ik mij op u kan verlaten."

Die edele ziel zweeg.

»Waarom antwoordt gij mij niet? vroeg ik hem.

Eindelijk begon hij mij ernstig te berispen over het schenden van het geheim, en zijn verwijt was billijk. Hoe innig de vriendschap ook zijn moge, hoe hecht zij door de deugd geworden zij, nimmer kan zij zulk eene schennis wettigen.

Maar, dewijl ik nu dezen misslag toch eenmaal begaan had, wist Oroboni er voor mij nut uit te trekken. Hij had Guiliano gekend, en kende ook verscheiden loffelijke trekken uit zijn leven. Hij verhaalde mij die, en zeide: »deze man heeft zoo dikwerf als christen gehandeld, dat hem zijne ongodsdienstige woede onmogelijk tot aan het graf kan bijblijven. Laat ons hopen en vertrouwen, dat het zoo moge wezen! En gij, Silvio! zie wel toe, dat gij hem zijne kwade luimen van harte vergeeft, en bid voor hem!"

Zijne woorden waren mij heilig.

LXXI. Hoofdstuk.

Mijne gesprekken met Oroboni, met Schiller of anderen konden mij den langdurigen tijd van vier en twintig uren slechts voor een klein gedeelte opkorten, en niet zelden gebeurde het, dat ik den eerstgenoemde volstrekt niet kon te spreken krijgen.

Wat deed ik nu in eene zoo groote eenzaamheid?

Ziehier, hoe ik in die dagen mijn tijd sleet: met het aanbreken van den dag stond ik op, en, boven op mijne tafel geklommen, omklemde ik de venster-traliën, en deed mijn gebed. Oroboni bevond zich dan reeds aan zijn venster, of liet zich althans niet lang wachten. Wij wisselden onzen ochtendgroet en gingen dan voort met onze gedachten in stilte tot God te verheffen. Zoo verschrikkelijk als onze kerkers waren, even verrukkelijk was het schouwspel, dat zich daar buiten aan ons oog vertoonde. Het gezigt van den schoonen Hemel en van het land, dat gewoel in de verte van levende wezens in het dal, het gesnap der boerinnen, haar lagchen en zingen, alles verhengde ons en deed ons met wellust de tegenwoordigheid gevoelen van Hem, Die zoo grootsch in zijne goedheid is, en Dien wij zoo noodig hadden.

Vervolgens kwam het morgenbezoek der wachten, die in de kamer eens rond keken, om te zien, of alles wel in orde was, en die mijne keten schakel voor schakel onderzochten, teneinde zich verzekeren, dat zij niet door eenig toeval, of eenige kwaadwilligheid, gebroken was, of liever zij deden dit onderzoek alleen, om de voorschriften der kerkertucht stiptelijk na te komen, want voor het verbreken van de keten was geene mogelijkheid. Was het de

dag, dat de geneesheer plagt te komen, dan vroeg Schiller, of wij hem wilden spreken en teekende het aan.

Als de ronde gedaan was, dan kwam Schiller terug, vergezeld van Kunda, die met het schoonmaken der kamers belast was.

Eenige oogenblikken later bragt men ons het ontbijt, dat is: een half kommetje roodkleurige soep en drie zeer dunne sneedjes brood; ik at het brood op, maar de soep liet ik staan.

Daarna begaf ik mij aan de studie. Maroncelli had verscheiden boeken uit Italië medegebragt, en onze overige lotgenooten hadden hetzelfde gedaan, de een veel, de ander weinig, zoodat alles te zamen genomen een tamelijk goed bibliotheekje uitmaakte. Bovendien hoopten wij het door ons eigen geld nog te kunnen vergrooten. Er was nog geen antwoord van den Keizer gekomen wegens de door ons gevraagde vergunning, om onze boeken te mogen lezen en nog anderen aan te koopen; doch, in afwachting van dit antwoord, stond de Gouverneur van Brünn ons voorloopig toe, dat wij ieder twee boeken bij ons mogten hebben, welke wij naar willekeur konden verwisselen.

Tegen negen ure kwam de bevelhebber, vergezeld van den geneesheer, wanneer wij dezen gevraagd hadden.

Nu bleef mij nog eenige tijd voor de studie over, tot elf ure en dan was het etenstijd.

Van dien tijd af tot zonne-ondergang toe had ik geene bezoeken meer af te wachten, en kon dus weder studeren. Dan kwamen Schiller en Kunda mij schoon water brengen, en een oogenblik later kwam de bevelhebber met eenige wachtsoldaten de avondronde doen, en mijne kamer en kluisters onderzoeken.

In den loop van den dag, vóór of na het middagmaal, al naar het goedvinden der bewakers, was een uur voor de wandeling bestemd.

Na het genoemde avondbezoek, begonnen Oroboni en ik onze gesprekken, en dan konden wij ons ook het langst met elkander onderhouden. Het gebeurde ook wel, dat wij elkaêr 's morgens of onmiddelijk na het eten spraken, maar dan was het doorgaans voor zeer korten tijd.

Somwijlen waren onze schildwachten zoo goedertieren, dat zij ons zeiden: »een weinig zachter, mijne heeren! anders zou de straf op ons vallen."

Op andere tijden veinsden zij, niet op te merken, dat wij spraken; als zij dan den serjant zagen opdagen, dan verzochten zij ons, stil te zwijgen, totdat hij vertrokken was, en naauwelijks had deze zich verwijderd, of zij zeiden tot ons: »nu kunt gij weder voortgaan, mijne heeren! maar toch zoo zacht als mogelijk is."

Eenigen dezer soldaten waren soms zoo stout, dat zij zelfs met ons in gesprek kwamen, onze vragen beantwoordden, en ons eenig berigt uit Italië mededeelden.

Op zekere gesprekken gaven wij geen ander antwoord, dan dat wij hen verzochten, te zwijgen. Het was natuurlijk, dat wij in twijfel stonden of al hunne woorden uitboezemingen van een opregt hart, dan wel kunstgrepen waren, om ons uit te hooren. Doch ik ben meer genegen, om te gelooven, dat deze menschen het goed met ons meenden.

LXXII. Hoofdstuk.

Op zekeren avond hadden wij zeer toegevende schildwachten, zoodat Oroboni en ik ons geene moeite gaven, om zacht te spreken. Maroncelli, die in zijnen onderaard-

schen kerker tegen het venster was opgeklouterd, hoorde ons en onderscheidde mijne stem. Het was hem niet mogelijk, zich te bedwingen, en hij deed mij al zingende zijnen groet geworden. Hij vroeg mij, hoe ik mij bevond, en gaf mij in de teederste bewoordingen zijn verdriet te kennen, dat het ons niet vergund was geworden, bij elkander geplaatst te zijn. Deze vergunning had ik ook gevraagd, maar noch de bevelhebber van Spielberg, noch de Gouverneur van Brünn had de magt, om dit toe te staan. Men had den Keizer ons wederzijdsch verlangen te kennen gegeven, en tot nu toe was daarop nog geen antwoord gekomen.

Behalve die enkele keer, dat wij elkander op bovengenoemde wijze groetten, had ik meermalen zijn gezang gehoord, zonder nogtans de woorden te verstaan, en dan nog voor slechts weinige oogenblikken, dewijl men hem niet liet voortgaan.

Doch ditmaal zong hij veel luider, hij werd niet zoo spoedig gestoord, en ik verstond alles. Er zijn geene woorden, om de aandoeningen, welke ik toen gevoelde, te beschrijven.

Ik antwoordde, en wij vervolgden ons gesprek omtrent een vierendeel uurs lang. Eindelijk werden de schildwachten op den wal afgelost, en door anderen, die niet zoo medelijdend waren, vervangen. Wij maakten ons, wel is waar, gereed, om ons gezang te hervatten, doch men begon zoo razend te schreeuwen en te vloeken, dat wij ons verpligt zagen, te zwijgen.

Ik stelde mij voor, hoe Maroncelli reeds zoo langen tijd in dezen kerker, die zooveel slechter dan de mijne was, zat te versmachten; ik verbeeldde mij, hoe droefgeestig hij daar dikwijls moest zijn, en hoeveel zijne gezondheid daardoor zou lijden, en nu werd ik diep bewogen.

Eindelijk kon ik weenen, doch de tranen lenigden mijne smart niet. Ik kreeg zware hoofdpijn en hevige koortsen. Ik kon mij niet op de been houden, en wierp mij op mijn stroozak neder. Mijn krampachtige toestand werd erger, en ik leed geweldige pijnen op de borst. Ik dacht, dien nacht te zullen sterven.

Den volgenden dag was de koorts geweken, en met mijne borst was het beter; doch het was alsof ik vuur in mijne hersenen had . . . ik kon naauwelijks mijn hoofd bewegen, of ik gevoelde hevige pijnen.

Ik maakte Oroboni met mijn toestand bekend. Ook hij gevoelde zich erger dan gewoonlijk.

»Mijn vriend!" zeide hij, »de dag is niet ver af, dat een van ons beiden niet meer aan het venster zal kunnen komen. Elke keer dat wij elkander groeten, kan het voor de laatste maal zijn. Dat ieder van ons zich dan gereed houde, om te sterven, of om zijnen vriend te overleven."

Zijne stem duidde aan, dat hij bewogen was, en ik kon hem niet antwoorden. Na een oogenblik zwijgens hervatte hij:

Gelukkig voor u, dat gij het Hoogduitsch verstaat! Gij zult ten minste kunnen biechten! Ik heb verzocht om een Priester, die het Italiaansch verstaat; doch men zeide mij, dat die niet te vinden was. Maar God kent mijne begeerte, en sedert ik te Venetië gebiecht heb, geloof ik waarlijk niets meer te hebben, dat mijn geweten bezwaart."

»Ik heb te Venetië ook gebiecht," antwoordde ik," met een hart vol wrok en afkeer, en ik zou beter gedaan hebben, indien ik de Sacramenten geweigerd had. Doch zoo men mij nu een Priester vergunt, dan zal ik, dit verzeker ik u, eene hartelijke biecht spreken en aan allen vergiffenis schenken."

»De Hemel zegene u," riep hij uit, gij geeft mij eene groote troost. Laat ons beiden, ach ja, laat ons beiden al het mogelijke doen, om voor eenwig in de zaligheid vereenigd te zijn, gelijk wij hier in de dagen van ellende vereenigd waren!"

Den volgenden dag wachtte ik hem aan het venster, doch hij kwam niet. Ik hoorde van Schiller, dat hij ernstig ziek lag.

Na verloop van acht of tien dagen bevond hij zich iets beter, en kwam mij weder naar gewoonte groeten. Ik was wel ongesteld, doch kon mij echter op de been houden. In dezen afwisselenden staat van beter en erger bragt ik zoowel als hij nog verscheiden maanden door.

LXXIII. Hoofdstuk.

Ik bleef zoo voortsukkelen tot den 11. Januarij, 1823. Op den morgen van dien dag stond ik met ligte hoofdpijn op, en ik gevoelde een zekeren aanleg tot bezwijming. Mijne beenen beefden mij onder het lijf, en niet dan met moeite kon ik adem halen.

Oroboni was sedert twee of drie dagen ook zieker geworden, en kon het bed niet meer verlaten.

Men brengt mij de soep; ik gebruik er een lepel van en val geheel buiten kennis op den grond neder. Eenigen tijd daarna zag de schildwacht van de gang, bij toeval, door het luikje van mijne deur; daar hij mij op den grond zag liggen, met de omgeworpen soepkom naast mij, zoo geloofde hij, dat ik dood was, en riep Schiller.

Ook kwam de bevelhebber; dadelijk werd de geneesheer geroepen, en men legde mij te bed. Niet dan met veel moeite kwam ik tot mij-zelven.

De geneesheer zeide, dat ik niet buiten gevaar was, en deed mij mijne kluisters afnemen. Hij schreef mij een, ik weet niet welk, hartsterkend geneesmiddel voor, doch mijne maag kon niets inhouden. Mijne hoofdpijn nam op eene schrikverwekkende wijze toe.

Men gaf er dadelijk aan den Gouverneur berigt van, en deze zond een koerier naar Weenen, om te vernemen, hoe men mij moest behandelen. Het antwoord hield in, dat men mij niet naar de ziekenzaal moest brengen, maar dat men mij in mijne gevangenis-zelve evenzoo moest verzorgen, alsof ik mij in de ziekenzaal bevond. Bovendien werd de bevelhebber gemagtigd, om mij uit zijne eigen keuken eten te verschaffen, zoo lang mijne ziekte met die hevigheid voortduurde.

Deze laatste beschikking was aanvankelijk voor mij van geen nut, dewijl ik geen spijs of drank kon gebruiken. Gedurende eene geheele week werd mijn toestand bedenkelijker, en ik was dag en nacht ijlende.

Kral en Kubitzky werden mij tot oppassers gegeven, en beiden dienden mij met liefde.

Zoo vaak ik een weinig bij mijn verstand was, dan riep Kral mij toe: »Vertrouw op God; God-alleen is goed!"

»Bid voor mij," antwoordde ik, »niet dat hij mij doe herstellen, maar dat Hij mijne smarten en dood als eene voldoening voor mijne zonden gelieve aan te nemen."

Hij spoorde mij aan, om de Sacramenten te verzoeken.

»Dat ik ze nog niet verzocht heb," antwoordde ik hem, »moet gij aan mijne zwakheid van hoofd toeschrijven; doch het zal voor mij een groote troost zijn, ze te mogen ontvangen."

Kral bragt mijne woorden aan den bevelhebber over, en men liet den kapelaan der gevangenis komen.

Ik sprak mijne Biecht, ik ontving de H. Communie en het Laatste Oliesel. Ik was over dien Priester zéér voldaan; zijn naam was Sturm. Zijne aanmerkingen over Gods regtvaardigheid, over de onregtvaardigheid der menschen, over den pligt, om aan allen vergeving te schenken, over de ijdelheid van al het aardsche, waren geene alledaagsche zaken; zij droegen het kenmerk van een verheven en beschaafden geest, en getuigden van een warm gevoel der ware liefde jegens God en den naaste.

LXXIV. Hoofdstuk.

De poging, welke ik deed, om de Sacramenten met stichting te ontvangen, scheen mijne levenskracht te zullen uitputten; maar, integendeel, zij werkte weldadig op mijn gestel, dewijl zij mij in een staat van bewusteloosheid deed vervallen, die eenige uren aanhield en mij verkwikte.

Bij mijn ontwaken gevoelde ik mij een weinig verligt, en, Schiller en Kral bij mij ziende, nam ik hen bij de hand, en bedankte hen voor hunne zorgvuldigheid.

Schiller zeide mij: »mijn oog is geoefend in het zien van zieken, en ik zou durven wedden, dat gij er niet aan zult sterven."

Dunkt u niet;" vroeg ik hem, »dat gij mij daar eene kwade voorspelling doet?"

O neen!" antwoordde hij; »de ellenden des levens zijn

groot, dit is waar, doch hij, die ze met edelaardigheid en nederigheid weet te dragen, wint altijd iets met te leven;" en, vervolgde hij, »als gij in het leven blijft, hoop ik, dat gij binnen weinige dagen een grooten troost zult ontvangen. Gij hebt verzocht, den Heer Maroncelli te zien, niet waar?"

»Dat heb ik reeds zoo dikwerf, en te vergeefs verzocht, ik durf het niet meer hopen."

»Blijf steeds hopen, mijnheer, en herhaal uw verzoek."

Ik deed dit nog dienzelfden dag. De bevelhebber zeide mij ook, dat ik moest hopen, en voegde er bij, dat het waarschijnlijk was, dat Maroncelli mij niet alleen zou mogen zien, maar dat ik hem zelfs als oppasser, en naderhand als onafscheidelijk medgezel zou bekomen.

Daar wij, staatsgevangenen, allen, de een meer, de andere minder, in een ziekelijken toestand verkeerden, had de Gouverneur, te Weenen verlof gevraagd, om ons allen twee aan twee te mogen plaatsen, teneinde de een den ander zou kunnen helpen.

Ik had ook de vergunning verzocht, om aan mijne familie het laatste vaarwel te schrijven.

Tegen het einde van de tweede week kwam er beslissing in mijne ziekte, en het gevaar verdween.

Ik was reeds begonnen, mijne legerstede te verlaten, toen, op zekeren morgen, de deur geopend wordt, en ik den bevelhebber, Schiller en den geneesheer verheugd zie binnentreden. De eerstgenoemde komt naar mij toe, en zegt: »wij hebben de vergunning bekomen, om u Maroncelli als kameraad te geven, en u een brief aan uwe ouders te mogen laten schrijven."

De plotselinge vreugde benam mij het ademhalen, en de arme bevelhebber, die door zijne goedhartige drift eene onvoorzigtigheid begaan had, achtte mij verloren.

Toen ik weder tot mij-zelven was gekomen en ik mij de gebragte tijding herinnerde, verzocht ik, mij toch onverwijld in het genot van zulk een groot geluk te stellen. De geneesheer gaf zijne toestemming, en Maroncelli werd mij in de armen gevoerd.

O, welk een oogenblik was dit voor ons! »Gij leeft dan nog?" riepen wij beiden te gelijk uit. »O vriend! o broeder! Welk een gelukkigen dag hebben wij nog mogen beleven! Dank zij God voor dit geluk!"

Maar onze vreugde, die onbeschrijflijk groot was, ging gepaard met een niet minder groot medelijden. Mij in een zoo vervallen staat van gezondheid te zien, moest Maroncelli minder treffen, dan zijn toestand mij trof; hij wist, welk eene zware ziekte ik had doorgestaan: doch ik, hoezeer ik ook vermoedde, dat hij geleden zou hebben, ik stelde mij echter niet voor, dat hij derwijze zou veranderd zijn. Hij was naauwelijks te herkennen. Zijn weleer zoo schoon, zoo bloeijend gelaat was door smart, door honger en de slechte lucht van zijn duisteren kerker uitgeteerd.

Met dat al was het voor ons een groote troost, dat wij elkander mogten zien en spreken, en nu eindelijk bij elkaêr mogten blijven. O hoeveel, hadden wij elkander te zeggen, te herinneren en mede te deelen! Hoe zoet was het, zamen te kunnen weenen! Welk eene overeenstemming in al onze denkbeelden! Welk een genoegen, dat wij op het punt van Godsdienst zoo eenstemmig dachten! dat wij, wel is waar, de onwetendheid en onbeschaafdheid beiden evenzeer haatten, maar toch niemand haat toedroegen; dat wij met de onwetenden en onbeschaafden medelijden hadden, en voor hen baden!

LXXV. Hoofdstuk.

Men bragt mij een blad papier en schrijfgereedschap, om aan mijne ouders te schrijven.

Daar de vergunning eigenlijk aan een stervende, die zijner familie het laatste vaarwel wil toebrengen, was gegeven, vreesde ik, dat mijn brief, die nu van een anderen inhoud werd, niet verzonden zou worden. Ik bepaalde mij dus hierbij, dat ik mijne ouders, broeders en zusters op het teederste smeekte, zich in mijn lot gelaten te gedragen, hen verzekerende, dat ik, voor mij, welte-vreden was.

Deze brief werd echter verzonden, gelijk ik naderhand, toen ik na zoovele jaren het vaderlijk huis wederzag, vernomen heb. Deze was ook de eenige, dien het mijnen lieven ouders, gedurende al dien tijd mijner gevangenschap, gelukte, van mij te ontvangen. Ik heb er nimmer een van hen bekomen, want die, welke zij mij schreven, werden altijd te Weenen opgehouden. Mijne overige lotgenooten waren insgelijks van alle betrekking met hunne familiën verstoken.

Ontelbare malen verzochten wij de gunst, om ten minste papier en schrijfgereedschap te mogen hebben, teneinde ons op de studie te kunnen toeleggen, en ook, om van ons geld gebruik te mogen maken, tot het aankoopen van boeken. Wij werden niet verhoord.

Intusschen bleef de Gouverneur ons toestaan, de boeken, welke wij hadden, te gebruiken.

Ook had hij de goedheid, om ons voedsel een weinig te verbeteren; doch, helaas! dit was van korten duur. Hij had toegestaan, dat men onze spijzen, in plaats van

in de gevangenhuis-keuken, in die van den bevelhebber toebereidde, en daartoe had hij eenig geld aangewezen. Deze beschikkingen werden, wel is waar, niet goedgekeurd, maar, zoolang de weldaad voortdnurde, vond ik er toch veel verzachting bij. Ook Maroncelli werd iets sterker, voor den ongelukkigen Oroboni was het reeds te laat.

De laatstgenoemde had eerst den Advokaat Solera bij zich, later den Priester Don Fortini.

Toen wij, in al de kerkers, twee aan twee, geplaatst waren, werd ons het verbod, om aan de vensters te spreken, op nieuw aangekondigd, met bedreiging van den overtreder weder alléén te zullen zetten. Om de waarheid te zeggen, gingen wij het verbod soms in zooverre te buiten, dat wij elkander groetten, doch lange gesprekken werden er niet meer gehonden.

Het karakter van Maroncelli stemde met het mijne volkomen overeen. Zijn moed schraagde den mijnen. Werd een van ons beiden door droefheid of gramstorigheid tegen de gestrengheden van ons lot aangegrepen, dan wist zijn vriend hem door eenige scherts of gepaste redeneringen op te beuren, en een vriendelijke glimlach was altijd in staat, om onze smarten te lenigen.

Zoolang wij boeken hadden, hoezeer wij die reeds ook al dikwerf herlezen hadden, en wij ze bijna van buiten kenden, bleven zij toch een aangenaam voedsel voor den geest, dewijl zij ons aanleiding gaven tot het maken van altijd nieuwe navorschingen, vergelijkingen, beoordeelingen, teregtwijzingen enzv. Een groot gedeelte van den dag bragten wij door met ieder voor zich-zelven in stilte te lezen, of met overdenkingen, terwijl de etens- en wandeltijd, gelijk ook de gansche avond, tot praten bestemd werd.

Maroncelli had in zijnen onderaardschen kerker vele zeer fraaije verzen gemaakt. Hij deelde ze mij mede, en vervaardigde er nog anderen. Ook ik maakte er, welke ik op mijne beurt opzegde, en ons geheugen werd geoefend, om dat alles te onthouden. Zoodoende bekwamen wij eene bewonderenswaardige vaardigheid in voor de vuist lange gedichten te maken, die te beschaven, in het oneindige te polijsten, en tot een zoo hoogen trap van volmaaktheid te brengen, als ons mogelijk geweest zou zijn, indien wij ze geschreven hadden. Op deze wijze maakte Maroncelli van lieverlede vele duizenden Lyrische en Epische verzen, welke hij allen in het geheugen hield. Ik vervaardigde mijn treurspel Leoniero da Dertona en vele andere stukken.

LXXVI. Hoofdstuk.

Nadat Oroboni gedurende den winter en de lente veel had geleden, gevoelde hij zich in den zomer nog veel slimmer: hij gaf bloed op en werd waterzuchtig.

Ik laat het aan ieder te denken over, hoe groot onze smart was, toen hij zoo digt in onze nabaheid wegkwijnde, zonderdat wij dien wreeden muur konden doorbreken, die ons verhinderde, hem te zien, en hem onze goede diensten te bewijzen.

Schiller bragt ons berigt wegens zijnen toestand. De ongelukkige jongeling leed verschrikkelijk, doch zijn moed bleef onwrikbaar. Hij ontving de geestelijke hulp van den kapelaan, die bij geluk de Fransche taal verstond

Hij stierf op zijnen naamdag, den 13. Junij, 1823.

Weinige uren voordat hij den geest gaf, sprak hij over zijn tachtigjarigen vader; hij werd diep geroerd en weende; doch weldra herstelde hij zich en zeide: »maar waarom beween ik den gelukkigsten mijner dierbaren, daar hij op het punt staat van mij in het verblijf des eeuwigen vredes te volgen?"

Zijne laatste woorden waren deze: »ik vergeef al mijne vijanden van harte."

Don Fortini, zijn vriend van kindsbeen af, een man geheel Godsdienst en liefde, sloot hem de oogen.

Arme Oroboni! Welk eene koude huivering stroomde ons door de aderen toen men ons de tijding bragt, dat hij niet meer was; . . . . toen wij de stemmen en voetstappen van hen, die het lijk kwamen halen, hoorden, en uit ons venster de kar zagen, waarmede hij naar de begraafplaats gebragt werd! Deze kar werd door twee gewone gevangenen getrokken; eene wacht van vier man volgde haar. Onze oogen vergezelden den treurigen lijkstoet tot aan het kerkhof. Men kwam daar aan, en hield stil in een hoek. . . . hier was het graf.

Eenige oogenblikken later zagen wij de kar, de gevangenen en de wacht terugkeeren. Een van deze was Kubitzky. Hij zeide mij: (eene edele en in een onbeschaafd mensch opmerkelijke gedachte) »Ik heb de plaats, waar hij begraven ligt, zeer juist opgenomen, zoodat, indien, te eeniger tijd, een van zijne bloedverwanten of vrienden de vergunning mogt verkrijgen, om zijn stoffelijk overschot naar zijn vaderland te brengen, men zou weten, waar het zich bevindt."

Hoe dikwerf had Oroboni, wanneer hij door het venster op het kerkhof zag, mij gezegd: »ik dien mij aan het denkbeeld van daar eene prooi der verrotting te worden, gewoon te maken; en evenwel moet ik erkennen, dat dit

denkbeeld mij schrik aanjaagt. Het komt mij voor, dat men in deze gewesten niet zoo goed moet begraven liggen, als in ons dierbaar schiereiland."

Dan begon hij te lagchen en zeide: »hoe kinderachtig! Als een kleed versleten is en afgelegd moet worden, wat doet het er dan toe, waar men het nederwerpt?"

Op eene andere keer zeide hij: »ik bereid mij voor tot den dood; doch het sterven zou mij minder moeite kosten, indien ik nog eenmaal onder het vaderlijk dak mogt terug keeren, mijnen vader de knieën mogt omhelzen, zijnen zegen ontvangen en dan . . . . den geest geven!

Dan slaakte hij eene zucht en vervolgde: »indien deze kelk niet kan voorbijgaan, o mijn God! dat uw wil dan geschiede!"

Den laatsten morgen zijns levens zeide hij nog, terwijl hij een Kruisbeeld, hetwelk Kral hem aanbood, kuste:

»Gij, die God-zelf waart, Gij gevoeldet toch een afschrik van den dood en zeidet: *si possibile est*, *transeat a me calix iste!* (indien het mogelijk is, dat dan deze beker van mij ga!); o vergeef het mij, als ik hetzelfde zeg, doch ik herhaal ook uwe daaropvolgende woorden: *verumtamen non sicut ego volo*, *sed sicut tu!* (niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt!)"

LXXVII. Hoofdstuk.

Na het overlijden van Oroboni werd ik op nieuw ziek. Ik dacht mijn' ontslapen vriend weldra te zullen volgen, en ik verlangde het. Maar, zou ik mij zonder diepe smart van Maroncelli hebben kunnen scheiden?

Wanneer hij op zijn stroozak zat te lezen of te dichten, of welligt, even als ik, zich door deze bezigheden veinsde te verstrooijen, maar, indedaad onze rampen overpeinsde, dan zag ik hem dikwerf met angstgevoel aan, en dacht bij mij-zelven: hoe verdrietig zal u het leven vallen, wanneer de adem des doods mij zal hebben weggemaaid, wanneer gij mij uit deze kamer zult zien wegdragen, en gij, naar het kerkhof heenstarende, zult zeggen: »ook Silvio ligt daar!" Dan werd ik bewogen met het lot van mijnen ongelukkigen vriend, die mij welligt overleven zou, en ik bad, dat hij toch een' anderen vriend mogt vinden, in staat, om hem, even als ik gedaan had, te waardeeren; of wel, dat God mijne folteringen mogt verlengen, en mij de zoete taak mogt laten behouden, om de rampen van dezen ongelukkige te verzachten, door ze met hem te deelen.

Ik zal niet aanteekenen, hoe dikwerf mijne ongesteldheden verdwenen en terugkeerden. Maroncelli verzorgde mij daarin, als de teederste broeder. Wanneer hij begreep, dat het spreken mij niet dienstig was, dan sprak hij geen enkel woord; zag hij, dat zijne gesprekken mij konden opbeuren, dan wist hij altijd onderwerpen te vinden, die geschikt waren voor de gemoedsgesteldheid, waarin ik mij op die oogenblikken bevond; nu eens gaf hij een weinig toe, dan weder poogde hij mij langzamerhand in eene andere stemming te brengen. Ik heb nimmer een edeler ziel gekend, en zelden zoo edel als hij. Eene groote liefde voor de regtvaardigheid, eene groote lijdzaamheid, een groot vertrouwen in 's menschen deugd en de hulp der Voorzienigheid, een levendig gevoel voor het schoone in alle kunsten en wetenschappen, eene rijke verbeelding in de dichtkunst, en al de beminnelijkste gaven van het verstand en het hart vereenigden zich, om hem mij dierbaar te maken.

Ik vergat intusschen Oroboni niet: dagelijks treurde ik om zijnen dood; maar dikwerf werd mijn hart verheugd bij de gedachte, dat die geliefde, thans vrij van alle rampen en in den schoot der Godheid, het onder zijne genoegens moest rekenen, mij met een vriend vereenigd te zien, die met hem in liefde evenaarde.

Het was alsof eene geheime stem mij de verzekering gaf, dat Oroboni zich niet meer in de plaats der zuivering bevond; met dat al bleef ik steeds voor hem bidden. Dikwijls droomde ik, dat ik hem voor mij bidden zag, en dan wenschte ik mij gaarne te overtuigen, dat deze droomen geen louter toeval waren, maar wezenlijke geestverschijningen, welke God toeliet, om mij te troosten. Het zou belagchelijk zijn, indien ik hier verhaalde, hoe levendig die droomen waren, en welk een wezenlijk genoegen zij geheele dagen lang bij mij nalieten.

Mijne godsdienstige gevoelens en mijne vriendschap met Maroncelli lenigden intusschen al meer en meer mijne rampen; slechts één denkbeeld joeg mij schrik aan, en dat was de mogelijkheid, dat die ongelukkige, wiens gezondheid reeds zeer gekrenkt, hoewel van een minder dreigend gevaar dan de mijne was, welligt nog vóór mij ten grave zou kunnen dalen. Als hij ziek werd, dan beefde ik; zag ik, dat hij zich beter bevond, dan was het voor mij een feestdag.

Deze vrees van hem te zullen verliezen, deed mijne genegenheid voor hem hoe langer hoe meer toenemen; en die zelfde vrees had ook bij hem dezelfde uitwerking.

ô, Er ligt zooveel streelends in die afwisselingen van vrees en hoop, wanneer het iemand geldt, die de eenige is, die ons overblijft! Ons lot was zeker zoo ellendig, als het hier op aarde zijn kan, en toch waren die onbegrensde hoogachting en liefde, welke wij elkander toe-

droegen, in staat, om ons een soort van geluk te verschaffen, waarvan wij het weldadige zeer goed gevoelden.

LXXVIII. Hoofdstuk.

Ik had wel gewenscht, dat men ons den kapelaan, over wien ik, tijdens mijne eerste ziekte, zoo wel tevreden geweest was, als biechtvader gegeven had, en dat wij hem van tijd tot tijd hadden mogen zien, ook zonder bedenkelijk ziek te zijn. Doch, in plaats van hem dezen last op te dragen, bestemde de Gouverneur voor ons een Augustijner, met name Pater Battista, tot zoolang zijne benoeming te Weenen bevestigd, of een ander in zijne plaats aangesteld werd.

Ik vreesde bij deze ruiling te zullen verliezen, doch ik bedroog mij. Pater Battista was een engel van liefde; zijne wijze van doen was zeer beschaafd en zelfs bevallig; hij sprak met diepe kennis over de pligten van den mensch.

Wij verzochten hem, ons dikwerf te komen bezoeken. Hij deed zulks elke maand en, als hij kon, meermalen. Hij bragt ons, met toestemming van den Gouverneur, ook eenige boeken; en hij zeide ons, uit naam van zijnen Abt, dat de gansche boekerij van het klooster te onzer beschikking was. Dit zou, indien het langer geduurd had, een groot geluk voor ons geweest zijn; — evenwel hadden wij er verscheiden maanden het genot van.

Na de Biecht bleef hij een geruimen tijd met ons praten, en al zijne gesprekken droegen het kenmerk van een regtschapen, edele ziel, die geheel doordrongen was van

's menschen grootheid en heiligheid. Wij hadden het geluk, omtrent een jaar lang zijne inlichtingen en genegenheid te mogen genieten, en hij bleef zich altijd gelijk. Nooit ontglipte hem een woord, dat hem van staatkundige, aan zijne bediening vreemde, inzigten zou hebben kunnen verdacht maken. Nooit kwetste hij de kieschheid in punten van teederen aard.

Om de waarheid te zeggen, hield ik hem aanvankelijk verdacht; ik verwachtte, dat wij hem zijn scherp verstand zouden zien gebruiken tot het doen van ongepaste navorschingen. In een staatsgevangene is zulk een mistrouwen niet dan zeer natuurlijk; maar, ô, wat troost gevoelt men, als dit mistrouwen verdwijnt, en men in den tolk van God geen anderen ijver ontdekt, dan dien voor de zaak van God en van de menschheid!

Hij bezat eene, hem geheel eigene en zeer krachtige wijze van troosten. Wanneer ik mij, bijvoorbeeld, van wrevel en gramstorigheid over de gestrengheden der kerkertucht beschuldigde, dan onderhield hij mij eenige oogenblikken over de deugd van met kalmte te lijden, en vergeving te schenken; vervolgens begon hij mij de ellenden van andere levensomstandigheden, die van de mijnen verschilden, met de hoogste kleuren te schetsen. Hij had reeds een geruimen tijd zoowel in steden als op het land gewoond; hij had aanzienlijken en geringen gekend, en over de onregtvaardigheid der menschen diep nagedacht: hij wist de driften en zeden van elken stand der maatschappij met zeer veel juistheid te beschrijven. Overal toonde hij mij sterken en zwakken, onderdrukkers en onderdrukten aan; overal deed hij mij de noodzakelijkheid zien, om of onze medemenschen te haten, of hen uit eene edelmoedige inschikkelijkheid en medelijden te beminnen. De voorbeelden, welke hij mij verhaalde, teneinde mij onder het oog

te brengen, hoe algemeen de tegenspoed is, en welke goede gevolgen deze kan opleveren, hadden niets buitengewoons, en deden zich als van zelve op; doch hij wist ze met zulke juiste en krachtige woorden uit te drukken, dat de daaruit af te leiden gevolgtrekkingen zich onwederstaanbaar aan mijnen geest opdrongen.

O ja! zoo dikwerf ik die liefderijke berispingen en edele raadgevingen gehoord had, dan gloeide mijn hart van liefde voor de deugd, dan verfoeide ik niemand meer, dan zou ik voor den minsten mijner medemenschen het leven hebben opgeofferd, dan dankte ik God, dat ik mensch was.

Ach! hoe ongelukkig is hij, die het verhevene van de Biecht niet kent! Hoe ongelukkig hij, die, om geen alledaagsch mensch te schijnen, zich verpligt acht, haar met versmading te beschouwen! Het is niet waar, dat, dewijl ieder genoegzaam weet, dat men braaf moet zijn, het nutteloos is, zich dit te hooren zeggen; het is niet waar, dat eigen opmerkingen en het lezen van nuttige boeken voldoende zijn. Neen, het levend woord van een' mensch heeft eene kracht, welke men in goede boeken en eigen opmerkingen te vergeefs zou zoeken; het gemoed wordt er dieper door bewogen, en de daardoor te weeg gebragte indrukselen zijn duurzamer. In de taal van den met ons sprekenden broeder is een leven en eene toepasselijkheid, die in onze eigen denkbeelden en in boeken niet te vinden zijn.

LXXIX. Hoofdstuk.

In het begin van 1824 verplaatste de bevelhebber zijne bureaux, welke hij tot nu toe in een der uiteinden van onze gang gehouden had, naar elders, en werden deze met nog eenige aangrenzende kamers in gevangenissen veranderd. Helaas! wij begrepen, dat men weder nieuwe staatsgevangenen uit Italië te wachten had.

Indedaad, het duurde niet lang, of die van een derde proces kwamen bij ons aan; zij waren allen mijne vrienden en bekenden. Ach! hoe groot was mijne droefheid, toen ik hunne namen hoorde noemen! Borsieri was een van mijne oudste vrienden! Confalonieri kende ik wel niet zoo lang, doch met geheel mijn hart was ik aan hem gehecht. Indien het mij mogelijk geweest was, voor hen te boeten en hen in vrijheid te stellen, door mij aan de hardste gevangenschap (*carcere durissimo*), of elke andere foltering te onderwerpen, God is mijn getuige, dat ik het zou gedaan hebben. Ik zeg niet alleen, dat ik voor hen mijn leven zou hebben opgeofferd; ach! wat toch is het, zijn leven op te offeren? Lijden is veel meer!

Thans zou ik de vertroostingen van Pater Battista zoo hoog noodig hebben gehad; doch men vergunde hem niet meer, bij ons te komen.

Er kwamen nieuwe orders tot handhaving der strengste tucht. De wal, die ons tot wandelplaats diende, werd weldra met eene heining omgeven, zoodat men ons zelfs met geen verrekijker meer zien kon, en wij het heerlijk schoone gezigt op de omliggende heuvels en de stad moesten missen. Dit was nog niet genoeg. Om op den wal te komen, moesten wij, gelijk ik reeds gezegd heb, over

de binnenplaats gaan, en hier vond menigeen gelegenheid, om ons te zien. Teneinde ons nu aan ieders blikken te onttrekken, werd ons deze wandelplaats ontnomen, en verwisseld tegen eene andere, die een zeer kleinen omvang had, aan onze gang grensde en, even als onze kamers, op het noorden lag.

Ik kan niet zeggen, hoezeer die verandering van wandelplaats ons bedroefde. Ik heb nog geene melding gemaakt van al het aangename, dat deze, ons nu ontzegde, plaats voor ons opleverde, als daar zijn: het gezigt van de kinderen des bevelhebbers, hunne teedere omhelzingen ter plaatse, waar wij hunne zieke moeder, gedurende hare laatste levensdagen, hadden zien wegkwijnen; van tijd tot tijd een praatje met den smid, die daar ook woonde; de vrolijke liedjes en het muzijk van een korporaal, die de guitarre speelde, en eindelijk eene onschuldige liefde, niet van mij, noch van mijnen lotgenoot, maar van eene goede Hongaarsche fruitverkoopster voor de gevangenen, die op Maroncelli verliefd was geworden.

Reeds voordat hij bij mij geplaatst was, hadden hij en deze vrouw elkander bijna dagelijks gezien, en eenige vriendschap aangeknoopt. Hij, die zoo eerlijk en zedig, zoo edel en zuiver van ziel was, had niet het minste vermoeden, dat hij dit goedhartige schepsel op zich had doen verlieven? Ik deed hem zulks opmerken, doch hij aarzelde, mij te gelooven, hoewel hij, bij de enkele gedachte, dat ik wel kon gelijk hebben, besloot, zich koeler jegens haar te gedragen; maar, in plaats dat zijne terughoudendheid hare liefde verminderde, scheen zij die veeleer te doen toenemen.

Daar het venster van hare kamer naauwelijks eene el boven ons terras stond, sprong zij er uit, en bevond zij zich in een oogenblik aan onzen kant, onder voorwendsel

van er eenig linnen te laten bleeken, of iets anders te verrigten; daar stond zij ons dan aan te zien en knoopte, zoo het haar mogelijk was, een gesprek aan.

Onze arme schildwachten, die, bij gebrek aan de noodige nachtrust, altijd vermoeid waren, namen gaarne de gelegenheid waar, om in dien hoek te komen, waar zij, zonderdat hunne opperhoofden het zagen, op het gras konden nederzitten en slapen. Maroncelli bevond zich dan in groote verlegenheid, zoo blijkbaar was de liefde van deze ongelukkige; en ik was nog meer verlegen dan hij. Evenwel waren zoodanige tooneelen, die slechts belagchelijk zouden geweest zijn, indien deze vrouw ons weinig achting had ingeboezemd, voor ons van een ernstigen, en, ik zou kunnen zeggen, aandoenlijken aard. De ongelukkige Hongaarsche vrouw was een dier menschen, die eene hebbelijkheid van deugd en eene behoefte aan de achting hunner natuurgenooten op het gelaat dragen. Zij was niet schoon, maar met zooveel bevalligheid begaafd, dat hare eenigzins onregelmatige gelaatstrekken bij elken glimlach, bij elke beweging der spieren in schoonheid schenen toe te nemen.

Indien het mijn plan was, over de liefde te schrijven, dan zou ik over deze ongelukkige en deugdzame, thans reeds overleden vrouw nog veel kunnen verhalen; doch hetzij genoeg, dat ik hier een der weinige voorvallen van ons kerkerleven heb aangestipt.

LXXX. Hoofdstuk.

Bij het toenemen der maatregelen van gestrengheid, werd ons leven hoe langer hoe eentooniger. Wat was onze bezigheid gedurende de jaren 1824, 1825, 1826 en 1827? Het gebruik van onze boeken, ons door den Gouverneur voorloopig toegestaan, werd ons ontzegd. De kerker werd voor ons een wezenlijk graf, waarin ons zelfs de kalmte van het graf niet overbleef. Elke maand kwam, op een onbepaalden dag, de Directeur van Politie, vergezeld van een Luitenant en eenige wachtsoldaten, een vlijtig onderzoek doen. Men kleedde ons naakt uit, men onderzocht al de naden van onze kleederen, en, uit vrees, dat er in onze stroozakken eenig geschrift, of iets anders verborgen mogt zijn, tornde men ze open, teneinde ze naauwkeurig te onderzoeken. Hoewel men niets bij ons kon vinden, had dit vijandige, overvallende en zonder einde herhaalde bezoek toch iets, dat mij verbitterde en telkens de koorts op het lijf joeg.

De vorige jaren hadden mij reeds zoo rampzalig toegeschenen, en thans dacht ik er met vreugde aan, als aan een tijd van blijdschap en genoegens. Waar waren nu die uren, welke ik met zooveel vermaak aan het lezen van den Bijbel en van Homerus toewijdde? Door het lezen van Homerus, in de oorspronkelijke taal, had ik mijne geringe kennis van de Grieksche taal uitgebreid, en er veel genegenheid voor opgevat. Welk een verdriet voor mij, dat ik deze studie niet kon voortzetten! Dante, Petrarcha, Shakespeare, Byron, Walter Scott, Schiller, Gœthe enz. ach, hoevele vrienden waren mij ontnomen! Onder dezen telde ik ook eenige boeken over de christelijke wijsheid,

gelijk Bourdaloue, Pascal, de Navolging van Jesus, Filotea enzv., boeken, die, zoo men ze met eene strenge en ontoegevende bedilzucht beschouwt, terwijl men zich bij elke feil tegen goeden smaak, bij elke onjuiste gedachte aan spotlust overgeeft, ter zijde gelegd en niet meer in handen genomen worden; maar die, wanneer men ze in eenvondigheid des harten leest, zonder zich aan de zwakke zijden er van te ergeren, eene verheven wijsbegeerte ontdekken, die voor het hart en het verstand beiden een krachtig voedsel oplevert.

Eenige zoodanige Godsdienstige boeken werden ons later door den Keizer ten geschenke gegeven, doch met volstrekte uitsluiting van werken, die tot de eigenlijke letterkunde behooren.

Dit geschenk van Godvruchtige boeken hadden wij verkregen in 1825, door tusschenkomst van een Dalmatischen biechtvader, ons uit Weenen toegezonden, Pater Stefano Paulowich, die twee jaren later Bisschop van Cattaro werd. Wij hadden het ook aan hem te danken, dat wij eindelijk de Mis mogten bijwonen, hetgeen ons vroeger altijd geweigerd was geworden, onder voorwendsel, dat men ons niet naar de kerk geleiden en twee aan twee afgezonderd houden kon, gelijk het voorschrift luidde.

Daar nu deze afzondering onmogelijk kon in acht genomen worden, gingen wij in drie troepjes verdeeld naar de Mis; het eerste plaatste zich op den omgang van het orgel, het tweede onder het orgel, invoege dat men elkander niet zien kon, en het derde in eene kleine kapel, die door middel van een tralievenster het uitzigt in de kerk had.

Tot het troepje, waaronder Maroncelli en ik ons bevonden, behoorden zes gevangenen, die hun vonnis vroeger dan wij ontvangen hadden; doch het was ons verboden, met elkander te spreken. Twee van deze waren mijne

naburen geweest in de gevangenis onder de Looden Daken te Venetië Wij werden door wachtsoldaten naar de voor ons bestemde plaats geleid, en na Mis, twee aan twee, in onzen kerker terug gebragt. De geestelijke, die voor ons de Mis kwam lezen, was een Kapucijn. Die goede man bad aan het einde der dienst altijd een Oremus voor onze verlossing uit de boeijen, en zijne stem was dan diep bewogen. Wanneer hij van het Altaar kwam, sloeg hij altijd een' blik van medelijden op elk der drie troepjes, en boog dan droefgeestig en al biddende het hoofd.

LXXXI. Hoofdstuk.

In 1825 beschouwde men Schiller, uithoofde van zijnen hoogen ouderdom, te zwak, en men gaf hem het opzigt over andere gevangenen, waartoe minder werkzaamheid scheen vereischt te worden. Ach! hoe smartelijk viel het ons, van hem te moeten scheiden, en hoe bedroefd was ook hij, dat hij ons verlaten moest!

Aanvankelijk was Kral, die in goedhartigheid voor hem niet behoefde te wijken, zijn opvolger; doch weldra verkreeg ook deze eene andere bestemming, en hij, die in zijne plaats werd aangesteld, was wel niet kwaad, maar een norsch mensch, die geen bewijs hoegenaamd van toegenegenheid gaf.

Deze verwisselingen vielen mij zeer smartelijk. Schiller, Kral en Kubitzky, doch voornamelijk de twee eerstgenoemden, hadden ons, toen wij ziek waren, zoo zorgvuldig opgepast, alsof zij onze vader en broeder geweest waren. Te braaf, om hunnen pligt te verzaken, wisten zij

dezen te betrachten, zonder daarom hardvochtig te zijn. Indien zij ook al een weinig ruw in hunne wijze van doen waren, dan was dit bijna altijd onwillens, en hunne goedhartigheid stelde ons daarvoor geheel schadeloos. Nu en dan werd ik wel eens driftig tegen hen; maar, ô, hoe hartelijk vergaven zij mij dit! Hoe vurig wenschten zij ons te verzekeren, dat zij ons toegenegen waren, en hoe verheugden zij zich, als zij zagen, dat wij ons daarvan overtuigd en hen voor goede menschen hielden!

Nadat Schiller van ons verwijderd was, werd hij eenige malen ziek en ook weder beter. Met eene kinderlijke bezorgdheid vroegen wij naar den staat zijner gezondheid. Wanneer hij zich weder iets beter bevond, dan kwam hij somwijlen onder onze vensters wandelen. Wij begonnen dan te hoesten, om hem op deze wijze te groeten, en nu zag hij met een droevigen glimlach naar omhoog, en zeide tot de schildwacht, duidelijk genoeg, om door ons verstaan te worden: »da sind meine Söhne!" (Daar zijne mijne zonen!)

Arme grijsaard! hoe pijnlijk viel het mij, u met moeite uw ziekelijk ligchaam te zien voortslepen, en u met mijn' arm niet te kunnen ondersteunen!

Nu en dan zette hij zich op het gras neder, en dan las hij; het waren boeken, welke hij mij reeds geleend had, en, opdat ik ze zon herkennen, noemde hij den titel er van aan de schildwacht, of las deze of gene zinsnede overluid voor. Meestal waren het vertelsels uit almanakken, of andere romantische verhalen, die, wel is waar, weinig letterkundige waarde, maar toch altijd eene zedelijke strekking hadden.

Na verscheiden aanvallen van beroerte, liet hij zich naar het militaire hospitaal brengen. Zijn toestand was reeds wanhopig, en korten tijd daarna stierf hij. Hij bezat eenige

honderd gulden, de vrucht zijner langdurige spaarzaamheid; dit geld had hij aan dezen en genen zijner kameraden uitgeleend. Toen hij zijn einde voelde naderen, deed hij deze zijne vrienden bij zich komen en zeide: »ik heb geene bloedverwanten meer; elk van u houde dus, hetgeen hij mij nog schuldig is. Ik verzoek u alleen, dat gij voor mij bidt."

Een van deze vrienden had eene achttien-jarige dochter, die een petekind van Schiller was. De goede grijsaard liet haar, weinige uren voor zijnen dood, bij zich roepen, doch hij kon niet meer spreken. Hij nam een zilveren ring, zijn' laatsten rijkdom, van zijn vinger en stak dien aan een van hare vingers. Nu omhelsde hij haar en weende. Het meisje snikte en besproeide hem met hare tranen, welke hij met zijn zakdoek droogde. Eindelijk nam hij hare handen en legde ze op zijne oogen. — Die oogen waren voor altijd gesloten.

LXXXII. Hoofdstuk.

Alle menschelijke troost begon ons nu, de eene voor, de andere na, te begeven, terwijl onze kwellingen dagegelijks toenamen. Ik onderwierp mij aan den wil van God, doch ik onderwierp mij al zuchtende, en, in plaats, dat mijne ziel aan mijne rampen gewoon werd, scheen zij die hoe langer hoe inniger te gevoelen.

Op zekeren tijd gaf men mij ter sluik een nommer van het Augsburgsche Nieuwsblad in handen, en hierin vond ik, te mijnen aanzien, eene hoogst wonderlijke tijding

vermeld, voorkomende in een berigt wegens het aannemen van het kloosterleven door eene mijner zusters.

Dit berigt luidde dus: »Mejufvrouw Maria Angiola Pellico, dochter van enzv. heeft, den enzv. in het klooster der Visitatie te Turin, den sluijer aangenomen. Zij is de zuster van den Schrijver van Francesca da Rimini, Silvio Pellico, die onlangs de vesting Spielberg heeft verlaten, zijnde hem door Z. M. den Keizer genade geschonken; een trek van edelmoedigheid, dien grooten Monarch waardig, en die geheel Italië met vreugde vervuld heeft, dewijl enzv." en hier volgde nu eene lofrede op mij.

Ik kon niet begrijpen, waarom men dit verdichtsel, ten aanzien der mij geschonken genade, uitgestrooid had. Dat het niets dan eene aardigheid van den courant-schrijver zijn zon, kwam mij niet waarschijnlijk voor; was het misschien ook eene list van de Duitsche Politie? Wie weet het? Maar de namen: Maria Angiola waren juist die van mijne jongste zuster; zij moesten ongetwijfeld uit het dagblad van Turin door andere bladen zijn overgenomen. Dat lieve meisje was dus wel degelijk Non geworden. Ach! welligt heeft zij dezen staat omhelsd, omdat zij onderloos werd! Het arme kind! Zij wilde dus niet, dat ik alleen in een kerker zou versmachten! Zij wilde zich dus ook laten opsluiten! God schenke haar de deugden van geduld en zelfverzaking in een nog hooger graad dan aan mij! Hoe dikwerf zal die Engel in hare cel aan mij denken! Wat zware boete zal zij doen, om van God te verkrijgen, dat Hij de rampen van haren broeder moge verzachten!

Deze gedachten verteederden mij, terwijl zij mij het hart verscheurden. Mijne onheilen konden, (helaas maar al te veel!) invloed uitgeoefend hebben, om het leven van mijnen vader, of van mijne moeder, of ook van beiden te verkorten! Hoe meer ik dit overwoog, hoe onwaar-

schijnlijker het mij voorkwam, dat mijne Marietta, zonder dit verlies het vaderlijk dak zou verlaten hebben. Dit denkbeeld drukte mij, als eene noodlottige zekerheid, op het hart, en ik zag mij op nieuw aan de diepste smart ten prooi gegeven.

Maroncelli was er niet minder over aangedaan dan ik. Eenige dagen daarna vervaardigde hij een' *Treurzang op de zuster van den gevangene.* Het was een zeer fraai dichtstukje, dat enkel droefgeestigheid en medelijden ademde. Toen hij het afgewerkt had, las hij het mij voor. Ach! hoe dankbaar was ik hem voor zijne vriendelijkheid! Onder die duizenden van verzen, die, tot nu toe, voor kloosterzusters gemaakt zijn, waren deze waarschijnlijk de eenige, die, in eene gevangenis, voor den broeder eener geestelijke zuster, door zijnen lotgenoot vervaardigd werden. Welk een zamenloop van aandoenlijke en godsdienstige denkbeelden!

Zoo lenigde de vriendschap mijne smarten. Ach! van dat tijdstip af aan, ging er geen dag voorbij, of ik was een geruimen tijd met mijne gedachten in een nonnenklooster; en onder die maagden was er dan eene, welke ik met het teederste medelijden aanzag; ik smeekte den Hemel, dat Hij haar de eenzaamheid mogt veraangenamen, en toch niet toelaten, dat zij zich mijnen kerker met al te verschrikkelijke kleuren voorstelde!

LXXXIII. Hoofdstuk.

Dat mij dat Nieuwsblad ter sluik bezorgd was geworden, moet den lezer niet in het denbeeld brengen, dat het mij dikwerf gelukte, nieuwstijdingen uit de wereld buiten mijnen kerker te vernemen; ô neen, want allen, die met

mij in aanraking kwamen, waren, wel is waar, goede menschen, maar ook tegelijk vol vrees en angst. Wanneer zij heimelijk iets voor ons deden, zoo was het alleen dan, als er indedaad geen gevaar scheen te bestaan, dat het ontdekt zou worden, en dit gevaar was, te midden van zoovele gewone en buitengewone onderzoekingen, zeer zelden afwezig.

Behalve die enkele keer, toen ik, gelijk gezegd is, iets wegens mijne zuster vernam, is het mij nimmer mogen gebeuren, dat men mij, in het geheim, ten aanzien van mijne verwijderde dierbaren eenig berigt gaf.

De vrees, welke ik voedde, dat mijne onders niet meer in leven waren, werd, eenigen tijd daarna, veeleer vermeerderd dan verminderd, door de zonderlinge wijze, waarop de direkteur van Politie mij op zekeren tijd kwam aankondigen, dat mijne huisgenooten zich allen wèl bevonden.

»Z. M. de Keizer," seide hij, »gelast mij, u, wegens uwe, zich te Turin bevindende, bloedverwanten goede tijdingen mede te deelen."

Ik sprong op van vreugde en verrassing over eene, mij tot nu toe nimmer gedane mededeeling, en ik vroeg naar verdere bijzonderheden.

»Ik heb mijne onders, broeders en zusters," zeide ik, allen te Turin achtergelaten. Zijn zij allen nog in leven? Indien gij een brief van een van allen voor mij mogt hebben, ô, dan smeek ik u, mij dien te vertoonen!"

»Ik kan u niets toonen. Gij moet u hiermede tevreden stellen. Het is altijd een bewijs van 's Keizers goedheid, dat hij u deze vertroostende woorden doet zeggen. Dit is nog aan niemand van u allen gebeurd."

»Ik moet bekennen, dat dit een bewijs van 's Keizers goedheid is; maar gij zult toch wel begrijpen, dat het

mij niet mogelijk kan zijn, in zulke onbepaalde woorden troost te vinden. Wie toch van mijne bloedverwanten zijn het, die zich welvarende bevinden? Heb ik niemand van hen verloren?"

»Het doet mij leed, mijnheer, dat ik u niet meer kan zeggen, dan mij gelast is." En daarmede verliet hij mij.

Het was, voorzeker, de bedoeling, mij door dit berigt een weinig troost te verschaffen; maar ik hield mij overtuigd, dat, hoewel de Keizer gehoor had willen geven aan de dringende beden van dezen of genen mijner bloedverwanten, en vergund had, dat men mij dit berigt bragt, hij evenwel niet had gewild, dat men mij een brief toonde, opdat ik niet te weten zou komen, wie van mijne vrienden mij ontrukt waren.

Verscheiden maanden daarna, bragt men mij weder eene boodschap van denzelfden aard, doch geen brief, geene bijzonderheden.

Eindelijk zag men in, dat ik mij daarmede niet kon vergenoegen, dat het mij zelfs hoe langer hoe dieper bedroefd maakte, en nu werd mij in het vervolg niets meer wegens mijne familie gemeld.

De gedachte, dat mijne ouders overleden waren, dat welligt ook mijne broeders en mijne andere geliefde zuster, Giuseppina, hen in het graf waren gevolgd; dat, misschien, de alleen overgebleven Marietta, ten gevolge der akelige eenzaamheid en harer strenge boetplegingen, weldra zou wegkwijnen, deze gedachte maakte mij hoe langer hoe minder gehecht aan het leven.

Wanneer ik dan door mijne gewone, of door weder andere ziekten zoo geweldig werd aangetast, wanneer ik hevige kolijkpijnen gevoelde, vergezeld van allersmartelijkste toevallen, niet ongelijk aan die van den Cholera-morbus, dan hoopte ik, te zullen sterven. Ach ja! de uitdrukking is juist: ik hoopte zulks.

En, evenwel, ô hoe vaak is de mensch in tegenspraak met zich-zelven! — evenwel als ik op mijn kwijnenden lotgenoot het oog sloeg, dan werd mij het hart verscheurd bij de gedachte, dat ik hem alleen zou achterlaten, en dan wenschte ik weder te leven!

LXXXIV. Hoofdstuk.

Driemaal kwamen er uit Weenen personen van hoogen rang onze gevangenis bezoeken, om zich te verzekeren, dat er geene misbruiken ten aanzien der kerkertucht plaats hadden. De eerste was de Baron von Münch; dezen trof het, dat wij zoo weinig licht in onzen kerker hadden, en hij zeide, dat hij de vergunning zou vragen, om ons den dag te verlengen, door middel van eene lantaren, die, gedurende eenige uren van den avond, voor het luikje van onze deur zou hangen. Dit bezoek had plaats in 1825. Een jaar daarna werd zijn vrome wensch verwezenlijkt, en, bij het flaauwe licht van deze graflamp konden wij nu ten minste onze muren zien, en door onze kamer wandelen, zonder gevaar te loopen van ons het hoofd te verbrijzelen.

Het tweede bezoek was dat van den Baron Vogel. Deze vond mij in een zeer ziekelijken toestand, en, vernemende, dat de geneesheer mij de koffij, welke hij als een voorwerp van weelde beschouwde, niet durfde voorschrijven, hoezeer hij ze nuttig voor mij oordeelde, sprak hij een toestemmend woord in mijn voordeel, en dadelijk werd mij de koffij voorgeschreven.

Het derde bezoek was van een' anderen, ik weet niet welken, beambte van het hof, een man van tusschen de vijftig en zestig jaren oud, die ons door woorden en gebaren het edelste medelijden aan den dag legde. Hij kon wel niets voor ons doen, maar de zachte uitdrukking zijner goedheid was voor ons reeds eene weldaad, waarvoor wij hem dan ook dankbaar waren.

o, Hoe wenscht een gevangene naar het gezigt van zijne natuurgenooten! De christelijke godsdienst, die zoo rijk in menschlievendheid is, heeft het bezoeken der gevangenen teregt onder de werken van barmhartigheid gerangschikt. Het gezigt van menschen, die in onze rampen deel nemen, schenkt altijd troost, ook dan zelfs, wanneer zij ze niet kunnen verzachten.

Eene volstrekte eenzaamheid kan veel toebrengen tot de verbetering van sommige menschen, doch, ik geloof, dat zij in 't algemeen meer nut sticht, wanneer men haar niet tot het uiterste drijft, en men toch altijd in eenige aanraking met de menschelijke zamenleving blijft. Zoo gaat het ten minste met mij. Wanneer ik mijne medemenschen niet zie, dan bepaalt zich mijne liefde tot een klein getal van hen, terwijl ik de overigen niet bemin; doch, heb ik het geluk van slechts eenigen hunner te zien, dan draag ik het gansche menschdom de teederste liefde toe.

Ik heb mij ontelbare malen zoo geheel met eenige weinigen ingenomen en van de overigen zoo geheel afkeerig bevonden, dat ik van mij-zelven verschrikte. Dan begaf ik mij aan het venster, in de hoop van eenig vreemd aangezigt te zullen zien, en, wanneer nu de schildwacht niet al te digt onder den muur wandelde, maar zich zóó ver er van verwijderde, dat ik hem in het oog kon krijgen; wanneer hij, mij hoorende hoesten, het hoofd oprigtte, en een goedig gelaat vertoonde, dan achtte ik mij gelukkig.

Meende ik nu, in hem eenige trekken van menschlievendheid te bespeuren, dan klopte mij het hart van vreugde, even alsof die onbekende soldaat mijn boezemvriend geweest ware. Wanneer hij zich verwijderde, zoo wachtte ik met een reikhalzend ongednld, totdat hij terugkeerde, en zoo hij dan weder naar mij opzag, dan verheugde ik er mij over, alsof mij eene groote weldaad bewezen was. Wanneer hij te digt onder den muur wandelde, zoodat ik hem niet zien kon, dan zag ik mij te leur gesteld, even als iemand, die bemint en opmerkt, dat men zich zijner niet aantrekt.

LXXXV. Hoofdstuk.

In de gevangenis naast de onze, vroeger de kamer van Oroboni, bevonden zich thans Don Marco Fortini en de heer Antonio Villa. Deze laatste, weleer zoo sterk als een Hercules, had, gednrende het eerste jaar, zeer veel door den honger geleden, en, toen men hem meer voedsel gaf, was zijne maag reeds te zwak geworden, om het te kunnen verteren. Hij kwijnde een geruimen tijd, en toen hij schier op zijn uiterste lag, verkreeg hij de gunst, dat men hem een luchtiger kerker gaf. De stiklucht van zijne enge spelonk was hem ongetwijfeld zeer nadeelig, hetgeen ook ten opzigte van al de overigen het geval was; doch het door hem ingeroepen geneesmiddel was niet voldoende. In deze zijne grootere kamer bleef hij nog eenige maanden lang voortsnkkelen, totdat hij, eindelijk, aan de gevolgen van herhaalde bloedspuwing overleed.

In zijne laatste oogenblikken werd hij bijgestaan door

zijn lotgenoot, Don Fortini, en door den Abt Paulowich, die in alle haast van Weenen was gekomen, toen men daar vernam, dat zijn einde naderde.

Hoewel ik met hem niet in eene zoo naauwe vriendschapsbetrekking, als met Oroboni, stond, veroorzaakte zijn dood mij nogtans veel droefheid. Ik wist, dat hij door zijne ouders en echtgenoot op het teederst bemind werd! Hij, voor zich-zelven, was meer te benijden dan te beklagen; maar de dierbaren, die hem overleefden! . . . . . .

Ook was hij onder de Looden Daken mijn nabuur geweest; Tremerello had mij verscheiden verzen van hem gebragt, en ook eenige van mij aan hem bezorgd; nu en dan lag er in deze zijne verzen een diep gevoel opgesloten.

Toen ik, na zijnen dood, van onze bewakers hoorde, hoe ellendig hij geleden had, was het alsof ik hem nog meer beminde dan in zijn leven. Die ongelukkige! hij kon zich maar niet aan den dood onderwerpen; en evenwel was hij door en door godsdienstig. Al het ontzettende van dien verschrikkelijken overgang gevoelde hij in den hoogsten graad, ofschoon hij den Heere altijd loofde en al weenende tot hem verzuchtte: »ô, mijn God! ik kan mijn wil aan den uwen niet onderwerpen, en zou dit toch zoo gaarne doen; ach, laat dit wonder aan mij geschieden!"

Hij bezat den moed van Oroboni niet, doch hij volgde hem na, door te verklaren, dat hij aan zijne vijanden vergeving schonk.

Op het einde van dat jaar (het was in 1826), hoorden wij, op zekeren avond, het gerucht van verscheiden menschen, die zacht door de gang gingen. Ons gehoor was er op geoefend geworden, om elke soort van gerucht te kunnen onderscheiden. Er wordt eene deur geopend; wij begrijpen, dat het die van den advokaat Solera is; men

opent er nog eene; zij is die van Fortini. Te midden van een zacht gemompel onderscheiden wij de stem van den direkteur van Politie. — Wat mag dit beduiden? Een onderzoek, zoo laat in den nacht? En tot wat einde?

Doch weldra hooren wij ze weder in de gang komen, en den goeden Fortini zeggen: ô, Heb een weinig geduld met mij, ik heb een deel van mijn brevier vergeten."

Hij kwam in allerijl op zijne schreden terug, teneinde dat deel te halen, en voegde zich vervolgens weder bij de overigen. De deur van den trap werd geopend, en wij hoorden hen naar beneden gaan; toen begrepen wij, dat die twee gelukkigen genade hadden verkregen, en, hoezeer het ons leed deed, dat wij hen niet konden volgen, verheugden wij ons toch hartelijk over hunne verlossing.

LXXXVI. Hoofdstuk.

Was het in vrijheid stellen van deze twee medegevangenen van geen het minste gevolg voor ons? Wat was de reden, dat zij, die, even als wij, de een voor twintig, de ander voor vijftien jaren veroordeeld waren, den kerker mogten verlaten, en dat voor ons en voor nog vele anderen geene genade kwam opdagen?

Bestond er dan tegen hen, die nog niet op vrije voeten gesteld waren, eene meer vijandige vooringenomenheid? Of zou men ook voornemens zijn, om aan allen deze gunst te bewijzen, maar bij kleine tusschenpoozen, twee aan twee, misschien om de maand, welligt om de twee of drie maanden?

Gedurende eenigen tijd bleven wij daaromtrent in twijfel. Doch er verliepen meer dan drie maanden, zonderdat er verder iemand ontslagen werd. Tegen het einde van 1827 dachten wij, dat welligt de maand December voor het jaarlijksch ontslag bestemd kon zijn; maar December ging voorbij, zonderdat er iets van dien aard gebeurde.

Onze hoop bleef nog voortduren tot in den zomer van 1828, eindigende alsdan voor mij de zeven en een half jaren gevangenschap, die, volgens het zeggen des Keizers, gelijk moesten staan met vijftien jaren, zoo men althans de straf van het oogenblik mijner in hechtenisneming af wilde berekenen. Maar wilde men den tijd van het proces niet mede tellen (en deze vooronderstelling was wel de waarschijnlijkste), en alleen rekenen van den dag, dat mijn vonnis openbaar werd gemaakt, dan waren die zeven en een half jaren niet vroeger dan in 1829 geëindigd.

Doch elk berekenbaar tijdsverloop ging voorbij, en er deed zich geen schijn van genade op. Intusschen had mijn arme Maroncelli, reeds vóór het vertrek van Solera en Fontini, een gezwel aan zijne linker-knie gekregen. In den beginne was de pijn lijdelijk en hij alleen genoodzaakt, om krenpel te gaan. Vervolgens werd het hem moeijelijk, zijne keten voort te slepen, en zelden ging hij nu uit om te wandelen. Op zekeren morgen, in den herfst, wilde hij met mij uitgaan, om een weinig lucht te scheppen; er lag reeds sneeuw, en, in een noodlottig oogenblik, dat ik hem niet ondersteunde, struikelde hij, en stortte op den grond neder. Deze val deed zijne kniepijn oogenblikkelijk erger worden. Wij droegen hem naar zijn bed; hij was niet meer in staat, zich op de been te houden. Toen de doktor hem zag, besloot men eindelijk, hem van zijne keten te ontdoen. Het gezwel verergerde van dag tot dag;

net werd verbazend groot en steeds pijnlijker. Zoodanig waren de folteringen van den armen lijder, dat hij noch in, noch buiten het bed rust vinden kon.

Wanneer hij genoodzaakt was, zich te bewegen, op te staan, of zich neder te leggen, dan moest ik zijn ziek been met de grootste omzigtigheid opnemen, en het, zoo zacht mogelijk, in die rigting, als noodig was, nederleggen; — om zich ook maar een' weinig te verplaatsen, moest hij niet zelden een vierendeel uurs lang pijn lijden.

Bloedzuigers, fontenellen, helsche steen, drooge en natte pappen, alles werd door den geneesheer beproefd. Doch alles vermeerderde slechts zijn lijden. Na het branden met den helschen steen, vormde zich de verettering. Het gezwel was slechts ééne wonde; deze werd echter niet kleiner, en de verettering bragt aan de smart niet de minste verzachting toe

Maroncelli was wel duizendmaal ongelukkiger dan ik; en, evenwel, ach! hoe leed ik met hem! De post van ziekenverzorger was mij hoogst aangenaam, dewijl ik dien jegens een zoo waardigen vriend bediende. Maar hem te zien wegkwijnen, te midden van zulke aanhoudende en bittere folteringen, zonder hem eenige verzachting te kunnen toebrengen; mijn voorgevoel, dat hij welligt nimmer van deze wonde zou herstellen; te ontwaren, dat hij-zelf zijnen dood voor waarschijnlijker hield dan zijne genezing; en, bij dit alles zijn moed en gelatenheid voortdurend te moeten bewonderen, ... ach! ik heb geene woorden, om uit te drukken, hoe dit mijn hart verscheurde!

LXXXVII. Hoofdstuk.

In dezen betreurenswaardigen toestand, maakte hij nog verzen; hij zong, hij praatte en stelde alles in het werk, om mij te verblinden, en een deel van zijn lijden voor mij te verbergen. Hij kon zijn voedsel niet meer verteren en niet meer slapen; hij werd verschrikkelijk mager, viel dikwerf in flaauwte, en met dat al verzamelde hij soms zijne levenskrachten, en boezemde mij moed in.

Het is met geene pen te beschrijven, wat hij, gedurende ruim negen maanden, leed. Eindelijk stond men toe, over hem consult te houden. De eerste stads-doktor kwam; hij keurde al, wat zijn ambt genoot had voorgeschreven, goed, en, zonder zijn gevoelen te zeggen over de ziekte en over hetgeen er nog gedaan moest worden, ging hij heen.

Een oogenblik daarna kwam de onderbevelhebber en zeide aan Maroncelli: »de doktor heeft zich hier in uwe tegenwoordigheid niet durven verklaren, dewijl hij vreesde, dat gij de kracht niet zoudt hebben, om u eene harde noodzakelijkheid te hooren aankondigen. Ik heb hem verzekerd, dat het u niet aan moed ontbreekt."

»Ik vertrouw," antwoordde Maroncelli, »dat ik daarvan eenige bewijzen gegeven heb, door deze folteringen te verdragen, zonder het uit te schreeuwen van pijn. Zou men mij ook willen voorstellen? . . . ."

»Ja, mijnheer, het afzetten van uw been." Doch, daar de doktor u zoo zwak vindt, aarzelt hij, zulks aan te raden. Zoudt gij u, ondanks uwe zwakheid, in staat gevoelen, om het afzetten door te staan? Wilt gij u aan het gevaar blootstellen? . . . . ."

»Van te sterven? meent gij? En zal ik dan toch niet weldra moeten sterven, indien men geen einde aan mijne kwaal maakt?"

»Wij zullen dan dadelijk van alles berigt naar Weenen zenden, en, zoodra de vergunning tot het afzetten zal gekomen zijn. . . . . .

. »Hoe? Is daartoe nog eene vergunning noodig?"

»ô Ja, mijnheer!"

Na verloop van acht dagen kwam de verwachte toestemming.

De lijder werd naar eene grootere kamer overgebragt. Hij verzocht, dat ik hem mogt volgen.

»Ik zou onder de kunstbewerking kunnen bezwijken," zeide hij, »dat ik mij dan ten minste in de armen van mijn' vriend bevinde!"

Men stond hem zijn verzoek toe.

De abt Wrba, onze biechtvader, die Paulowich vervangen had, kwam den ongelukkige de Sacramenten toedienen. Na het vervullen van dezen Godsdienst-pligt, wachtten wij de heelmeesters af, die echter niet kwamen opdagen. Maroncelli hief nog een lofzang aan.

Eindelijk kwamen zij; zij waren met hun beiden: de een was onze gewone heelmeester, dat is, onze barbier, en deze had het regt, om de voorkomende kunstbewerkingen zelf te verrigten, welke eer hij aan niemand wilde afstaan. De andere was nog jong heelmeester, kweekeling van de geneeskundige school te Weenen, die reeds als zeer bekwaam bekend stond. Hij was door den gouverneur gezonden, om bij de kunstbewerking tegenwoordig te zijn, en die te besturen. Gaarne zou hij die zelf verrigt hebben, doch hij moest zich vergenoegen, met over de uitvoering te waken.

De lijder werd op den kant van het bed nedergezet, met de beenen er af; ik hield hem tusschen mijne armen. Boven de knie, juist daar, waar het gezonde vleesch begon, werd nu een band om het dijbeen gebonden, en deze band moest dienen tot een leidraad voor het mes. De

oude heelmeester maakte nu eene insnijding rondom het dijbeen, ter diepte van een duim; vervolgens trok hij de opgesneden huid naar boven, en vervolgde zijne snede door de nu blootliggende spieren. Het bloed stroomde met geweld uit de slagaderen, doch deze werden dadelijk met een zijden draad toegebonden. Eindelijk werd het been afgezaagd.

Maroncelli gaf niet het minste geluid. Toen hij het afgezette been zag wegdragen, sloeg hij het met een blik van medelijden gade, en zich tot den wondheeler, die de kunstbewerking verrigt had, wendende; zeide hij hem: »Gij hebt mij van een vijand verlost, en ik heb niets, om u daarvoor te beloonen."

In het venster stond een glas met eene roos er in.

»Breng mij die roos," zeide hij mij.

Ik bragt hem die, en nu bood hij ze den ouden heelmeester aan, terwijl hij zeide: »Ik kan u niets anders, ten blijke mijner dankbaarheid, schenken."

Deze nam de roos aan, en weende.

LXXXVIII. Hoofdstuk.

De heelmeesters hadden gedacht, dat zij al het benoodigde, behalve de instrumenten, welke zij-zelven medebragten, in de zieken-zaal van Spielberg zouden gevonden hebben; doch, na het afzetten bespeurden zij, dat er verscheiden noodzakelijke dingen, gelijk wasdoek, ijs, zwachtels enzv. ontbraken.

De ongelukkige lijder moest nu twee uren lang wachten, voordat dit alles uit de stad was aangebragt. Eindelijk kon hij zich te bed begeven, en men legde ijs op de wonde.

Den volgenden dag, zuiverden zij de wond van het geronnen bloed, dat er zich aan vastgehecht had; zij

werd gewasschen, men trok de huid naar beneden en legde het verband.

Verscheiden dagen lang, gaf men den lijder niets anders dan van tijd tot tijd een half kopje vleeschnat, met een daarin geklutsten eidojer; en toen het gevaar der wondkoorts voorbij was, begon men hem alleugskens meer versterkende middelen te geven. De Keizer had gelast, dat men hem goed voedsel, uit de keuken des bevelhebbers, geven zou, totdat hij geheel hersteld zou wezen.

Na verloop van veertig dagen, was hij geheel hersteld, en toen werden wij naar onze vorige gevangenis teruggebragt; doch deze had men thans vergroot, door namelijk eene opening in den muur te maken en onze oude kamer met die, waarin vroeger Oroboni en later Villa woonden, te vereenigen.

Ik bragt mijn bed op dezelfde plaats over, waar dat van Oroboni gestaan had, en waar hij gestorven was. Deze overeenkomst van plaats was mij dierbaar; het was alsof ik mij daardoor in zijne nabijheid bevond. Ik droomde dikwerf van hem; ik verbeeldde mij dan, dat zijn geest mij wezenlijk kwam bezoeken, om mij met hemelsche vertroostingen op te beuren.

Het ontzettend schouwspel van al die folteringen, welke Maroncelli, zoowel vóór, als gedurende en na het afzetten van zijn been, geleden had, versterkte mijn moed. God, die mij, gedurende zijne ziekte, eene voldoende gezondheid geschonken had, omdat hij mijne verzorging behoefde, ontnam mij die weder, zoodra hij zich op zijne krukken kon staande houden.

Ik kreeg verscheiden zeer pijnlijke kliergezwellen aan den hals; daarvan werd ik genezen, en nu volgde er pijn op de borst, gelijk ik wel meer geleden had, doch die thans heviger dan ooit was, vergezeld van duizelingen en krampachtige ontlasting.

»Nu is de beurt aan mij gekomen," dacht ik bij mijzelven, zal ik minder geduldig zijn dan mijn lotgenoot?" En ik trachtte, zooveel mij mogelijk was, zijnen moed na te volgen.

Het lijdt geen twijfel, of elke toestand van den mensch heeft zijne bijzondere pligten. Die van een zieke zijn: geduld, moed en alle mogelijke inspanning, om zich voor die met hem in aanraking komen, niet onaangenaam te maken.

Maroncelli op zijne krukken was nu zoo vlug niet meer als voorheen, en dit deed hem leed, daar hij vreesde, mij nu minder goed te zullen bedienen. Bovendien was hij beducht, dat ik, om hem beweging en moeite te sparen, van zijne dienst, zoo ik die noodig had, geen gebruik zou maken.

En, in de daad, dit was wel eens het geval, hoezeer ik mijn best deed, om hem dit niet te doen opmerken.

Ofschoon zijne krachten hadden toegenomen, was hij echter niet zonder pijn. Hij leed, gelijk allen, dien een lid is afgezet, eene pijnlijke gevoeligheid in de spieren, even alsof het afgezette lid nog leefde. Hij gevoelde pijn in zijn voet, in zijn been en in de knie, welke hij niet meer had. Hierbij kwam nog, dat het been niet goed was afgezaagd; het boorde weder door het nieuwe vleesch heen, en maakte verscheiden wonden. Eerst na verloop van omtrent een jaar, was de stomp hard genoeg geworden, en opende zich niet meer.

LXXXIX. Hoofdstuk.

Doch nieuwe kwellingen tastten den ongelukkige, bijna zonder eenige verpoozing, aan; eerst werd hij door de jicht gekweld, die zich aanvankelijk in de geledingen der handen

deed gevoelen, en, zich vervolgens door geheel het ligchaam verspreidende, hem gedurende eenige maanden folterde; daarna kreeg hij de scheurbuik. Deze overdekte hem weldra het ligchaam met loodkleurige vlekken, die hem zeer afzigtelijk maakte.

Ik trachtte, mij te troosten door bij mij-zelven te denken: daar wij hier toch moeten sterven, is het een geluk, dat een van beiden de scheurbuik gekregen heeft; zij is eene besmettelijke kwaal, en zal ons, zoo niet beiden tegelijk, dan toch den een kort na den ander, ten grave doen dalen.

Wij bereidden ons beiden tot sterven voor, en waren kalm. Negen jaren gevangenschap en een hevig lijden hadden ons eindelijk gemeenzaam gemaakt met het denkbeeld eener volkomen ontbinding van twee ligchamen, die ten val neigden, en rust behoefden; onze ziel betrouwde op Gods goedheid, en wij geloofden beiden, vereenigd te zullen worden daar, waar alle toorn der menschen een einde neemt, en waar wij ook hen, die ons niet beminden, eenmaal met ons verzoend wenschten vereenigd te zien.

In de vorige jaren had de scheurbuik in deze gevangenissen eene groote verwoesting aangerigt. Toen het bestuur nu vernam, dat Maroncelli door deze verschrikkelijke kwaal was aangetast, werd het beducht voor eene nieuwe besmetting, en bewilligde in het verzoek van den geneesheer, die beweerde, dat er voor Maroncelli geen ander krachtdadig geneesmiddel bestond, dan het genot van de openlucht, en daarom den raad gaf, om hem zoo min mogelijk in zijne kamer te laten.

Daar ik nu met hem dezelfde kamer bewoonde, en toch ook kwaadsappig was, genoot ik dezelfde gunst.

Wij bleven nu buiten, gedurende al den tijd, dat de wandelplaats niet door anderen was ingenomen, dat is:

van een half uur vóór het aanbreken van dag af, gedurende een paar uren; vervolgens gedurende den maaltijd, wanneer het ons lustte; en des avonds drie uren lang, tot na zonneondergang. Zoo ging het op de werkdagen; doch op zon- en feestdagen, wanneer de anderen niet mogten wandelen, waren wij van den ochtend tot den avond, behalve gedurende het middagmaal, buiten.

Een andere ongelukkige, wiens gezondheid zeer veel geleden had, en die ongeveer zeventig jaren oud was, werd ons als medgezel toegevoegd, daar men oordeelde, dat de buitenlucht ook voor hem van veel nut zou kunnen zijn. Deze was de heer Constantino Munari, een beminnenswaardig grijsaard, een vurig voorstander van letterkunde en wijsbegeerte, wiens gezelschap ons alleraangenaamst was.

Indien men den tijd mijner gevangenschap wilde berekenen, niet van den oogenblik mijner inhechtenisneming, maar van den dag af aan, waarop mijn vonnis werd uitgesproken, dan eindigden mijne zeven en een half jaren in 1829 met het begin van Julij, volgens de dagteekening der Keizerlijke bekrachting van het vonnis, en den 22. Augustus, volgens die van de afkondiging.

Maar ook dit tijdstip ging voorbij, en alle hoop vervloog. Tot nu toe hadden Maroncelli, Munari en ik de hoop niet opgegeven, om nog eenmaal de wereld, ons Italië, en onze bloedverwanten, weder te zien; en dit was het onderwerp van onze, niet dan verlangen, teederheid en liefdeademende gesprekken.

Maar, toen de maanden Augustus, en September, en vervolgens dat gansche jaar voorbij waren, maakten wij er ons weder aan gewoon, om hier op aarde niets meer te hopen, behalve het onveranderlijk voortduren van onze wederzijdsche vriendschap en den bijstand Gods, teneinde onze langdurige opoffering waardiglijk te kunnen voleinden.

o Ja, de Godsdienst en de Vriendschap zijn twee on-

schatbare weldaden! Zij veraangenamen zelfs de uren van gevangenen, wien geene hoop op genade meer toelacht! God is waarlijk met de ongelukkigen, ... met de ongelnkkigen, die beminnen!

XC. Hoofdstuk.

Na het overlijden van Villa, en na het vertrek van den Abt Paulowich, die tot Bisschop was benoemd, kregen wij als biechtvader den Abt Wrba, een Moraviër, die professor in het Nienwe Testament, te Brünn, en een beroemd kweekeling van het Sublime Institunt te Weenen was.

Dit Institunt is eene congregatie, die door den beroemden Frint, destijds hofkapellaan, gesticht is. Al hare leden zijn Priesters, die, reeds gepromoveerd in de Godgeleerdheid, onder eene strenge tucht, aldaar hunne studiën vervolgen, om tot den hoogst mogelijken trap van geleerdheid te geraken. Het doel van den stichter was voortreffelijk, om, namelijk, voor de Katholijke Geestelijkheid van Duitschland, eene voortdurende kweekschool van grondige ware en kennis op te rigten; en dit doel wordt in 't algemeen zeer wel bereikt.

Wrba, die te Brünn woonde, had veel meer tijd, om zich met ons bezig te houden, dan Paulowich. Hij werd voor ons hetgeen Pater Battista geweest was, met dit onderscheid, dat hij ons geen enkel boek mogt leenen. Wij hielden dikwerf lange gesprekken, die voor mijne godsdienstige gevoelens van zeer veel nut waren, of, zoo dit te veel gezegd is, ik verbeeldde mij zulks, en de troost, die mij daardoor geschonken werd, was onuitsprekelijk groot.

In 1829 werd hij ziek; en, daar hij later tot andere ambtsverrigtingen geroepen werd, kon hij niet meer bij

ons komen. Dit deed ons zeer veel leed; doch, wij hadden het geluk, dat hij werd opgevolgd door een ander geleerd en uitmuntend man, den Abt Ziak, die onderpastoor was.

Onder al de Duitsche priesters, welke men voor ons bestemde, troffen wij er niet één, die niet goed was; niet één, van wien wij bespeurden, dat hij zich door de staatkunde als een werktuig wilde laten gebruiken (en dit kan men zoo ligtelijk bespeuren!), niet één zelfs, die niet in zich vereenigde veel geleerdheid, eene regtzinnige belijdenis van het Katholijk geloof en eene diepe wijsbegeerte. O, hoe eerbiedwaardig zijn zulke bedienaars der Kerk!

Die weinige priesters, welke ik leerde kennen, deden mij van de katholijke geestelijkheid in Duitschland een allergunstigst denkbeeld opvatten.

Ook de Abt Ziak hield lange gesprekken met ons. Hijzelf diende mij tot voorbeeld, om mij mijne smarten, met kalmte, te leeren verdragen. Onophoudelijk gekweld met kiespijn, met keel- en oorpijn, had hij evenwel altijd een' glimlach op het gelaat.

Intusschen deed het overvloedig genot van de open lucht de vlekken der scheurbuik bij Maroncelli langzamerhand geheel verdwijnen; gelijk ook Munari en ik ons beter bevonden.

XCI. Hoofdstuk.

De eerste dag van Augustus 1830 brak aan; en nu was het tien jaren, dat ik mijne vrijheid verloren, en acht en een half jaren, dat ik in dezen kerker verzucht had.

Het was op een zondag. Wij bevonden ons, gelijk andere feestdagen, op onze gewone wandelplaats. Wij wierpen over het muurtje nog een blik op de beneden ons liggende vallei en op het kerkhof, waar Orobon[1]

en Villa begraven lagen; wij spraken nog over de rust, welke ons gebeente daar éénmaal zou genieten; wij zetteden ons nog op de gewone bank neder, en verbeidden daar de komst der ongelukkige veroordeelde vrouwen, die zich, vóór ons, ter Misdienst heenbegaven. Zij werden naar dezelfde kapel gebragt, waar wij de daaropvolgende Mis gingen hooren, en deze was in de nabijheid van onze wandelplaats.

Het is door geheel Duitschland de gewoonte, dat het volk, gedurende de Mis, lofzangen in de landtaal zingt. Daar Oostenrijk uit Duitschers en Slavoniërs is zamengesteld, en de meeste gewone gevangenen op Spielberg tot een van deze beide volken behooren, zoo worden ook deze gezangen, den éénen dag in het Duitsch, den anderen dag in het Slavonisch gezongen. Even zoo wordt er op zon- en feestdagen ook tweemaal gepredikt, waartoe men zich bij afwisseling van beide talen bedient. Het was voor ons een zoet vermaak, die lofzangen door het orgel begeleid te mogen hooren.

Onder deze vrouwen waren er, wier stem ons door het harte drong. Die ongelukkigen! Eenigen waren nog zeer jong. Eene ongelukkige liefde, ijverzucht, een kwaad voorbeeld had haar den weg tot de misdaad gebaand! . . . . Nog klinkt mij haar godvruchtig gezang: Sanctus: heilig! heilig! heilig! in de ooren, en ik plengde nog een' traan, zoo dikwerf ik het weder hoorde.

Ten tien ure verlieten de vrouwen de kapel, en gingen wij, op onze beurt, de Mis hooren. Nogmaals zag ik eenigen mijner lotgenooten, die op de tribuun van het orgel de Mis hoorden, en slechts door een traliehek van ons gescheiden waren; zij zagen er allen bleek en vermagerd uit, en sleepten niet dan met moeite hunne kluisters voort!

Na de Mis keerden wij in onze kerkers terug. Een vierendeel uurs daarna bragt men ons het middagmaal.

Wij waren juist bezig met onzen disch te bereiden, namelijk met een plankje, tot tafel, over onze bedschragen heen te leggen, en onze houten lepels in de hand te nemen, toen de onderbevelhebber, de heer Wegrath, onze gevangenis binnentrad.

»Het spijt mij," zeide hij, »dat ik u bij uwen maaltijd kom storen, doch hebt de goedheid, mij te volgen; mijnheer de direkteur van Politie wacht u."

Daar deze laatste meestal voor onaangename zaken kwam, als onderzoekingen en ondervragingen, zoo volgden wij den goeden onderbevelhebber met zeer veel weêrzin tot in de gehoorzaal.

Daar vonden wij den direkteur van Politie en den bevelhebber; eerstgenoemde groette ons beleefder, dan hij gewoon was.

Hij nam een papier in de hand en zeide, met afgebroken woorden, dewijl hij zeker vreesde, ons al te zeer te zullen verrassen, indien hij zich duidelijker uitdrukte:

»Mijne heeren, ... ik heb het genoegen .... ik heb de eer ..... u kenbaar te maken ..... dat Z. M. de Keizer u nog eene genade heeft willen bewijzen ......

En nu aarzelde hij, ons te zeggen, wat deze genade inhield. Wij dachten, dat het welligt eenige vermindering van straf zou wezen, bij voorbeeld: ontslag van den vervelenden arbeid, vergunning van eenige boeken meer, het gebruik van minder onsmakelijke spijzen, enzv.

»Maar begrijpt gij mij dan niet?" zeide hij.

»Neen, mijnheer, heb de goedheid, ons te zeggen, welke genade gij bedoelt."

»De vrijheid voor u beiden, en voor nog een derden, dien gij weldra zult kunnen omhelzen."

Deze tijding had 't ons immers van vreugde moeten doen uitschateren? ..... Doch wij dachten dadelijk aan onze bloedverwanten, van welke wij in zoo

langen tijd niets hadden vernomen, en de vrees, dat wij hen welligt niet meer op aarde vinden zouden, beklemde ons zoodanig het hart, dat wij bij de tijding onzer vrijheid niet de minste vreugde gevoelden.

»Hoe? Blijft gij sprakeloos?" zeide de direkteur van Politie. »Ik dacht, dat uwe vreugde ten top zou stijgen."

»Ik verzoek u," antwoordde ik, »onze dankbaarheid aan den Keizer kenbaar te willen maken; maar, indien wij geene tijding van onze familiën hebben, kunnen wij onmogelijk de vrees van ons afwerpen, dat wij eenige van onze dierbaren verloren hebben. Deze onzekerheid drukt ons op het hart, zelfs in een oogenblik, waarin wij onze vreugde den teugel zouden moeten vieren.'

Nu gaf hij aan Maroncelli een' brief van zijnen broeder, en deze vertroostte hem. Mij zeide hij, dat hij van wege mijne familie niets had, en dit deed mij nog meer vreezen, dat haar het een of ander onheil mogt getroffen hebben.

»Begeeft u thans naar uwe kamer," vervolgde hij, »en, binnen weinige oogenblikken, zal ik dien derden man, die ook genade verkregen heeft, bij u zenden."

Wij gingen, en wachtten met angstig ongeduld dien derden af. Wij hadden gaarne al onze lotgenooten in vrijheid gezien, en evenwel kon het er slechts één zijn. . . . . . Mogt het die arme grijsaard Munari wezen! Mogt het deze, mogt het gene zijn! Wij wenschten het allen, zonder uitzondering, toe.

Eindelijk wordt de deur geopend en nu zien wij, dat die gelukkige, de heer Andrea Tonelli van Brescia is. Wij omhelsden elkander, en konden niet meer eten.

Wij bleven met elkander praten, tot aan den avond, en beklaagden onze nog overblijvende vrienden.

Tegen zonneondergang kwam de direkteur van Politie terug, om ons uit dit rampzalig verblijf af te halen. Onze harten slaakten eene diepe zucht, toen wij de kerkers

van zoovele vrienden voorbijgingen, welke wij hier moesten achterlaten! Wie weet, hoe velen hunner aan een langzamen dood ter prooi zouden blijven!

Men wierp ons ieder een soldaten-capot over de schouders, en zette ons eene muts op het hoofd; en zoo daalden wij, nog altijd in onze gevangenhuis-kleederen, doch niet meer geketend, den noodlottigen berg af; men geleidde ons naar de stad, waar wij in de Politiegevangenis geplaatst werden.

Het was een helder maanlicht. De straten, de huizen, de menschen, die ons ontmoetten, alles had voor mij een zoo behagelijk en vreemd voorkomen, daar er zoovele jaren verloopen waren, waarin ik een dergelijk schouwspel niet meer had mogen genieten!

XCII. Hoofdstuk.

Wij wachtten in de gevangenis der Politie een Keizerlijken Commissaris, die van Weenen moest komen, om ons tot aan de grenzen te begeleiden. In dien tusschentijd voorzagen wij ons van linnengoed en kleederen, dewijl onze goederen verkocht waren, en nu legden wij ons gevangenhuis-pak af.

Na verloop van vijf dagen kwam die commissaris aan, en de direkteur van Politie leverde ons aan hem over, hem tegelijk het geld overhandigende, hetwelk wij op Spielberg hadden meegebragt, en de opbrengst van den verkoop onzer goederen en boeken, welk geld ons naderhand aan de grenzen werd teruggegeven.

Onze reiskosten werden door den Keizer, en ruimschoots, gedragen.

De commissaris was de heer von Noë, een edelman,

die tot de secretarie van den minister van Politie behoorde. Men had ons geen beter opgevoed man kunnen geven. Hij behandelde ons steeds met alle mogelijke onderscheiding.

Bij mijn vertrek van Brünn, gevoelde ik eene belemmering in het ademhalen, die mij zeer pijnlijk was, en die, door de beweging van het rijtuig, derwijze toenam, dat ik 's avonds verschrikkelijk benaauwd werd en men elk oogenblik vreesde, dat ik zou stikken. Bovendien had ik, den ganschen nacht, eene hevige koorts, zoodat de commissaris, den volgenden morgen, niet wist, of ik de reis tot Weenen wel zou kunnen voortzetten. Ik zeide hem, dat ik mij daartoe wel in staat gevoelde, en nu vertrokken wij. Evenwel leed ik verschrikkelijk veel; ik kon noch eten, noch drinken, noch spreken.

Halfdood kwam ik te Weenen. Men gaf ons een goed verblijf in het huis der Generale Politie-directie. Men bragt mij te bed, en deed een' geneesheer komen; deze schreef mij eene aderlating voor, waarbij ik veel baat vond. Een streng diëet en veel digitalis (vingerhoedskruid) waren, gedurende acht dagen, de eenige geneesmiddelen, welke ik gebruikte; daarna herstelde ik weder. Mijn geneesheer was de heer Singer, die mij, in waarheid, als vriend behandelde.

Ik verlangde niets vuriger dan te vertrekken, te meer, daar de tijding der drie omwentelingsdagen van Parijs ook ons bekend geworden was.

Op denzelfden dag, toen deze omwenteling uitbarstte, had de Keizer het besluit van onze in vrijheidstelling geteekend! Hij zou dit, voorzeker, nu niet herroepen hebben; maar evenwel was het niet onwaarschijnlijk, dat, daar de tijdsomstandigheden voor geheel Europa op nieuw zeer hagchelijk werden, men ook in Italië volksbewegingen vreesde, en men ons dus in die oogenblikken niet zou toestaan, Oostenrijk te verlaten en in ons vaderland te rug te keeren. Wij hielden ons wel overtuigd, dat wij niet meer

op Spielberg zouden komen, maar wij vreesden, dat welligt deze of gene den Keizer op het denkbeeld mogt brengen, om ons in eene of andere stad des rijks, ver van het schiereiland, in verzekerde bewaring te houden.

Ik veinsde dan ook, mij veel beter te bevinden dan werkelijk het geval was, en bleef steeds op het vertrekken aandringen. Evenwel was het mijn vurig verlangen, een bezoek te mogen afleggen bij zijne Excellentie, den Graaf van Pralormo, gezant van het hof van Turin bij dat van Oostenrijk, daar ik wist, hoeveel ik aan zijne goedheid te danken had. Hij had zich steeds alle mogelijke moeite gegeven, om voor mij de vrijheid te verwerven; doch het verbod, om met niemand, wie hij ook zijn mogt, te spreken, duldde geene uitzondering.

Ik was naauwelijks aan het herstellen, of men had de beleefdheid, ons voor enige dagen een rijtuig te zenden, opdat wij Weenen een weinig zouden kunnen bezigtigen. De commissaris had last, om ons te vergezellen, en niet toe te laten, dat wij met iemand spraken. Wij zagen de schoone St. Stephanus-kerk, de bekoorlijke wandelingen der stad, het naburige buitengoed Lichtenstein, en eindelijk het Keizerlijk lustslot van Schönbrunn

Terwijl wij in de prachtige lanen van Schönbrunn wandelden, kwam juist de Keizer voorbij, en de commissaris deed ons ter zijde gaan, opdat ons vermagerd en bleek voorkomen den Keizer niet mogt bedroeven.

XCIII. Hoofdstuk.

Wij verlieten eindelijk Weenen, en het gelukte mij, Bruck te bereiken. Hier hervatte zich mijne kortademigheid met vernieuwd geweld. Wij deden den geneesheer

roepen; deze was zeker dokter Jüdmann, een zeer wel opgevoed mensch. Hij deed mij aderlaten, het bed houden en met de digitalis voortgaan. Na verloop van twee dagen, verzocht ik dringend, de reis te mogen vervolgen.

Wij trokken Oostenrijk en Stiermarken door, en kwamen in Karinthië, zonderdat er iets nieuws voorviel; doch aan een dorp, met name Feldkirchen, niet ver van Klagenfürt, komende, ontvingen wij tegenbevel, en moesten hier tot nadere aanschrijving vertoeven.

Ik laat een ieder oordeelen, hoe verdrietig ons dit oponthoud was. Bovendien kwelde mij de pijnlijke gedachte, dat ik mijne lotgenooten zooveel ongelegenheid veroorzaakte; want zoo zij nu in hun Vaderland niet mogten terugkeeren, dan was mijne noodlottige ziekte daarvan de schuld.

Wij bleven vijf dagen in Feldkirchen; de commissaris deed al het mogelijke, om ons eenige uitspanning te verschaffen. Er bevond zich hier een klein tooneel, en hij bragt ons daar. Ook bezorgde hij ons, eenen dag, het vermaak van eene jagtpartij. Onze huiswaard, eenige jonge lieden van het dorp en de eigenaar van een schoon bosch waren de jagers, en wij, die ons op eene daartoe geschikte plaats bevonden, genoten het gezigt van dit schouwspel.

Eindelijk kwam er een koerier uit Weenen, met bevel voor den commissaris, om ons naar de plaats onzer bestemming te geleiden. Dit gelukkig berigt vervulde mij en mijne lotgenooten met vreugde; maar tevens beefde ik bij de gedachte, dat nu voor mij het oogenblik eener noodlottige ontdekking naderde. Welligt had ik geen vader, geene moeder meer; en wie weet, hoevele mijner dierbaren ik verloren had!

Hoe nader wij bij Italië kwamen, hoemeer mijne ongerustheid toenam.

Van deze zijde is de intreê in Italië niet zeer behagelijk voor het oog; integendeel: van Duitschlands bekoor-

lijke gebergten daalt men dan in eene uitgestrekte onvruchtbare en onaangename vlakte van Italië neder; zoodat reizigers, die ons schiereiland nog niet kennen en het langs dezen weg binnen komen, zich in het grootsche denkbeeld, hetwelk zij er van gevormd hadden, deerlijk bedrogen vinden en het vermoeden bij hen oprijst, dat zij, die er hun zooveel bekoorlijks van verhaalden, hen misleid hebben.

Het aanzien van dit oord bragt het zijne bij, om mijne droefgeestigheid te doen toenemen. Het wederzien van onzen schoonen hemel, het ontmoeten van menschen, aan wier gelaatstrekken men zien kon, dat zij niet tot het noorden behoorden, het welluidende onzer moedertaal, die hier van ieders lippen vloeide, dit alles verteederde mij; doch het was eene aandoening, die mij meer tot weenen, dan tot vreugde opwekte. Hoe dikwerf bedekte ik, in ons rijtuig, mijn gelaat met mijne handen, en veinsde ik te slapen, terwijl ik schreide! Hoevele nachten bragt ik door, zonder een oog te kunnen luiken, terwijl de koorts mij verteerde! Dan zegende ik van ganscher harte mijn dierbaar vaderland, en dankte den Hemel, dat ik er mij aan weêrgegeven zag. Dan folterde mij de gedachte, dat ik geene tijding van mijne familie ontvangen had, en vreesde ik voor rampen, die alleen in mijne verbeelding bestonden. Dan, eindelijk, overdacht ik, dat ik weldra, en welligt voor altijd, zou moeten scheiden van een vriend, die zooveel met mij geleden en mij zoovele bewijzen van broederlijke liefde gegeven had!

Ach neen, al die jaren, waarin ik als in een graf bedolven lag, hadden de veerkracht mijner ziel niet kunnen verlammen; doch deze was minder vatbaar voor de vreugde dan voor de droefheid geworden.

Hoe gaarne had ik Udine nog eens weder gezien en

dat logement, waar die twee edelmoedige vrienden, als bedienden vermomd, ons steelsgewijs de hand drukten! Doch wij lieten deze stad links van ons liggen, en vervolgden onzen weg.

XCIV. Hoofdstuk.

Hoevele herinneringen leverden Pordenone, Conegliano, Ospedaletto, Vicenza, Verona en Mantua voor mij op! In eerstgenoemde stad was een mijner vrienden geboren, een jongeling van veel verdiensten, die in den bloedigen veldtogt tegen Rusland was omgekomen. Conegliano was de plaats, waarnaar men, volgens het zeggen der secondini van de Looden Daken, Zanse vervoerd had. Te Ospedaletto was gehuwd geweest, doch thans niet meer in leven, een engelachtig en ongelukkig schepsel, hetwelk ik sinds lange veel achting had toegedragen en nog hoog achtte. Om kort te gaan, op al deze plaatsen deden zich minder of meer aangename herinneringen voor mij op, en in Mantua veel meer dan in eenige andere stad. Mijne komst aldaar met Lodovico, in 1815 stond mij nog zoo levendig voor den geest als de dag van gisteren. Mijne komst aldaar met Porro in 1820 scheen mij toe, gisteren te hebben plaats gehad. Het waren nog dezelfde straten, dezelfde pleinen, dezelfde paleizen, doch niet meer dezelfde menschen! Hoevele mijner bekenden waren door den dood weggerukt! Hoevelen bevonden zich in ballingschap! Een geheel geslacht van volwassenen, welke ik nog in de kindschheid gekend had! — En zich dan in de onmogelijkheid te bevinden, om van huis tot huis een bezoek af te leggen! over dezen of genen met niemand te kunnen spreken!

Tot overmaat van smart, was Mantua de plaats, waar

Maroncelli en ik van elkander zouden scheiden. Wij bragten hier beiden een ellendigen nacht door. Ik was gejaagd, even als iemand, die den volgenden dag zijn vonnis moet hooren uitspreken.

Des morgens waschte ik mijn aangezigt, en zag in den spiegel, of men zon kunnen bemerken, dat ik geweend had. Ik trachtte, zooveel mij mogelijk was, een kalm en vrolijk gelaat aan te nemen; ik sprak een kort gebed tot God, doch, in waarheid met veel verstrooijing, en hoorende, dat Maroncelli zijne krukken reeds opnam en met den kamerbediende sprak, ging ik hem omhelzen. Wij schenen beiden voor deze scheiding den noodigen moed te bezitten; wij waren onder het spreken, wel is waar, een weinig bewogen, maar onze stem bleef evenwel helder en vast. De officier van de gendarmerie, die hem tot op de grenzen van Romagna moest brengen, was aangekomen; het vertrek is daar; wij weten naauwelijks,. wat wij elkander zullen zeggen; eene omhelzing, een kns, nog eene omhelzing; en nu stapte hij in het rijtuig en verdween; ik was als vernietigd

Ik kwam in mijne kamer terug, ik wierp mij op de kniën neder, en bad voor dien ongelukkigen verminkte, die nu van zijnen vriend gescheiden was, en al snikkende stortte ik een vloed van tranen.

Ik heb vele voortreffelijke menschen gekend, doch niemand, die Maroncelli in hartelijke gezelligheid overtrof, niemand, die beter opgevoed en in alle opzigten wellevender was dan hij; niemand, die meer afschuw had van onbeleefdheid; niemand, die zich meer aanhoudend in het geheugen riep, dat de deugd door eene gedurige oefening van verdraagzaamheid, van edelmoedigheid en verstand gevormd wordt. ô Gij, die zoovele jaren lang mijn droevig lot gedeeld hebt, de Hemel zegene u, waar gij ook zijn

moogt! Dat Hij u vrienden geven, die met mij in liefde evenaren, en mij in goedheid overtreffen!

XCV Hoofdstuk.

Wij vertrokken nog dienzelfden morgen van Mantua naar Brescia. Hier werd mijn tweede lotgenoot, Andrea Tonelli, op vrije voeten gesteld. Die ongelukkige vernam weldra, dat hij zijne moeder had verloren; zijne droefgeestigheid en tranen verscheurden mij het hart.

Hoezeer ik, om zoovele redenen, hoogst neërslagtig was, deed het volgende voorval mij evenwel een weinig lagchen.

In mijn logement zag ik op de tafel een tooneelberigt liggen. Ik neem het op, en lees: Francesca da Rimini, opera enzv.

»Van wien is deze opera?" vraag ik aan den knecht.

»Wie er de dichter van is, en wie haar in muzijk gebragt heeft, dat weet ik niet," is zijn antwoord. »Maar hoe dit ook zij, het is Francesca da Rimini, welke allen kennen."

»Allen? Gij bedriegt u. Wat zou ik, die uit Duitschland kom, van uwe Francesca's weten?"

De bediende (een jongeling, die een eenigzins stout voorkomen had, een ware Bresciaan) zag mij hierop met een spottend medelijden aan.

»Wat gij er van zoudt weten, mijnheer? Ik spreek hier van geene Francesca's, maar wel van eene enkele Francesca da Rimini; ik meen het treurspel van den heer Silvio Pellico. Men heeft er hier eene opera van gemaakt, en het een weinig verminkt; doch in allen geval is en blijft het altijd dezelfde Francesca."

ô, Silvio Pellico? Dien naam, dunkt mij, heb ik wel eens hooren noemen. Is dat niet die sluwe, woelzieke

man, dien men, nu acht of negen jaren verleden, ter dood, en naderhand tot dwangarbeid veroordeeld heeft?"

Ik had wel gewenscht, deze scherts niet gebezigd te hebben. Hij zag eens rondom zich heen, vervolgens keek hij mij grimmig aan, en liet mij zijne twee en dertig fraaije tanden zien, en zoo hij geen gerucht gehoord had, geloof ik, dat hij mij zou hebben aangevlogen.

Hij verliet mij, al meesmuilende: »slaw, woelziek?" Doch voordat ik vertrok, maakte ik mij aan hem bekend. Nu kon hij noch vragen, noch antwoorden, noch schrijven, noch loopen. Hij staarde mij onbewegelijk aan, hij wreef zich de handen, en aan ieder, die hem iets vroeg, gaf hij, zonder te weten wat hij zeide, tot antwoord: Sior si! Sior si! (ja mijnheer! ja mijnheer!), even alsof hij aanhondend niesde.

Twee dagen daarna, den 9. September, kwam ik met den Commissaris te Milaan. Toen ik deze stad naderde, en mijn oog op den koepel der hoofdkerk viel; toen ik die laan van Loretto, weleer mijne drukbezochte en geliefkoosde wandeling, doorreed, de Oostpoort binnen kwam, en mij op den Corso bevond; toen ik die straten, die huizen en kerken wederzag, gevoelde ik de zoetste en tevens de pijnlijkste aandoeningen. Ik brandde van verlangen, om eenigen tijd te Milaan te vertoeven, en mijne vrienden, welke ik er nog in leven zou vinden, te omhelzen. Ik was diep getroffen bij de gedachte aan hen, welke ik op Spielberg had achter gelaten, aan hen, die in vreemde landen als ballingen rondzwierven, aan hen, die overleden waren! Een levendig gevoel van dankbaarheid jegens de Milanezen, die mij, in 't algemeen, zoovele blijken van liefde gegeven hadden, ging gepaard met eene aandoening van verontwaardiging jegens hen, die mij hadden belasterd, terwijl

zij steeds de voorwerpen van mijne toegenegenheid en achting geweest waren.

Wij namen onzen intrek in het logement: Het schoone Venetië.

In dit huis had ik mij zoo dikwerf in den vrolijken kring mijner vrienden bevonden; hier had ik zoovele aanzienlijke vreemdelingen bezocht; hier was het, dat eene bejaarde en eerbiedwaardige vrouw mij te vergeefs noopte, om haar naar Toskane te volgen, dewijl zij de rampen, die mij, indien ik te Millaan bleef, zouden treffen, voorzag. ô Welke aandoenlijke herinneringen! ô Dagen van vreugde en droefheid, hoe spoedig zijt gij vervlogen!

De bedienden in het logement ontdekten al spoedig, wie ik was. De tijding van mijne komst verspreidde zich door de stad, en tegen den avond zag ik verscheiden menschen, die zich op het plein verzamelden en naar de vensters opzagen. Een van dezen, ik weet niet wie, scheen mij te herkennen; hij groette mij, terwijl hij beide zijne armen omhoog stak.

Ach! waar bevonden zich de kinderen van Porro, mijne kinderen! waarom zag ik dezen niet?

XCVI. Hoofdstuk.

De commissaris geleidde mij naar het bureau van Politie, om mij aan den directeur voor te stellen. Welke aandoeningen gevoelde ik, toen ik dit huis, mijne eerste gevangenis, wederzag! Hoevele treurige herinneringen kwamen mij voor den geest! Ach! ik dacht aan u, Melchior Gioja, en deze herinnering verteederde mij; ik herdacht hoe ik u met verhaaste schreden tusschen uwe

enge muren heen en weêr zag wandelen; hoe gij, uren lang, onbeweeglijk aan uwe tafel zat en uwe edele denkbeelden op het papier steldet; ik dacht aan dat wuiven met uw zakdoek en aan dat droevig gelaat, waarmede gij mij aanzaagt, als men u verbood, mij teekenen te geven! Ik dacht aan uw graf, dat welligt aan de meesten uwer vrienden, even als aan mij, onbekend was! . . . en ik bad voor de rust uwer ziel!

Ik herinnerde mij ook dien kleinen doofstomme, de aandoenlijke stem van Maddalena, en hoe mijn hart medelijdend voor haar sloeg; die roovers, mijne naburen; den gewaanden Lodewijk XVII. en den armen gevangene, dien men met mijnen brief in de hand betrapte, en dien ik, onder de stokslagen, meende te hebben hooren kermen.

Al deze en nog zoo vele andere herinneringen benaauwden mij als een angstige droom; doch, wat mij het vreeslijkste kwelde, was de gedachte aan die twee bezoeken, welke mijn arme vader, nu tien jaren verleden, bij mij aflegde. Ach! hoe vleide zich de goede grijsaard, dat ik hem weldra naar Turin zou volgen! Zou hij het denkbeeld hebben kunnen verdragen, dat zijn zoon eene tienjarige gevangenschap ging doorstaan, en welk eene gevangenschap? Maar toen zijne hoop verijdeld was, zal hij, zal mijne moeder, toen zielskracht genoeg bezeten hebben, om zulk een grievend hartzeer te wederstaan? Zal ik hen beiden nog wederzien? Of welligt slechts één van beiden? En wie zal dat zijn?

O gij, folterende en steeds herlevende onzekerheid! Ik stond, om zoo te spreken, voor de deur van het ouderlijk huis, en wist nog niet, of mijne ouders in leven waren, of ik zelfs wel een enkelen mijner bloedverwanten zou wederzien.

De directeur van Politie ontving mij met veel beleefdheid, en vergunde mij, in plaats van mij elders te doen bewaken, met den keizerlijken Commissaris, in het logement: Het schoone Venetië, te vertoeven. Evenwel was het mij niet geoorloofd, met iemand in aanraking te komen, en vandaar, dat ik besloot, den volgenden morgen te vertrekken. Het eenige, wat men mij toestond, was, dat ik den Consul van Piëmont mogt zien, teneinde hem eenige berigten nopens mijne bloedverwanten te vragen. Ik zou zelf naar hem heen gegaan zijn, doch, daar ik de koorts had en mij te bed moest begeven, liet ik hem verzoeken, bij mij te komen.

Hij was beleefd genoeg, om zich niet lang te laten wachten, en ô, hoe dankbaar was ik daarvoor!

Hij gaf mij goede tijding nopens mijnen vader en oudsten broeder; maar, ten aanzien mijner moeder, van mijn anderen broeder en van mijne twee zusters, bleef ik in eene wreede onzekerheid.

Hierdoor gedeeltelijk, doch niet genoegzaam, gerustgesteld, zou ik, tot opbeuring van mijn gemoed, gaarne gewenscht hebben, mijn onderhoud met den Consul te mogen verlengen; doch, hoezeer hij mij zijne beleefdheid ruimschoots liet blijken, moest hij mij eindelijk toch vaarwel zeggen.

Toen ik alleen was, zou ik gaarne hebben willen weenen; doch ik kon niet. Waarom toch doet de droefheid mij somwijlen tranen storten, terwijl ik op andere tijden, en zelfs meestal, wanneer ik in het weenen een zoete troost denk te vinden, deze weldaad te vergeefs inroep? Deze onmogelijkheid, om aan mijne smart eene vrije ontboezeming te geven, was oorzaak, dat mijne koorts in hevigheid toenam, en ik eene geweldige hoofdpijn te verduren had.

Ik verzocht Stundberger, een goedhartig mensch, die

te Weenen dienaar van Politie was, en bij den Commissaris den post van bediende waarnam, om mij te drinken te geven. Hoewel nog niet hoog bejaard zijnde, wilde het toeval echter, dat hij mij met eene bevende hand het drinken overreikte. Dit beven herinnerde mij aan Schiller, aan mijn geliefden Schiller, en ik herdacht, hoe ik hem, den eersten dag van mijne komst op Spielberg, op een gebiedenden en trotschen toon, de waterkruik vroeg, en hij mij die toereikte.

Hoe wonderlijk! Deze herinnering, in verband met nog zoovele anderen, verteederde mijn steenen hart, en ik stortte een vloed van tranen.

XCVII. Hoofdstuk.

Den 10. September, 's morgens, omhelsde ik mijn voortreffelijken Commissaris, en ik vertrok. Wij kenden elkander eerst sedert eene maand, en het was mij, alsof hij, reeds sedert vele jaren, mijn vriend was geweest. Zijne ziel was vol gevoel voor het schoone en goede, en wars van de zucht, om eens anders geheimen te doorgronden en van alle kunstgrepen; niet, dat hij met te weinig verstand begaafd was, om dit te kunnen doen; ô neen; maar hij bezat daartoe te veel liefde voor die edele eenvoudigheid, die het eigendom van regtschapen menschen is.

Gedurende onze reis, was er iemand in eene plaats, waar wij hadden stil gehouden, die heimelijk tot mij zeide: »neem u in acht voor dien Engel-bewaarder! Indien hij niet een der zwarte engelen ware, zou men hem aan u niet toegevoegd hebben."

»En, evenwel bedriegt gij u," zeide ik hem, »ik heb »de innigste overtuiging, dat gij u bedriegt."

»Zij, die den schijn van eenvoudigheid aannemen," hernam hij, »zijn juist de gevaarlijkste."

»Indien dit zoo ware, dan zou men op niemands deugd zijn vertrouwen moeten stellen."

»Er zijn zekere maatschappelijke betrekkingen, waarin men zich, ten gevolge eener goede opvoeding, zeer beminnelijk kan maken; doch te vergeefs zoudt gij daar de deugd zoeken."

Ik kon hem niets anders antwoorden dan: »overdrijving, mijnheer, overdrijving!"

»Ik ben wijsgeer," was zijn antwoord, »en maak uit vaste regelen mijne gevolgtrekkingen op."

Nu werden wij gestoord, en ik herinnerde mij het: cave a consequentiariis, (wacht u voor hen, die altijd gevolgtrekkingen maken) van Leibnitz.

In waarheid, de meeste menschen hebben deze valsche en verschrikkelijke redeneerkunde: ik volg den standaard A, en ik ben zeker, dat deze die van de regtvaardigheid is; gene volgt den standaard B, en ik ben zeker, dat die van de onregtvaardigheid is: bij gevolg is hij, die den standaard B, volgt, een booswicht.

Neen, gij uitzinnige redeneerkundigen, tot welken standaard gij ook moogt behooren, redeneert zoo onmenschlievend niet! Denkt eens na, dat, wanneer men in eene maatschappij, of in een van hare leden iets berispelijks opmerkende (en welke maatschappij of welk mensch is daar vrij van?), dit als beginsel aanneemt en daarvan uitgaat, om, met eene razende oordeelstrengheid voortgaande, het eene gevolg uit het andere te trekken, het voor elk gemakkelijk is, tot deze slotsom te komen: »behalve ons vier verdienen alle menschen levend verbrand te worden." En, bij nog dieper nadenken, zal ieder van deze vier zeggen: »alle menschen verdienen levend verbrand te worden, ik alleen uitgezonderd."

Deze strenge zedeleer is ten hoogste onwijsgeerig. Een gematigd mistrouwen kan verstandig zijn, doch nimmer, wanneer het tot een uiterste gedreven wordt.

Na den wenk, dien men mij, ten aanzien van dien Engelbewaarder, gegeven had, legde ik er mij meer op toe, om hem te doorgronden, en dagelijks werd ik meer en meer overtuigd van zijn regtschapen en edelmoedig karakter.

Wanneer er eene maatschappelijke orde gevestigd is, zij moge goed of niet goed zijn ingerigt, dan kunnen alle bedieningen van deze maatschappij, die volgens de openbare meening niet als onteerende beschouwd worden, alle bedieningen, die tot het algemeen welzijn op eene edele wijze beloven te zullen medewerken, en welker beloften bij een groot aantal menschen geloof vinden, alle bedieningen, waarin men ooit brave lieden zag, ook altijd door brave en eerlijke menschen bekleed worden.

Ik heb eens gelezen van een' kwaker, die een afschuw had van krijgslieden. Op zekeren tijd zag hij een' soldaat in de Theems springen, om een ongelukkigen, die zich verdronk, te redden, en nu zeide hij: »ik zal altijd een kwaker blijven, maar de soldaten zijn toch ook goede schepselen."

XCVIII. Hoofdstuk.

Stundberger geleidde mij tot aan het rijtuig, waarop ik met den brigadier der gendarmerie, onder wiens geleide men mij gesteld had, plaats nam. Het regende, en 't was koud weder.

»Wikkel u wel in uwen mantel," zeide Stundberger, »dek uw hoofd beter toe, en draag zorg, dat gij niet ziek

bij de uwen komt; gij hebt zoo weinig noodig, om eene verkoudheid te vatten. Ach, hoe spijt, het mij, dat ik u niet, tot Turin toe, mijne diensten kan betoonen!

En dit alles zeide hij mij, met zooveel hartelijkheid en gevoel!

»Van dezen oogenblik af aan," vervolgde hij, »zult gij welligt nimmer meer een' Duitscher bij u hebben; gij zult die taal, welke de Italianen zoo hard vinden, welligt nooit meer hooren spreken; en waarschijnlijk zal u daaraan ook weinig gelegen zijn. Gij hebt, onder de Duitschers, zooveel moeten lijden, dat u de lust niet bekruipen zal, om u aan ons te herinneren, en met dat al, mijn heer, zal ik, wiens naam gij spoedig zult vergeten zijn, toch altijd voor u bidden."

»En ik voor u," zeide ik hem, terwijl ik hem voor de laatste maal de hand drukte.

De arme man riep mij nog na: guten Morgen! gute Reise! leben Sie wohl! en deze waren de laatste Hoogduitsche woorden, welke ik hoorde spreken, en zij klonken mij even zoo aangenaam in de ooren, alsof ik mijne moedertaal gehoord had,

Ik bemin mijn vaderland hartstogtelijk, doch er is geene natie, welke ik zou kunnen haten. Beschaving, rijkdom, magt en roem zijn bij de verschillende volken ook zeer verschillend; maar overal vindt men menschen, die aan 's menschen verheven roeping beantwoorden, namelijk geschikt, om te beminnen, om medelijdend en behulpzaam te zijn.

De brigadier, die mij vergezelde, verhaalde mij, dat hij een van hen was geweest, die mijnen diep ongelukkigen vriend Confalonieri in hechtenis namen. Hij verhaalde mij, hoe deze had pogen te ontvlugten, hoe die poging hem mislukt was, hoe men hem uit de armen zijner echtgenoot had losgescheurd, hoe verteederend het afscheid

geweest was, en hoe zij hun ongeluk met waardigheid gedragen hadden,

Ik werd door eene hevige koorts aangetast bij het hooren van dit droevig verhaal, en het was, alsof mij het hart door eene ijzeren hand werd toegenepen.

De verteller, die overigens een goedhartig en, door zijne vertronwelijke gemeenzaamheid, onderhoudend man was, bemerkte niet, dat, hoezeer ik niets tegen hem had, ik evenwel niet zonder hnivering en afschuw die handen kon beschonwen, die zich aan mijnen vriend vergrepen hadden.

Te Buffalora nam hij zijn ontbijt; doch mijn gemoed was te vol: ik gebruikte niets.

Toen ik, reeds jaren verleden, met de zonen van den Graaf Porro, op het buitengoed, te Arluno, den zomer doorbragt, wandelde ik somwijlen, langs den Ticino, naar Bnffalora.

Ik verheugde mij, die schoone brug nu voltooid te zien, wier bonwstoffen ik destijds op den Lombardischen oever verspreid had zien liggen; toen men algemeen van gevoelen was, dat dit werk nimmer voltrokken zon worden. Ik verheugde mij, toen ik die rivier weder overstak en den Piëmonteschen grond op nienw betreden mogt. Ach: ik bemin alle natiën, maar, God weet het, welk eene voorliefde ik voor Italië koester; God weet het, dat, hoe dierbaar Italië mij ook zijn moge, geen naam van eenig ander Italiaansch gewest mij zoo zacht in de ooren klinkt, als de naam van Piëmont, het land mijner vaderen!

XCIX. Hoofdstuk.

Tegenover Bnffalora ligt San Martino. Hier sprak de Lombardische brigadier met de Piëmontesche carabiniers; vervolgens groette hij mij, en ging de brug weêr over.

»Naar Novara!" riep ik mijn koetsier toe.

»Heb de goedheid van een oogenblik te wachten." zeide een carabinier.

Ik zag nu, dat ik nog niet vrij was, en dit bedroefde mij, dewijl ik vreesde, dat daardoor mijne komst in het onderlijk huis vertraagd zou worden.

Na verloop van ruim een vierendeel uurs, kwam er een heer bij mij, die mij de vergunning vroeg, om met mij naar Novara te gaan. Eene andere gelegenheid was hem ontsnapt; op het oogenblik was er geen ander rijtuig dan het mijne; hij achtte zich gelukkig, dat ik hem toestond, daarvan gebruik te maken, enzv. enzv.

Deze vermomde carabinier was een minzaam mensch, en strekte mij tot een aangenaam gezelschap, tot aan Novara. Toen wij in deze stad gekomen waren, gedroeg hij zich, alsof hij wilde, dat wij aan eene herberg zouden afstappen, en liet intusschen naar de Caserne der Carabiniers rijden; hier zeide men mij, dat er, in eene brigadiers-kamer, een bed voor mij gereéd was gemaakt, en dat men hoogere bevelen moest afwachten.

Ik dacht, dat ik den volgenden dag zou kunnen vertrekken; ik legde mij te bed, en, na een weinig met den brigadier, mijn' gastheer, gepraat te hebben, viel ik in een diepen slaap. Sedert langen tijd, had ik zoo goed niet geslapen.

Tegen den morgen werd ik wakker; ik stond dadelijk op, en de eerste uren vielen mij zeer lang. Ik nam mijn ontbijt, praatte een weinig, wandelde door mijne kamer en de gang, sloeg een oog op de boeken van mijn' gastheer; eindelijk kondigde men mij een bezoek aan.

Een officier, een zeer beleefd man, kwam mij tijding van mijnen vader brengen, en zeide mij, dat er in Novara een brief van hem was, dien men mij weldra zou be-

zorgen. Ik was hem voor deze vriendelijke beleefdheid zeer verpligt.

Er verliepen eenige uren, die mij eene eeuwigheid toeschenen; eindelijk kwam de brief.

ô Welk eene vreugde gevoelde ik, toen ik die dierbare letteren zag! welk eene blijdschap, toen ik vernam, dat mijne moeder, mijne beste moeder, nog leefde; dat mijne beide broeders en mijne oudste zuster ook nog in leven waren! Doch, helaas! mijne jongste zuster, mijne Marietta, die, in het klooster der Visitatie, den Sluijer had aangenomen, en waarvan ik in mijnen kerker de tijding vernomen had, was, sedert negen maanden, niet meer in leven!

Het is mij aangenaam, te gelooven, dat ik mijne vrijheid verschuldigd ben aan allen, die mij beminden, en die onophoudelijk God voor mij baden, en inzonderheid aan eene zuster, die in geur van heiligheid stierf. God vergelde haar al den zieleangst, dien zij, ter oorzake mijner rampen, verduurd heeft!

Er verliepen nog eenige dagen, alvorens men mij verlof gaf, om Novara te verlaten. In den morgen van den 16. September, kwam men mij eindelijk dat verlof brengen, en nu werd ik van het toevoorzigt der Carabiniers geheel ontslagen. Ach! sedert hoevele jaren had ik het geluk niet meer gesmaakt, om mijne schreden, waarheen ik wilde, te rigten, zonder door een bewaker begeleid te worden!

Ik nam eenig geld op, ontving vele beleefdheden van een der bekenden mijns vaders, en tegen drie ure in den namiddag begaf ik mij op weg. Tot reisgenooten had ik eene dame, een' koopman, een' plaatsnijder en twee jonge schilders, waarvan de een doof en stom was. Deze schilders kwamen van Rome, en het deed mij genoegen, te vernemen, dat zij met de familie van Maroncelli bekend waren. Het is zoo aangenaam, over

hen, welke wij beminnen, te kunnen spreken met iemand, die er ook belang in stelt.

Wij overnachtten te Vercelli. Eindelijk brak de gelukkige dag van 17 September aan. Wij vervolgden onze reis. Ach! hoe langzaam gaan de rijtuigen!.... Niet voor den avond kwamen wij te Turin aan.

Wie zou de vreugde van mijn hart, wie de blijdschap mijner dierbaren kunnen beschrijven, toen ik mijn' vader, mijne moeder en mijne broeders weder zag, en omhelsde! Mijne geliefde zuster, Giuseppina, was niet te huis; haar pligt hield haar te Chieri terug; doch, naauwelijks had zij de tijding van mijn geluk vernomen, of zij haastte zich, om eenige dagen in den familiekring te komen doorbrengen. Thans, aan deze vijf dierbaarste voorwerpen mijner teedere liefde teruggegeven, was ik, en ben ik nog, de benijdenswaardigste aller stervelingen!

ô! Dank zij de Voorzienigheid voor mijne doorgestane rampen en voor mijn tegenwoordig geluk, gelijk ook voor al het goed en kwaad, hetwelk Zij mij nog voorbereidt! Onder hare leiding zijn menschen en zaken, ondanks zich-zelven, niets dan wonderbare werktuigen, waarvan Zij zich, tot harer waardige doeleinden, weet te bedienen.

Aanteekeningen.

I. Hoofdstuk, blz. 1. St.-Margarita was vroeger een Nonnenklooster, in het midden van Milaan, tusschen den Schouwburg la Scala en la Piazza dei Mercanti of 't Handelaarsplein. Thans vindt men in dit gebouw de Bureaux der generale directie van politie, en eene menigte Gevangenissen van onderscheiden aard, hetzij voor allerlei slag van beschuldigden, hetzij voor vrouwen van een ongebonden leven, hetzij voor beschuldigden van politieke misdrijven. Toen de Gevangenissen, voor de laatsten bestemd, in het jaar 1821, niet meer toereikend waren, deed men gelijkvloers nieuwe maken, die vochtig, donker en vuns zijn.

IV. Hoofdstuk, blz. 8. De Basiliscus wordt door Plinius beschreven als een vliegende slang, zóó vergiftigend, dat hij door het aanzien-alleen dieren en menschen doodt; thans echter houdt men dit verhaal voor eene fabel.

X. Hoofdstuk, blz. 25. Melchior Gioja, een man van uitgebreide geleerdheid, schrijver van onderscheiden geachte werken. Hij voltooide in de gevangenis zijne verhandeling dell'Ingiuria (over den eerroof), en toen hij die later uitgaf, droeg hij haar op aan een jong meisje, Bianca Milesi genaamd, die er veel aan toegebragt had, om hem zijne vrijheid terug te doen erlangen. Hij overleed in Jannarij 1829.

XI. Hoofdstuk, blz. 29. Maddalena, of Magdalena. De Vertaler heeft geoordeeld, dezen naam onveranderd te moeten behouden, teneinde het naive te doen uitkomen van deze zinsnede: Ricominciai: »Mad.....! Mad....,! E fu inutile. Mi trovai ridicolo e gridai dalla rabbia: »Matto! e non Mad!"

XVII. Hoofdstuk, blz. 41. De Graaf Luigi Porro Lambertenghi, geboren te Como, uit een doorluchtig geslacht. Zijn huis te Milaan was eene verzamelplaats voor alle aanzienlijke vreemdelingen, en zijn naam is met onderscheiden gebeurtenissen, die van het jaar 1812 tot het jaar 1820 invloed op zijn vaderland gehad hebben, verbonden. Te dier tijd bevond hij zich op zijn Buitengoed, Balbianino, aan het meer van Como, toen de Graaf Bolza er met gendarmes aan kwam. Zij traden de eene deur binnen, maar Porro ontsnapte door de andere, en vond eene schuilplaats te Marseille.

XVIII. Hoofdstuk, blz. 45. Bodoni, geboren te Saluzzo, beroemd boekdrukker, wiens verdiensten hem tot den post van Directeur der Koninklijke drukkerij te Parma hadden doen benoemen. Hij is overleden in 1813.

XVIII. Hoofdstuk, blz. 46. De ongelukkige Hertog van Normandië, is dezelfde persoon, die, voor weinige jaren, in Frankrijk de aandacht van het publiek tot zich heeft getrokken door het proces, hetwelk hij in de maand October, 1834, onder den naam van Baron de Richmond, te Parijs voerde.

XXII. Hoofdstuk, blz. 53. De Graaf B. Deze was de Graaf Bolza, geboren te Como, en een der Griffiers van de generale directie van politie, te Milaan.

XXII. Hoofdstuk, blz. 54. Ugo Foscolo, geboren op het eiland Zantus, in 1777, een vurig, schamper en zelfstandig genie, had met geestdrift de republikeinsche beginselen omhelsd, en vleide zich, een der eerste posten te Venetië te zullen bekleeden, werwaarts hij zich begeven had, nadat aldaar eene democratische republiek was opgerigt. Zijne hoop werd verijdeld. Hij schreef in 1802 de Ultime lettre de Jacobo Ortis (de laatste brieven van Jac. Ortis), eene roman, vol vuur, en waarin men menigvuldige zinspelingen aantreft op de gebeurtenissen, waarvan zijn vaderland het tooneel was. In 1807, zond hij Les Tombeaux (de Grafsteden) in het licht. Bij het lezen van dit werk voelde Silvio Pellico, die zich destijds te Lyon bevond, zijn dichterlijken geest weder ontvlammen, en besloot, naar Milaan terug te keeren. Foscolo is overleden in September, 1827, te Londen, werwaarts de overdrijving van zijne staatkundige beginselen hem genoodzaakt had, de vlugt te nemen.

Vincenzo Monti, een rijk en edel talent, wijdde zich vroegtijdig aan de dichtkunst toe. Men heeft van hem gezegd, dat hij zijne denkbeelden, en de zuiverheid van zijnen stijl putte uit een grooten bundel, dien de Italianen Zibaldone noemen, zijnde eene zeer uitgebreide verzameling fragmenten van dichtstukken uit alle talen en van alle tijden, waar elke gedachte op rang en orde te vinden is; intusschen valt het moeijelijk, te gelooven, dat de dichter van Gracchus en van Aristodemus, twee hoog-geroemde tooneelstukken, dikwijls zijnen Zibaldone noodig gehad hebbe, om zich zoodoende voor gemis van eigen vuur schadeloos te stellen. Zonder vastheid van staatkundige

grondbeginselen, veranderde Monti bij elke omwenteling van denkbeelden en onderwerpen, zonder zich er om te bekrennen, wat er van zijne vorige werken en denkbeelden geworden was. Hij werd geboren te Fusignano, in 1753, en is overleden te Milaan, in 1828.

Lodovico Breme, nit een aanzienlijk geslacht, tevens dichter en prozaschrijver.

Pietro Borsieri, van Faënza, een vernnftig beoordeelaar en bekwaam dichter.

XXIII. Hoofdstuk, blz. 56. De Looden Daken. Beruchte gevangenissen in het paleis der oude Doges van Venetië, waar ook de putten en de brug der znchten gevonden werden.

XXVIII. Hoofdstnk, blz. 71. Voordat hij Venetië verliet, verzocht Silvio de commissie, om aan zijne familie de Ester d'Engaddi en de Iginia d'Asti te zenden. De commissie beloofde het, maar draalde zeer lang in het ten uitvoerbrengen harer belofte.

XXIX. Hoofdstnk, blz. 75. Francesca da Rimini verscheen in 1819, en werd op alle groote tooneelen van Italië met geestdrift ontvangen. Zij werd weldra gevolgd door de Enfemio di Messina, mede den roem des dichters waardig.

XLIII. Hoofdstuk, blz. 114. De hier bedoelde broodjes heeten in 't Italiaansch Buzzolai, eene soort van zeer luchtig gebak, dat te Venetië veel gebruikt wordt, en met onze krakelingen in smaak wel eenige overeenkomst heeft.

XLVII. Hoofdstuk, blz. 123. Foresti, advokaat en pretor van Crispino, werd, even als verscheiden anderen, drie of vier jaren vroeger, in hechtenis genomen, vervolgens ter dood veroordeeld, en, bij wijze van gratie, tot twintig jaren Carcere dnro (dwangarbeid) verwezen. De advokaat Solera, Costantin Mnnari, don M. Fortini, Antonio Villa, en de Graaf Oroboni waren onder degenen, die bij hetzelfde vonnis veroordeeld werden.

Foresti, Mnnari en Solera waren de eenigen, welke men aanzegde, dat het tegen hen gewezen doodvonnis ten uitvoer gebragt zou worden. Een raadsheer bragt ieder hunner deze tijding afzonderlijk, terwijl hij hun een eigenhandig geschreven brief des Keizers toonde, waarbij hem bevolen werd, de ten uitvoerbrenging van het vonnis niet te vertragen, tenzij de veroordeelden goed vonden, belangrijke geheimen te ontdekken. Op het ant-

woord, dat zij het vonnis dan wel ondergaan moesten, daar zij geene geheimen te ontdekken hadden, deed de raadsheer hun handen en voeten boeijen met eene keten, die hen aan den muur vastsloot, en hun belette, de minste beweging te maken. Munari en Foresti meenden, dat, daar zij geene geheimen te ontdekken hadden, 's Keizers bevelen ten uitvoer zouden gebragt worden, en de laatste stootte eene flesch tot gruis, en slikte daarvan kleine stukjes in, teneinde zich aan den schandelijken schavotdood te onttrekken; een gevangenbewaarder, dit bespeurende, waarschouwde zijne meesters; de raadsheer deed den gevangene geneesmiddelen toedienen, en zeide, dat men hun vrees had willen aanjagen, teneinde hen daardoor tot het ontdekken van geheimen te brengen, en dat hij hoop had, dat de Keizer de straf zou verligten; na verloop van eene maand kwam het edict, dat haar in 20 jaren Carcere duro veranderde.

L. Hoofdstuk, blz. 132. Pietro Maroncelli, geboren te Forli, was werkzaam in het typographisch etablissement van Nicolo Bettoni, te Milaan. De natuur had hem met een dubbel gevoel voor de muzijk en voor de dichtkunst begaafd. Hij ontmoette Pellico het eerst bij de grootste treurspelspeelster van Italië, de beroemde Carlotta Marchionni. Een levendig geschil over een systeem van muzijk deed hen genegenheid voor elkaêr opvatten, en vóór zij scheidden, hadden zij elkander reeds eene onveranderlijke vriendschap toegezegd. Maroncelli werd den 7. October, zes dagen vóór zijnen vriend, in hechtenis genomen.

L. Hoofdstuk, blz. 134. De Graaf Federigo Confalonieri, een der eerste schrijvers over het Staatsregt in Italië. Zijn naam is schier bij elke gelegenheid met dien van den Graaf Porro Lambertenghi verbonden; maar minder gelukkig dan deze laatste, kon hij zich niet door de vlugt redden. Toen de gendarmes in zijne kamer kwamen, liep hij in een kabinetje, klom langs een trap naar een dakvenster, waarvan hij alleen den sleutel had; hij beproefde, het te openen; dit was onmogelijk; weinige dagen te voren had zijn huisopzigter, bij het herstellen van het dak, zeer toevallig het slot van dit dakvenster doen veranderen; en zoodoende werd hij in hechtenis genomen.

LI. Hoofdstuk, blz. 135. De Graaf Laderchi behoorde tot eene aanzienlijke familie van Faënza.

Blz. 136. Romagnosi, geboren te Piacenza, gaf gedu-

rende eenige jaren te Pavia, onderwijs in het Criminele regt, werd vervolgens benoemd tot Hoogleeraar aan de hoogere regtschool, door het Italiaansch bestuur opgerigt, voor jonge lieden, die hunne studiën aan de Universiteit volbragt hadden. In deze school had hij tot leerling Salvolti, die zijn regter-inquisiteur, even als die van de andere beschuldigden geworden is. Hij werd in hechtenis genomen ten gevolge van een onvoorzigtig overgebragt gesprek.

De Hoogleeraar Ressi, in hechtenis genomen, omdat hij bij dat gesprek tegenwoordig was geweest, werd ter dood veroordeeld, en vervolgens tot vijf jaren Carcere duro te Laibach (Lubiano) verwezen; maar hij werd ziek en stierf voordat men den tijd had, hem zijn vonnis voor te lezen.

De Kapitein Rezia, een zeer bekwaam artillerie-officier, bij het leger van Italië.

De Graaf Arrivabene was vermaagschapt aan de eerste huizen van Venetië. Op zijn buitengoed in hechtenis genomen, werd weldra zijne onschuld ontdekt, en, in vrijheid gesteld, keerde hij naar zijn vaderland terug; maar, na verloop van eenigen tijd, verscheiden zijner vrienden in hechtenis ziende nemen, was hij voor hetzelfde lot beducht, en begaf zich in het geheim naar Brescia. — Des anderen daags 's morgens vertrok hij naar Zwitserland, vergezeld van twee zijner vrienden, die, even als hij, zich niet veilig achtten. De gedelegeerde van Mantua had ook in alle rigtingen gendarmes afgezonden; drie hunner wachten hen op; zij ontdoen zich van hunne montering, om die te laten droogen, gaan in de zaal, daar zij eene canapé vinden, waarop zij in slaap vallen. Intusschen willen Arrivabene en zijne medgezellen te Edolo stilhouden. »Mijne heeren", zegt de herbergier, »er zijn hier drie gend'armes, die u wachten; dáár hangt hunne montering te droogen. — Geef ons dan spoedig versche paarden, wij zullen dadelijk vertrekken." — En zoo zetten zij hunne reis voort. De gendarmes worden wakker; »Zijn zij gekomen?" — »Wie?" — vraagt de herbergier. — »De vreemdelingen, welke wij wachten." — Er zijn vreemdelingen gekomen; ik heb hun gezegd, dat gij hier waart; zij hebben geantwoord, dat het geen haast had, dat het niet noodig was, u wakker te maken, en zij zijn vertrokken." Op eenigen afstand van het dorp, gingen de

vlugtelingen de grenzen over, na midden door de Oostenrijksche tolbedienden te zijn doorgereden, die hen voor naar de markt reizende veehandelaars aanzagen, en hen bij het voorbij rijden vriendelijk groetten; maar toen zij, kort hierop, bespeurden, dat zij zich vergist hadden, riepen zij de vlugtelingen terug; doch deze, voor hunne smaadredenen ongevoelig, hoorden hen geduldig aan, zonder terug te komen; zij waren op vrije voeten!

De Heer Canova, van Turin, tooneel-directeur van onderscheiden groote schouwburgen in Italië.

LXXX. Hoofdstuk, blz. 209. Onderzoek der gevangenissen. De directeur-generaal van politie deed zijn eerste onderzoek te Spielberg, den 17. Maart, 1825. Hij begon 's morgens ten 7 ure, bij kaarslicht, en had 's avonds ten 7 ure met kaarslicht gedaan! Twaalf uren, om twee stroozakken, twee dekens, twee waterkruiken, twee houten lepels te onderzoeken. De twee stroozakken werden op het terras gebragt, om al het stroo te doorsnuffelen; men schudde de dekens uit, maakte de kruiken ledig, en onderzocht de lepels of er ook geheime bergplaatsen in waren. Eindelijk liet men de beide gevangenen zich geheel naakt uitkleeden; vervolgens gaf men hun hunne hemden weder, en zoo liet men ze staan. Toen trok de directeur van politie een mes uit zijn zak, begon alle naden der kleedingstukken, tot zelfs die der schoenen toe, los te tornen. Na verloop van drie kwartier uurs, zeide Maroncelli, ziende, dat de arme Pellico van koorts en koude stond te rillen, aan den directeur. »Donnez une converture à mon ami (geef mijn vriend eene deken)." — Deze antwoordde: »Je ne puis pas; il faut qu'au paravant je déconsse tout cela (ik kan niet; eerst moet ik dat alles lostornen)." — Maroncelli hernam: »donnez la converture! rien n'empêche que vous ne déconssiez après, autant que bon vous semble (geeft de deken; niets belet u, daarna zooveel te tornen als gij wilt)". — »Nein ich (neen ik)".... »Gieb eine Decke, sage ich Dir (geef eene deken, zeg ik u)." Ik mag niet, zeide hij, ik moet dat alles lostornen. »Geef eerst de deken; niets belet u immers, naderhand te tornen, zoo lang als het u goeddunkt." — zeide Maroncelli, die, in zijne verontwaardiging, bijna geweld zou gepleegd hebben, maar Kral kwam dit voor, en, de deken nemende, zeide hij tot den Directeur-generaal: »Dass, dass." — »Ach! eine Kotze", zeide deze, geheel verwonderd.

»Ik begreep niet, dat gij door het woord Couverture eene deken van het bed meende; ik dacht, dat gij mij verzocht, uwen vriend met de kleederen te dekken, welke ik bezig ben, los te tornen; — zie, daar hebt gij eene deken."

Bij deze visitatie, ontnam men Pellico een bril, en Maroncelli een lorgnet, en aan ieder eene houten vork. Omtrent zijne inbreuk op de wetten der gevangenis, door eene houten vork te gebruiken, ondervraagd zijnde, riep Silvio met eene doordringende stem uit: »De Oostenrijksche monarchie zal ongetwijfeld in duigen vallen, wanneer ik, in plaats van onhebbelijk met de vingers te eten, een stuk hout er toe gebruik!"

Maar niets evenaarde de smart, welke hij gevoelde over het gemis van zijn bril. Hij klaagde er over aan den Graaf Mitrowski, toen Gouverneur-generaal der twee provinciën Moravië en Silezië, die den volgenden dag de gevangenen kwam zien. — Het verbod van eene vork te mogen gebruiken, is meer belagchelijk dan wreed, zeide hij; doch, uwe Excellentie zal toch met ons wel instemmen, dat wij niet tot blindheid, maar enkel tot Carcere duro verwezen zijn. — »Ja, ja!" zeide de Graaf, diep getroffen. Hij droeg óók een bril, dien hij nooit afzette; nu deed hij dit, en, verschrikt over de duisternis, waarin hij zich eensklaps bevond, besefte hij al de smart van Silvio. Den volgenden dag had Silvio zijn bril en Maroncelli zijn lorgnet terug. In 1828 werd de Opper-intendant van het huis door een ander vervangen; de nieuw aangekomene gaf den gevangenen hunne houten vorken terug.

LXXXIV. Hoofdstuk, blz. 218. Even als de directeur van politie het oog hield over den Opper-intendant, zoo hield eene Keizerlijke rijkshofraad, een raadsheer, of zelfs een staats-minister het oog over den directeur van politie. Jaarlijks zond de Keizer uit Weenen een hoog personaadje derwaarts. Deze kwam, zonderdat iemand, zelfs niet de Gouverneur der provincie, gewaarschouwd was. De eerste dezer afgezondenen was de Baron Münch von Bellinghausen, de tweede was de Baron von Vogel; de derde was slechts door zijn titel van Staatsraad onderscheiden.

De beide eerste bezoeken hadden ten doel, de voorgewende gemeenschap, die er, naar men zeide, tusschen de gevangenen en personen buiten de gevangenis bestond.

XCI. Hoofdstuk, blz. 233. Werkzaamheden in de gevangenissen. Deze bestonden in houtzagen, pluksel-maken,

en kousen breijen. Deze laatste bezigheid was de ondragelijkste: men gaf den gevangenen een groot kluwen wol, van stinkenden olie doortrokken; het vertrek was er dadelijk van verpest, en eene hevige hoofdpijn was het eerste gevolg der ongezonde uitwaseming, welke men gedurig inademde. Ieder was verpligt, ten minste een paar kousen in de week te leveren.

XCII. Hoofdstuk, blz. 238. Digitalis purpurea, een twee tot vier voet hooge stengel, draagt roode, vingerhoedvormige bloemen; zij bezit de eigenschap, om den polsslag aanmerkelijk in snelheid te doen afnemen, en is tevens een lievelings-geneesmiddel der Italianen.

Uittreksel uit het Tijdschrift: l'Ami de la Religion, van 18 Februarij, 1837, Nr. 2774.

De godsdienstige Gevangene van Spielberg, SILVIO PELLICO, heeft in de Dagbladen van Italië het volgende doen plaatsen, hetwelk wij, ten proeve zijner edele denkwijze, ons tot een genoegen rekenen, hier over te nemen.

»Daar ik een boek heb gelezen, te Londen uitgegeven, onder den titel van: le mie confessioni a SILVIO PELLICO,*) welks ongelukkige schrijver, GUI SORELLI, een Florentijn en van Katholijke familie, berigt, dat hij Protestant is geworden, en schijnt te vooronderstellen, dat ik dien stap van afval (apostasie) kan goedkeuren, zoo acht ik het gepast, te verklaren:

»Ik heb den beklagelijken jongeling, die zijn strafschuldig boek tot mij rigt, nooit gekend, en ik wensch vurig, dat hij door beter inzage in het stuk van Godsdienst, en door op eene meer waardige wijze tot het licht der gratie terug te keeren, zich zal overtuigen, dat de grondslagen der Roomsche, Katholijke en Apostelijke Kerk onwrikbaar vaststaan; en dat hij moge wederkomen in den schoot dier eerwaardige Moeder, welke hij thans miskent en beleedigt.

»Ik verzoek de Dagbladschrijvers, deze verklaring welwillend op te nemen.''

SILVIO PELLICO.

Turin, 15 Januarij, 1837.

*) Mijne Geloofsbelijdenis aan SILVIO PELLICO. — Het zal niet onnoodig kunnen geacht worden, deze verklaring van PELLICO ook hier eene plaats in te ruimen, tot voorloopige waarschouwing van zich anders ligtelijk *weér* vergissende Boekbeoordeelaars der gewone Vaderlandsche soort.

MEN LEZE:

Blz.	34,	reg.	1	van boven :	volgenden.
»	115,	»	3	»	verjaarden.
»	119,	»	19	»	gedachte.
»	125,	»	25	»	aan het schavot.
»	159,	»	11	»	onderzoek kwam doen.
»	164,	»	21	»	bezwijming.
»	177,	»	5	»	verontwaardiging.
»	177,	»	22	»	schame.
»	186,	»	25	»	zich te verzekeren.

